ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ କୃତ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଅତିବଡୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସକୃତ

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ

ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ

ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧ

(ଅର୍ଥଦୀପିକା ସହ)

ସଂପାଦକ : ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଅତିବଡୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସକୃତ
ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ
ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧ

ସଂପାଦକ :
ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର

ପ୍ରକାଶକ :
ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ
ଭୁବନେଶ୍ୱର - ୭୫୧୦୧୪
ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୧୯୯୨

ମୁଦ୍ରଣ :
ପ୍ରୋସେସ୍ ଆଣ୍ଡ୍ ଅଫସେଟ୍ କୋ:
କାଳୀଗଳି, କଟକ - ୭୫୩୦୦୨
ମୂଲ୍ୟ : ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ATIBADI JAGANNATHA DASAKRUTA
SHRIMAD BHAGABATA
Third Skandha

Edited by
Sri Nilamani Mishra

Published by
Orissa Sahitya Akademi
Bhubaneswar - 751014

First Edition : 1992

Printed at
Process & Offset Co.
Kaligali, Cuttack - 753002

Price: Fifteen Rupees Only.

ଅଗ୍ରଲେଖ

ବିଶିଷ୍ଟ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ରଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ଅତିବଡୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସକୃତ 'ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ'ର ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧ ଓଡ଼ିଶାର ସୁଧୀବର୍ଗଙ୍କ ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛୁ। ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରକାଶିତ, ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂପାଦିତ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍କନ୍ଧର ଲୋକପ୍ରିୟତା ଆମକୁ ବହୁ ଭାବରେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିବାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମସ୍ତ ସ୍କନ୍ଧ ଯଥାଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦିଗରେ ଏକାଡେମୀ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଅଛି। ବ୍ୟାସଦେବକୃତ 'ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ' ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ଅନବଦ୍ୟ ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ। ବହୁ ଭାରତୀୟ ମନୀଷୀ ଏବଂ କତିପୟ ବିଦେଶୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଏହି ମହାନ୍ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନୁବାଦ, ଭାଷ୍ୟ, ଟୀକାଟିପ୍ପଣୀ ଆଦି କରି ଯାଇଛନ୍ତି। ଅତିବଡୀଙ୍କ ଭାଗବତର ପଦାବଳୀ ମୌଳିକ ଭାଗବତର ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରଚନାଶୈଳୀ ଏଭଳି ପଲ୍ଲବିତ ଓ ପୁଷ୍କଳ ଯେ ସଂସ୍କୃତ ଅନଭିଜ୍ଞ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ଏହା ଗଭୀରଭାବେ ସ୍ପର୍ଶ କରିଅଛି। ଭାଗବତର କେତେକ ପ୍ରସଂଗକୁ ଉତ୍କଳର ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥାର ଅନୁକୂଳ କରାଇ ଅତିବଡୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭାଗବତର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରିଅଛନ୍ତି। ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣଟି ପାଠକ, ଗବେଷକ ତଥା ଭକ୍ତିରସପିପାସୁମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆଦୃତ ହୋଇପାରିଲେ ଏକାଡେମୀର ଉଦ୍ୟମ ଚରିତାର୍ଥ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରୁ।

ମନୋରମା ମହାପାତ୍ର
ସଭାପତି
ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ସଂପାଦକଙ୍କ କଲମରୁ

ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି ବା ଭାଗବତ ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ। ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଯେପରି ଅତି ପ୍ରିୟ ଓ ଆପଣାର ସେହିପରି ସନ୍ଥକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସକୃତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ମଧ୍ୟ ଅତିପ୍ରିୟ ଓ ଆପଣାର। ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଘରେଘରେ ଓ ଗ୍ରାମେଗ୍ରାମେ ଭାଗବତ ଗାଦୀରେ ଏହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଭାଗବତ ଗୋସେଇଁ ରୂପେ ପୂଜିତ ହୁଏ। ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସର୍ବ-ଧର୍ମ-ସମନ୍ୱିତ ଧର୍ମ-ଧାରଣାକୁ ଯେ କେବଳ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ତାହା ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଜୀବନଧାରାକୁ ମଧ୍ୟ ଗଭୀରଭାବରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଛି। ବିଗତ ପାଞ୍ଚଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଏହି କାବ୍ୟ-ଗ୍ରନ୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, ସମାଜ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିଛି। ଆଜି ସମୟ ଆସିଛି, 'ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ଘର'ର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରି ଭାଗବତ ଧର୍ମ-ଧାରଣାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବ୍ରତୀ ହେବା ଉଚିତ୍।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଅତିବଡୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ **"ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ"** ରଚନା ବାସ୍ତବିକ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା। ସାଧାରଣ ପାଠକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଗବତ ପାଠ କରି ସେଥିରେ ନିହିତ ଭାବ ଓ ତତ୍ତ୍ୱସମୂହକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ବୋଲି ସନ୍ଥକବି ଗଭୀର ଚିନ୍ତାକରି ଅଗଣିତ ନିରକ୍ଷର, ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ ପାଠକ-ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ଅବବୋଧକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଏକ ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ରଚନା କରି ଯାଇଛନ୍ତି। କଠିନ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତଥ୍ୟସମ୍ବଳିତ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ ମହାପୁରାଣର ଭାବସମୂହକୁ ସେ ସରଳ, ମଞ୍ଜୁଳ ଓ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଏ ଜାତିର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି। ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏଜାତିର ଚିରନମସ୍ୟ ଓ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ।

ପୂର୍ବପ୍ରକାଶିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତର ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣରେ କେତେକ ଅଶୁଦ୍ଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପକ୍ଷରୁ ଏହାର ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି। ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସଂଗୃହୀତ ବିଭିନ୍ନ ପୋଥିର ପାଠ ସହିତ ତୁଳନା କରି ଏହି ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ସଂପାଦନା କରିଛନ୍ତି ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ପୋଥି ବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ କ୍ୟୁରେଟର ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର। ଏହି ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଉଛି। ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇସାରିଛି। ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ସ୍କନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର ଆଶୁ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି। ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତର ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍କନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା। ଭାଗବତପ୍ରେମୀ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ-ପାଠିକାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଆଦୃତ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି।

ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ କର
ସଂପାଦକ
ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ
୩୧।୮।୯୨

ଭୂମିକା

ସମ୍ପାଦନା କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ- ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅତିବଡୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଗୋସାଇଁଙ୍କ ଅନୁବାଦିତ ଭାଗବତର ସମ୍ପାଦନା ହୋଇ ନ ଥିଲା। ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମ୍ପାଦିତ ଭାଗବତ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକାଶନ ପୂର୍ବରୁ ୧୯୨୫ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀରାଜକିଶୋର ଦାସ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତର ଏକ ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ପାଠକୁ ସେଥିରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ନ ଥିଲା। କେବଳ ପୁରୀ, ଯାଜପୁର ଓ ଡମପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳର ପୋଥି ସାହାଯ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଦାସ ଯେଉଁ ସଂସ୍କରଣଟି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ବୋଲି ଅଦ୍ୟାପି ଆଲୋଚକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହୋଇ ଆସୁଛି।

ବାବା ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଚରଣ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ତଥା ଭୁବନେଶ୍ୱରର **'ଭାଗବତ ପ୍ରଚାର ସମିତି'** ପକ୍ଷରୁ ଯେଉଁ ଭାଗବତ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି, ତାହାର ପାଠ ସହିତ ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ପାଠର କୌଣସି ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ।

ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୁଦ୍ଧପାଠ ସଙ୍କଳନରେ ରାଜକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ପୁସ୍ତକକୁ 'କ' ପାଠ, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ସଂରକ୍ଷିତ ତଥା ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି, ଜୟପୁର, ଭଦ୍ରକ, ମେଦିନୀପୁର (ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ) ଖୁରୁଧା, ବଡ଼ମ୍ବା, ଓ କେନ୍ଦୁଝର ଅଞ୍ଚଳରୁ ସଂଗୃହୀତ ସାତଖଣ୍ଡି ପୋଥିକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଖ, ଗ, ଘ, ଙ, ଚ, ଛ, ଜ ପାଠ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି। ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବାବା ଚୈତନ୍ୟଚରଣ ଦାସଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ବଙ୍ଗାକ୍ଷରରେ ମୁଦ୍ରିତ, କଟକ ରାଧାରମଣ ପୁସ୍ତକାଳୟରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଖାଡ଼ଙ୍ଗାଙ୍କ ଅନୁବାଦିତ ତଥା ବିଦ୍ୟାପୁରୀ (କଟକ) ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଭାଗବତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମ୍ପାଦନାରେ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି।

ଅତିବଡୀ ଗୋସାଇଁ ମୂଳସଂସ୍କୃତ ଭାଗବତ ତଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ **'ପରମ ଭାଗବତ'** ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଟୀକାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସ୍ୱରଚିତ ଭାଗବତର ଅନୁବାଦକୁ ପ୍ରାମାଣିତ କରିଥିବାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମ୍ପାଦନାରେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଶ୍ରୀସୁଶୀଳ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ତଥା ବାବା ବଳରାମ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁବାଦିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଗବତକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମ୍ପାଦନାରେ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି।

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ସଂରକ୍ଷିତ ପୋଥିଗୁଡ଼ିକର ନକଲ ସମୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ତଥା ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବୋଲି ପୋଥିର ଅକ୍ଷର, ତଥା ପୁଷ୍ପିକା ଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ। ଏହି ପୋଥିଗୁଡ଼ିକର ନକଲରେ ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧି ବହୁଳ ଭାବରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତେକ ପାଠ ବିକୃତ ହୋଇ ଲେଖାଯାଇଥିବା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ। ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତୋଟିର ଉଦାହରଣ

ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇ ପାରେ—

ଅମୋହ (ଅମୋଘ), କଷୋର (କଠୋର), ପ୍ରତଗ୍ୟାଂ (ପ୍ରତିଜ୍ଞା), ଦୃଭାସା (ଦୁର୍ବାସା), ପ୍ରଣମ୍ଭ (ପ୍ରଣାମ), ୟଂଶ (ଅଂଶ), ଆଉଶ୍ୟ (ଆୟୁଷ), ପ୍ରାଭବ (ପରାଭବ), ତିକିଛା (ଚିକିତ୍ସା), ପ୍ରିଅଜନ (ପ୍ରୟୋଜନ), ଭ୍ରଛନା (ଭର୍ତ୍ସନା); ବିତକ୍ଷଣ (ବିଚକ୍ଷଣ), କ୍ରିତିଧର (କୀର୍ତ୍ତିଧର), ମୌଷଧି (ମହୌଷଧି), ଜିଭ୍ୟା (ଜିହ୍ବା), ଜାତେସ୍ୱର (ଜାତିସ୍ମର), ସମ୍ରୁଧି (ସମୃଦ୍ଧି), ଶୃକାଳ (ଶୃଗାଳ), ବରେହା (ବରାହ), ବୁଦୁକା, ବୁଭୁକା, ବୁହୁକା (ବୁଦ୍‌ବୁଦ) ବିଷ୍ଣ (ବିଶ୍ୱ), କୁତୋହଳ (କୁତୂହଳ) ଆଚୋର୍ବନ (ଆଚମନ) ଇତ୍ୟାଦି। ଏହାବ୍ୟତୀତ ଇକାର, ଈକାର, ଉକାର, ଊକାର, ଶଷସ ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧି ସର୍ବତ୍ର ପୂରିରହିଛି। ଅବଶ୍ୟ ତାଳପତ୍ର ଉପରେ ଲେଖିବା ବେଳେ ଲେଖନୀ ଚାଳନାର ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନକଲକାରମାନେ ଜାଣିଶୁଣି କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧି କରିବାରେ ବାଧ ହୋଇଥା'ନ୍ତି।

ବିଜ୍ଞ ପାଠକପାଠିକାମାନଙ୍କ ଅବଗତି ନିମିତ୍ତ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ, ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧର ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର ଏଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା—

ବିଦୁର କୌରବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅପମାନିତ ହୋଇ ହସ୍ତିନା ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଇ ବୃନ୍ଦାବନଠାରେ ଭକ୍ତ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ। ବିଦୁର ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ମୁଖରୁ କୁରୁପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧର ପରିଣତି, ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ତଥା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦେହତ୍ୟାଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶୁଣି ତାଙ୍କରି (ଉଦ୍ଧବଙ୍କ) ପରାମର୍ଶରେ ମୈତ୍ରେୟ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଉପଗତ ହୋଇଥିଲେ।

ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ବିଦୁରଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ତାଙ୍କୁ ଭଗବଲ୍ଲୀଳା ରହସ୍ୟ ଶୁଣାଇବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ— ସୃଷ୍ଟି ରଚନା ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ତା ରହିଥିଲା। ସେତେବେଳେ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଦ୍ରଷ୍ଟା କେହି ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା ମାୟା ଓ ବିକାରର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନଥିଲା। ଏହି ଉପକ୍ରମରେ ମହାମୁନି ମୈତ୍ରେୟ ପରମଭକ୍ତ ବିଦୁରଙ୍କୁ, ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ, ଅହଙ୍କାର, ପଞ୍ଚଭୂତ, ପଞ୍ଚତନ୍ମାତ୍ରା, ମନ ସମେତ ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଚିଶପ୍ରକୃତି ତଥା ବିରାଟ ପୁରୁଷଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପର୍କରେ, ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ।

ତପରେ ବିଦୁରଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ଅନୁସାରେ ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ତାହାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ତପସ୍ୟା, ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆକାଂକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ଦେବାପରେ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ, ଅହଙ୍କାର, ଭୂତସର୍ଗ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଧିଷ୍ଠିତ ଦେବତା, ଅବିଦ୍ୟା, ସ୍ଥାବର, ଜଙ୍ଗମ, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ମନୁଷ୍ୟ, ଦେବତା, ପିତର, ପ୍ରେତ, ଅସୁର, ସନକାଦି ଚାରିଜଣ ମୁନି ତଥା ରୁଦ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ।

ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରସାର ନିମିତ୍ତ ମରୀଚି ଆଦି ଦଶ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଜନ୍ମ, ବେଦାଦି ଶାସ୍ତ୍ରର

ଉତ୍ପତ୍ତି, ଚାରିଗୋଟି ଆଶ୍ରମର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେବାପରେ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣାଙ୍ଗରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଶତରୂପା ଓ ମନୁଜାତ ହୋଇ ମୈଥୁନୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଆଦିଷ୍ଟ ହେଲେ।

ତତ୍ପରେ ବିଦୁରଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ ମୈତ୍ରେୟ ତାହାଙ୍କୁ ରସାତଳଗାମୀ ଧରିତ୍ରୀର ଉଦ୍ଧାର ପ୍ରକରଣରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳ ଜୟବିଜୟଙ୍କ ଅଭିଶାପ, କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ ଦିତିଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ହିରଣ୍ୟ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷଙ୍କ ଜନ୍ମ, ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷର ଉତ୍ପାତ, ବରାହରୂପୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷର ବଧ ତଥା ପୃଥିବୀର ଉପସ୍ଥାପନା ସମ୍ପର୍କରେ ଶୁଣାଇ ପ୍ରୀତ କରାଇଥିଲେ।

ବିଦୁରଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ମନୁ ଓ ଶତରୂପାଙ୍କ ପୁତ୍ରୀ ଦେବହୂତୀ ତଥା ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି କର୍ଦ୍ଦମଙ୍କ ବିବାହ, ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ବଳରେ ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, କର୍ଦ୍ଦମଙ୍କ ଔରସରେ ଦେବହୂତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କପିଳଙ୍କ ଜନ୍ମ, ତପସ୍ୟା ନିମିତ୍ତ କର୍ଦ୍ଦମଙ୍କ ଅରଣ୍ୟ ଗମନ, ପୁତ୍ର କପିଳଙ୍କଠାରୁ ଦେବହୂତୀଙ୍କ ସାଂଖ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଶ୍ରବଣ ଆଦି ବୃତ୍ତାନ୍ତ ତାହାଙ୍କ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ରୂପେ ଶୁଣାଇଥିଲେ।

ପରିଶେଷରେ ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି କହିଲେ– "ହେ ବିଦୁର! ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅଂଶରୁ ଜାତ ମହର୍ଷି କପିଳ ମାତା ଦେବହୂତୀଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶରେ ତାଙ୍କ ମନରୁ ମୋହମାୟା ଦୂର କରାଇ ତପସ୍ୟା ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୟତ୍ର ପ୍ରସ୍ଥାନକଲେ। ତପସ୍ୱିନୀ ଦେବହୂତୀ ପୁତ୍ରଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଯୋଗ ସାଧନରେ ବ୍ରତଚାରିଣୀ ହେବା ପାଇଁ 'ସିଦ୍ଧପଦ' ନାମକ ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗମନକଲେ। ସେଠାରେ ସେ ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣ ଲାଭ କରି 'ସିଦ୍ଧିଦା' ନଦୀ ନାମରେ ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ।"

ମୈତ୍ରେୟ ବିଦୁରଙ୍କୁ ଯାହା କହିଥିଲେ, ଅତିବଡୀ ଗୋସାଇଁଙ୍କ ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ତାହା ଓଡ଼ିଆ ପାଠକପାଠିକାଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ହୋଇଛି। ତେତିଶ ଅଧ୍ୟାୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାଗବତର ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧଟିକୁ ଶେଷକରି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଗୋସାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି–

"ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ। କପିଳ ଜ୍ଞାନ ଉପଗତ॥
ତେତିଶ ଅଧ୍ୟା ସମାପତ। ମୈତ୍ରେୟ ବିଦୁର ଚରିତ॥
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୁଖରୁ ସମ୍ଭୂତ। ଭାବେ ହୋଇଲା ଭାଗବତ॥
ଏ ଭାବେ ରସ ସାଧୁଜନ। ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ମୋର ଧ୍ୟାନ॥
କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ। ତ୍ରାହି କରିବେ ପୀତବାସ॥"

ଭାଗବତର ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣର ସମ୍ପାଦନାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରିଛି, ତାହାର ବିଶଦ୍ ବିବରଣୀ ତଥା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣର ପରିକଳ୍ପନାରେ ଯେଉଁ ବିଦ୍ୱାନ୍, ବିଜ୍ଞ, ତଥା ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ଥିଲା, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍କନ୍ଧର ଭୂମିକାର ତେପନ, ଚଉବନ ଓ ପଞ୍ଚାବନ ପୃଷ୍ଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ

 କରିଛି। ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧର ଶେଷରେ 'ଅର୍ଥଦୀପିକା' ଶୀର୍ଷକ କେତୋଟି ପୃଷ୍ଠା ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଛି। ତା'ଫଳରେ ସାଧାରଣ ପାଠକ-ପାଠିକା ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତର କେତେକ କଠିନ ଶବ୍ଦକୁ ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବେ। ଏହାବ୍ୟତୀତ ଯେତେଖଣ୍ଡ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି, ତା'ର ଅବିକଳ ପାଠଗୁଡିକୁ ପାଦଟୀକାରେ କ, ଖ, ଗ ଆଦି କ୍ରମରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଯେଉଁ ପାଠକୁ ଶୁଦ୍ଧ ପାଠ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିଛି ତାହାକୁ ମୂଳପାଠରେ ଦେଇଛି। ଏହା ଫଳରେ ବିଜ୍ଞ ଗବେଷକମାନେ ପାଦଟୀକାର ଅବତାରଣା ସଂପର୍କରେ ଅବଗତ ହୋଇପାରିବେ।

ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧର ସଂପାଦନାରେ ମୋର ସହଯୋଗୀ ରୂପେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ମୁକୁନ୍ଦ କିଶୋର ସାହୁ ମୋତେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ମୁଦ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହୋଇଛନ୍ତି। ସଂପାଦନା ସହକାରୀ ରୂପେ ବିଭିନ୍ନ ପୋଥିଗୁଡିକୁ ପାଠକରିବାରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ଧଳ ଓ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବିଜନ ବିହାରୀ ମିଶ୍ର ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି।

ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧର ଆଶୁ ପ୍ରକାଶନ ଦିଗରେ ବିହିତ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀର ସଭାପତି ଶ୍ରୀମତୀ ମନୋରମା ମହାପାତ୍ର, ଉପ-ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ବିନୋଦଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଓ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ କରଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ବିନମ୍ର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି।

ପ୍ରସ୍ତୁତ ସଂପାଦନାରେ ଭ୍ରମ-ପ୍ରମାଦ ରହିବା ଆଦୌ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। କିନ୍ତୁ ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣଟିକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର କରିବାରେ ମୁଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି।

ସୁଧୀବର୍ଗଙ୍କଠାରେ ମୋର ବିନମ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା, ସେମାନେ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତର 'ବୈଷ୍ଣବାମୃତ' ପାନକରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ସଂପାଦନାରେ ଥିବା ତ୍ରୁଟିବିଚ୍ୟୁତି ପ୍ରତି ମୋତେ ସଚେତନ କରାଇଲେ ମୁଁ ଅନୁଗୃହୀତ ହେବି। ପରମପିତା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅପାର କରୁଣାରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଗୋସାଇଁଙ୍କ ଅମର ଲେଖନୀ- ନିଃସୃତ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତର ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧଟି ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଥିବାରୁ, ମୁଁ ତାଙ୍କରି ପଦାରବିନ୍ଦରେ ଏହାକୁ ସମର୍ପଣ କରୁଛି।

ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ
୨୧।୮।୯୨

ବିନୀତ
ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର

ସୂଚୀପତ୍ର

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ

ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧ

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ

ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧ

ନାରାୟଣଂ ନମସ୍କୃତ୍ୟ ନରଂ ଚୈବ ନରୋତ୍ତମମ୍ ।
ଦେବୀଂ ସରସ୍ୱତୀଂ ବ୍ୟାସଂ ତତୋଜୟମୁଦୀରୟେତ୍ ॥

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୌନକ ଆଦି ମୁନିଜନେ । ଆନନ୍ଦେ ସୂତ ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୧
ବିଦୁର କଥା ମନେ ଚିନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାସଭାବେ ପଚ୍ଛନ୍ତି ॥ ୨

ଶୌନକ ଉବାଚ

ହେ ସୂତ ତୁମ୍ଭର ବଚନ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଆମ୍ଭମନ ॥ ୩
ମହାତ୍ମା ବିଦୁରର ବାଣୀ । ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ମୁଖୁ ଶୁଣି ॥ ୪
ହେଲେ ଛାଡ଼ିବୁ ଉଦବ୍ୟଥା । ବିସ୍ତାରି କହ ତାର କଥା ॥ ୫
ସର୍ବସମ୍ପଦ ଛାଡ଼ି ବନେ । କିମ୍ପା ପଶିଲା ଦୁଃଖ ମନେ ॥ ୬
ଅନେକତୀର୍ଥେ ଦେଇ ମନ । ପୃଥିବୀ କଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ॥ ୭
ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ସଙ୍ଗେ ତାର । ଏକାନ୍ତେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ବିଚାର ॥ ୮
କାହିଁ ବା ନଦୀ-ତୀର ବନେ । ସାନନ୍ଦେ ବସି ବେନିଜନେ ॥ ୯
ସନ୍ତୋଷେ ବିଦୁରର ଆଗେ । ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ଅନୁରାଗେ ॥ ୧୦
କହିଲେ ତତ୍ତ୍ୱସାର ବାଣୀ । ଯା ଶୁଣି ଭବୁ ତରେ ପ୍ରାଣୀ ॥ ୧୧
ସେ କଥା କହ ମୁନିବର । ବିଦୁର ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତସାର ॥ ୧୨
ସେ ବନ୍ଧୁତ୍ୟାଗୀ କିବା ଅର୍ଥେ । ପୁଣି ମିଳିଲା ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥେ ॥ ୧୩
ଏମନ୍ତ ମୁନିଙ୍କର ବାଣୀ । ସୂତ ସନ୍ତୋଷମନେ ଶୁଣି ॥ ୧୪
କହନ୍ତ ଶୌନକଙ୍କ ଆଗେ । କୃଷ୍ଣର ଭବ ଅନୁରାଗେ ॥ ୧୫

ସୂତ ଉବାଚ

ଶୁଣ ହେ ମୁନିଗଣ ତୋଷେ । ଏ କଥା ଶୁକମୁନି ପାଶେ ॥ ୧୬
ଆନନ୍ଦେ ଅଭିମନ୍ୟୁ-ସୁତ । ପୁଚ୍ଛିଲା ବିଦୁରଚରିତ ॥ ୧୭
ସେ ମୁନି କହିଲେ ଯେମନ୍ତେ । ସେ କଥା ଶୁଣ ଏକଚିତ୍ତେ ॥ ୧୮

ଶୁକ ଉବାଚ

ଶୁକ ବୋଲନ୍ତ ଭବଭରି । ଶୁଣ ପରୀକ୍ଷ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ॥ ୧୯
ସେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଯେତେବେଳେ । ନିଷ୍ଠୁର ହୀନ ବୁଦ୍ଧିବଳେ ॥ ୨୦
ଅଧର୍ମେ ଧନ ସେ ସଞ୍ଚଇ । ନିଜ ସୁତଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେଇ ॥ ୨୧
ପଣ୍ଡୁସୁତଙ୍କୁ ଦେଖେ ଭିନ୍ନେ । ନିନ୍ଦଇ ନିଷ୍ଠୁର-ବଚନେ ॥ ୨୨
ବାଳକେ ପିତୃହୀନ ହୋଇ । ମାତାର ସଙ୍ଗେ ଦୁଃଖ ସହି ॥ ୨୩
ହସ୍ତିନାପୁରେ ତାଙ୍କ ଘରେ । ବଞ୍ଚନ୍ତ ଅତି ଅବେଭରେ ॥ ୨୪
ତାହାଙ୍କ ମରଣ ଇଚ୍ଛଇ । ଭୀମକୁ ବିଷଲଡୁ ଦେଇ ॥ ୨୫
ଜତୁର ଘରେ ଅଗ୍ନି ଦେଲା । ସେବେଳେ ଗୋବିନ୍ଦ ରଖିଲା ॥ ୨୬
ପୁଣି ସଭର ତଳେ ଆଣି । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବଙ୍କ ରମଣୀ ॥ ୨୭
କେଶ ଆକର୍ଷି ବାହୁବଳେ । ବିବସ୍ତ୍ର କଲେ ସଭତଳେ ॥ ୨୮
କୁଚ କୁଙ୍କୁମ ବହେ ଉରେ । ଅଧୋବଦନ ଅଶ୍ରୁଧାରେ ॥ ୨୯
ବଧୂର ଦୁଃଖ ସେ ଶୁଣିଲା । ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବାରଣ ନ କଲା ॥ ୩୦
ମାୟା କପଟପାଶା କରି । ଦ୍ୟୂତଖେଳାଇ-ଧନହରି ॥ ୩୧
ଛଳେ ହରିଲା ତାଙ୍କ ଦେଶ । କାନନେ ଦ୍ୱାଦଶବରଷ ॥ ୩୨
ଅଜ୍ଞାତେ ଅଧିକ ବରଷେ । ବିରାଟ ରାଜ୍ୟେ ମତ୍ସ୍ୟଦେଶେ ॥ ୩୩
ତହିଁ ବଞ୍ଚିଲେ ଦୁଃଖ-ସୁଖେ । ବନକଷଣ ଅତିରେକେ ॥ ୩୪
ପୁଣି ମିଳିଲେ ରାଜ୍ୟେ ଆସି । ବିଶ୍ୱାସେ ରଜା ପାଶେ ବସି ॥ ୩୫
ଜୀବିକା ଅର୍ଥେ କିଛି ଧନ । ମାଗିଲେ ନ ଦେଲା ରାଜନ ॥ ୩୬
ପୁଣି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କରି ଦୂତ । ଗ୍ରାମ ମାଗିଲେ ପଣ୍ଡୁସୁତ ॥ ୩୭
କୃଷ୍ଣର ବୋଲ ସେ ନ କଲା । ସୂଚୀ ଅଗ୍ରତେ ସେ ନ ଦେଲା ॥ ୩୮
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କରି ଅପମାନ । ଲୋଭେ ହୋଇଲା ହତଜ୍ଞାନ ॥ ୩୯

ବିଦୁର ଆଣି ଏକାନ୍ତରେ । ବିସ୍ତର କଲା ଅନ୍ତଃପୁରେ ॥୪୦
ପାଣ୍ଡବ ମାରି ନାନାମତେ । ରାଜା ହୋଇବ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ॥ ୪୧
ଶୁଣି ବିଦୁର କରଯୋଡ । ବୋଲଇ ରାଜାପାଦେ ପଡ ॥ ୪୨

ବିଦୁର ଉବାଚ

ଅସହ୍ୟ ଅପରାଧ ତୋର । କେତେ ସହିଛି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ॥ ୪୩
ତାହାଙ୍କୁ ଅର୍ଦ୍ଧରାଜ୍ୟ ଦେଇ । ପୁତ୍ରଙ୍କ ତୁଲେ ଭୁଞ୍ଜ ମହୀ ॥ ୪୪
ନୋହିଲେ ସୁଖ ନାହିଁ ତୋର । ସେ ବିଷ୍ଣୁତେଜେ ବଳୀୟାର ॥ ୪୫
ଶ୍ରୀହରି ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନି । ଉଶ୍ୱାସ କରିବେ ମେଦିନୀ ॥ ୪୬
ସେ ହରି ଥାଇ ନିଜପୁରେ । ପାଣ୍ଡବବଂଶ ପକ୍ଷ ଧରେ ॥ ୪୭
ସେ କୃଷ୍ଣ ଆସି ତୋର ପୁରେ । ମିଳିଲେ ବାନ୍ଧବ-ବେଶରେ ॥ ୪୮
ତାଙ୍କୁ ଇତର ପ୍ରାୟ ମଣି । ଜ୍ଞାନ ହାରିଲୁ ନୃପମଣି ॥ ୪୯
ତାର ମହିମା ତୁ ନ ଜାଣୁ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାୟ ପରିମାଣୁ ॥ ୫୦
ଏ ପୁତ୍ର ଆସି ତୋର ପୁରୀ । ବସିଲା ଦୋଷରୂପ ଧରି ॥ ୫୧
ତାକୁ ତୁ ପୁତ୍ରପ୍ରାୟ ମଣୁ । କୁଳ କୁଶଳ ନ ପ୍ରମାଣୁ ॥ ୫୨
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣେ ଭକତି ନ କରି । ତୁହି ହୋଇଲୁ ହତଶିରୀ ॥ ୫୩
କୁଳ-କୁଶଳେ ଯେବେ ମନ । ତେଜ ଅଶୁଭ ଦୁର୍ଯୋଧନ ॥ ୫୪
ଏମନ୍ତ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ସକ୍ରୋଧ ଦୁର୍ଯୋଧନ ଶୁଣି ॥ ୫୫
ସଙ୍ଗେ ଅଛନ୍ତି ତିନିଜଣ । କର୍ଣ୍ଣ ଶକୁନି ଦୁଃଶାସନ ॥ ୫୬
ବୋଲଇ ସ୍ଫୁରିତ ଅଧରେ । ଆକର୍ଷି ଦୁଃଶାସନ କରେ ॥ ୫୭
ଏ ଦାସୀପୁତ୍ର ମୋର ଘରେ ବସଇ ବାନ୍ଧବ-ବେଶରେ ॥ ୫୮
ଏ ମୋର ନିତ୍ୟେ ଅନ୍ନ ଖାଇ । ପଣ୍ଡୁପୁତ୍ରଙ୍କ ହିତେ ଥାଇ ॥ ୫୯
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଘେନି ଭଳେ ନିତ୍ୟେ । ମୋର ବିନାଶ ଚିନ୍ତେ ଚିତ୍ତେ ॥ ୬୦
ଏମନ୍ତ କୁଟିଳ ଲୋକକୁ । କେ ଅବା ଡାକିଲା ଏଠାକୁ ॥ ୬୧
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ବିସ୍ତରିଲା । କୋପେ ଅନେକ ଗାଳିଦେଲା ॥ ୬୨
ଦଶନେ କାମୋଡ଼ ଅଧର । ବୋଲେ ଭଣ୍ଡାର କର ଦୂର ॥ ୬୩
ଏହାକୁ ଦଣ୍ଡେହେଁ ନ ଥୁଅ । ରାଜ୍ୟୁ ବାହାର କରିଦିଅ ॥ ୬୪
ଏମନ୍ତ ତାର ବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ପ୍ରାୟ ମଣି ॥ ୬୫

ମରମ-ଉଚ୍ଚାଟ ବଚନ । ଶୁଣି ହୋଇଲା ହତଜ୍ଞାନ ॥ ୬୬
ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତାର ତୁଳେ ଥିଲା । ରଜାହିଁ ଆଶ୍ୱାସ ନ କଲା ॥ ୬୭
ତକ୍ଷଣେ ଉଠି ସେ ବିଦୁର । ଚିତ୍ତେ ଚିନ୍ତଇ ଚକ୍ରଧର ॥ ୬୮
ବିଷ୍ଣୁର ମାୟା ବିଚ୍ଛିବିଲା । ତକ୍ଷଣେ ବନସ୍ତେ ପଶିଲା ॥ ୬୯
ସମ୍ପଦ ତୁଚ୍ଛପ୍ରାୟେ ମଣି । ମନେ ଚିନ୍ତଇ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୭୦
ହସ୍ତିନା ନଗରୁ ବାହାରି । ତୀର୍ଥଗମନେ ଆଗୁସାର ॥ ୭୧
ମିଳିଲା ଯାଇ ଘୋରବନେ । ଭ୍ରମଇ ଋଷି-ବିପ୍ରସ୍ଥାନେ ॥ ୭୨
ମନେ ଚିନ୍ତଇ ତୀର୍ଥଗତି । ହରିଭକତ ଯହିଁ ଥାନ୍ତି ॥ ୭୩
ନିରଖ କରି ଆତ୍ମମନ । ଗ୍ରାମ ପାଟଣା ଉପବନ ॥ ୭୪
ସୁପୁଣ୍ୟଗିରି-କୁଞ୍ଜଦେଶେ । ଭ୍ରମଇ ତୀର୍ଥ ଅଭିଳାଷେ ॥ ୭୫
ପୁଣ୍ୟସରିତ ପୁଣ୍ୟସର । ନିରତେ ଭ୍ରମଇ ବିଦୁର ॥ ୭୬
ଅନନ୍ତ ସିଦ୍ଧଲିଙ୍ଗେ ଯହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ପବିତ୍ର ପୁଣ୍ୟଭୂଇଁ ॥ ୭୭
ଏମନ୍ତେ ଅବଧୂତ ବେଶେ । ବିଦୁର ଭ୍ରମେ ପୁଣ୍ୟଦେଶେ ॥ ୭୮
ହରିତୋଷଣ ବ୍ରତ ଯେତେ । ତୀର୍ଥେ ସେବଇ ଅବିରତେ ॥ ୭୯
ଏମନ୍ତେ ଭରତବରଷେ । କାଳେ ମିଳିଲା ସେ ପ୍ରଭସେ ॥ ୮୦
ତହିଁ ଶୁଣିଲା ସାଧୁବାଣୀ । ପାଣ୍ଡବେ କୁରୁବଳ ଜିଣି ॥ ୮୧
କୃଷ୍ଣ ସାରଥିପଣେ ବରି । ଅନେକ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ମାରି ॥ ୮୨
ଗୋବିନ୍ଦ ଘେନି ତୀର୍ଥଜଳେ । ମଙ୍ଗଳ ଶୁଭ ଅନୁକୂଳେ ॥ ୮୩
କରାଇ ଅଭିଷେକ ପୂଜା । ଏକାଙ୍ଗଚକ୍ରେ କଲେ ରଜା ॥ ୮୪
ସର୍ବେ ନଶିଲେ କୁରୁବଳେ । ଯେସନେ ବେଣୁ ଦାବାନଳେ ॥ ୮୫
କୁଟୁମ୍ବବଧେ ଶୋକକରି । ସ୍ୱଜନ ବାନ୍ଧବ ସୁମରି ॥ ୮୬
ମଉନ ହୋଇ ଅଶ୍ରୁକଣ୍ଠେ । ମିଳିଲା ସରସ୍ୱତୀତଟେ ॥ ୮୭
ଯାହାର ତୀରେ ଏକାଦଶ । ତୀର୍ଥେ ବସନ୍ତ ପୁଣ୍ୟଯଶ ॥ ୮୮
ତ୍ରିତ ଉଶନା ମନୁ ନାମ । ପୃଥୁ ଅନଳ ଯେ ପବନ ॥ ୮୯
ସୁଦାସ ଗାବ ଗୁହ ଯମ । ଅସିତ ଏକାଦଶ ନାମ ॥ ୯୦
ଏତେ ମନ୍ଦର ବିଷ୍ଣୁ ଅର୍ଥେ । ତୀରେ ସଞ୍ଚିଲେ ଯେଝାମତେ ॥ ୯୧
ଋଷି ଦେବତା ଆଦି ଯେତେ । ତୀର୍ଥେ ସେବନ୍ତି ଦୃଢ଼ଚିତ୍ତେ ॥ ୯୨
ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗମୁଖ୍ୟାଙ୍କିତ ଘର । ଦିଶନ୍ତି ଅତି ମନୋହର ॥ ୯୩

ଯେ ପୁର ଦରଶନ ମାତ୍ରେ । ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ମରଣ ପଶେ ଗାତ୍ରେ ॥ ୯୪
ଏମନ୍ତ ସରସ୍ୱତୀତୀର୍ଥ । ଦେଖି ବିଦୁର କୃତକୃତ୍ୟ ॥ ୯୫
ତହୁଁ ଚଳିଲା ତୋଷମନେ । ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ସୌବୀର ବିପିନେ॥ ୯୬
କୁରୁ ଜାଙ୍ଗଳ ମତ୍ସ୍ୟଦେଶ । ଜିଣି ଯମୁନା ପରବେଶ ॥ ୯୭
କାଳିନ୍ଦୀତୀରେ ବୃନ୍ଦାବନ । ଯହିଁ ବିରାଜେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ॥ ୯୮
ସେ ବନେ ବୁଲେ ଏକେ ଏକେ । ନିଷ୍କଳେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ଦେଖେ ॥ ୯୯
ହରି-ଭକତଙ୍କର ସାର । ତପ ଆଚରି ମହାଘୋର ॥ ୧୦୦
ଆସନ ନିଶ୍ଚଳ ସମାଧି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ଚରଣେ ଆରାଧି ॥ ୧୦୧
ଏକାନ୍ତେ ଅଛି ବୃକ୍ଷମୂଳେ । ବିଦୁର ଦେଖେ ବେନିଡୋଳେ॥୧୦୨
ସେ ବାସୁଦେବ ଅନୁଚର । କି ଅବା ଦେବା ପଟାନ୍ତର ॥ ୧୦୩
ଦେବଗୁରୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ସ୍ନେହେ । ସ୍ୱଭବେ ମନ୍ତ୍ରୀବୁଦ୍ଧି ବହେ ॥ ୧୦୪
ଏମନ୍ତେ ମିଳି ବେନିଜନ । ନିବିଡେ କଲେ ଆଲିଙ୍ଗନ ॥ ୧୦୫
ବିଦୁର ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ରହିଁ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସ୍ନେହ ବହି ॥ ୧୦୬
ପ୍ରେମହରଷେ ଶୁଦ୍ଧଚେତା । ପୁଚ୍ଛଇ କୃଷ୍ଣର ବାରତା ॥ ୧୦୭
କୃଷ୍ଣପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଆଦି କରି । ଏକ ଆରେକ ନାମ ଧରି ॥ ୧୦୮

ବିଦୁର ଉବାଚ

ଶୁଣ ଉଦ୍ଧବ ମୋ ବଚନ । ମୁଁ ଯେ ପୁଚ୍ଛଇ ବନ୍ଧୁଜନ ॥ ୧୦୯
ଯେ ହରି ପୁରୁଷ-ପୁରାଣ । ଅନାଦି-ପରମ-କାରଣ ॥ ୧୧୦
ଧରଣୀଭାର ନାଶ ଅର୍ଥେ । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହେ ଏ ଜଗତେ॥ ୧୧୧
ରାମ ଗୋବିନ୍ଦ ରୂପ ଧରି । ଯାଦବବଂଶେ ଅବତରି ॥ ୧୧୨
ଅଛନ୍ତି ବସୁଦେବ ଘରେ । ଆନନ୍ଦେ ବେନି ସହୋଦରେ॥ ୧୧୩
ଆମ୍ଭର ବଂଶେ ଅଧିଦେବ । ଦେବକୀ ପୁକେ ବସୁଦେବ ॥ ୧୧୪
ସୁଖେ କି ଛନ୍ତି ନିଜପୁରେ । ବନ୍ଧୁ-ସୁହୃଦ-ଭବଭରେ ॥ ୧୧୫
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଅଛଇ ନା ଭଲେ । ଆନନ୍ଦେ ଜନନୀର ତୁଲେ ॥ ୧୧୬
ରୁକ୍ମିଣୀ ପୂର୍ବ-ତପଫଳେ । ପୁତ୍ର ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କଲା କୋଳେ ॥ ୧୧୭
ଭୋଜାଦି ସାତବଂଶ ରାଜା । ଗୋବିନ୍ଦ ଯାକୁ କଲେ ପୂଜା ॥ ୧୧୮
ଛାଡ ଆପଣା ନୃପାସନ । ରାଜ୍ୟେ ସ୍ଥାପିଲେ ଉଗ୍ରସେନ ॥ ୧୧୯

ତୀର୍ଥଉଦକ ସିଞ୍ଚି ଶିରେ । ସେ ସୁଖେ ଅଛିଟି କି ପୁରେ ॥ ୧୨୦
ଭଲେ କି ଜାମ୍ବବତୀସୁତ । ଯେ ରଥୀ ମଧ୍ୟେ ମହାରଥ ॥ ୧୨୧
କୃଷ୍ଣର ସଦୃଶ ଯେ ହୋଇ । ପୂର୍ବେ ଅମ୍ବିକା ଗର୍ଭେ ଥାଇ ॥ ୧୨୨
ଯାହାକୁ ଜାମ୍ବବତୀ ଦେବୀ । ପାଇଲା ନାନାବ୍ରତ ସେବି ॥ ୧୨୩
କ୍ଷେମେ କି ଅଛି ଯୁଯୁଧାନ । ଯାହାକୁ ସନ୍ତୋଷ ଅର୍ଜୁନ ॥ ୧୨୪
ରହସ୍ୟ-ଧନୁର୍ବେଦ ଦେଲା । ଯେ ପୁଣି ହୃଷ୍ଟ ଆରାଧିଲା ॥ ୧୨୫
ସୁଖେ ହୋଇଲା ଗତି ତାର । ଯେ ଯୋଗୀଜନେ ଅଗୋଚର ॥ ୧୨୬
ଶ୍ୱଫଲ୍କ ସୁତ ଯଶସ୍କର । ଶୁଭେ କି ଅଛଇ ଅକ୍ରୂର ॥ ୧୨୭
କଂସ ଆଦେଶେ ଗୋପପୁରେ । ଲଭିଲା କୃଷ୍ଣରେଣୁ ଶିରେ ॥ ୧୨୮
ଭଲେ କି ଅଛଇ ଦେବକୀ । ଯେ ଗର୍ଭେ ଧଇଲା ହରିଙ୍କି ॥ ୧୨୯
ଅଶେଷ ମନୋରଥ ବୋଧ । ଭଲେ କି ଅଛି ଅନିରୁଦ୍ଧ ॥ ୧୩୦
ଯାର ମହିମା ଶବ୍ଦଯୋନି । ତୁରୀୟତତ୍ତ୍ୱ ସଙ୍ଗେ ମାନି ॥ ୧୩୧
ସତ୍ୟଭମାର ସୁତ ଯେତେ । ଭଲେ କି ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତେ ॥ ୧୩୨
ଗଦର କହ ଭଲ କଥା । ଯେ ଅନ୍ୟ ଯାଦବ ବାରତା ॥ ୧୩୩
ଏକାନ୍ତେ କୃଷ୍ଣର ପୟରେ । ସେବନ୍ତି ସବୁ ପରକାରେ ॥ ୧୩୪
ଧର୍ମେ କି ଅଛି ଯୁଧିଷ୍ଠିର । ଯେ ଧର୍ମେ ରଖିଲା ସଂସାର ॥ ୧୩୫
ଯାହାର ବାହୁପ୍ରାୟ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନ ବେନି ଥାଇ ॥ ୧୩୬
ଭୀମର କହ ଭଲ କଥା । ଯେ ଭୀମ ଅତି ବଳବନ୍ତା ॥ ୧୩୭
ଯାର ଚରଣ-ଘାତ କୋପେ । ଦୁର୍ଜୟ-ରଣଭୂମି କମ୍ପେ ॥ ୧୩୮
ଅର୍ଜୁନ ଅଛିଟି କି ଭଲେ । ନିରତେ ଗୋବିନ୍ଦର ତୁଲେ ॥ ୧୩୯
ଗାଣ୍ଡୀବଧନୁ କରେ ଧରି । ରଣେ ତୋଷିଲା ଶୂଳଧାରୀ ॥ ୧୪୦
ନକୁଳ ସହଦେବ ବେନି । କୁଶଳ କହ ପରିମାଣି ॥ ୧୪୧
ଅଶ୍ୱିନୀ ନାସିକା-ବିବରେ । ଜନ୍ମ ହୋଇଲେ ଯେ ଶରୀରେ ॥ ୧୪୨
କେ କହୁ ତାଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ । ଦେବଙ୍କ ବ୍ୟାଧି ହରେ ନାମ ॥ ୧୪୩
ତାହାଙ୍କ ବୀର୍ଯ୍ୟୁ ଜାତ ହୋଇ । ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଜନ ମୋହି ॥ ୧୪୪
ପାଣ୍ଡବ-ଚକ୍ଷୁ ସେ ବୋଲନ୍ତି । କହ କୁଶଳେ କି ଅଛନ୍ତି ॥ ୧୪୫
ଦେଖ ଏ କୁନ୍ତୀ ଗର୍ଭଅର୍ଥେ । ସ୍ୱାମୀକୁ ଚିନ୍ତେ ଅବିରତେ ॥ ୧୪୬
ସ୍ୱ-ସ୍ୱାମୀ ବିନୁ ସୁତ ଲଭେ । ଯା ନାମ ଚଉଦିଗେ ଶୁଭେ ॥ ୧୪୭

ତାହାଙ୍କୁ ଛାଡ ଭୋଗ ବିନେ । ରହିଲା ପୁତ୍ରସ୍ନେହ ମନେ ॥ ୧୪୮
ଶୁଣ ଉଦ୍ଧବ ସାଧୁ ଧୀର । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଯେ ବେଭାର ॥ ୧୪୯
ସେ ପିତୃହୀନ ପଞ୍ଚପୁତ୍ରେ । ତାଙ୍କ ମରଣ ଚିତ୍ତେ ଚିନ୍ତେ ॥ ୧୫୦
ପୁତ୍ରଙ୍କ ତୁଲେ ତା ବିସ୍ତର । ମୁଁ ପ୍ରିୟ ସୁହୃଦ ତାହାର ॥ ୧୫୧
ପୁରୁ ବାହାର କରିଦେଲା । ଚିତ୍ତେ ତା ଦୟା ନ ବସିଲା ॥ ୧୫୨
ଏଣୁ ପଡ଼ିବ ତମଘୋର । ଜୀବନେ ଚିନ୍ତା ତାକୁ ମୋର ॥ ୧୫୩
ଯେ କୃଷ୍ଣ ପରମ-ମଙ୍ଗଳ । ଆନନ୍ଦମାନଙ୍କର ମୂଳ ॥ ୧୫୪
ସେ ହରି ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀରେ । ସାକ୍ଷାତେ ସଂସାରେ ବିହରେ ॥ ୧୫୫
ତାର ପ୍ରସାଦୁ ତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ । ଜାଣି ଛାଡ଼ିଲି ସର୍ବ ଭ୍ରମ ॥ ୧୫୬
ତାର ଚରଣ ଧ୍ୟାନ କରି । ମୁଁ ଏବେ କାନନେ ବିହରି ॥ ୧୫୭
ଦେଖ ଉଦ୍ଧବ ତା ମହିମା । କେ କହିପାରେ ଗୁଣସୀମା ॥ ୧୫୮
ଯେ ଯେତେ ଥିଲେ ମହୀପାଳେ । ଅନେକ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ମେଳେ ॥ ୧୫୯
ତାହାଙ୍କୁ ମାୟାରେ ସଂହାରି । ହେଲେ ତ୍ରିଭୁବନ ଉଦ୍ଧରି ॥ ୧୬୦
ପ୍ରପନ୍ନଜନ ଦୁଃଖ ନାଶ । ଅର୍ଥେ କ୍ଷଣକେ ପୀତବାସ ॥ ୧୬୧
ପାରନ୍ତ କୁରୁଙ୍କୁ ସଂହାରି । ସହିଲେ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରି ॥ ୧୬୨
ସେ ଗୁଣାତୀତ ଅଜ ହରି । ଖଳନାଶନେ ଅବତରି ॥ ୧୬୩
ଅଖିଳଲୋକଙ୍କୁ କୁଶଳେ । ଯେ ଦେହବନ୍ତ ଯଦୁକୁଳେ ॥ ୧୬୪
ଯାହାର ଆଜ୍ଞାରେ ସଂସାର । ତୀର୍ଥର ପ୍ରାୟେ କୀର୍ତ୍ତି ଯାର ॥ ୧୬୫
ସେ ହରି ଶୁଭକଥା ମୋତେ । କହ ଉଦ୍ଧବ ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ । ୧୬୬
ଏମନ୍ତେ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ଉଦ୍ଧବ ମନେ ପରିମାଣି ୧୬୭
ଚିତ୍ତେ ଚିନ୍ତିଲା ନାରାୟଣ । ସୁଜନେ ଏକମନେ ଶୁଣ ॥ ୧୬୮
ହରିଚରିତ ସୁଧାରସ । କହିଲା ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୧୬୯

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ବିଦୁର-ଉଦ୍ଧବ ସମ୍ବାଦେ
ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁକ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ବିଦୁର ବଚନ । ଶୁଣି ଉଦ୍ଧବ ହତଜ୍ଞାନ ॥ ୧
କୃଷ୍ଣ-ଚରଣେ ଚିତ୍ତଦେଇ । ଉତ୍କଣ୍ଠେ ନ ପାରଇ କହି ॥ ୨
ପାଞ୍ଚବରଷେ ତାର ମାତ । ପ୍ରାତଃ ଭୋଜନେ ଡାକେ ସୁତ॥ ୩
କୃଷ୍ଣସେବାରେ ଦେଇମନ । ଉଦ୍ଧବ ନ କରେ ଭୋଜନ ॥ ୪
କୃଷ୍ଣସେବାରେ ଦିନ ଗଲା । ସ୍ୱଭବେ ବୟସ ସରିଲା ॥ ୫
ବିଦୁରବାକ୍ୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ବଚନ ନସ୍ଫୁରେ ବଦନେ ॥ ୬
କୃଷ୍ଣଚରଣେ ଦେଇ ମନ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ରହିଲା ମଉନ ॥ ୭
ତକ୍ଷଣେ ଦେହଭବ ଛାଡ଼ । କୃଷ୍ଣଭକତି ଜଳେ ବୁଡ଼ ॥ ୮
କୃଷ୍ଣଚରଣ-ସୁଧା-ପାନ । କରି ପାଇଲା ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ୯
ପୁଲକ ହେଲା ରୋମରାଜି । ଅଶ୍ରୁ ମୁଞ୍ଚଇ ଚକ୍ଷୁବୁଜି ॥ ୧୦
ଧ୍ୟାନେ ହୋଇଲା ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ । ସ୍ନେହ-ସଲିଳେ କଲା ସ୍ନାନ ॥ ୧୧
ଧ୍ୟାନ ଛଡ଼ାଇ କୃଷ୍ଣପାଦେ । ପୁଣି ମିଳିଲା ଦେହମଧ୍ୟେ ॥ ୧୨
ଟେନିଲୋଚନ ଘଷି କରେ । ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ ଖରତରେ ॥ ୧୩
ବିଦୁର ମୁଖ ଚାହିଁ ଦୁଃଖେ । ଉଦ୍ଧବ କହେ ଅଶ୍ରୁମୁଖେ ॥ ୧୪

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ

ଯାଦବ ମଧ୍ୟେ କୃଷ୍ଣ ଥାଇ । ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରାୟ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୧୫
ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତାଚଳେ ଗଲା । ନିବିଡ଼ତମ ପ୍ରକାଶିଲା ॥ ୧୬
ମୁଁ ଏବେ ଅତିଦୁଃଖ-ଶୋକେ । ପଡ଼ିଛି ଅଜଗର-ମୁଖେ ॥ ୧୭
ଆମ୍ଭ କୁଶଳ କାହିଁ ଆର । କହିବି ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ॥ ୧୮
ସଂସାର ମଧ୍ୟେ ଯେତେଜନ । ସର୍ବେ ହୋଇଲେ ଭଗ୍ୟହୀନ॥ ୧୯
ଦେଖ ଅଭଗ୍ୟ ଯଦୁବଂଶେ । ବାଳକ ପ୍ରାୟ ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶେ ॥ ୨୦
ବସନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗେ । ରାତ୍ରିଦିବସ ଅନୁରାଗେ ॥ ୨୧
ତାହାଙ୍କୁ କେହି ନ ଜାଣିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ମୀନ ଯେହ୍ନେ ଜଳେ ॥ ୨୨
ଯାଦବେ କୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗମେଳେ । ଦିନ ହରନ୍ତି କୁତୂହଳେ ॥ ୨୩
ସଙ୍ଗତେ ପାଇ ନରହରି । ଦେଖନ୍ତି ଅନାଦର କରି ॥ ୨୪

ଅତି ନିପୁଣ ସେ ଅଟନ୍ତ । ଜ୍ଞାନୀ ହେଲେହେଁ ନ ଜାଣନ୍ତ ॥୨୫
ଯାର ମାୟାରେ ଅନ୍ୟଜନେ । ବଇରୀଭାବ ଚିନ୍ତମନେ ॥ ୨୬
କୃଷ୍ଣର ମାୟାବଳେ ଗଛି । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସେ ମଣନ୍ତ ॥ ୨୭
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ତପୋବଳ ରହିଁ । ନୟନେ ଶରୀର ଦେଖାଇ ॥ ୨୮
ପୁଣି ହରିଲେ ନିଜ ଅଙ୍ଗ । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଘେନି ସଙ୍ଗ ॥ ୨୯
ମାୟା ମନୁଷ୍ୟ ରୂପେ ହରି । ଅନନ୍ତଲୀଳାଏ ବିହରି ॥ ୩୦
ସର୍ବସମ୍ପଦ ଆସ୍ୱାଦୁଲେ । ନିଜ ଭୁବନେ ବିଜେକଲେ ॥ ୩୧
ଧର୍ମକୁମର ଯଜ୍ଞକାଳେ । ଦେବ-ମନୁଷ୍ୟ-ଋଷିମେଳେ ॥ ୩୨
ଯେ ରୂପ ଦେଖି ତୋଷମନେ । କୈବଲ୍ୟ ଲଭିଲେ ଲୋଚନେ॥ ୩୩
ବ୍ରହ୍ମା ସର୍ଜନା ଯେଣୁ ନୋହି । ତେଣୁ ସକଳ ମନମୋହି ॥ ୩୪
ଯେ କୃଷ୍ଣ-ଅନୁରାଗ-ମୁଖ । ସୁନ୍ଦର-ହାସ-ରଙ୍ଗରେଖ ॥ ୩୫
ତେଣେ ମୋହିତ ଚିତ୍ତ ଧରି । ମୋକ୍ଷ ଲଭିଲେ ବ୍ରଜନାରୀ ॥ ୩୬
ସେ ଶାନ୍ତରୂପ ଏକରୂପୀ । ବସଇ ସର୍ବଭୂତେ ବ୍ୟାପୀ ॥ ୩୭
ତାର ବିଭୂତି ଦେବଗଣ । ପୂଜନ୍ତ ତାହାର ଚରଣ ॥ ୩୮
ଦେବଙ୍କ ଅର୍ଥେ ସେ ମୁରରି । ଜନ୍ମଇ ନାନାରୂପ ଧରି ॥ ୩୯
ସ୍ୱଭବେ ଜନ୍ମ ଯାର ନାହିଁ । ନିମିତ୍ତ ଅର୍ଥେ କଲେ ଦେହୀ ॥ ୪୦
ଅଗ୍ନି ଯେସନେ ନାନାମତେ । ଯତନେ ଜଳଇ ଜଗତେ ॥ ୪୧
ଏକଥା ମୋରେ ଖେଦକରେ । ସେ ଜନ୍ମି ବସୁଦେବ ଘରେ ॥ ୪୨
କଂସର ଡରେ ଗୋପମେଳେ । ଲୁଚି ଯେ ଥିଲେ ବାଳକାଳେ ॥ ୪୩
ତହୁଁ ମଥୁରାପୁରେ ଆସି । ଗଜ ଚାଣୂର କଂସ ନାଶି ॥ ୪୪
ଯାଇଣ ମାତାପିତା ପାଶ । ବୋଇଲେ କ୍ଷମା କରଦୋଷ ॥ ୪୫
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନ କରି । ବିଅର୍ଥେ ବଞ୍ଚେ ଦେହଧରି ॥ ୪୬
ସେ କଥା ବିଡମ୍ବନ ମୋତେ । ହୃଦୟ ଦହେ ଅବିରତେ ॥ ୪୭
ତାର ଚରଣରେଣୁ ଗନ୍ଧ । ଆଘ୍ରାଣ କରି ନାସାରନ୍ଧ୍ର ॥ ୪୮
କେ ତା ପାଶୋରିପାରେ ଚିତ୍ତେ । ସୁଦୃଢ଼-ଯୋଗାଭ୍ୟାସେ ନିତ୍ୟେ॥ ୪୯
ଭୂମିର ଭର ନାଶ ଅର୍ଥେ । ତାହାର ଜନ୍ମ ଏ ଜଗତେ ॥ ୫୦
ତୁମ୍ଭେ ତ ଦେଖିଅଛ ତୋଳେ । ଧର୍ମନନ୍ଦନ-ଯଜ୍ଞକାଳେ ॥ ୫୧
ଯାହାକୁ ଶିଶୁପାଳ ନିନ୍ଦ । ତକ୍ଷଣେ ତାର ଦେହେ ଭେଦି ॥୫୨

ଲୁଚିଲା ଅଭୟ-ଚରଣେ । ରହିଲା ଅଜରାମରଣେ ॥ ୫୩
ଯେ ଗତି ଯୋଗୀଜନେ ଚିନ୍ତି । ଜନ୍ମମରଣୁ ନିସ୍ତରନ୍ତି ॥ ୫୪
ତାର ବିଯୋଗ କେବା ସହେ । ଯେବା ଜଗତେ ଦେହବହେ॥ ୫୫
ଦେଖ ଭାରତଯୁଦ୍ଧେ ଯେତେ । ରଥୀ ପଦାତି ଅପ୍ରମିତେ ॥ ୫୬
ଭୂଲୋକେ ଯେତେ ବୀର ଥିଲେ। ମରଣେ ତା ମୁଖ ଦେଖିଲେ ॥ ୫୭
ଅର୍ଜୁନ-ବାଣେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ । ପଶିଲେ ତାର ଦେହେ ଯାଇ ॥ ୫୮
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟନାଥ ଯେ ଅନନ୍ତ । ସ୍ୱଭାବେ କମଳାର କାନ୍ତ ॥ ୫୯
ତ୍ରିଦଶ-ଦେବେ ତା ଚରଣେ । ସେବା କରନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୬୦
ଯାର ସମାନ ବା ଅଧିକ । ନାହିଁ ଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଲୋକ ॥ ୬୧
ସେ ପୁଣି ଥାପି ରାଜପଦେ । ପୂଜିଲା ଉଗ୍ରସେନ ପାଦେ ॥ ୬୨
ଭୃତ୍ୟର ଭୃତ୍ୟ ଅଟେ ଯେହୁ । ତାହାକୁ ଆଜ୍ଞାମାଗେ ସେହୁ ॥ ୬୩
ଏ କଥା ଦେଖି ହେ ବିଦୁର । ଅତି ଦୁଃଖିତ ଚିତ୍ତ ମୋର ॥ ୬୪
ଦେଖ ପୂତନା ଧାତ୍ରୀ ରୂପେ । ସ୍ତନ ନିବେଶି ତାର ମୁଖେ ॥ ୬୫
କ୍ଷୀର ଗରଳ ସଙ୍ଗେ ଦେଇ । ପଶିଲା ତାର ଦେହେ ଯାଇ ॥ ୬୬
ସେ ଦୟାନିଧିର ଚରଣ । କେବା ନ ପଶିଲା ଶରଣ ॥ ୬୭
ଯେତେ ଅସୁର ଏ ଜଗତେ । ନଶିଲେ ଗୋବିନ୍ଦର ହସ୍ତେ ॥ ୬୮
ଗରୁଡ଼କଣ୍ଠେ ତାକୁ ଚାହିଁ । ପଶିଲେ ତାର ଦେହେ ଯାଇ॥ ୬୯
ସେ ଭାଗବତ ମଧ୍ୟେ ସାର । କି ଅବା ଦେବା ପଟାନ୍ତର ॥ ୭୦
କଂସରାଜାର ବନ୍ଦୀଘରେ । ଜନ୍ମିଲା ଦେବକୀ ଉଦରେ ॥ ୭୧
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବୋଲେ ହୃଷୀକେଶ । ଧରଣୀଭାର କଲେ ନାଶ ॥ ୭୨
ସେ ବସୁଦେବ କଂସ ଡରେ । ନେଇ ଥୋଇଲା ନନ୍ଦଘରେ ॥ ୭୩
ଗୁପତେ ସଙ୍ଗେ ହଳଧର । ବଢ଼ିଲେ ଏଗାରବରଷର ॥ ୭୪
ଗୋପବାଳକ ସଙ୍ଗେ ଥାଇ । ବନେ ଚରାନ୍ତି ନିତ୍ୟେ ଗାଈ ॥ ୭୫
ବେଣୁଶବଦ ଶିଙ୍ଗାନାଦେ । ବନେ ବୁଲନ୍ତି ଅପ୍ରମାଦେ ॥ ୭୬
ଯମୁନାକୂଳେ ଥାଇ ନିତ୍ୟେ । ଭୃଙ୍ଗ-କୋକିଳ-ନାଦ-ଗୀତେ ॥ ୭୭
ବ୍ରଜବାସୀଙ୍କ ଲୋଚନେ । କୁମାରଲୀଳା ଅନୁଦିନେ ॥ ୭୮
ରୋଦନ ହସନ ଖେଳନେ । ନିରତେ ବସେ ତାଙ୍କମନେ ॥ ୭୯
ବାଳସିଂହର ପ୍ରାୟେ ରହେ । ଯେ କାଳେ ଯେ ଲୀଳା ଦେଖାଏ ॥୮୦

ଦିନକୁଦିନ ଶୋଭବନ୍ତ । ବନେ ବୁଲଇ ନନ୍ଦସୁତ ॥ ୮୧
ଗୋଧନ ଘେନି ଗୋପସଙ୍ଗେ । ବେଣୁ ବଜାଇ ନାନାରଙ୍ଗେ ॥ ୮୨
କଂସର ଆଜ୍ଞାରେ ଅସୁରେ । ଯେତେ ମିଳିଲେ ଗୋପପୁରେ ॥ ୮୩
ପୂତନା ଆଦି ମାୟାରୂପୀ । ମିଳିଲେ ବନଗିରି ବ୍ୟାପୀ ॥ ୮୪
ତାହାଙ୍କୁ କରି ବାଳଖେଳା । ହେଲେ ମାଇଲେ ନନ୍ଦବଳା ॥ ୮୫
ଯମୁନା ବିଷଜଳ ଖାଇ । ମରୁ ଯେ ଥିଲେ ଗୋପଗାଈ ॥ ୮୬
ତାଙ୍କୁ ଜୀଆଇ ନନ୍ଦବାଳ । ଅମୃତ କଲା ବିଷଜଳ ॥ ୮୭
ଇନ୍ଦ୍ରଉତ୍ସବ ଭଙ୍ଗ କରି । ଗୋପଙ୍କୁ ପୂଜାଇଲେ ଗିରି ॥ ୮୮
ଯଜ୍ଞବିଭଙ୍ଗେ କୋପକରି । ଇନ୍ଦ୍ର ବରଷେ ଘୋର ବାରି ॥ ୮୯
ଗୋବୃ ଗୋପାଳଙ୍କ ବିକଳ । ତକ୍ଷଣେ ଦେଖି ନନ୍ଦବାଳ ॥ ୯୦
ଛତ୍ର ଆକାରେ ଗିରି ଧରି । ରଖିଲେ ଗୋପପୁର ଶିରୀ ॥ ୯୧
ଶରଦ-ଚନ୍ଦ୍ରନିଶି ରହି । କାନନେ ବେଣୁନାଦ ବାଇ ॥ ୯୨
ସେ ଗୋପୀମଣ୍ଡଳ-ମଣ୍ଡନ । ରାସ-ଉତ୍ସବେ ଭଗବାନ ॥ ୯୩
ଷୋଳସହସ୍ର ଗୋପନାରୀ । ରମିଲେ ନାନାରୂପ ଧରି ॥ ୯୪
ତାର ମହିମା କେ କହିବ । ଯାହା ନ ଜାଣେ ବ୍ରହ୍ମା-ଶିବ ॥ ୯୫
ସେ ହରିଚରଣକମଳେ । ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ଧ୍ୟାନବଳେ ॥ ୯୬
ବିଦୁର-ଉଦ୍ଧବ ସମ୍ବାଦ । ଶୁଣନ୍ତେ ନଲଗେ ପ୍ରମାଦ ॥ ୯୭
ଏଣେ ଗୋବିନ୍ଦପାଦେ ରସ । କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୯୮

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ବିଦୁରୋଦ୍ଧବସମ୍ବାଦେ ଦ୍ୱିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ମୋ ବଚନ । ଧରି ନ ପାରେ ଖେଦମନ ॥ ୧
ସେ ରାମକୃଷ୍ଣ ଏକାରଥେ । ଗମିଲେ ଅକ୍ରୂର ସଙ୍ଗତେ ॥ ୨
ମାତାପିତାଙ୍କର କୁଶଳ । ପୁଚ୍ଛନ୍ତ ରାମ-ଆଦିମୂଳ ॥ ୩
କଂସକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସଂହାରି । ମଞ୍ଚାଉପରୁ କେଶଧରି ॥ ୪
ତଳେ ପକାଇ ରୋଷଭରେ । ମୃତପିଣ୍ଡକୁ ଆକର୍ଷିଲେ ॥ ୫
ସାନ୍ଦୀପନିର ଘରେ ଯାଇ । ସକଳବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ପାଇ ॥ ୬
ସେ ଦୈତ୍ୟ ନାମ ପଞ୍ଚଜନ । କରି ତା ଉଦର ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ॥ ୭
ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ଅର୍ଥେ ପୁଣି । ଯମପୁରରୁ ପୁତ୍ର ଆଣି ॥ ୮
ଗୁରୁକାମିନୀ ଦୁଃଖ ହରି । ପୁଣି ମିଳିଲେ ନିଜପୁରୀ ॥ ୯
ଭୀଷ୍ମକ କନ୍ୟା ଅର୍ଥେ ହରି । କୁଣ୍ଡୀନଗରେ ବିଜେକରି ॥ ୧୦
ଗନ୍ଧର୍ବବୃତ୍ତି ଆଚରିଲେ । ବଳେ ସେ କନ୍ୟାକୁ ହରିଲେ ॥ ୧୧
ଶୃଗାଳ ମଧ୍ୟୁ ସିଂହ ଯେହ୍ନେ । ସ୍ୱଭାଗ ହରଇ ତେସନେ ॥ ୧୨
ଯେହ୍ନେ ସୁପର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ଭାଗ । ଅମୃତ ହରି କଲା ବେଗ ॥ ୧୩
କୋଶଳପୁରେ ନରହରି । ସପତଷଣ୍ଢ ବନ୍ଦୀ କରି ॥ ୧୪
କନ୍ୟା ଲଭିଲେ ନନ୍ଦବାଳ । ଜିଣି ସକଳ ଶତ୍ରୁବଳ ॥ ୧୫
ସତ୍ୟଭାମାର ବୋଲେ ପୁଣି । ନନ୍ଦନବନୁ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୧୬
ବଳେ ହରିଲେ ପାରିଜାତ । ଲୀଳାୟେ ଜିଣି ଶଚୀନାଥ ॥ ୧୭
ପୁରେ ରୋପିଲେ ବୃକ୍ଷ ନେଇ । ପତ୍ନୀର ପ୍ରିୟଭାବ ବହି ॥ ୧୮
ଗରୁଡେ ବସି ଭବଗ୍ରାହୀ । ନାରକାସୁରପୁରେ ଯାଇ ॥ ୧୯
ଦେଖିଲେ ତାହାର ଭବନ । ଶରୀରେ ବ୍ୟାପିଛି ଗଗନ ॥ ୨୦
ଚକ୍ରେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡହାଣି । ଦେଖି ପ୍ରଣମିଲା ଧରଣୀ ॥ ୨୧
ବୋଲଇ କଲୁ ପୁତ୍ର ନାଶ । ଧରଣୀ ବଚନେ ବିଶ୍ୱାସ ॥ ୨୨
ନାରକାପୁତ୍ରକୁ ମୁରାରି । ତା ରାଜ୍ୟେ ଅଭିଷେକ କରି ॥ ୨୩
ନାରକା ଅନ୍ତଃପୁରେ ହରି । କୋଟିକନ୍ଦର୍ପ ରୂପ ଧରି ॥ ୨୪
ଯୁଦ୍ଧେ ସକଳ ରାଜା ଜିଣି । ଯେ କନ୍ୟା ଥିଲା ଦୈତ୍ୟ ଆଣି ॥ ୨୫
ସେ ସର୍ବ ଦେଖି କାମଭୋଳେ । ରହିଁାନ୍ତ ନୟନ-ନିଷ୍କଳେ ॥ ୨୬
ଷୋଳସହସ୍ର ଶତାଧିକେ । ତୁଲ୍ୟବୟସୀ ଏକେ ଏକେ ॥ ୨୭

ହରିଙ୍କି ବରିଲେ ସକଳେ । ମଙ୍ଗଳ-ଶୁଭଲଗ୍ନ ବେଳେ ॥ ୨୮
ତାହାଙ୍କୁ ନିଜପୁରେ ଆଣି । ଏକମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୨୯
ବିବାହ କଲେ ବେଦମତେ । ଶୁଣ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯେତେ ॥ ୩୦
ଦଶକୁମର କନ୍ୟା ଏକ । ଆତ୍ମାସଦୃଶ ରୂପରେଖ ॥ ୩୧
କାଳଯବନ ଜରାସନ୍ଧେ । ଶାଲ୍ୱ ସହିତେ ପୁର ରୁନ୍ଧେ ॥ ୩୨
ତାହାଙ୍କୁ ନିଜତେଜେ ନାଶି । ସ୍ୱଜନ-ବାନ୍ଧବ ଆଶ୍ୱାସି ॥ ୩୩
ଶମ୍ବର ଦ୍ୱିବିଦବାନର । ମୁର ବଲ୍ୱଳ ବାଣାସୁର ॥ ୩୪
ଯେ ଦନ୍ତବକ୍ର ଆଦି କରି । ତାହାଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରାମେ ସଂହାରି ॥ ୩୫
ଏବେ ତୋ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତସୁତେ । ଅନେକ ନୃପତି ସହିତେ ॥ ୩୬
ସଙ୍ଗତେ ନିଜବଳ ଘେନି । ଚରଣେ କମ୍ପାଇ ମେଦିନୀ ॥ ୩୭
ମିଳିଲେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟେ । ଜିଣି ଭୁଞ୍ଜିବେ ମହୀ ସାଧ୍ୟେ ॥ ୩୮
କର୍ଣ୍ଣ ଶକୁନି ଦୁଃଶାସନ । ସ୍ୱଭବେ ଦୁଷ୍ଟ ତିନିଜଣ ॥ ୩୯
ତାହାଙ୍କୁ ହୋଇଲେ ବିଶ୍ୱାସ । ଏଣୁ ହୋଇଲେ ଅଳ୍ପାୟୁଷ ॥ ୪୦
ଦେଖ ପଡ଼ିଲେ ରଣମଧ୍ୟେ । ମୂଢ଼ ଅଧର୍ମ-ଦୋଷବାଦେ ॥ ୪୧
ଶୁଣ ବିଦୁର କହୁଁ ତୋତେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଛଳେ ଅନ୍ତର୍ଗତେ ॥ ୪୨
ଯେ ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ଭୀମାର୍ଜ୍ଜୁନ । ମାରିଲେ ଅନେକ ରାଜନ ॥ ୪୩
ଭର-ନିବାର-ଅର୍ଥେ ମହୀ । ସଂହାର ଅଳପ ମଣଇ ॥ ୪୪
ଏ ଯେ ମୋହର ଯଦୁବଂଶ । ଏ ମଲେ ଭର ହୋଏ ଶେଷ ॥ ୪୫
ମଦ୍ୟେ ଅରୁଣଚକ୍ଷୁ କୋପେ । ସର୍ବେ ମରିବେ ବିପ୍ରଶାପେ ॥ ୪୬
ଏ ଯେ ନମଲେ ନୋହେ ଶାନ୍ତ । ଏମନ୍ତ ଯୋଗମାୟା ଚିନ୍ତ ॥ ୪୭
ଏମନ୍ତେ ମନେ ଚିନ୍ତାକରି । ଧର୍ମସୁତଙ୍କୁ ନରହରି ॥ ୪୮
ବନ୍ଧୁ-ସୁହୃଦଜନ ମଧ୍ୟେ । କୃଷ୍ଣ ସ୍ଥାପିଲେ ରାଜପଦେ ॥ ୪୯
ଉତ୍ତରାଗର୍ଭେ କୁରୁବଂଶ । କୃଷ୍ଣ ରଖିଲେ ଅବଶେଷ ॥ ୫୦
ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ କରି ରକ୍ଷା । ଧର୍ମନନ୍ଦନେ ଦେଲେ ଦୀକ୍ଷା ॥ ୫୧
ଜ୍ଞାତିମାରଣ ଦୋଷ ନାଶେ । ଧର୍ମନନ୍ଦନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସେ ॥ ୫୨
ସର୍ବସମ୍ପଦେ ସୁସମ୍ପାଦି । କରାଇ ତିନି ଅଶ୍ୱମେଧି ॥ ୫୩
ଯୁଧିଷ୍ଠି କୃଷ୍ଣେ ଅନୁଗତ । ପାଳିଲେ ମହୀ ଘେନି ଭ୍ରାତ ॥ ୫୪
ଆପଣେ ନିଜପୁରେ ଯାଇ । ନାରୀଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ ॥ ୫୫

ଗୃହସ୍ଥଧର୍ମ ବେଦମତେ । କୃଷ୍ଣ ଆଚରିଲେ ଜଗତେ ॥ ୪୬
ସ୍ମିତ-ନୟନେ ସ୍ନେହ ବହି । ପୀୟୂଷ ସମ କଥା କହି ॥ ୪୭
ନାରୀଗଣଙ୍କ ମନ ମୋହି । ଗୃହଚରିତେ ଗୃହେ ଥାଇ ॥ ୪୮
ଯେ ଧର୍ମ ଇହ ପରଲୋକେ । କୃଷ୍ଣ ସାଧିଲେ ସୁବିବେକେ ॥ ୪୯
ଏମନ୍ତେ ବହୁତ ବରଷେ । ରମନ୍ତେ ଗୃହମେଧ ଆଶେ ॥ ୫୦
ବିଷୟେ ବଇରାଗ୍ୟ ଜାତ । ହୋଇଲା ଯୋଗେ ହୃଦଗତ ॥ ୫୧
କର୍ମ ଅଧୀନେ କାମେ ଜଡ଼ । ଦେବମାୟାରେ ସୁଖ ଲୋଡ଼ ॥ ୫୨
ପୁରୁଷ କର୍ମର ଅଧୀନ । ଯୋଗେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଯେ ଗହନ ॥ ୫୩
ସେ ହରି ବିଷ୍ଣୁମାୟା କରି । ନିଜପୁତ୍ରଙ୍କ ମନ ହରି ॥ ୫୪
ସେ ପୁତ୍ରେ କ୍ରୀଡ଼ାରସେ ଦିନେ । କୋପ ସଞ୍ଚିଲେ ବିପ୍ରମନେ ॥ ୫୫
ହରିର ମତ ଜାଣି ଭଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଶାପ ଦେଇଗଲେ ॥ ୫୬
ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାପ ପାଇ ପୁରେ । ଅଦ୍‌ଭୁତ ଦେଖିଲେ ବିସ୍ତାରେ ॥ ୫୭
କୃଷ୍ଣବଚନେ ଶାନ୍ତି ଅର୍ଥେ । ପ୍ରଭାସେ ମିଳିଲେ ସମସ୍ତେ ॥ ୫୮
ସେ ପୁଣ୍ୟଜଳେ କରି ସ୍ନାନ । ପିତୃତର୍ପଣ ପିଣ୍ଡଦାନ ॥ ୫୯
ପୂଜିଲେ ଋଷି ଦେବଗଣେ । ଗୋଦାନେ ତୋଷିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ॥ ୬୦
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରଜତ ଶୟନ । ବସନ କମ୍ବଳ ଅଜିନ ॥ ୬୧
ରଥକୁଞ୍ଜର ଅଶ୍ୱମାନ । ଧରଣୀତୁଲେ କନ୍ୟାଦାନ ॥ ୬୨
ଅନ୍ନ ସହିତେ ନାନାରସେ । ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଭୁଞ୍ଜାଇ ହରଷେ ॥ ୬୩
ଏମନ୍ତେ ଯଦୁ-ଭୋଜଗଣ । ଗୋ-ବିପ୍ରସେବା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ॥ ୬୪
ବିପ୍ରଙ୍କ ପାଦେ ପ୍ରଣମିତେ । ଦିବସ ବଞ୍ଚିଲେ ଏମନ୍ତେ ॥ ୬୫
ସ୍ୱଭାବେ କରି ଉପବାସେ । ରାତ୍ର ବଞ୍ଚିଲେ ସେ ନିରାଶେ ॥ ୬୬
ସେ ଯଦୁବଂଶର ଚରଣେ । ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୬୭
ହୋଇବ କୃଷ୍ଣରେ ବିଶ୍ୱାସ । କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୬୮

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ
ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ବିଦୁରୋଦ୍ଧବସମ୍ବାଦେ
ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ

ଉଦ୍ଧବ କହେ ଅଶ୍ରୁମୁଖେ । ସେ ଯଦୁବଂଶ ଋଷିମୁଖେ ॥ ୧
ବାରୁଣୀମଦ୍ୟ କଲେ ପାନ । ତେଣୁ ହୋଇଲେ ହତଜ୍ଞାନ ॥ ୨
ମର୍ମଭେଦନ କଟୁବାକ୍ୟ । କନ୍ଦଳ କଲେ ଏକେଏକେ ॥ ୩
ମନ ହରିଲା ମଦ୍ୟଦୋଷ । ଯେବେ ହୋଇଲେ ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶ ॥ ୪
ରଜନୀ ମଧ୍ୟେ ଯଦୁବଳେ । କନ୍ଦଳଯୁଦ୍ଧେ ନାଶ ଗଲେ ॥ ୫
ତକ୍ଷଣେ ଆତ୍ମମାୟାଗତି । ବିସ୍ତରି ପ୍ରଭୁ ଯଦୁପତି ॥ ୬
ମିଳିଲେ ସରସ୍ୱତୀକୂଳେ । ବସେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ-ତରୁମୂଳେ ॥ ୭
ସ୍ୱକୁଳ ନାଶ ଇଚ୍ଛା କରି । ଦ୍ୱାରକା ଥିଲାବେଳେ ହରି ॥ ୮
ମୋତେ ବୋଇଲେ ଶିଷ୍ୟଧର୍ମେ । ଚଲ ତୁ ବଦରିକାଶ୍ରମେ ॥ ୯
ତକ୍ଷଣେ କୃଷ୍ଣ ଆଜ୍ଞା ପାଇ । ପଦକମଳେ ମନ ଥୋଇ ॥ ୧୦
ନ କରି ତୀର୍ଥକୁ ଗମନ । ଚାହିଁଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ବଦନ ॥ ୧୧
ତାର ଗମନ ପଛେ ମୁହିଁ । ଗଲି ତାହାର ଭାବ ବହି ॥ ୧୨
ସେ ପ୍ରିୟମତି ନରହରି । ଖୋଜନ୍ତେ ତାକୁ ଅନୁସରି ॥ ୧୩
ଦେଖିଲି ସରସ୍ୱତୀତୀରେ । ଏକାନ୍ତ-ଆସନ ସଧୀରେ ॥ ୧୪
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତନୁ ବର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଶାନ୍ତ-ଅରୁଣଲୋଚନ ॥ ୧୫
ଚତୁରଭୁଜେ ଶଙ୍ଖ ଶୋହେ । ପୀତବସନ ମନମୋହେ ॥ ୧୬
ଦକ୍ଷିଣପାଦ ବାମଜଙ୍ଘେ । ବାଳ-ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ପୃଷ୍ଠଭାଗେ ॥ ୧୭
ଏବେ ହେ। କୁରୁବୀର ଶୁଣ । ମୈତ୍ରେୟ ମିଳିଲେ ସେ ସ୍ଥାନ ॥ ୧୮
ବ୍ୟାସମୁନିଙ୍କ ସଖା ହୋନ୍ତି । ଆନନ୍ଦେ ଭୁବନେ ଭ୍ରମନ୍ତି ॥ ୧୯
ତକ୍ଷଣେ କୃଷ୍ଣପାଶେ ଯାଇ । ପଦେ ନମିଲେ ଶିରଦେଇ ॥ ୨୦
ମୁହିଁ ଶୁଣଇ ଅନୁରାଗେ । ଯେବା ବୋଇଲେ କୃଷ୍ଣଭାବେ ॥ ୨୧

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଉଦ୍ଧବ ଶୁଣ ମୋ ବଚନ । ମୁହିଁ ଜାଣିଲି ତୋର ମନ ॥ ୨୨
ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ-ଜ୍ଞାନ ଦେବି ତୋତେ । ସଂସାରୁ ତରିବୁ ଯେମନ୍ତେ ॥ ୨୩
ପୂର୍ବେ ବ୍ରହ୍ମାର ଯଜ୍ଞକାଳେ । ସକଳ-ବସୁଙ୍କର ମେଳେ ॥ ୨୪

କଲ୍ପିଲୁ ଯାଗେ ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧି । ମୋର ଚରଣ ଧ୍ୟାନେ ବନ୍ଧି ॥ ୨୪
ଏ ଯୋଗ ସର୍ବ ପୂର୍ବେସିଦ୍ଧି । ଯେଣୁ ମୋ ଅନୁଗ୍ରହ-ବିଧି ॥ ୨୬
ତେଣୁ ଲଭିଲୁ ମୋତେ ହେଳେ । ନିଜ ଭୁବନେ ଯିବାବେଳେ ॥ ୨୭
ବିଷୟରସ ଭୋଗଚିନ୍ତ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଧର୍ମ ଛାଡନ୍ତ । ୨୮
ଭକ୍ତିବୈରାଗ୍ୟ ଯାରନାହିଁ । ସେ ବା ଲଭିବ ମୋତେ କାହିଁ ॥ ୨୯
ଯେ ଜ୍ଞାନ ବ୍ରହ୍ମାର ସମୀପେ । ମୁହିଁ କହିଲି ପଦ୍ମକଳ୍ପେ ॥ ୩୦
ପରମ-ଜ୍ଞାନର ମହିମା । କେ ଚିନ୍ତପାରେ ଆଦିସୀମା ॥ ୩୧
ଏଣୁ ପଣ୍ଡିତେ ମୁନିଜନେ । ଦୃଢେ ବିଚାରି ଅନୁମାନେ ॥ ୩୨
ଏ ଭଗବତ-ଧର୍ମ ଚିନ୍ତି । ଏ ଭବଜଳୁ ତରିଯାନ୍ତି ॥ ୩୩

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ

ସେ ଆଦିପୁରୁଷ ବଚନ । ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ମୋର ମନ ॥ ୩୪
ତା ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ । କଲ୍ପିଲି ତାହାର ସ୍ମରଣେ ॥ ୩୫
କୃଷ୍ଣସ୍ନେହରେ ମୋରଦେହୀ । ପ୍ରେମପୁଲକେ ଅଶ୍ରୁ ବହି ॥ ୩୬
କରଯୁଗଳ ଶିରେ ଦେଇ । କହିଲି ତାହାଙ୍କୁ ବିନୋଇ ॥ ୩୭
ହେ ନାଥ ତୋର ପଦ୍ମପାଦେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଭଜନ୍ତ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୩୮
ତାହାଙ୍କୁ ସର୍ବ-ପୁରୁଷାର୍ଥ । ଯେ ଧର୍ମ-କାମ-ମୋକ୍ଷ-ଅର୍ଥ ॥ ୩୯
ଦୁର୍ଲଭ ନୋହେ ଲଭିବାରେ । ନିଶ୍ଚୟ ମୋହର ବିଚାରେ ॥ ୪୦
ମୋହର ତେଣେ ଆଶାନାହିଁ । କେବଳ ତୋ ପାଦ ଭଜଇ ॥ ୪୧
ସ୍ୱଭବେ ଜନ୍ମ ଯାର ନାହିଁ । କର୍ମର ଚେଷ୍ଟା ତାର କାହିଁ ॥ ୪୨
ସ୍ୱଭବେ କାଳରୂପ ତୋର । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନେ ଅଗୋଚର ॥ ୪୩
ତୋର ମହିମା ଆତ୍ମାରତି । ଯୋଗୀଏ ନପାରନ୍ତ ଚିନ୍ତି ॥ ୪୪
ତୁ ପୁଣି ଶତ୍ରୁଭୟ ପାଇ । ସମୁଦ୍ରେ ଦୁର୍ଗକୁ ଭିଆଇ ॥ ୪୫
ପଳାଇ ରହିଲୁ ଆନନ୍ଦେ । ଅନେକ ନାରୀଗଣ ମଧ୍ୟେ ॥ ୪୬
ମନ୍ତ୍ରଣା ଅର୍ଥେ ମୋତେ ରାଇ । ଆଦରେ ସମୀପେ ବସାଇ ॥ ୪୭
ସ୍ୱଭବେ ଅକୁଣ୍ଠିତ-ବୁଦ୍ଧି । ଅଖଣ୍ଡ-ଆତ୍ମଜ୍ଞାନନିଧି ॥ ୪୮
ସଂଶୟେ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ କ୍ଷୀଣ । ଦେଖିଣ ତୋର ଆଚରଣ ॥ ୪୯
ସର୍ବଜ୍ଞପଣ ଯାର ତହିଁ । ସେ କିମ୍ପା ମୋତେ ପଚାରଇ ॥ ୫୦

ଏଣୁ ମୋ ମନ ଖେଦ ପାଇ । ତୋ ମାୟା ଗହନେ ଭ୍ରମଇଁ ॥ ୪୧
ଯେ ଆତ୍ମାଜ୍ଞାନ ତୁ ଏକାନ୍ତେ । କହିଲୁ ବ୍ରହ୍ମାର ଅଗ୍ରତେ ॥ ୪୨
ମୁଁ ଯେବେ ଶୁଣିବାରେ କ୍ଷମ । କହ ହେ ପୁରୁଷଉତ୍ତମ ॥ ୪୩
ଯେ ଜ୍ଞାନମାର୍ଗେ ତୋତେ ସେବି । ଏ ମାୟାସଂସାରୁ ତରିବି ॥ ୪୪
ଏମନ୍ତ ପଚ୍ଚରନ୍ତେ ମୁହିଁ । ସେ କୃଷ୍ଣ ମୋତେ ଦୟାବହି ॥ ୪୫
ଆତ୍ମାର ତତ୍ତ୍ୱ ନିତ୍ୟଜ୍ଞାନ । କହିଲେ କମଳଲୋଚନ ॥ ୪୬
ସେ ତୀର୍ଥପାଦ ଜଗନ୍ନାଥ । ମୋହର ଭବେ ଆରାଧିତ ॥ ୪୭
ସେ ହରିମୁଖୁ ଜ୍ଞାନ ପାଇ । ତା ପାଦପଦ୍ମେ ଶିରଦେଇ ॥ ୪୮
ସେ ଦେବଦେବ ଭଗବାନ । ତାହାଙ୍କୁ କରି ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ॥ ୪୯
ତାର ବିଚ୍ଛେଦେ ଆତ୍ମା ମୋର । କ୍ଷଣେ ଏ ଦେହେ ନୋହେ ସ୍ଥିର ॥
ତାର ବିରହ ଆତ୍ମାତୁଲେ । ତକ୍ଷଣେ ଅଇଲି ଏ ସ୍ଥଳେ ॥ ୬୧
ତାର ବିଯୋଗେ ଆର୍ତ୍ତିଯୁତେ । ଯିବି ମୁଁ ତାର ପ୍ରିୟତୀର୍ଥେ ॥ ୬୨
ନାମ ତା ବଦରିକାଶ୍ରମ । ଯହିଁରେ ନରନାରାୟଣ ॥ ୬୩
ଏ ନରଲୋକେ ଶୁଭ ଅର୍ଥେ । ତପ ଆରାଧି ଦୃଢଚିତ୍ତେ ॥ ୬୪
ଅଛନ୍ତ ନରନାରାୟଣ । ଶୁକ ବୋଲନ୍ତ ରାୟ ଶୁଣ ॥ ୬୫

ଶୁକ ଉବାଚ

ସୁହୃଦ-ବନ୍ଧୁ-ବଧ ବାଣୀ । ଉଦ୍ଧବ ମୁଖୁ ତାହା ଶୁଣି ॥ ୬୬
ଦୁଃସହ-ଦୁଃଖେ ତା ମନର । ଜ୍ଞାନେ ସଂହରିଲା ବିଦୁର ॥ ୬୭
କହି ଉଦ୍ଧବ ଚଳିଯାନ୍ତେ । ବିଦୁର ପଡ଼େ ପାଦଗତେ ॥ ୬୮
ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କୁ କରି । ବୋଲେ ଚରଣ ଶିରେ ଧରି ॥ ୬୯

ବିଦୁର ଉବାଚ

ଉଦ୍ଧବ ଶୁଣ ମୋ ବଚନ । ତୋର ଠାକୁର ଭଗବାନ ॥ ୭୦
ସେ ଜ୍ଞାନ କହିଛନ୍ତ ଯେତେ । ଉଦ୍ଧବ କହ ମୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୭୧
ଯେ ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୟାନ ମୁଖ ଭେଳେ । ପଶିବି ତା ପାଦକମଳେ ॥ ୭୨
ଏମନ୍ତେ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ଉଦ୍ଧବ ବୋଲେ ତାହା ଶୁଣି ॥ ୭୩

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ମୋ ବଚନ । ସେ ଯୋଗେଶ୍ୱର ଭଗବାନ ॥ ୭୪
ଜୀବନ ଛାଡ଼ିବାର କାଳେ । ମୈତ୍ରେୟ ମୁନିଙ୍କି ନିଷ୍ଠଳେ ॥ ୭୫
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ । ନିଜ ଭୁବନେ ବିଜେ କଲେ ॥ ୭୬
ତୁ ଏବେ ଚଳ ତାଙ୍କ ପାଶ । ନିର୍ମଳ-ଭକ୍ତି-ଉପଦେଶ ॥ ୭୭
ସେ ତୋତେ ଦେବେ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ । ଏମନ୍ତ କହି ବେନିଜନ ॥ ୭୮
ଭୁଲିଲେ ବଞ୍ଚିଲେ ରଜନୀ । ନିଷ୍ଠଳେ କୃଷ୍ଣଭାବ ଘେନି ॥ ୭୯
କୃଷ୍ଣ-ଚରଣ-ଧ୍ୟାନ ବଳେ । ବନ୍ଧୁ-ବିଯୋଗ ପାଶୋରିଲେ ॥ ୮୦
ଏମନ୍ତେ ପାହିଲା ରଜନୀ । କୃଷ୍ଣଭକତିଭାବ ଘେନି ॥ ୮୧
ଉଦ୍ଧବ ଗଲା ତୋଷମନେ । ମିଳିଲା ବଦରିକାଶ୍ରମେ ॥ ୮୨
ପରୀକ୍ଷ କହେ ଶୁକେ ଚାହିଁ । ଭବେ ଚରଣେ ଶିର ଦେଇ ॥ ୮୩

ପରୀକ୍ଷିତ ଉବାଚ

ହେ ମୁନି ଅସମ୍ଭବ ବାଣୀ । ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭର ମୁଖୁ ଶୁଣି ॥ ୮୪
ସଂଶୟ ରହିଲା ମୋ ମନେ । ପୁଚ୍ଛଇ ତୁମ୍ଭ ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୮୫
ବ୍ରାହ୍ମଣଶାପେ ଯଦୁବଳେ । ନଶିଲେ ରଣେ ମଦ୍ୟଭୋଳେ॥ ୮୬
ରଥ କୁଞ୍ଜର ଯୂଥପତି । କେବେ ହେଁ ରଣେ ନ ଘୁଞ୍ଚନ୍ତ ॥୮୭
ଯୂଥପତିଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁଖ୍ୟ । ଉଦ୍ଧବ ଅଟଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୮୮
ଏ ବଡ ସଂଶୟ ମୋ ଚିତ୍ତେ । ଉଦ୍ଧବ ବଞ୍ଚିଲା କେମନ୍ତେ ॥ ୮୯
ଯହିଁ ଗୋବିନ୍ଦ ଦେହ ଗଲା । ଏ ବା କେମନ୍ତେ ଉବୁରିଲା ॥ ୯୦
ଶୁଣି କହନ୍ତି ଶୁକମୁନି । ଆନନ୍ଦେ କୃଷ୍ଣଭାବ ଘେନି ॥ ୯୧

ଶୁକ ଉବାଚ

ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାପ ବଡ଼ଦୋଷ । ନିଶ୍ଚେ ଦହିବ ଯଦୁବଂଶ ॥ ୯୨
ଏମନ୍ତ ଜାଣି ଭବଗ୍ରାହୀ । ନିକଟେ ଉଦ୍ଧବ ବସାଇ ॥ ୯୩
ଆତ୍ମମରଣ ପରିମାଣି । ମନେ ଚିନ୍ତିଲେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୯୪
ଏ ମୋର ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଯେତେ । ମୁଁ ଗଲେ ଯିବ ମୋ ସଙ୍ଗତେ ॥୯୫

ଏ ଜ୍ଞାନ ଦେଲେ ମୁଁ ଉଦ୍ଧବେ । ପ୍ରାଣୀ ତରିବେ ଏହିଭବେ ॥ ୯୬
ଏମନ୍ତେ ମନେ ବିଚାରିଲେ । ଉଦ୍ଧବେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଦେଲେ ॥ ୯୭
ବୋଇଲେ ସାଧୁ ଜ୍ଞାନବୃଦ୍ଧ । ଏ ଯେ ଉଦ୍ଧବ ମୋର ସମ ॥ ୯୮
ଏ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ବୁଝାଉ । ଏଣୁ ଏ ନରଲୋକେ ରହୁ ॥ ୯୯
ଉଦ୍ଧବ କହିବ ଯେମନ୍ତେ । ପ୍ରାଣୀ ଏ ଯିବେ ସେହିପଥେ ॥ ୧୦୦
ଏଣୁ ତ୍ରିଲୋକଗୁରୁ-ହରି । ଜ୍ଞାନେ ଉଦ୍ଧବକୁ ଉଦ୍ଧରି ॥ ୧୦୧
ତେଣୁ ଗୋବିନ୍ଦ ବୋଲେ ଗଲା । ବଦ୍ରିକାଆଶ୍ରମେ ମିଳିଲା ॥ ୧୦୨
ସମାଧି କରି ଘୋରବନେ । ପଡ଼ିଲା ଗୋବିନ୍ଦ-ଚରଣେ ॥ ୧୦୩
ଏମନ୍ତେ ଉଦ୍ଧବର ବାଣୀ । ବିଦୁର ସାବଧାନେ ଶୁଣି ॥ ୧୦୪
କୃଷ୍ଣର ଲୀଳା ଅବତାର । ଯେ ଗୁଣଗାଥା କର୍ମ ତାର ॥ ୧୦୫
ଶରୀର ଛାଡ଼ିଲେ ଯେମନ୍ତେ । ଏ ସର୍ବକଥା ସ୍ମରି ଚିତ୍ତେ ॥ ୧୦୬
କୃଷ୍ଣର ସ୍ନେହେ ଦେଇମନ । ଚଳନ୍ତେ କରଇ ରୋଦନ ॥ ୧୦୭
କେତେ ହେଁ ଦିନ ବନେ ଗଲା । କାଳିନ୍ଦୀତଟରେ ମିଳିଲା ॥ ୧୦୮
ତହୁଁ ଚଳିଲା ଗଙ୍ଗାତୀରେ । ମୈତ୍ରେୟ-ମୁନି-ଅନୁସରେ ॥ ୧୦୯
କହଇ ବିପ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ । ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ ॥ ୧୧୦
ବିଦୁର-ଉଦ୍ଧବ-ସମ୍ବାଦ । ଶୁଣନ୍ତେ ନ ଲାଗେ ପ୍ରମାଦ ॥ ୧୧୧
ସୁଜନେ ଏଣେ ଦିନ ବଞ୍ଚ । କୃଷ୍ଣ-ଭକତି ହୃଦେ ସଞ୍ଚ ॥ ୧୧୨

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ବିଦୁରୋଦ୍ଧବସମ୍ବାଦେ
ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁକ ଉବାଚ

ଶୁଣ ହେ କୁରୁ ନୃପବର । ଗଙ୍ଗାରତୀରେ ସେ ବିଦୁର ॥ ୧
ସେ ଗଙ୍ଗାତୀରେ ଉପବନେ । ଦୃଢ଼ ନିଷ୍ଠଳେ ଯୋଗାସନେ ॥ ୨
ଅଗାଧବୋଧ ବ୍ରହ୍ମଋଷି । ବୃକ୍ଷର ମୂଳେ ଛନ୍ତି ବସି ॥ ୩
ମୈତ୍ରେୟ ନାମ ତାହାଙ୍କର । ତେଜେ କି ବିରାଜେ ଭାସ୍କର ॥ ୪
ତାଙ୍କ ସମୀପେ ବେଗେ ଯାଇ । କପୋଳେ ବେନିକର ଦେଇ ॥ ୫
ଗୋବିନ୍ଦଭାବ ଘେନି ହୃଦେ । ବିଦୁର ପୁଚ୍ଛିଲା ଆନନ୍ଦେ ॥ ୬

ବିଦୁର ଉବାଚ

ଭୋ ବ୍ରହ୍ମମୁନି ମୋତେ କହ । ଏ ମୋର ମନରେ ସନ୍ଦେହ ॥ ୭
ଏ ଜୀବଲୋକ ସୁଖଅର୍ଥେ । କର୍ମ ସମ୍ପାଦୁଥାଇ ନିତ୍ୟେ ॥ ୮
କେବେହେଁ ଦୁଃଖ ନ ଚିନ୍ତଇ । ନିଷ୍କାମମାର୍ଗେ ନ ରହଇ ॥ ୯
ସୁଖ ଚିନ୍ତନ୍ତେ ଦୁଃଖଲଭେ । କହ ଏ କେବଣ ପ୍ରସ୍ତାବେ ॥ ୧୦
କୃଷ୍ଣ-ବିମୁଖ ଯେତେ ନର । କର୍ମ ଅଭାଗ୍ୟ ତାହାଙ୍କର ॥ ୧୧
ବଞ୍ଚିତ ଗୁରୁଧର୍ମଦୀକ୍ଷା । କାହୁଁ ପାଇବେ ସୁଖବାଞ୍ଛା ॥ ୧୨
କୃଷ୍ଣର ଅନୁଗାମୀ ଜନେ । ଭୂତ-ଭବିଷ୍ୟ-ବର୍ତ୍ତମାନେ ॥ ୧୩
ତାଙ୍କ କୁଶଳ ଆଚରନ୍ତି । କ୍ଷେମେଣ ସଂସାରେ ଭ୍ରମନ୍ତି ॥ ୧୪
ହେ ସାଧୁଜନଙ୍କର ସାର । କହ ସାଧୁମାର୍ଗ ବିସ୍ତର ॥ ୧୫
ଯେ ମାର୍ଗେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆରାଧି । ପ୍ରାଣୀ ଲଭନ୍ତି ସର୍ବସିଦ୍ଧି ॥ ୧୬
ସେ ହରି ଭକ୍ତି ଅନୁଗତେ । ବସନ୍ତି ଭକ୍ତ-ହୃଦଗତେ ॥ ୧୭
ନିର୍ମଳଚିତ୍ତେ ଜ୍ଞାନ କହେ । ଜନ୍ମମରଣ ତାପ ଦହେ ॥ ୧୮
ସେ ହରି ନାନା-ଅବତାରେ । ସଂସାରେ ଯେତେ କର୍ମକରେ ॥ ୧୯
ସ୍ୱଭାବେ ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟଈଶ୍ୱର । ବ୍ରହ୍ମା-ଶଙ୍କରେ ଅଗୋଚର ॥ ୨୦
ସ୍ୱଭାବେ ଚେଷ୍ଟା ଯାର ନାହିଁ । ସେ କିମ୍ପା ସଂସାର ସର୍ଜଇ ॥ ୨୧
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ କରେ ନାନାମୂର୍ତ୍ତି । ଯେ ଜୀବ ଯେମନ୍ତେ ଜୀଅନ୍ତି ॥ ୨୨
ଜୀବଙ୍କୁ ହୃଦେ ଭରି ଶୋଏ । କେବଳ ଆତ୍ମମାୟା-ମୋହେ ॥ ୨୩
ଯୋଗେଶ୍ୱରଙ୍କ ଅଧୀଶ୍ୱର । ଯେମନ୍ତେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ॥ ୨୪

ବହୁପ୍ରକାରେ ପ୍ରକାଶଇ । ରବି ଯେସନେ ଶୂନ୍ୟେଥାଇ ॥ ୨୪
କ୍ରୀଡ଼ାବିହାରେ ଏ ଜଗତେ ଗୋ-ବିପ୍ର-ଦେବ-ରକ୍ଷାଅର୍ଥେ॥ ୨୫
କର୍ମ କରଇ ସେ ଯେମନ୍ତେ । ରୂପ ପ୍ରଭେଦ ବହୁମତେ ॥ ୨୬
ସେ ହରି-ଚରିତ-ଅମୃତ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ନୋହେ ଚିତ୍ତ॥ ୨୮
ସେ ଆଦିଲୋକନାଥ ହରି । ଯେ ଅବା ତତ୍ତ୍ୱ ଆଶ୍ରେକରି ॥ ୨୯
ଲୋକ-ଅଲୋକ-ଲୋକପାଳ । ଅନେକ ଭୁବନମଣ୍ଡଳ ॥ ୩୦
ନାନାପ୍ରକାରେ ଭେଦକରି । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ କର୍ମସୂତ୍ର ଧରି ॥ ୩୧
ସେ ନାରାୟଣ ଆତ୍ମଯୋନି । ବିଶ୍ୱସର୍ଜଇ ଯାକୁ ଘେନି ॥ ୩୨
ଯେମନ୍ତେ ଜୀବମାନଙ୍କର । ସ୍ୱଭବକର୍ମ ଯେ ଯାହାର ॥ ୩୩
ସେ କଥା କହ ମୁନି ମୋତେ । ସଂହାରୁ ତରିବି ଯେମନ୍ତେ ॥ ୩୪
ପରଅପର କଥା ଯେତେ । ଗୋବିନ୍ଦ-ଚରିତ ସମେତେ ॥ ୩୫
ବ୍ୟାସଙ୍କ ମୁଖୁ ଅନୁକ୍ଷଣେ । ଶୁଣିଛି ତୃଷିତ-ଶ୍ରବଣେ ॥ ୩୬
ଅଳପ ସୁଖ ଯା ଲକ୍ଷଣ । ସେ କାହିଁ ହରିବ ମୋ ମନ ॥ ୩୭
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-କଥାମୃତରସ । ପାନରେ ସର୍ବଦା ମୋ ଆଶ ॥ ୩୮
କୃଷ୍ଣଚରିତ ତୀର୍ଥପଦ । ହରଇ ବିଷୟା-ବିଷାଦ ॥ ୩୯
ସକଳତୀର୍ଥେ ମୁନିଗଣେ । ଯାର ଚରିତ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୪୦
ସ୍ତୁତି କରନ୍ତ ଆତ୍ମାଲଭେ । କେବଳ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନଲୋଭେ ॥ ୪୧
ସେ କଥା ପଶି କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରେ । ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ-ଚକ୍ର ଘେନି କରେ ॥ ୪୨
ଯେ କର୍ମ ଗୃହ-ଧନ୍ଦେ ଥାଇ । ଦ୍ୱିଗୁଣ-ରଜ୍ଜୁ ଗଳେ ଦେଇ ॥ ୪୩
ଜନ୍ମମରଣ-ମାର୍ଗେ ଟାଣେ । ସେ କର୍ମ ଛେଦେ ତତକ୍ଷଣେ॥ ୪୪
ଏମନ୍ତ କୃଷ୍ଣଗୁଣ ଯେତେ । କେ ତୃପ୍ତ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣପଥେ ॥ ୪୫
ତୁମ୍ଭର ସଖା ମୁନିବ୍ୟାସ । ଭରତେ କୃଷ୍ଣ ଗୁଣ-ଯଶ ॥ ୪୬
ଅର୍ଥକାମାଦିଦ୍ୱାରେ କହି । ଯେଣେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣେ ମତିହୋଇ॥ ୪୭
ଯାହା ଶୁଣନ୍ତେ କର୍ଣ୍ଣେ ସୁଖ । ମନେ ନ ରହେ କିଛି ଦୁଃଖ ॥ ୪୮
ଯାହା ଶୁଣନ୍ତେ ନିତିନିତି । ନିବିଡ଼େ ବଢଇ ବିରକ୍ତି ॥ ୪୯
ସେ ହରି କଥନ ଶ୍ରବଣେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ବାଞ୍ଛେ ଅନୁକ୍ଷଣେ॥ ୫୦
ସକଳଦୁଃଖ ହରେ ତାର । ରବି ଯେସନେ ଅନ୍ଧକାର ॥ ୫୧
ଯେ ହରି-କଥନେ ବିମୁଖୀ । ତାର ଜୀବନ ସଦା ଦୁଃଖୀ ॥ ୫୨

ତାର ଆତ୍ମକ ଗତି-ସ୍ମୃତି । କାଳର ବଳେ ନାଶ ଯାନ୍ତି ॥ ୫୩
ତାହା ନ ଜାଣି ମୂଢ଼ପଣେ । ବିଅର୍ଥବାଦ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୫୪
ଏଣୁ ଗୋବିନ୍ଦ କଥା ଯେତେ । ଆଗମ ନିଗମ ଉକତେ ॥ ୫୫
ସକଳ କଥା ମଧ୍ୟେ ସାର । ସର୍ବକଲ୍ୟାଣ ସୁଖଘର ॥ ୫୬
ଉଧରି କହ ବିପ୍ର ମୋତେ । ଏ ଜୀବଆତ୍ମା ମୋକ୍ଷଅର୍ଥେ ॥ ୫୭
ପୁଷ୍ପରୁ ସାର ମଧୁ ଯେହ୍ନେ । ଉଦ୍ଧରି ମଧୁକର ଆଣେ ॥ ୫୮
ଚିତ୍ତ-ସନ୍ତୋଷେ ପାନ କରେ । ନିର୍ମଳଭାବେ ଦିନ ହରେ ॥ ୫୯
ସୃଷ୍ଟି-ପାଳନ-ସଂହାରଣେ । ଯେ ହରି ଆତ୍ମମାୟା-ଗୁଣେ ॥ ୬୦
ଅଶେଷ ଶରୀରେ ବିହରେ । ଅତିମାନୁଷ କର୍ମକରେ ॥ ୬୧
ନାନା ପ୍ରକାର ଶକ୍ତି ଧରେ । ଯେମନ୍ତେ ସଂସାରେ ବିହରେ ॥ ୬୨
ସେହରି ଗୁଣକର୍ମ ଯେତେ । ଭେମ୍ଭୁନି କହ ମୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୬୩

ଶୁକ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ଆନନ୍ଦେ ମଇତ୍ରେୟ ଶୁଣି ॥ ୬୪
ଏଜୀବ ନିସ୍ତରେ ଯେମନ୍ତେ । କହନ୍ତି ବିଦୁର ଅଗ୍ରତେ ॥ ୬୫

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବିଦୁର ସାଧୁ ତୋ ବଚନ । ଯେଣେ ତରିବେ ଦୁଃଖୀଜନ ॥ ୬୬
ଯେ କଥା ହରି-ପରାୟଣ । ବିସ୍ତାରି ପୁଚ୍ଛୁ ତୁ କାରଣ ॥ ୬୭
ବ୍ୟାସଙ୍କ ବୀର୍ଯ୍ୟେ ତୁ ସ୍ୱଭବେ । ଜନ୍ମ ଲଭିଲୁ ହରିଭାବେ ॥ ୬୮
ମାଣ୍ଡବ୍ୟ ତହିଁ ଶାପ ପାଇ । ତୁ ଯମ ଶୂଦ୍ରରୂପ ବହି ॥ ୬୯
ବ୍ୟାସ କନିଷ୍ଠଭ୍ରାତା କ୍ଷେତ୍ରେ । ଯୋଜନଗନ୍ଧା ଅନୁମତେ ॥ ୭୦
ଶୂଦ୍ରାର ଗର୍ଭେ ତୋର ଜାତ । ତେଣୁ ତୁ ବ୍ୟାସଙ୍କର ସୁତ ॥ ୭୧
ସେ ବିପ୍ରଶାପ ମୋକ୍ଷ ଅର୍ଥେ । ହରି ଭଜିଲୁ ଅବିରତେ ॥ ୭୨
ସେ ହରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କାଳେ । ବନେ ପିପ୍‌ପଳ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ॥ ୭୩
ତୋହର ଅର୍ଥେ ମୋତେ ଜ୍ଞାନ । କହିଲେ ଦେବକୀନନ୍ଦନ ॥ ୭୪
ସେ ଜ୍ଞାନ ତୋତେ ମୁଁ କହିବି । ଶୁଣନ୍ତା-ପ୍ରାଣୀ ନିସ୍ତାରିବି ॥ ୭୫
ସେ ହରି ଯୋଗମାୟା ବଳେ । ଲୀଳାବିହାର ଏ ଶୟଳେ ॥ ୭୬

ବିଶ୍ୱ ସର୍ଜଇ ପାଳି ହରେ । ଯେ ଯୁଗେ ଯେବା କର୍ମ କରେ ॥ ୭୭
ନାନାପ୍ରକାର ଲୀଳା କରେ । ଇଚ୍ଛାଏ ସଂସାରେ ବିହରେ ॥ ୭୮
ସୃଷ୍ଟିର କାଳେ ଭଗବାନ । ଆତ୍ମାକୁ ଆତ୍ମାଜ୍ଞାନେ ଧ୍ୟାନ ॥ ୭୯
କରିଣ ଦେଖେ ଏକଜ୍ୟୋତି । ସେ ପୁଣି ଆତ୍ମଜ୍ଞାନେ ସ୍ଥିତି ॥ ୮୦
ଅଶେଷ ଶକ୍ତି ତାର ଦେହେ । ନିର୍ବୃତ ପ୍ରାୟେ ସୁଖେ ରହେ ॥ ୮୧
ସେ ଶକ୍ତି ଜ୍ଞାନବଳେ ସ୍ମରି । ତକ୍ଷଣେ ମାୟାରୂପ ଧରି ॥ ୮୨
ସତ-ଅସତ-ଆତ୍ମା ତାର । ଯେ ଭବେ ନିର୍ମିତ ସଂସାର ॥ ୮୩
ସେ ମାୟାମଧ୍ୟେ କାଳ ରୂପେ । ତ୍ରିଗୁଣ ଗୁଣମୟେ କଳ୍ପେ ॥ ୮୪
ପୁରୁଷରୂପେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଥୋଇ । ସେ ବୀର୍ଯ୍ୟେ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୮୫
ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧ୍ୟୁ କାଳବଳେ । ମହତ ଉଦୟ ନିଷ୍କଳେ ॥ ୮୬
ବିଲୀନଆତ୍ମା ଦେହଗତ । ଯେ ବୀର୍ଯ୍ୟେ ଏ ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟକତ ॥ ୮୭
ଯହୁଁ ସକଳ ପରକାଶେ । ଅନ୍ଧାର ଯେହ୍ନେ ରବି-ତ୍ରାସେ ॥ ୮୮
ସେ ଅଂଶ ଗୁଣ କାଳବଶେ । ଆତ୍ମାରୁ ସଂସାର ପ୍ରକାଶେ ॥ ୮୯
ଆତ୍ମାରୁ ଆତ୍ମାଗୁଣ ବଳେ । ଲହରୀ ଯେହ୍ନେ ସିନ୍ଧୁଜଳେ ॥ ୯୦
ସେ ପୁଣି ଈଶ୍ୱରର ଇଚ୍ଛା । ଯହୁଁ ଉପୁଜେ ସୃଷ୍ଟିଦୀକ୍ଷା ॥ ୯୧
ଯେସନେ ରୋପିତ ଅଙ୍କୁର । ଧରଇ ବୃକ୍ଷର ଆକାର ॥ ୯୨
ସେ ରୂପେ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରକାଶ । ନିଜଦେହରୁ କରେ ଈଶ ॥ ୯୩
ସେ ଅଂଶ-ଗୁଣ-କାଳ-ଆତ୍ମା । ବିକୃତ କରି ନିଜ ଆତ୍ମା ॥ ୯୪
ତାର ବିକାରୁ ଅହଙ୍କାର । ତକ୍ଷଣେ ହୋଇଲା ବାହାର ॥ ୯୫
କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ କର୍ତ୍ତା ଦେହ । ଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମନୋମୟ ॥ ୯୬
ସାତ୍ତ୍ୱିକ ରାଜସ ତାମସ । ଏ ତିନିରୂପେ ତା ପ୍ରକାଶ ॥ ୯୭
ସେ ପୁଣି ବିଷ୍ଣୁ-ମାୟାବଳେ । ଜଳବୁଦ୍‌ବୁଦ ଯେହ୍ନେ ଜଳେ ॥ ୯୮
ମନ ଉପୁଜିଲା ତକ୍ଷଣ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେବତାଏ ପୁଣ ॥ ୯୯
ତୈଜସୁ ହେଲେ ଇନ୍ଦ୍ରିଗଣେ । ଯେ ଜ୍ଞାନ ପରମ କାରଣେ ॥ ୧୦୦
ତମୁ ଉପୁଜିଲା ଶବଦ । ସ୍ପରଶ ରୂପ-ରସ-ଗନ୍ଧ ॥ ୧୦୧
ଏ ପଞ୍ଚ ସୂକ୍ଷ୍ମଗୁଣେ ମିଶି । ଶବଦୁ ଗଗନ ପ୍ରକାଶି ॥ ୧୦୨
ସେ କାଳମାୟା ଅଂଶଯୋଗେ । ବିଷ୍ଣୁର ଦୃଷ୍ଟିର ସଂଯୋଗେ ॥ ୧୦୩
ତହୁଁ ସ୍ପରଶ-ଗୁଣ ହୋଇ । ସ୍ପର୍ଶୁଁ ପବନ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୧୦୪

ତାହାର ତହିଁ ବେନିଗୁଣ । ଶବଦ ସ୍ୱରଶ ଲକ୍ଷଣ ॥ ୧୦୫
ସେ ପୁଣି କାଳେ ବିକାରିତ । ଜ୍ୟୋତି ତାହାର ତହୁଁ ଜାତ ॥ ୧୦୬
ସେ ଜ୍ୟୋତି ମଧ୍ୟେ ରୂପ ଥୋଇ । ଶବ୍ଦ-ସ୍ୱରଶ-ରୂପମୟୀ ॥ ୧୦୭
ଜ୍ୟୋତିବିକାରେ ରସୁଁ ଆପ । ଶବ୍ଦ-ସ୍ୱରଶ-ରସ-ରୂପ ॥ ୧୦୮
ଏ ଚାରିଗୁଣ ଜଳେ ଥୋଇ । ଭୂମି ଉପୁଜେ ଗନ୍ଧ ଲଇ ॥ ୧୦୯
ଏମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟିର ସଞ୍ଚାର । ମହତଆଦିତତ୍ତ୍ୱଙ୍କର ॥ ୧୧୦
ଅଧିଦେବତା ଅଧିକାର । ଯେ ଅଂଶ ଅଟନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁର ॥ ୧୧୧
ସେ ତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କ ଈଶ୍ୱର । ଚେତନା-ବିକ୍ଷେପ-ବିସ୍ତର ॥ ୧୧୨
ଏ ତିନିଗୁଣଙ୍କୁ ସେ ଧରି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୃଜିଣ ନ ପାରି ॥ ୧୧୩
କରଅଞ୍ଜଳି ଶିରେ ଦେଇ । ସ୍ତବେ ବୋଲନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ ଚାହିଁ ॥ ୧୧୪

ଦେବଗଣ ଉବାଚ

ଦେବଦେବ ନମୁଁ ତୋ ପୟର । ପ୍ରପନ୍ନଜନ ଦୁଃଖ ହର ॥ ୧୧୫
ଯେ ପାଦପଦ୍ମ ଆଶ୍ରେ କରି । ସଂସାରୁ ତରନ୍ତି ସଂସାରୀ ॥ ୧୧୬
ହେ ଧାତା ତୋର ମାୟାବଳେ । ଅଶେଷଜନ୍ତୁ ଏ ଶୟଳେ ॥ ୧୧୭
କରନ୍ତି ତାପତ୍ରୟେ ଭ୍ରମ । ଏଣୁ ଲଭନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ଶ୍ରମ ॥ ୧୧୮
ତୋ ପାଦପଦ୍ମ ଛାୟାତଳେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ରହନ୍ତି ନିଷ୍ଠଳେ ॥ ୧୧୯
ସେ ପ୍ରାଣୀ ସଂସାରୁ ତରନ୍ତି । କେବେ ହେଁ ଭ୍ରମେ ନପଡନ୍ତି ॥ ୧୨୦
ଏଣୁ ତୋପାଦ ସେବାଅର୍ଥେ । ଆମ୍ଭେ ରହିବୁ ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୨୧
ତୋ ମୁଖପଦ୍ମ ଛାୟା ପ୍ରାୟ । ଯେମନ୍ତେ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ॥ ୧୨୨
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ପ୍ରାୟେ ଘୋରବନେ । ଆଶ୍ରେ କରନ୍ତି ମୁନିଜନେ ॥ ୧୨୩
ସେ ପାଦ ଛୁଇଁ ତୀର୍ଥବର । ଗଙ୍ଗା ଯେ ସ୍ୱଭବେ ନିର୍ମଳ ॥ ୧୨୪
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଘମରଷଣ । ସେ ପାଦେ ପଶିଲୁ ଶରଣ ॥ ୧୨୫
ଏଣୁ ଯେ ତୋହର ଚରଣେ । ହୃଦେ ଭବନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୧୨୬
ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟବଳେ ଚିନ୍ତ । ଯେ ପାଦ ହୃଦେ ଆରୋପନ୍ତି ॥ ୧୨୭
ସେ ପାଦେ ପଶିଲୁ ଶରଣ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ନାରାୟଣ ॥ ୧୨୮
ସୃଷ୍ଟି-ସ୍ଥିତି-ସଂହାର ଅର୍ଥେ । ତୋ ଅବତାର ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୨୯
ସେ ରୂପ ଗୁଣ ଯେ ଚିନ୍ତନ୍ତି । ଏ ଘୋରସଂସାରୁ ତରନ୍ତି ॥ ୧୩୦

ଭେ ନାଥ ଗୃହ-ଅନ୍ଧକୂପେ । ପ୍ରାଣୀ ପଡନ୍ତି ମୋହକଳ୍ପେ ॥ ୧୩୧
ମୁହିଁ ମୋହର ବୋଲି ଭଣି । ହୃଦେ ବାନ୍ଧନ୍ତି ମୋହଫାଶି ॥ ୧୩୨
ସେ ଦୃଢ଼-ବନ୍ଧନ ବିଷାଦ । ହେଳେ ଖଣ୍ଡଇ ତୋର ପାଦ ॥ ୧୩୩
ତୋ ପାଦପଦ୍ମେ ଜଗନ୍ନାଥ । ନିରତେ ରହୁ ଆମ୍ଭ ଚିତ୍ତ ॥ ୧୩୪
ଅଶାନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିଗଣ ମେଳେ । ହୃଦୟ ନ ରହେ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୧୩୫
ଆତ୍ମାର ପଥ ନ ଦେଖନ୍ତି । ଯେ କଳ୍ପେ ସମ୍ପଦ-ବିଭୂତି ॥ ୧୩୬
ତୋ କଥା ସୁଧା ରସପାନ । ପ୍ରବୋଧ-ଭକ୍ତି-ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ୧୩୭
ବୈରାଗ୍ୟସାର ସେ ଲଭନ୍ତି । ନିର୍ଭୟେ ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ ଯାନ୍ତି ॥ ୧୩୮
ଅପରେ ଯେତେ ମୁନିକୁଳେ । ଆତ୍ମା-ସମାଧି-ଯୋଗବଳେ ॥ ୧୩୯
ଘୋର ପ୍ରକୃତି-ମୁଖୁ ତରି । ତୋ ପଦ-କମଳ ଆବୋରି ॥ ୧୪୦
ତୋର ସେବାରେ ଭ୍ରମ ତୁଟେ । ଅଶେଷ-ମାୟାବନ୍ଧ ଫିଟେ ॥ ୧୪୧
ଲୋକ ସର୍ଜିବା ଅର୍ଥେ ତୁହି । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଆପଣେ ଭିଆଇ ॥ ୧୪୨
ତ୍ରିଗୁଣ-ଭେଦଭାବ ଦେଇ । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସର୍ଜୁ ନାଥ ତୁହି ॥ ୧୪୩
ଆମ୍ଭେ ବିଯୁକ୍ତଭାବେ ଥାନ୍ତେ । ତୋ ସୃଷ୍ଟି କରିବୁ କେମନ୍ତେ ॥ ୧୪୪
ଯେମନ୍ତେ ଯଥାକାଳେ ବଳି । ତୋ ପାଦେ ଦେଇ ବନମାଳୀ ॥ ୧୪୫
ଥୋକାଏ ପାଇ ତୋଷଚିତ୍ତେ । ତୋ ପାଦେ ସେବୁଁ ଅବିରତେ ॥ ୧୪୬
ତୁ କୂଟସ୍ଥିତ ଆଦି ହରି । ମାୟା-ପୁରୁଷ ରୂପ ଧରି ॥ ୧୪୭
ଅବିଦ୍ୟା ଗୁଣ-କର୍ମ-ବଳେ । ତୋ ଶକ୍ତିଗର୍ଭେ ତୁ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୧୪୮
ଅମୋଘ-ବୀର୍ଯ୍ୟ ନାଥ ଥୋଇ । ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜନା କରୁ ତୁହି ॥ ୧୪୯
ତୋହର ତହୁଁ ଆମ୍ଭେ ଜାତ । ସତ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୫୦
ତୋ ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଘେନି ଭବେ । କହ କି କରିବଇଁ ଏବେ ॥ ୧୫୧
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଦେଇ । ତୋର ବ୍ୟାପାରେ ରଖ ତୁହି ॥ ୧୫୨
ଏମନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ବଚନ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ॥ ୧୫୩
ସେ ହରିଚରଣେ ବିଶ୍ୱାସ । ଭଣଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୧୫୪

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ପଞ୍ଚମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ବଚନ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ॥ ୧
ନିର୍ଗତ ପ୍ରାୟ ଲୋକତନ୍ତ୍ର । ଈଶ୍ୱର ଇଚ୍ଛାର ଆୟତ୍ତ ॥ ୨
ସେ କାଳଶକ୍ତି ରୂପ ଧରି । ତ୍ରୟୋବିଂଶତିତତ୍ତ୍ୱେ ପୂରି ॥ ୩
ଚେଷ୍ଟା-ସ୍ୱରୂପେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ । ନିର୍ଗତ-କର୍ମକୁ ପ୍ରବୋଧେ ॥ ୪
ସଂଯୋଗ କରି ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ । ଯାହାର ଯହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ ॥ ୫
ସେ ତ୍ରୟୋବିଂଶତତ୍ତ୍ୱଗଣେ । ଈଶ୍ୱର-ଆଜ୍ଞା ପରମାଣେ ॥ ୬
ଯେ ଯାହା ମାତ୍ରା ବଳ ଦେଇ । ଅଧିପୁରୁଷ ରୂପ ବହି ॥ ୭
ଏମନ୍ତେ ପରମପୁରୁଷ । ମାତ୍ରାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ପରକାଶ ॥ ୮
ଏକ ଆରକେ କ୍ଷୋଭ ପାଇ । ଚରଅଚର ଲୋକ ଯହିଁ ॥ ୯
ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟ ସେ ପୁରୁଷ । ରହିଲା ସହସ୍ରବରଷ ॥ ୧୦
ଜଳେ ଶୟନ ନାରାୟଣ । ଅନାଦି-ପରମ-କାରଣ ॥ ୧୧
ସକଳ ଜୀବ ଆତ୍ମା ସେହି । ସର୍ବଶରୀରେ ସଞ୍ଚରଇ ॥ ୧୨
ସଂସାରେ ଯେତେ ପ୍ରଜାପତି । ବିଶ୍ୱସଂସାରକୁ ସର୍ଜନ୍ତି ॥ ୧୩
ତାହାଙ୍କ ରୂପହେତୁ ସେହି । ତୃତୀୟଶକ୍ତି କି ସେ ବହି ॥ ୧୪
ଦଇବ ଆତ୍ମା କର୍ମମୟ । ବିଭଗ କରି ଆତ୍ମାଦେହ ॥ ୧୫
ସର୍ଜିଲା ଏକ ଦଶ ତିନି । ସୃଷ୍ଟିବ୍ୟାପାରେ କର୍ମ ଘେନି ॥ ୧୬
ଜ୍ଞାନେ ଚୈତନ୍ୟରୂପ ଧରି । କ୍ରିୟାଶକ୍ତିରେ ପ୍ରାଣଭରି ॥ ୧୭
ଯେ ପ୍ରାଣ ଅପାନ ସମାନ । ଉଦାନ ବ୍ୟାନଟି ପ୍ରମାଣ ॥ ୧୮
କୃକର କୂର୍ମ ନାଗ ଖ୍ୟାତ । ଯେ ଧନଞ୍ଜୟ ଦେବଦତ୍ତ ॥ ୧୯
ଏମନ୍ତେ ଦଶପ୍ରାଣ କରି । ଏହାଙ୍କ ବୃତ୍ତିଭେଦେ ହରି ॥ ୨୦
ଅଶେଷ ପ୍ରାଣୀ ଆତ୍ମା ଏହି । ଖେଳଇ ଅଂଶରୂପ ହୋଇ ॥ ୨୧
ଆଦି ଅବତାର ସର୍ଜନ । ଏ ଭୂତଗ୍ରାମ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ॥ ୨୨
ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଅଧିଭୂତ ଭବ । ପୁଣି କଳ୍ପିଲା ଅଧିଦେବ ॥ ୨୩
ବିରାଟରୂପେ ଦଶପ୍ରାଣ । ଏକା ସେ ହୃଦୟ କାରଣ ॥ ୨୪
ବିଶ୍ୱ-ସର୍ଜନ ଅର୍ଥେ ହରି । ତତ୍ତ୍ୱଙ୍କ କଥାକୁ ସୁମରି ॥ ୨୫
ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଜନ୍ମ ଜାଣି । ବିରାଜଦେହେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୨୬

ତକ୍ଷଣେ ପଶି ନିଜ ତେଜେ । ଯେବା ଯେ ପ୍ରୟୋଜନ କାର୍ଯ୍ୟେ ॥ ୨୭
ସ୍ଥାନ ଭିଆଇ ଦଶମତେ । ଶୁଣ ତୁ ସ୍ଥାପିଲେ ଯେମନ୍ତେ ॥ ୨୮
ବିରାଜମୁଣ୍ଡେ ତୁଣ୍ଡ କରି । ବଚନ ଅର୍ଥେ ଅଧିକାରୀ ॥ ୨୯
ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପିଲେ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥେ । ଏବେ ତୁ ଶୁଣ ଏକଚିତ୍ତେ ॥ ୩୦
ସେ ମୁଖ ମଧ୍ୟେ ତାଳୁ ଭେଦି । ବରୁଣ ରସନା ସମ୍ପାଦି ॥ ୩୧
ଜିହ୍ୱା ଆବୋରି ଷଡ଼ରସେ । ଥାପିଲେ ଆସ୍ୱାଦନ ବଶେ ॥ ୩୨
ତୁଣ୍ଡ ଉପରେ ନାସାଦ୍ୱାରେ । ବସିଲେ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରେ ॥ ୩୩
ଘ୍ରାଣ ଆବୋରି ଗନ୍ଧ ଅର୍ଥେ । ସୁଗନ୍ଧ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ସହିତେ ॥ ୩୪
ସେ ନାସାମୂଳେ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାର । ସମେ ବସଇ ଦିବାକର ॥ ୩୫
ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପେ ସେ ଲୋଚନେ । ରହିଲେ ରୂପ-ସମ୍ପାଦନେ ॥ ୩୬
ପବନ ବନ୍ଧେ ଦେହେ ପଶି । କେବେହେଁ କାହିଁରେ ନମିଶି ॥ ୩୭
ଶୀତ-ତପତ ଜାଣିବାରେ । ଚର୍ମେ ବସିଲେ ଅଧିକାରେ ॥ ୩୮
ସେ ବେନିଚକ୍ଷୁର ଉପରେ । ବାମ-ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରେ ॥ ୩୯
ଶବଦ ଅର୍ଥେ ଦିଗ ବସେ । ଯେବା ଶବଦ ଯେଣେ ଭଷେ ॥ ୪୦
ତ୍ୱକ ଯେ ଚର୍ମ୍ମ ଭିନ୍ନ ହେଲା । ଔଷଧି ଲୋମେ ଯେ ବସିଲା ॥ ୪୧
ସେହି ଲୋମରୁ କଣ୍ଡୁ ଆଦି । ଭୁଞ୍ଜଇ ସ୍ୱରଶ ସୁଖାଦି ॥ ୪୨
ମେଢ୍ର ଆବୋରି ଲିଙ୍ଗବୃତ୍ତି । ତହିଁ ବସିଲେ ପ୍ରଜାପତି ॥ ୪୩
ଶୁକ୍ର ରେତସ ଅନୁବନ୍ଧେ । ମୈଥୁନ ସ୍ୱରଶ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୪୪
ସନ୍ତତି ଉପୁଜିବା ଅର୍ଥେ । ଲିଙ୍ଗେ ରହିଲେ ଦୃଢ଼ଚିତ୍ତେ ॥ ୪୫
ତା ଅଧେ ଅଷ୍ଟମଅଙ୍ଗୁଳେ । ଯେ ମଳଦ୍ୱାର ପାୟୁମୂଳେ ॥ ୪୬
ମିତ୍ର ବସିଲା ତା ଆବୋରି । ମୃତ୍ୟୁଦେବତା ସଙ୍ଗେ କରି ॥ ୪୭
ମଳ ଉତ୍ସର୍ଗ ଦୃଢ଼ବନ୍ଧେ । ବ୍ୟାପାର ଆବୋରି ଆନନ୍ଦେ ॥ ୪୮
ହସ୍ତ ଉପରେ ବେନିଭୁଜେ । ଇନ୍ଦ୍ର ବସିଲା ନିଜ ତେଜେ ॥ ୪୯
ବୃତ୍ତିବ୍ୟାପାର କର୍ମ ଅର୍ଥେ । ଜୀବର ଜୀବିକା ଯେମନ୍ତେ ॥ ୫୦
କଟୀ ସନ୍ଧାନ ପାଦ କରି । ତହିଁ ବସିଲେ ନରହରି ॥ ୫୧
ଏ ପିଣ୍ଡ ଚଳିବ ଯେମନ୍ତେ । ଗମନ ପ୍ରାପ୍ୟସ୍ଥାନ ଅର୍ଥେ ॥ ୫୨
ବାଗୀଶ ବସେ ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟେ । ସୁବୁଦ୍ଧି ପ୍ରବୋଧ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୫୩
ହୃଦୟଭେଦେ ନିଶାକର । ଯେ ମନବ୍ୟାପାର-ଗୋଚର ॥ ୫୪

ଚନ୍ଦ୍ରମା ତହିଁ ଦୃଢମତେ । ଆବୋରି ରହିଲା ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ॥ ୫୪
ଆତ୍ମାରେ ବସେ ଅଭିମାନ । ଯେଣୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟେ ବଢ଼େ ଜ୍ଞାନ ॥ ୫୬
ଚିତ୍ତକୁ ଭେଦି ସ୍ରଷ୍ଟା ବସେ । ଯେଣେ ସେ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶେ ॥୫୭
ମୂର୍ଦ୍ଧନି ଦେଶେ ସ୍ୱର୍ଗରହେ । ପାଦଯୁଗଳେ ମହୀ ବହେ ॥ ୫୮
ନାଭିରୁ ପ୍ରକାଶେ ଗଗନ । ଗୁଣଙ୍କ ବୃତ୍ତି ଘେନି ଶୂନ୍ୟ ॥ ୫୯
ଏମନ୍ତେ ଆତ୍ମା ତାଙ୍କ ମତେ । ଦେହ ଆବୋରିଲେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ॥ ୬୦
ସୁର-ଈଶ୍ୱରଗଣ ଜନ । ଦେହେ କଳ୍ପିଲେ ଭଗବାନ ॥ ୬୧
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ କରି । ଦେବେ ରହିଲେ ସ୍ୱର୍ଗପୁରୀ ॥ ୬୨
ରଜ-ସ୍ୱଭାବ ନରଗଣ । ଭୂମିରେ କଲେ ଅଧିଷ୍ଠାନ ॥ ୬୩
ରୁଦ୍ରପାର୍ଷଦ ଭୂତଗଣ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ତମୋଗୁଣ ॥ ୬୪
ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷଲୋକ । ଯାହାକୁ ବୋଲି ଭୁବଲୋକ ॥ ୬୫
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜନ୍ମିଲା ମୁଖରୁ । ଯେ ଚାରିବର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ଗୁରୁ ॥ ୬୬
ବିରଜ ତେଜଗୁଣେ ହରି । ଭୁଜୁଁ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜନ୍ମ କରି ॥ ୬୭
ବୈଶ୍ୟ ଜନ୍ମିଲେ ଜାନୁଯୁଗେ । ଜୀବର ଜୀବିକା ସ୍ୱଭାବେ ॥ ୬୮
ଏ ତିନିବର୍ଣ୍ଣ ସେବାଅର୍ଥେ । ଶୂଦ୍ରଜନ୍ମିଲା ପାଦଗତେ ॥ ୬୯
ଯାହାର ସେବାବୃତ୍ତି ଫଳେ । ହରି ସନ୍ତୋଷ ଏ ଶୟନେ ॥ ୭୦
ଏ ଚାରିବର୍ଣ୍ଣ ଏ ଜଗତେ । ସ୍ୱଭାବଧର୍ମ ଅନୁମତେ ॥ ୭୧
ଜଗତଗୁରୁ ହରିପାଦେ । ଭଜିବେ ଯୁଗ ଅନୁବାଦେ ॥ ୭୨
ଶୁଦ୍ଧ ସୁବୃତ୍ତି ଘେନି ସୁଖେ । ବିଷ୍ଣୁ ପୂଜିବେ ଯଜ୍ଞମୁଖେ ॥ ୭୩
ତାହାର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିବାରେ । କେବା ସମର୍ଥ ଏ ସଂସାରେ ॥ ୭୪
ଏମନ୍ତେ ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର । ଯାହା କହିଲେ ଗଦାଧର ॥ ୭୫
ମୁଁ ତୋତେ କହିଲଇଁ ଭାବେ । ଯାହା ପଚାରିଲୁ ପ୍ରସ୍ତାବେ ॥ ୭୬
ସେ ହରି ଗୁଣ-ମାୟା-ଅର୍ଥ । କେ ମୁଖେ କହି ସାମରଥ ॥ ୭୭
ତଥାପି ଜ୍ଞାନ ମୋର ଯେତେ । ସବୁ କହିବି ତୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୭୮
ଯେଣୁ ସେ କୃଷ୍ଣର ଚରିତ । କରଇ ବଚନ ପବିତ୍ର ॥ ୭୯
ଯାର ମହିମା ଅବଧାନେ । ଜ୍ଞାନ-ଅମୃତ-ରସ-ପାନେ ॥ ୮୦
ଜନ୍ମ-ମରଣୁ ପ୍ରାଣୀତରେ । ନ ବୁଡେ ସଂସାରସାଗରେ ॥ ୮୧
ତାର ମହିମା ଏ ସଂସାରେ । କେ କହୁ ଶତ ସମ୍ବତ୍ସରେ ॥ ୮୨

ଯାର ମହିମା ଯୋଗେ ଚିନ୍ତ | ବ୍ରହ୍ମାଶଙ୍କରେ ମୋହ ଯାନ୍ତ ॥ ୮୩
ସେ ହରି ଏ ମାୟାସଂସାରେ | ମୋହିନୀ ରୂପରେ ପ୍ରଚରେ ॥ ୮୪
ସେ ହରି ସ୍ୱୟଂ ଆତ୍ମାଗତି | ସେହି ନ ଜାଣେ ମାୟାଗତି ॥ ୮୫
ଅପରେ କେବା ତାହା ଜାଣେ | ବ୍ରହ୍ମାଦି ଯେତେ ଦେବଗଣେ ॥ ୮୬
ଯାର ଚରଣ ଖୋଜିଗଲେ | ମନ-ବଚନ ନ ପାଇଲେ ॥ ୮୭
ଅପରେ କେ ତାହା ଜାଣିବ | କେ ମୁଖେ ରେଣୁକୁ ଗଣିବ ॥ ୮୮
ସେ ହରିପାଦେ କରି ଆଶ | କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୮୯

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଷଷ୍ଠୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁକ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ମଇତ୍ରେୟ ବାଣୀ | ବିଦୁର ଦୃଢ଼ଚିତ୍ତେ ଶୁଣି ॥ ୧
ଆନନ୍ଦମନେ ବ୍ୟାସସୁତ | କପୋଳେ ଦେଇ ବେନିହସ୍ତ ॥ ୨
ରୋମପୁଲକ ତାର ଦେହୀ | ପୁଚ୍ଛେ ମୈତ୍ରେୟ ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୩

ବିଦୁର ଉବାଚ

ହେ ମୁନି ଏତ ବିପରୀତ | ଭ୍ରମେ ଭ୍ରମଇ ମୋର ଚିତ୍ତ ॥ ୪
ସେ ହରି ସ୍ୱଭବେ ନିର୍ଗୁଣ | ଚିନ୍ମାତ୍ର ପରମ-କାରଣ ॥ ୫
ଲୀଳା-ବିହାରେ-ଗୁଣ କ୍ରିୟା | କି ରୂପେ ସର୍ଜେ ତାରମାୟା ॥ ୬
ବାଳକ କ୍ରୀଡ଼ାଭବ ଯେହ୍ନେ | ଏ ତ ନ ଘଟେ ଅନୁମାନେ ॥ ୭
ଇଚ୍ଛା-ସ୍ୱଭବେ ଖେଳତାର | ଏ ନୋହେ ମୋହର ଗୋଚର ॥ ୮

ଯେ ନିଦ୍ରାଗତ ନିଜ ସୁଖେ । ସେ କିମ୍ପା ମିଶେ ଏତେ ଦୁଃଖେ ॥ ୯
ଯେ ଗୁଣମୟୀ ମାୟାବଳେ । ବିଶ୍ୱସର୍ଜଇ ଅବହେଳେ ॥ ୧୦
ପୁଣି ପାଳିଣ କରେ ଅନ୍ତ । ବ୍ୟାପାରୀ ପୁରୁଷ ଯେମନ୍ତ ॥ ୧୧
ଯେ ଜୀବଆତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମମୟେ । କିମ୍ପା ଅବିଦ୍ୟା ସଙ୍ଗହୋଏ ॥ ୧୨
କର୍ମ କରଇ ନାନାମତେ । ଯେ ଦେଶକାଳପାତ୍ର ଅର୍ଥେ ॥ ୧୩
କେମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟି ସେ କରଇ । ସେ କର୍ମ ତାକୁ ନ ଲାଗଇ ॥ ୧୪
ମାୟା ସଂଯୋଗେ ନିପାତଇ । ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷପ୍ରାୟ ହୋଇ ॥ ୧୫
ସେ ଏକ ସର୍ବ ଆତ୍ମାଗତି । ସକଳକ୍ଷେତ୍ରେ ତାର ସ୍ଥିତି ॥ ୧୬
କର୍ମରୁ ସୁଖ-କ୍ଳେଶ ସ୍ଥୂରେ । ସେ କିମ୍ପା ଏ କର୍ମେ ବିହରେ॥ ୧୭
ଅଜ୍ଞାନ-ସଙ୍କଟେ ମୋ ମନ । ପଡ଼ି ଭଳଇ ଛନ୍ନଛନ୍ନ ॥ ୧୮
ଏଣୁ ମୋ ମନେ ଯେତେ ଖେଦ । ଜ୍ଞାନ-ଖଡଗେ ମୁନି ଛେଦ ॥ ୧୯

ଶୁକ ଉବାଚ

କହନ୍ତି ଶୁକ ମୁନିବର । ଶୁଣ ପରୀକ୍ଷ ଦଣ୍ଡଧର ॥ ୨୦
ଏମନ୍ତେ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ସାନନ୍ଦେ ମଇତ୍ରେୟ ଶୁଣି ॥ ୨୧
ବିଷ୍ଣୁ-ଚିନ୍ତନ ଅନୁରାଗେ । ହସି କହନ୍ତି ତାର ଆଗେ ॥ ୨୨

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ସେ ବିଷ୍ଣୁ ମାୟାମୟ ଦେହୀ । ଏମନ୍ତେ ମନକୁ ମୋହଇ ॥ ୨୩
ଈଶ୍ୱର ସ୍ୱଭାବେ ବିମୁକ୍ତ । ତାର ବନ୍ଧନ ମାୟା ମାତ୍ର ॥ ୨୪
ଯେସନେ ସ୍ୱପ୍ନେ ଅନୁମାନ । ଦୁଃଅଇ ମସ୍ତକ ଛେଦନ ॥ ୨୫
ସେ ରୂପେ ଆତ୍ମାର ବନ୍ଧନ । ଅସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ପ୍ରାୟେ ଜାଣ ॥ ୨୬
ଆତ୍ମାର ବିପରୀତ ଭବେ । ଈଶ୍ୱର ଈଶ୍ୱର ସ୍ୱଭାବେ ॥ ୨୭
ଶରୀର ଭେଦେ ଇଚ୍ଛାକରେ । ଯେସନେ ଦର୍ପଣ ଭିତରେ ॥ ୨୮
ଦେଖନ୍ତା ପୁରୁଷକୁ ମୋହେ । ତାର ବିକାର ଦେହେ ବହେ ॥ ୨୯
କର୍ମ କରନ୍ତେ ସେ କରଇ । ସେ ଯେହ୍ନେ ତାକୁ ନ ଲାଗଇ ॥ ୩୦
ଏମନ୍ତେ କୃଷ୍ଣ-ମାୟାବଳେ । ଚନ୍ଦ୍ରର ଛାୟା ଯେହ୍ନେ ଜଳେ ॥ ୩୧

ଜଳ କମ୍ପନେ ସେ କମ୍ପଇ । ସେ ଯେହ୍ନେ ତାକୁ ନ ଲଗଇ ॥ ୩୨
ତେମନ୍ତେ ଜୀବ ମାୟାବଳେ । ଆତ୍ମାରେ ନ ରହେ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୩୩
ଯୋଗୀଏ ଯୋଗଧ୍ୟାନ ବଳେ । ଆତ୍ମାରେ ରହନ୍ତି ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୩୪
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତାଙ୍କୁ ନ ଲଗନ୍ତି । ଅନ୍ତରେ ନିଶ୍ଚଳେ ରହନ୍ତି ॥ ୩୫
ବିଷ୍ଣୁର ପାଦ ସେହି ମତେ । ଯେବା ଚିନ୍ତନ୍ତି ଅବିରତେ ॥ ୩୬
ତାହାଙ୍କ ଦେହେ କ୍ଳେଶ ଯେତେ । ଦହନ ହୁଅନ୍ତି ସମସ୍ତେ ॥ ୩୭
ଏଣୁ କୃଷ୍ଣର ଗୁଣଗାଥା । ଯେ ଶୁଣେ ଯେ ଅବା ବକତା ॥ ୩୮
ଅଶେଷ-କ୍ଳେଶ ତାଙ୍କ ଦେହେ । ଦହନ ହୋନ୍ତି ତୃଣପ୍ରାୟେ ॥ ୩୯
ସେ ହରି-ପାଦପଦ୍ମ-ଗନ୍ଧେ । ଚିତ୍ତ ଲୋଭିତ ମକରନ୍ଦେ ॥ ୪୦
ନିତ୍ୟେ ପିବନ୍ତି ଭୃଙ୍ଗ ପ୍ରାୟ । ତାଙ୍କୁ ନ ଲଗେ ଯମଭୟ ॥ ୪୧

ବିଦୁର ଉବାଚ

ହେମୁନି ତୁମ୍ଭ ବାକ୍ୟ-ଅସି । ମୋ ମନ-ସଂଶୟ ବିନାଶି ॥ ୪୨
ଜୀବ-ପରମ ବେନିଭବେ । ଚିତ୍ତ ମୋ ପ୍ରବେଶିଲା ଏବେ ॥ ୪୩
ଅବିଦ୍ୟାମୂଳ ଏ ସଂସାର । ସତ୍ୟ ଏ ବଚନ ତୋହର ॥ ୪୪
ବିଷ୍ଣୁ-ମାୟାରେ ଜୀବ ଭ୍ରମେ । ଅସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ପ୍ରାୟ ମଣେ ॥ ୪୫
ସଂସାରେ ମୂଢ଼ ଯେଉଁ ଜନ । ଯେବା ଈଶ୍ୱରେ ଦୃଢ଼ମନ ॥ ୪୬
ଏ ବେନି ସଂସାରୁ ତରନ୍ତି । ମଝିମଝିକା ନାଶ ଯାନ୍ତି ॥ ୪୭
ଅନର୍ଥ ଅସତ୍ୟ ସଂସାର । ସତ୍ୟ ପ୍ରତୀତି ଯେ ମୋହର ॥ ୪୮
ତା ତୁମ୍ଭ ଚରଣ-ସେବାରେ । ନାଶିବି ତୁମ୍ଭର କୃପାରେ ॥ ୪୯
ସାଧୁଙ୍କ ସେବାଫଳ ଏହି । କୃଷ୍ଣ-ଚରଣେ ପ୍ରୀତି ହୋଇ ॥ ୫୦
ସେହରି ଚରଣ ପ୍ରସାଦେ । ସଂସାରୁ ତରେ ଅପ୍ରମାଦେ ॥ ୫୧
ବୈକୁଣ୍ଠ-ମାର୍ଗ ସାଧୁଜନେ । ତାହାଙ୍କ ସେବା ଅଳ୍ପପୁଣ୍ୟେ ॥ ୫୨
ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅଟଇ ଜଗତେ । ହରିକୀର୍ତ୍ତନ ଯହିଁ ନିତ୍ୟେ ॥ ୫୩
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମହଦାଦିତତ୍ତ୍ୱ । ବିରାଟ-ପୁରୁଷ ସହିତ ॥ ୫୪
ଏହାଙ୍କୁ ସର୍ଜି ନାରାୟଣ । ଅଂଶେ ପ୍ରବେଶ ତହିଁ ପୁଣ ॥ ୫୫
ସହସ୍ରପାଦ ଉରୁ ହସ୍ତ । ଯା ଦେହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସମସ୍ତ ॥ ୫୬
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଦି ଚାରି ଜାତି । ବିଶେଷେ ତାହାର ବିଭୂତି ॥ ୫୭

ବିସ୍ତାରି କହ ତୁ କାରଣେ । କ୍ଷୀଣ-ସଂଶୟ ହୋଏ ଯେଣେ ॥ ୫୯
ଏ ସୃଷ୍ଟି ବିସ୍ତାର କାରଣେ । ଯେମନ୍ତେ ପ୍ରଜାପତିଗଣେ ॥ ୫୮
ସର୍ଗ ସନେତେ ପ୍ରତିସର୍ଗ । ମନୁ ମନୁଅନ୍ତର ଭୋଗ ॥ ୬୦
ଏହାଙ୍କ ଠାରୁ ବଂଶ ଯେତେ । ବଂଶାନୁଚରିତ ସହିତେ ॥ ୬୧
ବିରାଜରୂପ ଦେହ ମଧ୍ୟେ । ଯେବା ବସନ୍ତ ଅଧଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ॥ ୬୨
ଚତୁରଦଶ ଲୋକ ସ୍ଥିତି । କେ କେତେ ଅନ୍ତରେ ବସନ୍ତି ॥ ୬୩
ଦେବ ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁଗଣ । ପକ୍ଷୀ ପତଙ୍ଗ ଭୂମି ତୃଣ ॥ ୬୪
ସ୍ୱେଦଜ ଅଣ୍ଡଜ ଉଦ୍‌ଭିଜ । ଯେ ଅବା ପୁଣି ଜରାୟୁଜ ॥ ୬୫
ଏହାଙ୍କ ସର୍ଗର ବିଭାଗ । ହେ ମୁନି କହ ମୋର ଆଗ ॥ ୬୬
ଯେ ଗୁଣେ ଯେବା ଅବତାରେ । ସୃଷ୍ଟିପାଳନ ଅନ୍ତକରେ ॥ ୬୭
ଯେମନ୍ତେ ସୃଜେ ଶ୍ରୀନିବାସ । ତାର ମହିମା ତୁ ପ୍ରକାଶ ॥ ୬୮
ଯେ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମଙ୍କ ବିଭାଗ । ସୁଶୀଳ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱଭାବ ॥ ୬୯
ଋଷିଙ୍କ ଜନ୍ମକର୍ମ ଯେତେ । ବେଦବୃକ୍ଷର ଶାଖା କେତେ ॥ ୭୦
ଯଜ୍ଞବିଧାନେ ବେଦବିଧି । ଯୋଗସାଧନେ ଯେତେ ସିଦ୍ଧି ॥ ୭୧
ନିଷ୍କାମ ସାଂଖ୍ୟ-ବିଦ୍ୟା ସାର । ଯେ ତନ୍ତ୍ର-ମନ୍ତ୍ରର ବିସ୍ତର ॥ ୭୨
ପାଷଣ୍ଡ-ପଥରେ ବୈଷମ୍ୟ । ଯେ ଅନୁଲୋମ ପ୍ରତିଲୋମ ॥ ୭୩
ଜୀବର ଗତି ଯେତେ ମାର୍ଗେ । ଯେ ରୂପ ଗୁଣ କର୍ମ ଯୋଗେ ॥ ୭୪
ଧର୍ମାର୍ଥ-କାମ-ମୋକ୍ଷ ଆଦି । ଯେ ମାର୍ଗେ ଯେମନ୍ତ ସମ୍ପାଦି ॥ ୭୫
ଯେ ବାର୍ତ୍ତା ଦଣ୍ଡନୀତି ବେନି । ଯେ ବେଦବିଧି ଅନୁମାନି ॥ ୭୬
ଶ୍ରାଦ୍ଧର ଯେବା ନୀତି ବିଧି । ପିତୃଗଣଙ୍କ ସ୍ଥାନ ସିଦ୍ଧି ॥ ୭୭
ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ତାରାଗଣ । ଯେ କାଳଚକ୍ରର ପ୍ରମାଣ ॥ ୭୮
ଦାନ ତପସ୍ୟା ଫଳ ଯେତେ । ଯେଅବା ଲାଭ ଇଷ୍ଟାପୂର୍ତ୍ତେ ॥ ୭୯
ପ୍ରବାସ ସ୍ଥିତି ଯେବା ଧର୍ମ । ଆପଦ କାଳେ ଯେବା କର୍ମ ॥ ୮୦
ଯେଣେ ଗୋବିନ୍ଦ ତୋଷ ହୋଇ । ଯେ ଧର୍ମଜନକ ବୋଲାଇ ॥ ୮୧
ସେ ହରି ପ୍ରସନ୍ନ ଯେମନ୍ତେ । ହେ ମୁନି କହ ଦୟାଚିତ୍ତେ ॥ ୮୨
ସେବକ-ଶିଷ୍ୟେ ଋଷିଗଣେ । ଜ୍ଞାନ କହନ୍ତି ସାଧୁପଣେ ॥ ୮୩
ଯେ ପୁତ୍ରେ ପିତା ତୋଷ ହୋଇ । ସ୍ୱଧର୍ମମାର୍ଗେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ॥ ୮୪
ଦୀନବତ୍ସଳ ଯେଣୁ ଗୁରୁ । ପଚ୍ଛରୁ ଅବା ନ ପଚ୍ଛରୁ ॥ ୮୫

ତତ୍ତ୍ୱ-ପ୍ରଳୟ କେତେ ମତେ । ସୃଷ୍ଟିରେ ସଞ୍ଚରନ୍ତ ଯେତେ ॥ ୮୬
ବିରାଜରୂପେ ଦେହେ ଥାନ୍ତ । ପୁଣି କେମନ୍ତେ ଲୀନ ହୋନ୍ତ ॥ ୮୭
ଆତ୍ମାର ସ୍ଥିତି ଅବା କାହିଁ । କିବା ସ୍ୱରୂପେ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୮୮
ଯେ ଗୁରୁ-ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ବାଦେ । ଜ୍ଞାନ ସାଧନ୍ତ ମୋକ୍ଷ ସଧେ ॥ ୮୯
ଏ ଆଦି ଯେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋର । ପଣ୍ଡିତଜନେ ଯେ ଗୋଚର ॥ ୯୦
କେମନ୍ତେ ପୁରୁଷଙ୍କ ଦେହେ । ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟ-ଭକ୍ତି ହୋଏ ॥ ୯୧
ଏ ଯେତେ ପ୍ରଶନ ମୋହରି । ହରିମହିମା ଇଚ୍ଛାକରି ॥ ୯୨
ପୁଚ୍ଛିଲି ତୁମ୍ଭର ଅଗତେ । ଭୋ ମୁନି କହ ସର୍ବ ମୋତେ ॥ ୯୩
ଯେଣୁ ମାୟାରେ ପଡ଼ ମୁହିଁ । ଜ୍ଞାନ-ବିହୀନେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ॥ ୯୪
ତୁମ୍ଭ କୃପାରେ ଚକ୍ଷୁ ପାଇ । ନିର୍ଭୟେ ବିହରିବି ମୁହିଁ ॥ ୯୫
ଜୀବର ଯେବା ଭୟ ଦହେ । ହରି ଦେଖାଏ ସର୍ବ ଦେହେ ॥ ୯୬
ଯେତେ ଏ ବେଦ-ଯଜ୍ଞ-ମନ୍ତ୍ର । ତପ ସମାଧି ଦାନ ତୀର୍ଥ ॥ ୯୭
ଏ ପୁଣ୍ୟ କଳାମାତ୍ରେ ସମ । ନୁହନ୍ତ ବେଦ ଆଦି କର୍ମ ॥ ୯୮

ଶୁକ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ପୁରାଣ-ସଙ୍ଗତ୍ତେ । ବିଦୁର ମୈତ୍ରେୟ ସମୀପେ ॥ ୯୯
ଆନନ୍ଦେ ଯେତେ ପଚାରିଲା । ସୃଷ୍ଟି-ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଷ୍ଣୁଲୀଳା ॥ ୧୦୦
ଶୁଣି ହରଷ ମୁନିବର । ବୋଲନ୍ତ ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ॥ ୧୦୧
ଏ ଭଗବତ ପ୍ରଶ୍ନ ବାଣୀ । କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣନ୍ତ ଯେତେ ପ୍ରାଣୀ ॥ ୧୦୨
ଯେ ଅବା ବଦନେ ଉଚ୍ଚାରି । ବିଷ୍ଣୁମାୟାରୁ ଯାନ୍ତ ତରି ॥ ୧୦୩
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତ । କହଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୦୪

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁକ ଉବାଚ

ବିଦୁର ବାକ୍ୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ମୈତ୍ରେୟ ଆନନ୍ଦିତ ମନେ ॥ ୧
କୃଷ୍ଣ-ଚରଣ-ଯୁଗ ଧ୍ୟାୟି । କହନ୍ତି ବିଦୁରକୁ ଚାହିଁ ॥ ୨

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ଶୁଦ୍ଧଚେତା । ସୁପୁଣ୍ୟ ପରୀକ୍ଷିତ-ଗାଥା ॥ ୩
ତୋହର ଜନ୍ମ ପୁରୁବଂଶେ । ପରମ-ଭଗବତ-ଅଂଶେ ॥ ୪
ଯାହା ମହିମା ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ସେବା କରନ୍ତି ସାଧୁଜନେ ॥ ୫
ଯହିଁ ତୁ ଲୋକପାଳ ଯମ । ସାକ୍ଷାତେ ହୋଇଲୁ ଜନମ ॥ ୬
ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ଶିରୋମଣି । ତୋର ସକାଶୁ ଜନ ଶୁଣି ॥ ୭
ଇହ ସଂସାରେ କୃଷ୍ଣଲୀଳା । ବିଶ୍ୱମଙ୍ଗଳ କୀର୍ତ୍ତିମାଳା ॥ ୮
ନିରତେ ନବ ନବ ମଣେ । ତୋଷ ନ ଲଭେ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ॥ ୯
ତାର ମହିମା ତୋ ସମ୍ମୁଖେ । କହିବି ଭକ୍ତଜନ-ସୁଖେ ॥ ୧୦
ଦୁଃଖ-ସମୁଦ୍ରେ ସୁଖ ପ୍ରାୟେ । ନିରତେ ମନ ଯାର ଧାଏଁ ॥ ୧୧
ତାହାଙ୍କ ନିସ୍ତାରଣ ଅର୍ଥେ । ଶୁଣ କହିବା ତୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୧୨
ଶ୍ରୀଭଗବତ ରସସାର । ଋଷିଙ୍କି ଦେଲେ ଚକ୍ରଧର ॥ ୧୩
ଶୁଣ ବିଦୁର ସାବଧାନେ । ବ୍ରହ୍ମାର ପୁତ୍ରେ ଏକଦିନେ ॥ ୧୪
ସନକ ଆଦି ସପ୍ତଭ୍ରାତେ । ମିଳିଲେ ଅନନ୍ତ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୧୫
ରତ୍ନଆସନେ ଭୂମିଗତେ । ବସି ଅଛନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତେ ॥ ୧୬
ଆଦି ଅନନ୍ତ ରୂପସାର । ଅକୁଣ୍ଠ-ମହିମା ଯାହାର ॥ ୧୭
ତାଙ୍କ ସମୀପେ ସପ୍ତଭ୍ରାତେ । ମିଳିଲେ ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଶ୍ନ ଅର୍ଥେ ॥ ୧୮
ପରମପଦେ କରି ଇଚ୍ଛା । ଏକୁ ଅନେକ କଲେ ପୃଚ୍ଛା ॥ ୧୯
ସ୍ୱଭବେ ସ୍ଥିର ଯା ଶରୀର । ଦେବମାନବେ ଅଗୋଚର ॥ ୨୦
ସର୍ବେ କରନ୍ତି ବହୁ ମାନ୍ୟ । ଧ୍ୟାନେ ତରନ୍ତି ସଙ୍କର୍ଷଣ ॥ ୨୧
ମୃଣାଳ-କୋଷ ପ୍ରାୟ ଦେହୀ । ଉନ୍ମୀଳ ଚକ୍ଷୁଯୁଗ ବହି ॥ ୨୨
ବିବୁଧଜନଙ୍କ ଆନନ୍ଦେ । ସୁଖେ ନିଷ୍କଳ ଯୋଗାନନ୍ଦେ ॥ ୨୩
ନିର୍ମଳ ଭୋଗବତୀ ନୀରେ । ଧୌତ କବରୀଭର ଶିରେ ॥ ୨୪

ସେ ଜଟାକଳାପେ ଚରଣ । ପଦ୍ମେ ନମନ୍ତି ମୁନିଗଣ ॥ ୨୫
ଯେ ପାଦେ ନାଗଙ୍କ କାମିନୀ । ବିବିଧ-ଉପାୟନ ଘେନି ॥ ୨୬
ସେବନ୍ତି ଯେଉଁ ପାଦଗତେ । ଉତ୍ତମ-ବର-ପ୍ରାପ୍ତି ଅର୍ଥେ ॥ ୨୭
ସୁସ୍ୱର-ଗୀତନାଦ-ଧ୍ୱନି । ସ୍ୱଭାବେ ଅନୁରାଗ ଘେନି ॥ ୨୮
ଯାହାର କର୍ମ ଦୃଢ଼ଚିତ୍ତେ । ଗାୟନ କରନ୍ତି ନିରତେ ॥ ୨୯
ଜାଣନ୍ତି ଲୀଳା-ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । ନିର୍ମଳମନେ ନିତ୍ୟେ ଧ୍ୟାନ ॥ ୩୦
ସେ ଦେବ ସହସ୍ରଶୀରଷ । କିରୀଟ ମଣିମୟ ଭାସ ॥ ୩୧
ଫଣାସହସ୍ରେ ଶୋଭା କରେ । ଆଦିତ୍ୟ ଯେସନେ ଅମ୍ବରେ ॥ ୩୨
ତାର ଚରଣ-ରଜ ଶିରେ । ସନତ୍‌କୁମାର ଧରି କରେ ॥ ୩୩
ପୁଚ୍ଛିଲେ ସାର-ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । ଯା ଶୁଣି ନିସ୍ତରିବେ ଜନ ॥ ୩୪
ନିବୃତ୍ତି-ଧର୍ମେ ଦେଖି ଚିତ୍ତ । ଏହାଙ୍କୁ କହିଲେ ଅନନ୍ତ ॥ ୩୫
ସେ ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ଅନୁରାଗେ । କହିଲେ ସାଂଖ୍ୟାୟନ ଆଗେ ॥ ୩୬
ସେ ସାଂଖ୍ୟାୟନ ଯୋଗ ଧାୟେ । ପରମହଂସ-ଦୀକ୍ଷା ବହେ ॥ ୩୭
ସେ ପୁଣି ଦୟା-ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ । ସଂସାରେ ନିସ୍ତାରଣ ଅର୍ଥେ ॥ ୩୮
କୃଷ୍ଣ-ମହିମା ପରିମାଣି । ନିର୍ମଳ-ଭଗବତ-ବାଣୀ ॥ ୩୯
କୃଷ୍ଣ-ଭକତି ଅନୁରାଗେ । କହିଲେ ମୋର ଗୁରୁ ଆଗେ ॥ ୪୦
ଆବର ବୃହସ୍ପତି ଆଗେ । ଦେବସମୂହ ପ୍ରିୟଭାବେ ॥ ୪୧
ସେ ପରାଶର ମହାମୁନି । ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ମୁନି ଆଜ୍ଞା ଘେନି ॥ ୪୨
ଦୟାଳୁ ମୁନି ପରାଶର । କହିଲେ ମୋହର ଆଗର ॥ ୪୩
ଭୁହ୍ମ-ରୂପତ-ବାଣୀ ଏବେ । ଶୁଣ କହିବା ତୋତେ ଭାବେ ॥ ୪୪
ତୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁତ ଅନୁଗତ । ଶୁଣ କହିବି ଭାଗବତ ॥ ୪୫
ତୁ ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ ବତ୍ସ ଶୁଣ । ଏ ଆଦି ପରମ-ପୁରାଣ ॥ ୪୬
ଯେ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବେ ଥିଲା । ପ୍ରଳୟ-ଜଳେ ନାଶ ଗଲା ॥ ୪୭
ପରମସୁଖେ ଭଗବାନ । ନିଦ୍ରାରେ ମୁଦ୍ରିତ ନୟନ ॥ ୪୮
ପ୍ରଳୟ-ଜଳନିଧି ମଧ୍ୟେ । ଅନନ୍ତ-ଶୟନେ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୪୯
ଶୋଇଲେ ଏକରୂପ ହୋଇ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗତି ନାହିଁ କେହି ॥ ୫୦
ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ-ଆତ୍ମସୁଖେ ରତ । ଭୂତେ ନିବେଶି ପଞ୍ଚଭୂତ ॥ ୫୧
ଆତ୍ମା ଆଶ୍ରିତ ସୂକ୍ଷ୍ମଭୂତେ । କାଳାତ୍ମା ଶକ୍ତିର ଆୟତ୍ତେ ॥ ୫୨

ଚେଷ୍ଟା ରହିତ ଭଗବାନ । ଦାରୁରେ ଯେସନେ ହୁତାଶନ ॥ ୫୩
ସେରୂପ ବାହ୍ୟବୃତ୍ତି ଶୂନ୍ୟ । ଜଳରେ କଲେ ସେ ଶୟନ ॥ ୫୪
ବିଷ୍ଣୁ-ରଜନୀ ପ୍ରକାଶିଲା । ଚରିସହସ୍ରଯୁଗ ଗଲା ॥ ୫୫
ଜଳେ ଶୟନ ଭଗବାନ । ଯେ ଆତ୍ମଶକ୍ତିର ନିଦାନ ॥ ୫୬
ତାର ଆୟତ୍ତ କାଳବଳେ । ସୃଷ୍ଟି ସମୟ ସୁମରିଲେ ॥ ୫୭
ପୂର୍ବ-ଜୀବଙ୍କୁ ଦେଖେ ଚହିଁ । ସେ ପୁଣି କର୍ମତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ॥ ୫୮
ତାହାଙ୍କ ଅବତାର ଅର୍ଥ । ସୂକ୍ଷ୍ମେ ନିବେଶି ଦୃଷ୍ଟି ପଥ ॥ ୫୯
କ୍ଷୋଭିତ-ସୃଷ୍ଟିର କାରଣେ । ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରବେଶି ରଜୋଗୁଣେ ॥ ୬୦
ସେ କାଳବଳର ବିଶ୍ୱାସେ । ମିଳିଲେ ବିଷ୍ଣୁ-ନାଭିଦେଶେ ॥ ୬୧
ସେ ନାଭିମଧ୍ୟୁ ପଦ୍ମକୋଷ । ତକ୍ଷଣେ ହୋଇଲା ପ୍ରକାଶ ॥ ୬୨
ସେ ପଦ୍ମ କାଳକର୍ମ ବଳେ । ରୂପ ବିରାଜେ ମହାଜଳେ ॥ ୬୩
ଉଦିତ-ରବି ପ୍ରାୟେ ମାନି । ଜଳେ ପ୍ରକାଶ ଆତ୍ମଯୋନି ॥ ୬୪
ସେ ଲୋକପଦ୍ମେ ନାରାୟଣ । ସ୍ୱୟଂପ୍ରବେଶ ରଜୋଗୁଣ ॥ ୬୫
ସକଳଗୁଣେ ସେ ପ୍ରକାଶ । ସହସ୍ର ରବି ଜିଣି ଭାସ ॥ ୬୬
ସେ ପଦ୍ମକର୍ଣ୍ଣିକାର ମଧ୍ୟେ । ବ୍ରହ୍ମା ପ୍ରକାଶ ବେଦପଦେ ॥ ୬୭
ବିଧାତା ନାମ ସେ ବୋଲାଇ । ଯାର ଶରୀର କର୍ମମୟୀ ॥ ୬୮
ସ୍ୱୟମ୍ଭୂ ନାମ ସେ ସ୍ୱଭାବେ । ଉଦୟ ନିଜ କର୍ମଲାଭେ ॥ ୬୯
ସେ ପଦ୍ମମଧ୍ୟେ ବ୍ରହ୍ମା ରହେ । ବସି ସକଳଦିଗେ ଚାହେଁ ॥ ୭୦
ନ ଦେଖି ଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ । ତକ୍ଷଣେ ଚାହିଁଲା ଆକାଶ ॥ ୭୧
ହୋଇଲା ତାର ଚରିମୁଖ । କେବେହେଁ ନ ଲଭଇ ସୁଖ ॥ ୭୨
ପ୍ରଳୟ-ପବନର ବଳେ । ଲହରୀ ଭ୍ରମ ମହାଜଳେ ॥ ୭୩
ଆତ୍ମାକୁ ନ ଜାଣଇ ଭଲେ । ଯେ ଲୋକତତ୍ତ୍ୱ ପଦ୍ମତୁଲେ ॥ ୭୪
କାହୁଁ ଅଇଲି କେଉଁ ଦେଶ । ନ ଜାଣି ଆତ୍ମାର ବିଶେଷ ॥ ୭୫
ଏ ପଦ୍ମ କାହୁଁ ଉପୁଜିଲା । କି ବା ଏ ଜଳମଧ୍ୟେ ଥିଲା ॥ ୭୬
ସ୍ଥଳ ନ ଥିଲେ ଜଳ କାହିଁ । ଏମନ୍ତ ମନେ ବିଚାରଇ ॥ ୭୭
କି ବା ଏ ପଦ୍ମମୂଳେ ଅଛି । ଏମନ୍ତ ମନେମନେ ଲକ୍ଷି ॥ ୭୮
କେବେହେଁ ହେଜି ନ ପାରିଲା । ଏମନ୍ତେ କେତେକାଳ ଗଲା ॥ ୭୯
ପୁଣି ଚାହିଁଲା ମନଦୁଃଖେ । ନିଜ ଆସନେ ଅଧୋମୁଖେ ॥ ୮୦

ତଳେ ଦେଖିଲା ପଦ୍ମନାଳ । ତା ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ଧକାର ବିଳ ॥ ୮୧
ବିସ୍ମରେ ଏହିମାର୍ଗେ ଯିବି । କାହୁଁ ଅଇଲି ତା ଦେଖିବି ॥ ୮୨
ଏମନ୍ତେ ବିସ୍ମରି ସଂଶୟେ । ବିଳେ ପଶିଲା ମହାଭୟେ ॥ ୮୩
ସେ ବିଳମାର୍ଗେ ନାଭିପଥେ । ପଶିଲା ବିଷ୍ଣୁ-ଗର୍ଭଗତେ ॥ ୮୪
ଅନେକ କାଳ ଗର୍ଭେ ଭ୍ରମି । ଫୁଟି ହୋଇଲା ପଥଶ୍ରମୀ ॥ ୮୫
ଯେ କାଳ ଜନ୍ତୁଙ୍କର ପ୍ରାଣ । ବଳେ ହରଇ ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୮୬
ସେ କାଳବଳ-କରଷଣେ । ବାହାର ହୋଇଲା ତକ୍ଷଣେ ॥ ୮୭
ମନ-କଳ୍ପିତ ନ ପାଇଲା । ନିଜ ଆସନେ ବିଜେ କଲା ॥ ୮୮
ସ୍ଥିର- ନିଃଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼େ ଧରି । ମନ-ପବନ ହୃଦେ ଭରି ॥ ୮୯
ନିବୃତ୍ତଚିତ୍ତେ ପ୍ରଜାପତି । ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସେ କଲା ମତି ॥ ୯୦
ସେ ଶତେବର୍ଷ କାଳବେଗେ । ଲଭିଲା ବୋଧ ନିଷ୍ଠାଯୋଗେ॥ ୯୧
ତାର ହୃଦୟେ ବିଷ୍ଣୁ ଭବେ । ପ୍ରକାଶେ ସୃଷ୍ଟିଅର୍ଥ ଲଭେ ॥ ୯୨
ପୂର୍ବେ ଯାହାକୁ ମହାଜଳେ । ଖୋଜି ନ ଦେଖିଲା ନିଷ୍ଫଳେ ॥ ୯୩
ତାହାକୁ ଆପଣା ହୃଦୟେ । ଦେଖେ ସମାଧିଯୋଗଧ୍ୟାୟେ ॥୯୪
ମୃଣାଳ-ଗୌର ଦେହକାନ୍ତି । ଅନନ୍ତ-ଶୟନେ ଶ୍ରୀପତି ॥ ୯୫
ଏକା ଅଛନ୍ତି ନାହିଁ କେହି । ଦେଖେ ନିଷ୍କଳ-ନେତ୍ରେ ରହି॥ ୯୬
ଫଣାସହସ୍ର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଜ୍ୟୋତି । ରତ୍ନସମୂହେ ଝଟକନ୍ତି ॥ ୯୭
ଯୁଗାନ୍ତ-ଜଳ-ଅନ୍ଧକାର । ସେ ରତ୍ନଜ୍ୟୋତି କରେ ଦୂର॥ ୯୮
ମର୍କତଗିରି ନିନ୍ଦେ ରୂପ । ସନ୍ଧ୍ୟାଭ୍ର ଜିଣି ପୀତାଂଶୁକ ॥ ୯୯
ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଶୃଙ୍ଗ ତିରସ୍କାର । କରେ ମୁକୁଟ ଶିରପର ॥ ୧୦୦
ପର୍ବତ ବେଣୁବୃକ୍ଷ ଶୋଭ । ନିନ୍ଦଇ ଭୁଜପାଦ ପ୍ରଭା ॥ ୧୦୧
ରତ୍ନଔଷଧିଜଳ ପୁଷ୍ପେ । ଗିରିଭୂଷଣମାଳ ରୂପେ ॥ ୧୦୨
ତାହାକୁ ବଳି ହରିଗଳେ । ରତ୍ନତୁଳସୀ ମୁକ୍ତାଫଳେ ॥ ୧୦୩
ମହାପୁରୁଷ ବିଷ୍ଣୁ ରୂପେ । ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ ମହାକଳ୍ପେ ॥ ୧୦୪
ପ୍ରକାଶ ଅଛଇ ବିସ୍ତାରେ । ତ୍ରିଲୋକ ପ୍ରକାଶ ଶରୀରେ ॥ ୧୦୫
ଦିବ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ଆଭରଣେ । ପ୍ରକାଶେ ବସ୍ତ୍ର ଆଚ୍ଛାଦନେ ॥ ୧୦୬
ସର୍ବସୁନ୍ଦରର ସମୂହେ । ତେଜ ପ୍ରକାଶେ ବିଶ୍ୱଦେହେ ॥ ୧୦୭
ମିଳି ସକଳ ମହାଜନେ । ନିଜ ବାଞ୍ଛିତ ଆତ୍ମାଧ୍ୟାନେ ॥ ୧୦୮

ଯେ କାମ ଯେ କରନ୍ତ ଧ୍ୟାୟେ । ତାହାଙ୍କୁ କାମଧେନୁ ପ୍ରାୟେ ॥ ୧୦୯
ଦୟାସାଗର ଭଗବାନ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଲେ ଦରଶନ ॥ ୧୧୦
ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଗ୍ରେ ନଖକାନ୍ତ । ଶଶାଙ୍କପ୍ରାୟ ଝଟକନ୍ତ ॥ ୧୧୧
ସ୍ମିତ ବିଶେ ହାସ୍ୟମୁଖ । ଦେଖନ୍ତେ ହରେ ପ୍ରାଣୀଦୁଃଖ ॥ ୧୧୨
କର୍ଣ୍ଣେ କୁଣ୍ଡଳବେନି ଶୋହେ । ଚନ୍ଦ୍ର-ତପନ ସମ ନୋହେ ॥ ୧୧୩
ଶୋଣ-ଅରୁଣ ଓଷ୍ଠବେନି । ବିରାଜେ ଦନ୍ତପନ୍ତ ଘେନି ॥ ୧୧୪
କଦମ୍ବପୁଷ୍ପ ତେଜ ପ୍ରାୟେ । ପୀତବସନ କଟୀ ଶୋହେ ॥ ୧୧୫
ରତ୍ନମେଖଳା ତେଜ ଦମ୍ଭେ । ସୁନ୍ଦର ବିରାଜେ ନିତମ୍ବେ ॥ ୧୧୬
ଅଷ୍ଟରତନ ବନମାଳ । ଲମ୍ବେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ-ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ॥ ୧୧୭
ହାରକେୟୁର ରତ୍ନମାଳ । ସୁନ୍ଦର ଅଳକା କପୋଳ ॥ ୧୧୮
ଭୁଜସହସ୍ର ଜାନୁଯାଏ । ଲମ୍ବେ ଶ୍ରୀବଟବୃକ୍ଷ ପ୍ରାୟେ ॥ ୧୧୯
ସର୍ବ-ଭୁବନ ତାର ଦେହେ । ବିରାଜେ ପୁଷ୍ପକଣା ପ୍ରାୟେ ॥ ୧୨୦
ଅଦୃଶ୍ୟ ମୂଳ ତା ସ୍ୱଭାବ । କେ ଅବା ଲୋଚନେ ଦେଖିବ ॥ ୧୨୧
ମନ୍ଦରଗିରି ଯେହ୍ନେ ଜଳେ । କ୍ଷୀରୋଦ-ମନ୍ଥନର କାଳେ ॥ ୧୨୨
ସହସ୍ରଶୃଙ୍ଗ ପ୍ରାୟ ସାଜେ । ସୁରତ୍ନ କିରୀଟ ବିରାଜେ ॥ ୧୨୩
କଣ୍ଠେ କୌସ୍ତୁଭମଣି ଶୋହେ । ରତ୍ନପ୍ରଭାରେ ମନ ମୋହେ ॥ ୧୨୪
ସୁକୀର୍ତ୍ତିମୟି ବନମାଳ । ଲମ୍ବେ ସୁନ୍ଦର-ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ॥ ୧୨୫
ଗନ୍ଧେ ଆବୃତ୍ତ ଭୃଙ୍ଗପନ୍ତ । ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଶଶାଙ୍କ-ଅଗ୍ନି ଜ୍ୟୋତି ॥ ୧୨୬
ସେ ପୁଣି ରହିଁାନ୍ତେ ନିରେଖେ । ଆମ୍ଭାକୁ ତା ନାଭି କମଳେ ॥ ୧୨୭
ପବନ ଗଗନ ସଲିଳ । ବିଧାତା ଦେଖେ ଦେହେ ତାର ॥ ୧୨୮
ରଜୋଗୁଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ । ପ୍ରଜା-ସୃଜନେ ମନଦେଇ ॥ ୧୨୯
ଲୋକ-ବିସୃଷ୍ଟି ଦେହେ ଦେଖି । ବିଧାତା ଆସନ ଉପେକ୍ଷି ॥ ୧୩୦
କରଯୁଗଳ ଦେଇ ମୁଣ୍ଡେ । ସ୍ତୁତି କରଇ ରହିତୁଣ୍ଡେ ॥ ୧୩୧
ସେ ହରି-ଚରଣେ ବିଶ୍ୱାସ । ନମଇଁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୧୩୨

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଅଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ

ବ୍ରହ୍ମା ଉବାଚ

ହେନାଥ ତୋର ଗତି ମୁହିଁ । ଜାଣିଲି ତୋର ଭାବ ବହି ॥ ୧
ଏ ଜୀବ ତୋର ମାୟାବର୍ତ୍ତୀ । କାହୁଁ ଜାଣିବେ ତୋର ଗତି ॥ ୨
ଦୃଶ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ତୋର ଭାବ । ଏ ଘେନି ତୋତେ କେ ଜାଣିବ ॥ ୩
ମାୟାର ପରେ ତୋର ବାସ । ନିତ୍ୟ ନିରଞ୍ଜନ ପ୍ରକାଶ ॥ ୪
ସଦନୁଗ୍ରହେ ବନମାଳୀ । ତୁ ନାଥ ମାୟା ସଙ୍ଗେ ମିଳି ॥ ୫
ତୋର ଏ ରୂପ ନାରାୟଣ । ଶତ-ଅବତାର କାରଣ ॥ ୬
ତୋ ନାଭିକମଳୁ ମୁଁ ଜାତ । ସ୍ୱଭାବେ ଅବିକାର-ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ୭
ତୋ ରୂପ ଦେଖିଲି ଲୋଚନେ । ଏ ଲାଭୁଁ ଲାଭ ନାହିଁ ଅନ୍ୟେ ॥ ୮
ଆନନ୍ଦରୂପ ତୋ ଶରୀର । ଅବିଦ୍ଧତେଜ ରୂପ ତୋର ॥ ୯
ତୁ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି-ମୂଳ ଏକ । ତୋ ତହୁଁ ପ୍ରକାଶ ଅନେକ ॥ ୧୦
ଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆତ୍ମା ତୁହି । ତୋ ପାଦେ ଆଶ୍ରେ କଲି ମୁହିଁ ॥ ୧୧
ତୁ ସେ ସଂସାର ଆଦିମୂଳ । ତୋ ରୂପ ଭୁବନମଙ୍ଗଳ ॥ ୧୨
ଧାରଣା ଧ୍ୟାନେ ମନ ଦେଇ । ପ୍ରାଣୀ ତରନ୍ତି ଯାହା ଧ୍ୟାୟି ॥ ୧୩
ତୋ ଅନୁଭବେ ଭବ-ତମ । ହରଇ ପୁରୁଷଉତ୍ତମ ॥ ୧୪
ଶ୍ରୀବାସୁଦେବ ନମୋସ୍ତୁତେ । ମନବଚନ ଜ୍ଞାନମତେ ॥ ୧୫
ଯେ ତୋତେ ଅନାଦର କରେ । ନରକମାର୍ଗେ ସେ ସଞ୍ଚରେ ॥ ୧୬
ଅନିତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତାର ବାସ । ତୋ ଭାବେ ହୋନ୍ତି ସେ ନିରାଶ ॥ ୧୭
ତୋ ପାଦପଦ୍ମ-ଗନ୍ଧ ଯାର । ଆଘ୍ରାଣ କରେ ନାସାଦ୍ୱାର ॥ ୧୮
ଶ୍ରୁତିଯୁଗଳେ ନାମ ଶୁଣେ । ଯେ ଅବା ଜିହ୍ୱାଗ୍ରତେ ଗୁଣେ ॥ ୧୯
ପରମଭକ୍ତି ଯୋଗବଳେ । ଯେ ନମେ ତୋ ପାଦକମଳେ ॥ ୨୦
ତା ହୃଦପଦ୍ମମଧ୍ୟେ ଥାଉ । କେବେହେଁ କେଣିକି ନଯାଉ ॥ ୨୧
ଏ ଭବଭୟ-ଧନ-ମୋହ । ସୁହୃଦ-ଶୋକ-ବନ୍ଧୁସ୍ନେହ ॥ ୨୨
ସନ୍ତତି ଜାୟା ଜାତିକୁଳ । ଏ ସର୍ବ ଆପଦର ମୂଳ ॥ ୨୩
ଯାବତ ତୋ ପାଦକମଳେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନରହେ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୨୪
ସେ କାହିଁ ଏ ଭୟ ତରିବ । ଯେବେ ନଜାଣେ ତୋର ଭାବ ॥ ୨୫
ଏ ଭବଭୟ ତେବେ ନାଶେ । ତୋ ସଙ୍ଗୀସଙ୍ଗେ ଯେବେ ମିଶେ ॥ ୨୬
ତା ଛାଡ଼ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଲାଳସେ । କ୍ଷଣିକ ସୁଖଲେଶ ଆଶେ ॥ ୨୭

ଯତ୍ନ କରନ୍ତି ଅବିରତେ । ତୋ ମାୟା ତରିବେ କେମନ୍ତେ ॥ ୨୮
କ୍ଷୁଧା ପିପାସା ମାର୍ଗେ ଭ୍ରମି । ଆଶା ବନ୍ଧନେ ପଥଶ୍ରମି ॥ ୨୯
ଶୀତ ନିଦାଘ ବାତ ବୃଷ୍ଟି । ଏଣେ ଭ୍ରମନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ଫୁଟି ॥ ୩୦
ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ-କାମାନଳ ଦହେ । କେବେହେଁ ତୋପାଦେ ନରହେ ॥୩୧
ଏ ଦୁଃଖ ଦେଖି ମୋର ମନ । ଭୟେ କମ୍ପଇ ଭଗବାନ ॥ ୩୨
ଯାବତ ଏ ମାୟା ଗହନେ । ମନ କଳ୍ପଇ ଭିନ୍ନେଭିନ୍ନେ ॥ ୩୩
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅର୍ଥେ ଚିତ୍ତ ଜଡେ । ଘୋର ସଙ୍କଟ ଦୁଃଖେ ପଡେ ॥ ୩୪
ତାବତ ସଂସାର ନ ତୁଟେ । ସଞ୍ଚରି ପୁଣି ପୁଣି ଫୁଟେ ॥ ୩୫
ଏ ବେନିଲୋକ ସୁଖ ଅର୍ଥେ । ପୁଣି ଭ୍ରମନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ପଥେ ॥ ୩୬
ଦୁଃଖ-ସମୁଦ୍ରେ ପୁଣି ଭାସେ । ଯତ୍ନ ନ କରେ ସୁଖଲେଶେ ॥ ୩୭
ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟେ ଆଶା କରି । ସର୍ବବିଷୟ ଚିତ୍ତେ ଭରି ॥ ୩୮
ରାତ୍ରେ ନିଦ୍ରିତ ହୋଇ ଯେବେ । ସ୍ୱପ୍ନେ କଳ୍ପିତ ନାନାଭାବେ ॥ ୩୯
ତେଣୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସୁଖଲେଶ । ନ ଥାଇ କ୍ଳେଶ ମାତ୍ରଶେଷ ॥ ୪୦
ଭ୍ରମଇଁ ମୁନିଙ୍କର ମନ । ତୋ ମାୟାବଳେ ଭଗବାନ ॥ ୪୧
ଏଣୁ ତୋ ପାଦେ ଯେ ବିମୁଖ । ଇହ ସଂସାରେ ଲଭେ ଦୁଃଖ ॥ ୪୨
ଶ୍ରବଣ ତୋ ନାମ ଯାହାର । ତୁ ପୁଣି ତାହାର ଗୋଚର ॥ ୪୩
ତୋ ଭକ୍ତିଭାବେ ଯେ ଭାବିତ । ତା ହୃଦପଦ୍ମେ ତୁ ଉଦିତ ॥ ୪୪
ସକଳ ଜୀବେ ତୋ ବିହାର । ତୁ ପୁଣି ତୋତେ ଅଗୋଚର ॥ ୪୫
ଯେ ଯେତେଭାବେ ତୋତେ ଭାବେ । ତୋ ଅନୁଗ୍ରହେ ସୁଖଲଭେ ॥ ୪୬
ନାନାପ୍ରକାରେ ଉପଚାରେ । ତୋ ଆରାଧନା ଯେବା କରେ॥ ୪୭
ତୁ ପୁଣି ତେଣେ ବଶ ନୋହୁ । ସକଳ ହୃଦୟରେ ଥାଉ ॥ ୪୮
ନିଷ୍କାମଯୋଗେ ତୁ ସୁଲଭ । ସକାମ-ଭକ୍ତିରେ ଦୁର୍ଲଭ ॥ ୪୯
ଯେ ସର୍ବଭୂତେ ଦୟା ଚିନ୍ତି । ତା ସମ ତ୍ରିଦଶେ ନୁହନ୍ତି ॥ ୫୦
ଯେ ତୋତେ ଶୁଦ୍ଧଭାବେ ଚିନ୍ତି । ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ତୋ ପାଦେ ପଶନ୍ତି ॥ ୫୧
ତୁ ପୁଣି ସର୍ବଜନ୍ତୁ ଦେହେ । ପ୍ରକାଶୁ ଆଦିତ୍ୟର ପ୍ରାୟେ ॥ ୫୨
ଏକୁ ଅନେକ ତୋ ପ୍ରକାଶ । ପ୍ରସନ୍ନ ଯେସନେ ଆକାଶ ॥ ୫୩
ସର୍ବ ସୁହୃଦ ଅନ୍ତରାତ୍ମା । କେ ଲକ୍ଷିପାରେ ତୋ ମହିମା ॥ ୫୪
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମନ-କର୍ମବଳେ । ଦଣ୍ଡେ ହେଁ ନରହେ ନିଷ୍ଫଳେ ॥ ୫୫

ଆଗଧି ନାନା ତପ ବ୍ରତେ । ସୁକୃତ-ଫଳ ଦେଇ ତୋତେ ॥ ୫୬
ବେଗେ ହୁଅନ୍ତ ଭବୁ ପାର । ନୋହିଲେ ଭ୍ରମନ୍ତ ସଂସାର ॥ ୫୭
ତୋର ସ୍ୱରୂପ ନିତ୍ୟେ ଚିନ୍ତ । ଘୋରସଂସାରୁ ତରିଯାନ୍ତ ॥ ୫୮
ବିଶ୍ୱଉତ୍ପତ୍ତି-ସ୍ଥିତି-ନାଶ । ତୋ ମାୟା-ଲୀଳାରୁ ପ୍ରକାଶ ॥ ୫୯
ଏମନ୍ତ ମହିମା ତୋହର । ଯେଦେବ ତୋତେ ନମସ୍କାର॥ ୬୦
ତୋ ଅବତାର ଗୁଣ କର୍ମ । ସେ ଅନୁରୂପେ ଯେବା ନାମ ॥ ୬୧
ମରଣେ ଗୁଣନ୍ତ ଯେ ମୁଖେ । ବେଗେ ତରନ୍ତ ମହାସୁଖେ ॥ ୬୨
ଅନେକ ଜନ୍ମ ଜଗ ଭ୍ରାନ୍ତ । ନିର୍ଭୟେ ବେଗେ ସେ ତରନ୍ତ॥ ୬୩
ଅମୃତ ଲଭି ଅପ୍ରମାଦେ । ସୁଖେ ଲଭନ୍ତ ମୋକ୍ଷପଦେ ॥ ୬୪
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ପାଦତଳେ । ଶରଣ ପଶିଲି ନିଷ୍କଳେ ॥ ୬୫
ତୁ ନାଥ ପରମମଙ୍ଗଳ । ଉଦ୍‌ଭବ-ସ୍ଥିତି-ଅନ୍ତଃମୂଳ ॥ ୬୬
ଭୁବନଦ୍ରୁମ ତୋ ମହିମା । କେ ଜାଣିପାରେ ଅନ୍ତଃସୀମା ॥ ୬୭
ମୁଁ ଆଦିଭବ ବିଷ୍ଣୁ ତିନି । ଡାଳ ସ୍ୱରୂପେ ଯହିଁ ମାନି ॥ ୬୮
ମରୀଚି ମନୁ ଆଦି ଯେତେ । ଏ ସର୍ବଶାଖା ଅପ୍ରମିତେ ॥ ୬୯
ଏମନ୍ତ ବୃକ୍ଷରୂପ ତୋର । ତୋ ପାଦେ ମୋର ନମସ୍କାର ॥୭୦
ଏ ଜୀବଲୋକ ଅବିରତ । ବିକାର-ମାର୍ଗେ ସୁଜଡତ ॥ ୭୧
ଘବଇ ଅକୁଶଳ କର୍ମ । ନିତ୍ୟେ କଲ୍ପଇ ନିଜଭ୍ରମ ॥ ୭୨
ପ୍ରମତ୍ତ ନାନା ଫଳ ଲୋଭେ । ତୋହର ଭଜନ ପ୍ରସ୍ତାବେ ॥ ୭୩
ତାର ଜୀବନ ଆଶା ତୁହି । କ୍ଷଣକେ ଛେଦୁ ଘବଗାହୀ ॥ ୭୪
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ପାଦଗତେ । ମୋ ନମସ୍କାର ଅବିରତେ ॥ ୭୫
ଯେନାଥ ଜୀବନ ମୋହର । ବେନିପରାର୍ଦ୍ଧ ଅଧିକାର ॥ ୭୬
ସକଳ ଲୋକ ନମସ୍କୃତ । ସପ୍ତମଣ୍ଡଳ ପରେ ସ୍ଥିତ ॥ ୭୭
ଅନେକ ତପେ ଅଧିକାରୀ । ତୋ କାଳରୂପେ ତେବେ ଡରି ॥୭୮
ତୁ ଅଧିଯଜ୍ଞ ଦାମୋଦର । ତୋ ପାଦେ ମୋର ନମସ୍କାର॥ ୭୯
ପଶୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବଦେହେ । ସମ୍ଭବି ତୁ ଲୋକସଂଗହେ ॥ ୮୦
ଇଚ୍ଛାୟେ କରୁ ନାନାକର୍ମ । ନମସ୍ତେ ପୁରୁଷଉତ୍ତମ ॥ ୮୧
ଯେ ନିଦ୍ରାଗତି ପଞ୍ଚବୃତ୍ତି । ତୁରୀୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଯେ ସୁଷୁପ୍ତି ॥ ୮୨
ଅବିଦ୍ୟା-ନିଦ୍ରାର କାରଣ । ତୁ ନୋହୁ ତାହାର ଅଧୀନ ॥ ୮୩

ତଥାପି ନିଦ୍ରାଗଲ ପରି । ଲୋକସଂସାର ପେଟେ ଭରି ॥ ୮୪
ଜୀବଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ବିଶ୍ରାମ । ପ୍ରଳୟଜଳେ ତୋ ଶୟନ ॥ ୮୫
ତ୍ରିଲୋକ-ଉପକାର ସଧେ । ମୋ ଜନ୍ମ ତୋର ନାଭିପଦ୍ମେ ॥ ୮୬
ଏ ଯୋଗମାୟା ଅବସାନ । ନମସ୍ତେ ନଳିନନୟନ ॥ ୮୭
ଜୟ ତୁ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଅଶେଷ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଜୀବନ ॥ ୮୮
ତୋର ଆଦେଶ ଶିରେ ଧରି । ମୁଁ ଏ ସଂସାରେ ଅଧିକାରୀ ॥ ୮୯
ଯେ ଜ୍ଞାନ-ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବଳୁ । ତୁହି ସଂସାର ସୃଜି ପାଳୁ ॥ ୯୦
ସେ ଜ୍ଞାନ ଦିଅ ଅନୁଗ୍ରହେ । ସୃଷ୍ଟି କରିବି ପୂର୍ବ ପ୍ରାୟେ ॥ ୯୧
ହେନାଥ ପରମପୁରୁଷ । ଏ ଆତ୍ମାଶକ୍ତି ତୋ ବିଶ୍ୱାସ ॥ ୯୨
ଗୁଣ-ଗୃହୀତ ଅବତାରେ । ଯେ ଅବା କରୁ ତୁ ସଂସାରେ ॥ ୯୩
ସେ ଗୁଣ ଘେନି ସୃଷ୍ଟିଅର୍ଥେ । ଯେ ଅବା ହୋଇବ ଯେମନ୍ତେ ॥ ୯୪
ସର୍ଜିବି ଆତ୍ମା ଯୋଗବଳେ । ମୋ ଚିତ୍ତ ଯେମନ୍ତେ ନିଷ୍ଠଳେ ॥ ୯୫
ତୋର ଚରଣେ ଦୃଢ଼ ହୋଏ । ହେ ନାଥ କର ଏ ଉପାୟେ ॥ ୯୬
ଦୁର୍ଗମ ଏ ପ୍ରଳୟ ଜଳେ । ମୁଁ ଜାତ ତୋ ନାଭିକମଳେ ॥ ୯୭
ବିଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ଯେଣୁ ବହୁ । ତେଣୁ ଅନନ୍ତ ତୁ ବୋଲାଉ ॥ ୯୮
ସଂଭ୍ରମେ ପଦ୍ମନାଳେ ମୁହିଁ । ଭ୍ରମନ୍ତେ ତୋର ମାୟାବହି ॥ ୯୯
ଦେଖିଲି ତୋ ପରମରୂପ । ଯେ ରୂପ ନିଗମ-ସଙ୍କଳ୍ପ ॥ ୧୦୦
ସବୁ ବିଚିତ୍ର ବିଶ୍ୱରୂପ । ମୋ ବ୍ରହ୍ମତେଜ ନୋହୁ ଲୋପ ॥ ୧୦୧
ଅଶେଷ କରୁଣାସାଗର । ହେ ନାଥ ମହିମା ତୋହର ॥ ୧୦୨
ରଙ୍ଗଅଧରେ ମନ୍ଦହାସ । ଦେଖାଇ ମୋର ମନ ତୋଷ ॥ ୧୦୩
ଏ ବିଶ୍ୱସଂସାର କୁଶଳେ । ମୁଁ ଯେଣୁ ଅଛି ମହାଜଳେ ॥ ୧୦୪
ସୃଷ୍ଟି କଳ୍ପନା ଚିନ୍ତା ଅର୍ଥେ । ମୁହିଁ ଭଜଇ ଅବିରତେ ॥ ୧୦୫
ତୁ ନାଥ ମଧୁର-ବଚନେ । ଚିନ୍ତା ନିବାର ମୋର ମନେ ॥ ୧୦୬

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ସଂଭ୍ରମ-ବଚନେ । ତପ ସମାଧି ଯୋଗଧ୍ୟାନେ ॥ ୧୦୭
ନିର୍ମଳ ଦିବ୍ୟ-ଅନୁଭବେ । ନିଗମ ବଚନ ପ୍ରସ୍ତାବେ ॥ ୧୦୮
ନାନା ପ୍ରକାରେ କରି ସ୍ତୁତି । ମନ-ବଚନେ ଯେତେଶକ୍ତି ॥ ୧୦୯

ଅନ୍ତେ ଗୋବିନ୍ଦ-ସ୍ତବ ଘେନି । ସେ ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟେ ହେଲ ତୁନି॥ ୧୧୦
ଏମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମା ମନ ଜାଣି । ଦୟାସାଗର ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୧୧୧
ବିଷାଦ ଚିତ୍ତେ ସେ ଭଳଇ । ପ୍ରଳୟଜଳ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ ॥ ୧୧୨
ଲୋକ ସଂସ୍ଥାନ ଚିନ୍ତାକରି । ଭଳଇ ଖେଦ ମନେ ଧରି ॥ ୧୧୩
ସେ ଚିତ୍ତ ଜାଣି ଭଗବାନ । କୋମଳ ଗଭୀର ବଚନ ॥ ୧୧୪
ବ୍ରହ୍ମାର ମନଖେଦ ହରି । କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦଇତାରି ॥ ୧୧୫

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ହେ ବେଦଗର୍ଭ ସୃଷ୍ଟିମୁଖ । ବେଗେ ତୁ ଛାଡ ମନଦୁଃଖ ॥ ୧୧୬
ତୁ ଯେ କଲିତେ ମାଗୁ ଯାହା । ଆଗେ ମୁଁ କରିଅଛି ତାହା ॥ ୧୧୭
ତୁ ଏବେ ତପେ କର ଆଶା । ମୋ ବିଦ୍ୟାବଳ ତୋ ଭରସା॥ ୧୧୮
ଏ ତପ-ଯୋଗବିଦ୍ୟା ବଳେ । ସୃଷ୍ଟି ତୁ କର ମହାଜଳେ ॥ ୧୧୯
ଆତ୍ମାନିଯୋଗେ ଭକ୍ତି କର । ଯେ ରୂପେ ହୋଇବ ସଂସାର ॥ ୧୨୦
ସର୍ବ ଦେଖିବୁ ମୋର ଦେହେ । ମୋତେ ଦେଖିବୁ ସର୍ବମୟେ ॥ ୧୨୧
ମୁଁ ବସେ ସର୍ବପ୍ରାଣୀ ମନେ । ଇନ୍ଧନ ମଧ୍ୟେ ଅଗ୍ନି ଯେହ୍ନେ ॥ ୧୨୨
ମୋତେ ଯେ ଦେଖେ ବେଦବର । ତାର ସଂଶୟ ଯାଇ ଦୂର ॥ ୧୨୩
ଭୂତ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗୁଣ ମେଳେ । ଅନ୍ତଃକରଣ ସୁନିଷ୍ଠଳେ ॥ ୧୨୪
ଯେବେ ଦେଖଇ ଦେହେ ମୋତେ । ସ୍ୱରାଜ୍ୟେ ରହଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ॥ ୧୨୫
କର୍ମ ବିଭାଗେ ନାନାମତେ । ଏ ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜିବୁ ଯେମନ୍ତେ ॥ ୧୨୬
ମୋ ଅନୁଗ୍ରହେ ତୋର ମନ । କେବେହେଁ ନୋହିବଟି ଛନ୍ନ ॥ ୧୨୭
ତୁ ଯେବେ ମୋର ଦେହେ ମନ । ଦେଇ ସର୍ଜିବୁ ପ୍ରଜାଜନ ॥ ୧୨୮
ଏ ରଜଗୁଣେ ଯେତେ ଭବ । କେବେହେଁ ତୋତେ ନ ଲାଗିବ॥୧୨୯
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଯୁଗତେ । ତୁ ଯେ ଜାଣିଲୁ ଏବେ ମୋତେ ॥
ଭୂତ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ଗ୍ରସ୍ତେ । କେ ହେଜି ସମ୍ପାଦିବ ମୋତେ ॥୧୩୧
ତୁ ଯେ ସଂଶୟ ଚିତ୍ତେ ବହି । କମଳନାଳ ମଧ୍ୟେ ଯାଇ ॥ ୧୩୨
ତାହାର ମୂଳ ଇଚ୍ଛା କଲୁ । ଅନେକକାଳ ତୁ ଭ୍ରମିଲୁ ॥ ୧୩୩
ଦୟା ବସିଲା ମୋର ଚିତ୍ତେ । ବାହାରେ ଦେଖାଇଲି ତୋତେ॥୧୩୪
ତୁ ଯେତେ କଲୁ ମୋତେ ସ୍ତୁତି । କହଇ ଶୁଣ ବେଦପତି ॥ ୧୩୫

ଯେ ତପନିଷ୍ଠା ତୋର ଦେହେ । ଲଭିଲୁ ମୋର ଅନୁଗ୍ରହେ ॥ ୧୩୬
ସୁପ୍ରୀତ ହୋଇଲି ମୁଁ ତୋତେ । କଲ୍ୟାଣ ଲଭ ତୁ ଜଗତେ ॥ ୧୩୭
ଲୋକମଙ୍ଗଳ ଅର୍ଥେ ତୋର । ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣିଲୁ ମୋହର ॥ ୧୩୮
ଏ ସ୍ତୋତ୍ରେ ମୋତେ ଯେ ଭଜିବ । ସଂସାର ଭୟରୁ ତରିବ ॥ ୧୩୯
ମୁଁ ବରଦାତା ଭଗବାନ । ତାହାକୁ ହୁଅଇ ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୧୪୦
ସମାଧି ତପ ଯଜ୍ଞମତେ । ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ଉପଗତେ ॥ ୧୪୧
ମୋରେ ନିଷ୍କଳ ପ୍ରୀତିଭବ । ଏ ସର୍ବକର୍ମଫଳ ଲଭ ॥ ୧୪୨
ମୁଁ ଆତ୍ମା ଜଗତ ଜୀବର । ସଂଶୟଚିତ୍ତେ ଅଗୋଚର ॥ ୧୪୩
ଏଣୁ ଯେ ମୋ ବିଷୟ ଭଜେ । ସ୍ୱଭବେ ସର୍ବମାୟା ତେଜେ ॥ ୧୪୪
ଆତ୍ମାରେ ଆତ୍ମମାୟା ତରେ । ନ ବୁଡ଼େ ସଂସାର-ସାଗରେ ॥ ୧୪୫
ମାୟାରେ ଆତ୍ମାବୁଦ୍ଧି ଧର । ପୂର୍ବର ପ୍ରାୟେ ସୃଷ୍ଟି କର ॥ ୧୪୬
ସକଳ ବେଦଭବେ କରି । ମୋହର ଭବ ହୃଦେ ଧରି ॥ ୧୪୭
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ମୋର ଦେହେ ଥିଲେ । ପ୍ରଳୟ ଜଳେ ନାଶ କାଳେ ॥ ୧୪୮
ତାହାଙ୍କୁ କର୍ମର ଆୟତ୍ତେ । ପୁଣି ପ୍ରକାଶ ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୪୯

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମା ଆଗେ କହି । ଅନ୍ତର ହେଲେ ଭବଗ୍ରାହୀ ॥ ୧୫୦
ସେ ହରିଚରଣ-ପଙ୍କଜେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗନ୍ନାଥ ଭଜେ ॥ ୧୫୧

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ନବମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ

ବିଦୁର ଉବାଚ

ମୈତ୍ରେୟ ପାଦେ ଦେଇ ଶିର । ଆନନ୍ଦେ ପଚ୍ଛରେ ବିଦୁର ॥ ୧
ହେ ମୁନି କହ ଶୁଦ୍ଧମନେ । ବିଷ୍ଣୁ ଯେ ଗଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନେ ॥ ୨
ସେ ବେଦପତି ଜ୍ଞାନମତେ । ପ୍ରଜା ସର୍ଜିଲ ସେ କେମନ୍ତେ ॥ ୩
ତାର କି ଦେହେ ପ୍ରଜା ଥିଲା । କେତେ ପ୍ରକାରେ ଭିଆଇଲା ॥ ୪
ମନ କଳ୍ପିତ ଦେହଗତେ । କହ ସଂଶୟ ଯାଉ ଚିତ୍ତେ ॥ ୫

ସୂତ ଉବାଚ

ବିଦୁର ବାକ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣି । ସେ ପୂର୍ବପ୍ରଶ୍ନ ମନେ ଗୁଣି ॥ ୬
ବିଦୁର ପ୍ରୀତିଭାବ ଘେନି । କହନ୍ତି ମଇତ୍ରେୟ ମୁନି ॥ ୭

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ଏକଚିତ୍ତେ । ଜଗତ ସର୍ଜିଲା ଯେମନ୍ତେ ॥ ୮
ଗୋବିନ୍ଦ ବାକ୍ୟେ ବେଦପତି । ତପସାଧନେ କଲା ମତି ॥ ୯
ଶତେକବରଷ ବେଦମତେ । ତପ ସାଧିଲା ଦୃଢଚିତ୍ତେ ॥ ୧୦
ଆତ୍ମାରେ ଆତ୍ମା ଲୀନ କରି । ଗୋବିନ୍ଦ-ବଚନ ସୁମରି ॥ ୧୧
ଦେଖଇ ନୟନ ନିଶ୍ଚଳେ । ଉର୍ମି-ସଙ୍କୁଳ ମହାଜଳେ ॥ ୧୨
ପବନ ଯୋଗେ ଅତି ଖର । ସ୍ୱଭାବେ ଦିଶେ ଭୟଙ୍କର ॥ ୧୩
ପଦ୍ମ ସହିତେ ଜଳ କମ୍ପେ । ଉର୍ମି-ସଙ୍କୁଳ ଅତିରେକେ ॥ ୧୪
କାଳର ବଳେ କମ୍ପମାନ । ଦେଖି ଉଷତ ବ୍ରହ୍ମାମନ ॥ ୧୫
ତକ୍ଷଣେ ତପ-ବିଦ୍ୟାବଳେ । ସୁସ୍ଥିର ବିଜ୍ଞାନ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୧୬
ବାୟୁ ସହିତେ ଜଳରାଶି । ସେ ବ୍ରହ୍ମା ଯୋଗବଳେ ଗ୍ରାସି ॥ ୧୭
ପ୍ରଳୟଜଳ ଯହୁଁ ଗଲା । ନିଶ୍ଚଳେ ପଦ୍ମ ବିକାଶିଲା ॥ ୧୮
ସେ ପଦ୍ମେ ବସି ବେଦବର । ମନରେ କରଇ ବିଚାର ॥ ୧୯
ପୂର୍ବେ କମଳ-ଗର୍ଭଗତେ । ଜନ୍ତୁଏ ପଶିଛନ୍ତି ଯେତେ ॥ ୨୦
ତାହାଙ୍କୁ କରିବି ପ୍ରକାଶ । ସେ ଯେଣୁ ସ୍ୱକର୍ମେ ପ୍ରବେଶ ॥ ୨୧
ଏକୁ ଅନେକ ରୂପ ଚିନ୍ତେ । ସ୍ୱକର୍ମ ବଳେ ନାନାମତେ ॥ ୨୨

ଦ୍ୱିସପ୍ତଲୋକ ସ୍ଥାନ ଯେହି । ତିନିଭୁବନ କଲେ ତହିଁ ॥ ୨୩
ଯହିଁରେ ଯେବା ନିଜ କର୍ମ । ସର୍ଜିଲେ ପ୍ରଜା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ॥ ୨୪
ଯେ ଯାହା ମତେ ଧର୍ମ ଚିନ୍ତ । ନିଷ୍କଳଯୋଗେ ପ୍ରଜାପତି ॥ ୨୫

ବିଦୁର ଉବାଚ

ହେ ମୁନି ହରିର ମହିମା । ଅଦ୍ଭୁତ କର୍ମ ଗୁଣସୀମା ॥ ୨୬
ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ ସଂହାରଣ । କାଳସ୍ୱରୂପ ନାରାୟଣ ॥ ୨୭
ଖେଳଇ ନିଜ ମାୟାବଳେ । କେ ତା ଦେଖିବ ଚର୍ମଡୋଳେ ॥ ୨୮
ତାର ଲକ୍ଷଣ କହ ମୋତେ । ଅଣୁ ବା ପରମାଣୁ ଯେତେ ॥ ୨୯

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ସ୍ୱଭାବେ ନିର୍ଗୁଣ ଅଚ୍ୟୁତ । ନିର୍ଲେପ ନିର୍ବିକଳ୍ପେ ସ୍ଥିତ ॥ ୩୦
ତାର ଶରୀରୁ ଆତ୍ମା ଜାତ । ଲୀଳାରେ ସୃଜଇ ଜଗତ ॥ ୩୧
ଏ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମମୟ-ରୂପୀ । ନିଜ ମାୟାର ବଳେ ବ୍ୟାପୀ ॥ ୩୨
କାଳ ପ୍ରଭବେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ । ଯେ କାଳ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ॥ ୩୩
ଯେମନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଥିଲା ପୂର୍ବେ । ତେମନ୍ତ ପୁଣି ହେବ ଏବେ ॥ ୩୪
ପ୍ରକୃତି ବିକୃତି ବିକାରେ । ଯେ ସର୍ଗ ନବ ପରକାରେ ॥ ୩୫
ଯେ କାଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁଣମୟ । ଏହାର ତିନିଟି ପ୍ରଳୟ ॥ ୩୬
ଯେବା ପ୍ରଳୟ ହୁଏ କାଳେ । ତା ନିତ୍ୟ ବୋଲନ୍ତି ସକଳେ ॥ ୩୭
ଯେ ସଙ୍କର୍ଷଣ ମୁଖାଗ୍ନିରେ । ପ୍ରଳୟ ଘଟଇ ସଂସାରେ ॥ ୩୮
ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ହେତୁ ନୈମିତ୍ତିକ । ସ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରାସେ ପ୍ରାକୃତିକ ॥ ୩୯
ଗୁଣର ବଶେ ତା ଉପତ୍ତି । ଏ ରୂପେ ତ୍ରିବିଧ ବୋଲନ୍ତି ॥ ୪୦
ଯେ କାଳେ ବ୍ରହ୍ମ ଉଦେ ହୋନ୍ତି । ମହତ ଆଦି ତତ୍ତ୍ୱ ଚିନ୍ତ ॥ ୪୧
ଗୁଣ-ବୈଷମ୍ୟେ ଆତ୍ମା ବସେ । ସ୍ୱଗୁଣ ସ୍ୱଭାବେ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୪୨
ମହତ ତତ୍ତ୍ୱ ଆଦ୍ୟ ଚିନ୍ତ । ପ୍ରଥମସର୍ଗ ଉତପତ୍ତି ॥ ୪୩
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅହଙ୍କାରୋଦୟ । ଯେ ଦ୍ରବ୍ୟଜ୍ଞାନ-କ୍ରିୟାଶ୍ରୟ ॥ ୪୪
ତୃତୀୟ ଭୂତସର୍ଗ ହୋଏ । ସେ ମାତ୍ରା ଦିବ୍ୟଶକ୍ତି ବହେ ॥ ୪୫
ଚତୁର୍ଥେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଙ୍କ ଜନ୍ମ । ଯେ ଜ୍ଞାନ-କ୍ରିୟାତ୍ମକ ନାମ ॥ ୪୬

ଇନ୍ଦ୍ର ରକ୍ଷକ ଦେବଗଣ । ଆବର ପଞ୍ଚମରେ ମନ ॥ ୪୭
ଷଷ୍ଠରେ ତାମସ ଯେ ହୋଏ । ଅବିଦ୍ୟା ମହାଶକ୍ତି ବହେ ॥ ୪୮
ଏ ଷଟ ପ୍ରକୃତି ଗୋଚର । ବିକୃତି ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ॥ ୪୯
ଏ ସୃଷ୍ଟି ଜାତ ରଜୋଗୁଣେ । ହରିର ଲୀଳା ଏ ପ୍ରମାଣେ ॥ ୫୦
ସ୍ଥାବର ସୃଜନ ସପ୍ତମ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ମୁଖ୍ୟତମ ॥ ୫୧
ଏବେ ହୋ ମୁଖ୍ୟସର୍ଗ କହି । ସ୍ଥାବର ଷଡ଼ବିଧ ହୋଇ ॥ ୫୨
ବନସ୍ପତି ଲତା ଔଷଧି । ବୀରୁଧ ଦ୍ରୁମ ବେଣୁ ଆଦି ॥ ୫୩
ଏହାଙ୍କ ନାମ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ସ୍ରୋତ । ଅନ୍ତରେ ସ୍ୱର୍ଶଜ୍ଞାନ ମାତ୍ର ॥ ୫୪
ଅଷ୍ଟମସର୍ଗେ ପଶୁଗଣ । ସେ ଅଷ୍ଟବିଂଶ ପରମାଣ ॥ ୫୫
ଅଜ୍ଞାନ ତମଗୁଣେ ଥାନ୍ତି । କେବଳ ଘ୍ରାଣେ ସେ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୫୬
ଗୋରୁ ମହିଷ ଛାଗ ତିନି । ଗବୟ ଶୂକର ହରିଣୀ ॥ ୫୭
ଏହାଙ୍କ ପାଦେ ବେନିଖୁର । ମେଷ ଶରଭ ଉଷ୍ଟ୍ର ଖର ॥ ୫୮
ସମ୍ବର ମୃଗ ଆଦି ଯେତେ । ଯେ ଏକଖୁର କହୁଁ ତୋତେ ॥ ୫୯
ଏବେ କହିବା ବୀର ଶୁଣ । ଯେ ପଞ୍ଚନଖୀ ପଶୁଗଣ ॥ ୬୦
ଶ୍ୱା ବୃକ ବ୍ୟାଘ୍ର ଯେ ଶୃଗାଳ । ଶଶକ ଭଲ୍ଲୁକ ବିଡ଼ାଳ ॥ ୬୧
ସିଂହ ବାନର କୂର୍ମ ହସ୍ତୀ । ଏ ପଞ୍ଚନଖ ବୋଲି ଥାନ୍ତି ॥ ୬୨
ମକର ଆଦି ଜଳ ଜୀବେ । ଖଗେ କହିବା ଶୁଣ ଏବେ ॥ ୬୩
ଯେ କଙ୍କ ଶାଗୁଣା ସଞ୍ଚାଣ । ଭସ ଶଲ୍ଲକ ବରହିଣ ॥ ୬୪
ହଂସ ସାରସ ଚକ୍ରବାକ । ଉଲ୍ଲୂକ ଆଦି ଚିଲ କାକ ॥ ୬୫
ଏବେ ନବମସର୍ଗ କହି । ବିଦୁର ଶୁଣ ମନ ଦେଇ ॥ ୬୬
ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ତାକୁ ଗଣି । ଦୁଃଖକୁ ସୁଖପ୍ରାୟ ମଣି ॥ ୬୭
ରଜ ଅଧିକ କର୍ମ ପର । ବିକୃତ ଏ ତିନି ପ୍ରକାର ॥ ୬୮
ଏବେ ଅପର କହୁଁ ତୋତେ । ଉଭୟ ମଧ୍ୟେ ସୃଷ୍ଟି ଯେତେ ॥ ୬୯
କୁମାରସର୍ଗ ଯେ ବୋଲାଇ । ଉଭୟ ମତେ ଦେହ ବହି ॥ ୭୦
ଦେବଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଅଷ୍ଟବିଧ । ପିତର ଅସୁର ବିବୁଧ ॥ ୭୧
ଗନ୍ଧର୍ବ ଅପ୍‌ସର ସିଦ୍ଧ । ଚାରଣ ଯକ୍ଷ ରକ୍ଷ ଭେଦ ॥ ୭୨
ଭୂତ ପିଶାଚ ପ୍ରେତଗଣ । କିନ୍ନର ବିଦ୍ୟାଧର ପୁଣ ॥ ୭୩
ଏ ଅଷ୍ଟବିଧ ଉତପତ୍ତି । ସ୍ୱଭବେ ଦେବତା ବୋଲାନ୍ତି ॥ ୭୪

ଏ ଦଶସର୍ଗ ହେ ବିଦୁର । କ୍ରମେ ସର୍ଜିଲା ବେଦବର ।। ୭୫
ଏବେ କହିବା କୁରୁବୀର । ଯେ ବଂଶ ମନୁ ମନ୍ୱନ୍ତର ।। ୭୬
ଏମନ୍ତେ ରଜଗୁଣେ ମିଶି । ସୃଷ୍ଟି ଆଗମେ ବ୍ରହ୍ମରଶି ।। ୭୭
ଅମୋଘ-ସଙ୍କଳ୍ପ ସ୍ୱଭାବ । ଆତ୍ମାରେ ଆତ୍ମା ପଦ୍ମନାଭ ।। ୭୮
ତ୍ରିଗୁଣେ ନୋହେ ଯେ ଗୃହୀତ । ଈଶ୍ୱର ମାୟା ବହୁମତ ।। ୭୯
ନଦୀଙ୍କ ଜଳ ଯେହ୍ନେ ଭ୍ରମେ । ଜଳଧି ଯାନ୍ତି ଯଥାକ୍ରମେ ।। ୮୦
ଏ ଯେତେ ଦେବାସୁର ଆଦି । ଯେତେ ମୁଁ କହିଲି ସମ୍ପାଦି ।। ୮୧
ସେ ନାନାବିଧ ରୂପ ହୋନ୍ତି । କ୍ରମେ ତାହାର ଦେହେ ଯାନ୍ତି ।। ୮୨
ଏମନ୍ତେ ବିଦୁର ସମୀପେ । ମୁନି କହିଲେ ପଦ୍ମକଳ୍ପେ ।। ୮୩
ଏ ଭାଗବତ ଜ୍ଞାନରସ । କହିଲା ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ।। ୮୪

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଦଶମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ଏକଚିତ୍ତେ । ସେ କାଳରୂପ ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ।। ୧
ନିମିଷ ଆଦି ରୂପ ତାର । ଯେମନ୍ତେ ପୂରଇ ବତ୍ସର ।। ୨
ନିମିଷ ଚକ୍ଷୁ ପକ୍ଷ୍ମ ଭ୍ରମ । ଅଣୁ ତହିଁରୁ ଅଟେ ସାନ ।। ୩
ହେ କୁରୁବୀର ଶୁଣ ତୁହି । କହିବି ପରମାଣୁ ମୁହିଁ ।। ୪
ଯାହା ବିଭାଗ ନ ଲଭଇ । ସଂଯୋଗେ ଭାବ ଯାର ନାହିଁ ।। ୫
ଯାହା ସର୍ବଦା ବର୍ତ୍ତମାନ । ତାହାର ପରମାଣୁ ନାମ ।। ୬
ଅଣୁର ଅର୍ଦ୍ଧ ପରମାଣୁ । ତ୍ରିଭାଗେ ହୋଏ ତ୍ରସରେଣୁ ।। ୭

ତୃତୀୟ ତ୍ରସରେଣୁ ଯେହି । ତାହାକୁ ତ୍ରୁଟି ବୋଲି କହି ॥ ୮
ଶଏ ତ୍ରୁଟିରେ ବେଧ ହୋଏ । ତ୍ରିବେଧେ ଲବ ନାମ ବହେ ॥ ୯
ତ୍ରିଲବ କାଳ ଅଟେ ଯେହି । ନିମିଷ ବୋଲି ତାକୁ କହି ॥ ୧୦
ତିନି ନିମିଷେ ଏକ କ୍ଷଣ । ପଞ୍ଚକ୍ଷଣରେ କାଷ୍ଠା ପୁଣ ॥ ୧୧
କାଷ୍ଠାପନ୍ଦର ଯେବେ ହୋଇ । ତାହାକୁ ଲଘୁ ବୋଲି କହି ॥ ୧୨
ଏ ପଞ୍ଚଦଶଲଘୁ ଘେନ । ନାଡ଼ ବୋଲିଣ ତାକୁ ଜାଣ ॥ ୧୩
ବେନିନାଡ଼ରେ ଯେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ପ୍ରହର ଷଟ ଅବା ସପ୍ତ ॥ ୧୪
ତାହାକୁ ଯାମ ବୋଲି କହି । ଅଷ୍ଟମେ ଅହୋରାତ୍ର ହୋଇ ॥ ୧୫
ତାମ୍ର ଦ୍ୱାଦଶପଳ ଅର୍ଦ୍ଧେ । ପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରମାଣ ପାତ୍ର ମଧ୍ୟେ ॥ ୧୬
ଚାରିଅଙ୍ଗୁଳି ଦୀର୍ଘ କରି । ଚତୁରମସେ ସୂଚୀ ଗଢ଼ି ॥ ୧୭
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସୂଚୀରେ ଛିଦ୍ର କରି । କରିବ ଆୟାମ ବିସ୍ତାରି ॥ ୧୮
ଜଳେ ବୁଡ଼ନ୍ତେ ଦଣ୍ଡେ ହୁଏ । ଏମନ୍ତେ କାଳର ନିର୍ଣ୍ଣୟେ ॥ ୧୯
ଅଷ୍ଟପ୍ରହରେ ଦିବା-ରାତ୍ରି । କାଳଜ୍ଞେ ଏମନ୍ତ ଗଣନ୍ତି ॥ ୨୦
ପନ୍ଦର ଅହୋରାତ୍ରେ ପକ୍ଷ । ସେ ଶୁକ୍ଳ କୃଷ୍ଣ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୨୧
ଏ ବେନିପକ୍ଷେ ହୁଏ ମାସ । ପିତୃଙ୍କ ରାତ୍ରି ଯେ ଦିବସ ॥ ୨୨
ଦ୍ୱିମାସେ ଋତୁ ଏକ ହୋଇ । ବସନ୍ତ ଆଦି ଷଟ ସେହି ॥ ୨୩
ଏକ ଅୟନେ ଋତୁ ତିନି । ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଯେ ବେନି ॥ ୨୪
ବେନିଅୟନେ ସମ୍ବତ୍ସର । ଏମନ୍ତେ ଗଣନା କାଳର ॥ ୨୫
ଦେବଙ୍କୁ ଅହୋରାତ୍ର ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ-ବରଷ ବୋଲାଏ ॥ ୨୬
ଏମନ୍ତେ ଶତେକ ବରଷ । ମନୁଷ୍ୟ ପରମାୟୁ ଶେଷ ॥ ୨୭
ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ତାରା ଚକ୍ରେ । ସେ କାଳରୂପୀ ବିଭୁ ଏକେ ॥ ୨୮
ଏମନ୍ତେ ସମ୍ବତ୍ସର ଅନ୍ତେ । ବିହରେ ଆତ୍ମାର ଆୟତେ ॥ ୨୯
ଅଣୁ ପ୍ରମାଣୁ ପରିମାଣେ । ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ନାଶେ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୩୦
ଏ ପଞ୍ଚବିଧ-ସମ୍ବତ୍ସର । ତୁମନେ ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ॥ ୩୧
ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବତ୍ସର ହୋଏ । ପରିବତ୍ସର ଯେ ଦ୍ୱିତୀୟେ ॥ ୩୨
ଇଦାବତ୍ସର ତୃତୀୟର । ଚତୁର୍ଥେ ଅନୁ ଯେ ବତ୍ସର ॥ ୩୩
ପଞ୍ଚମେ ବତ୍ସର ବୋଲାଇ । କାଳସ୍ୱରୂପ ଗୁଣମୟୀ ॥ ୩୪
ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କାଳରୂପ ଧରି । ସଂସାର-ବୀଜକୁ ବିସ୍ତାରି ॥ ୩୫

ସକାମ-ଫଳ ବିସ୍ତାରଣେ । ଯାହାର ଉଦୟ ଗଗନେ ।। ୩୬
ସେ ତେଜୋମୟ କାଳାନ୍ତକ । ପଞ୍ଚବହର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ।। ୩୭
ସେ ମହାଭୂତ ମହାତେଜ । ବହୁ ପ୍ରକାରେ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ।। ୩୮
ଧାଏଁ ଆକାଶେ ଅନୁକ୍ଷଣେ । ପୁରୁଷ ମୋହ ନିବାରଣେ ।। ୩୯
ନିତ୍ୟେ ତାହାଙ୍କ ପୂଜା କର । ତରିବ ଏ ଭବ-ସଂସାର ।। ୪୦
ଏମନ୍ତେ ମଇତ୍ରେୟ ବାଣୀ । ବିଦୁର ବୋଲେ ତାହା ଶୁଣି ।। ୪୧

ବିଦୁର ଉବାଚ

ପିତୃ ଦେବତା ନର ଆଦି । ପରମାୟୁଷ ଯଥାବିଧି ।। ୪୨
ଶୁଣିଲି ତୁମ୍ଭ ମୁଖୁ ଏବେ । ସନ୍ତୋଷେ କହ ମୁନି ଭବେ ।। ୪୩
ଏ ପରେ କଲ୍ପ ବାହ୍ୟେ ଯେତେ । ନାନାପ୍ରକାରେ ଏ ଜଗତେ ।। ୪୪
ସନକ ଆଦି ମହାମୁନି । ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ବାହ୍ୟେ ଯେତେ ଜ୍ଞାନୀ
ଅଛନ୍ତି କାଳର ଆୟତ୍ତେ । ତାଙ୍କ ଆୟୁଷ କହ ମୋତେ ।। ୪୬
ତୁମ୍ଭେ ସେ କାଳଗତି ଜାଣ । ଯେ ଯୁଗେ ଯେ ଅବା ପ୍ରମାଣ ।। ୪୭
ଯେଣୁ ସେ ବିଚକ୍ଷଣ ଧୀର । ସୁବୁଦ୍ଧି ସୁଗୁଣ ଗମ୍ଭୀର ।। ୪୮
ଯେତେ ବିଷୟ ଏ ଶୟଳେ । ଜାଣନ୍ତି ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ ବଳେ ।। ୪୯

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର । ଯେ ବ୍ରହ୍ମା ସୃଷ୍ଟିର ବିସ୍ତର ।। ୫୦
ସତ୍ୟ ତ୍ରେତୟା ଦ୍ୱାପରାଦି । କଳି ଏ ଚତୁର୍ଯୁଗ ବିଧି ।। ୫୧
ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାଦଶ ସହସ୍ରେ । ଏ ଚାରିଯୁଗ କାଳ ଅଂଶେ ।। ୫୨
ଚାରିସହସ୍ର ଯୁଗ ସତ୍ୟ । ତିନିସହସ୍ର ତ୍ରେତା ମତ ।। ୫୩
ଦ୍ୱାପର ଦ୍ୱିସହସ୍ର ଜାଣ । କଳି ସହସ୍ରେ ପରିମାଣ ।। ୫୪
ଏହି ପ୍ରମାଣେ ଶତ ଦେଇ । ଦ୍ୱିଗୁଣେ ଏହାକୁ ମିଶାଇ ।। ୫୫
ଯୁଗଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟା ସନ୍ଧ୍ୟାଅଂଶ । ଅୟୁତେ ଯେ କାଳ ପ୍ରକାଶ ।। ୫୬
ଏମନ୍ତେ ଦେବବର୍ଷ ମତେ । ଦ୍ୱାଦଶସହସ୍ର ସମେତେ ।। ୫୭
ଏ ରୂପେ ଯୁଗସଂଖ୍ୟା ଜାଣି । ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ଗୋଚରେ ପ୍ରମାଣି ।। ୫୮
ଯେ ଯୁଗେ ଯେବା ଧର୍ମବିଧି । ଆଗମ ନିଗମ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ।। ୫୯

ଧର୍ମ ସତ୍ୟରେ ଚତୁଷ୍ପଦ । ଅଧର୍ମ କ୍ରମେ ହୀନପଦ ॥ ୬୦
ତ୍ରେତାରେ ତିନିପଦ ଥିଲା । ଦ୍ୱାପରେ ଦ୍ୱିପାଦ ହୋଇଲା ॥ ୬୧
କଳିର ଏକପଦ ରହେ । ଯେଣୁ ଅଧର୍ମ ବୃଦ୍ଧି ବହେ ॥ ୬୨
ଦେବଙ୍କ ସହସ୍ରଯୁଗରେ । ବ୍ରହ୍ମାଦିବସ ବୋଲି ତାରେ ॥ ୬୩
ଏହି ପ୍ରମାଣେ ରାତ୍ର ହୁଏ ନିଶି ଆଗମେ ବ୍ରହ୍ମା ଶୁଏ ॥ ୬୪
ରାତ୍ରର ଅନ୍ତେ ପୁଣି ଉଠି । ବେଦପ୍ରମାଣେ କରେ ସୃଷ୍ଟି ॥ ୬୫
ଏମନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାର ଦିବସେ । ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ମନୁ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶେ ॥ ୬୬
ମନୁ ଅନ୍ତର କାଳ ଭୋଗ । ଏକସ୍ତରି ଯେ ଚତୁର୍ଯୁଗ ॥ ୬୭
କିଛି ଅଧିକେ ହୁଏ ଶେଷ । ଏମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦିବସ ॥ ୬୮
ମନୁଙ୍କ ବଂଶେ ମନୁସୁତେ । ଋଷି ଦେବତା ସୁରନାଥେ ॥ ୬୯
ତିନିଭୁବନେ ପ୍ରାଣୀ ଯେତେ । ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି କଳ୍ପ ପରିଯନ୍ତେ ॥ ୭୦
ଏ ସୃଷ୍ଟି ଦୈନନ୍ଦନ କାମ । ତୀର୍ଯ୍ୟକ ପିତୃ ଦେବ ଜନ ॥ ୭୧
ଏମନ୍ତେ କଳ୍ପ ପରିଯନ୍ତେ । କର୍ମ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ଏଥେ ॥ ୭୨
ମନ୍ୱନ୍ତରମାନଙ୍କେ ହରି । ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ॥ ୭୩
ମନୁ ଶରୀରେ ଏ ସଂସାରେ । ପାଳି କ୍ରୀଡ଼େ ପୁରୁଷକାରେ ॥ ୭୪
ମାୟାର ବଳେ ସେ ବିହରେ । ବ୍ରହ୍ମାଦିବସ ଅନ୍ତକାଳେ ॥ ୭୫
ନିଶା ଆଗମେ ବିଶ୍ୱଦେହୀ । ମଉନବ୍ରତେ ସେ ବସଇ ॥ ୭୬
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ କର୍ମେ ତାହା ଦେଖି । ସ୍ୱଜ୍ଞାନ ଜୀବନ ଉପେକ୍ଷି ॥ ୭୭
ରବି ଶଶାଙ୍କ ଶୂନ୍ୟେ ଗଲା । ପ୍ରଳୟଅଗ୍ନି ପ୍ରକାଶିଲା ॥ ୭୮
ସଙ୍କରଷଣ ମୁଖୁ ଆସି । ଅନଳ ତିନିଲୋକେ ଗ୍ରାସି ॥ ୭୯
ପ୍ରଚଣ୍ଡ-ବହ୍ନିତେଜ ତ୍ରାସେ । ଋଷିଏ ଥାନ୍ତି ଯେ ଆକାଶେ ॥ ୮୦
ସେ ମହର୍ଲୋକ ଛାଡ଼ି ବେଗେ । ପଶନ୍ତି ଜନଲୋକ-ମାର୍ଗେ ॥ ୮୧
ତକ୍ଷଣେ ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ-ଜଳେ । ତ୍ରିଲୋକ ଆଚ୍ଛାଦନ୍ତି ହେଲେ ॥ ୮୨
ପବନ ଅଣଛଶ ବଳେ । ବଢ଼ନ୍ତେ ଗର୍ଜେ ଉର୍ମିମାଳେ ॥ ୮୩
ଜଳ ତରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟେ ପୁଣି । ନାଗଆସନେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୮୪
ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ନିଦ୍ରିତ-ନୟନେ । ଶୟନ ଅନନ୍ତ-ଶୟନେ ॥ ୮୫
ସଙ୍ଗତେ ସଙ୍ଗ ନାହିଁ ଏକେ । ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ଜନଲୋକେ ॥ ୮୬
ଏମନ୍ତେ ଅହୋରାତ୍ର ଗଣି । ଆଗମ-ନିଗମେ ପ୍ରମାଣି ॥ ୮୭

ଏ ଭବେ ଶତେକ ବରଷ । ବ୍ରହ୍ମାର ପରମ ଆୟୁଷ ॥ ୮୮
ସେ ଆୟୁ କାଳବଶେ ପୁଣ । ହୁଅଇ ଦିନୁଦିନେ କ୍ଷୀଣ ॥ ୮୯
ସେ ବ୍ରହ୍ମା କାଳଭୟେ ଭୀତ । ବିଷୟାଶକ୍ତି ବିରହିତ ॥ ୯୦
କରନ୍ତ ହରି-ଉପାସନ । କି ଏ ମାନବ ଅକିଞ୍ଚନ ॥ ୯୧
ବ୍ରହ୍ମା'ର ଆୟୁଷ ଯେ ହୋଇ । ଅର୍ଦ୍ଧକେ ପରାର୍ଦ୍ଧ ବୋଲାଇ ॥ ୯୨
ସେ ପୂର୍ବଅର୍ଦ୍ଧ ଭୋଗ ଯାଇ । ଅପରଅର୍ଦ୍ଧ ଏବେ ହୋଇ ॥ ୯୩
ପୂର୍ବପରାର୍ଦ୍ଧେ ବ୍ରହ୍ମା ନାମ । ଶବଦବ୍ରହ୍ମ ଯେ ମହାନ ॥ ୯୪
ପରାର୍ଦ୍ଧକଳ୍ପ ଯେବା ହୋଏ । ସେ ପଦ୍ମକଳ୍ପ ନାମ ବହେ ॥ ୯୫
ବିଷ୍ଣୁନାଭିରୁ ପଦ୍ମଜାତ । ଯହୁଁ ଉପୁଜେ ବେଦନାଥ ॥ ୯୬
ଦ୍ୱିତୀୟକଳ୍ପ ଏବେ କହି । ଶ୍ୱେତବରାହ ସେ ବୋଲାଇ ॥ ୯୭
ଯେବଣ କଳ୍ପେ ନରହରି । ଶ୍ୱେତବରାହ ରୂପ ଧରି ॥ ୯୮
ବେନି-ପରାର୍ଦ୍ଧ-ରୂପୀ କାଳ । ନିମିଷ ଆଦି-ଅନ୍ତ ଯାର ॥ ୯୯
ଅନାଦି ଅବ୍ୟକ୍ତର ସୀମା । ଅନନ୍ତ ଇଶ୍ୱର ମହିମା ॥ ୧୦୦
କେବଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଭୁ । ସେ ସର୍ବେଶ୍ୱର ସର୍ବ ପ୍ରଭୁ ॥ ୧୦୧
ତାହାଙ୍କ ପରେ ପ୍ରଭୁପଣ । ସମର୍ଥ ନୋହେ କାଳ ଜାଣ ॥ ୧୦୨
ଷୋଡ଼ଶ-ବିକାରେ ସଞ୍ଚରେ । ନାନା ବିଷୟେ ରୂପ ଧରେ ॥ ୧୦୩
ଏ ଅଣ୍ଡକୋଷ ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତେ । ପଞ୍ଚାଶକୋଟି ପରିମିତେ ॥ ୧୦୪
ବିସ୍ତୃତ ସପ୍ତଆବରଣେ । ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଦଶଗୁଣେ ॥ ୧୦୫
କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଯାର ଦେହେ । ଦିଶନ୍ତ ପରମାଣୁ ପ୍ରାୟେ ॥ ୧୦୬
ଅକ୍ଷରବ୍ରହ୍ମ ତାର ନାମ । ସେ ସର୍ବକାରଣ-କାରଣ ॥ ୧୦୭
ତାର ଚରଣେ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । କହଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୦୮

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଏକାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥ ୧୧ ॥

ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ କାଳସଂଖ୍ୟା ଯେତେ । ବର୍ଣ୍ଣିଲି ତୋହର ଅଗତେ ॥ ୧
ଏବେ ବିଦୁର କହୁଁ ତୋତେ । ସେ ବ୍ରହ୍ମା-ସର୍ଜନା ଯେମନ୍ତେ ॥ ୨
ବେଦବିସ୍ତରେ କଲ୍ ସୃଷ୍ଟି । ଯେଣୁ ଅମୋଘ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ॥ ୩
ଅନ୍ଧତାମିସ୍ର ମହାମୋହ । ତାମିସ୍ର ପୁଣି ତମ ମୋହ ॥ ୪
ଅବିଦ୍ୟା ପଞ୍ଚପର୍ବ ସୃଷ୍ଟି । ଆଗେ କଲ୍ପିଲ୍ ପରମେଷ୍ଠି ॥ ୫
ପାପ-ବହୁଳ-ସୃଷ୍ଟି ସେହି । ତା ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମା ବିସ୍ତରଇ ॥ ୬
ଏ ସୃଷ୍ଟି ନୋହିଲ୍ ଉଚିତ । ଦୁଃଖେ ଗୋବିନ୍ଦେ ଦେଲ୍ ଚିତ୍ତ ॥ ୭
ଗୋବିନ୍ଦପାଦ ଧ୍ୟାନ ବଳେ । ସଂଯୁକ୍ତ-ଭକତି ନିଷ୍ଠଳେ ॥ ୮
ବିଷ୍ଣୁର ଅଂଶେ ସ୍ୱବିଭ୍ରାତ । ବ୍ରହ୍ମାର ମନମଧ୍ୟୁ ଜାତ ॥ ୯
ସନକ ସନନ୍ଦ ଏ ବେନି । କୁମାର ସନାତନ ଘେନି ॥ ୧୦
ସ୍ୱଭବେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା ହୋନ୍ତି । ବିଷ୍ଣୁନ୍ତୁ ଆନ ନ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୧୧
ତାହାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ବେଦବର । ସ୍ୱଭବେ କହଇ ମଧୁର ॥ ୧୨

ବ୍ରହ୍ମାଉବାଚ

ତୁମ୍ଭେ ଚତୁରପୁତ୍ରେ ମୋର । ବେଦପ୍ରମାଣେ ସୃଷ୍ଟି କର ॥ ୧୩
ଏ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇବ ତୁମ୍ଭର । ଯାଅ ଯା ମୋର ବୋଲ୍ କର ॥ ୧୪

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ପିତା ବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ପୁତ୍ରେ କହନ୍ତି ମନେ ଗୁଣି ॥ ୧୫
ଆମ୍ଭର ତେଣେ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ତୁହି ॥ ୧୬
ଗୋବିନ୍ଦ-ଚରଣାରବିନ୍ଦେ । ଭକ୍ତି କରିବୁ ମୋକ୍ଷ-ସନ୍ଧେ ॥ ୧୭
ଏମନ୍ତେ ଶୁଣି ତାଙ୍କ ବାଣୀ । କ୍ରୋଧେ କମ୍ପିଲ୍ କୁଶପାଣି ॥ ୧୮
ପୁଣି ବୁଦ୍ଧିରେ ଚିତ୍ତ ଧରି । ଧ୍ୟାନେ ସୁମରି ନରହରି ॥ ୧୯
କୋପେ ଭ୍ରୂକୁଟୀ ତା କୁଟୀଳ । ବଦନ ଦିଶିଲ୍ ପିଙ୍ଗଳ ॥ ୨୦
ଭ୍ରୂକୁଟୀ ମଧ୍ୟୁ ପୁତ୍ର ଜାତ । ଦିଶଇ ସୁନୀଳ-ଲୋହିତ ॥ ୨୧
ଦେବଙ୍କ ପୂର୍ବେ ଜାତ ସେହି । କାନ୍ଦଇ ବ୍ରହ୍ମା ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୨୨

ବୋଲଇ ଶୁଣ ବେଦବର । ମୋହର ନାମ ଆଗେ କର ॥ ୨୩
ନିର୍ଭୟସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାପ ମୋତେ । ଯେମନ୍ତେ ରହିବି ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ॥ ୨୪
ଶୁଣି ସାନନ୍ଦ ପ୍ରଜାପତି । ଚିନ୍ତିଲା ଯେବା ନାମ ସ୍ଥିତି ॥ ୨୫
ହେ ପୁତ୍ର ରୋଦନ ନ କର । କରିବି ବଚନ ତୋହର ॥ ୨୬
ରୋଦନ କଲୁ ଆଗେ ଯେଣୁ । ତୋ ନାମ ରୁଦ୍ର ହେଉ ତେଣୁ ॥ ୨୭
ଏମନ୍ତ କହି ତାର ଆଗେ । ସ୍ଥାନ କଳ୍ପିଲା ଯଥାଭାଗେ ॥ ୨୮
ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟୋମ । ବାୟୁ ଅନଳ ଜଳସ୍ଥାନ ॥ ୨୯
ମହୀ ମିହିର ଚନ୍ଦ୍ର ତପ । ଏମନ୍ତେ ଏକାଦଶ ରୂପ ॥ ୩୦
ଯେ ସ୍ଥାନେ ଯେ ନାମ ତୋହର । ହୋଇବ ଶୁଣ ହେ କୁମର ॥ ୩୧
ମନ ଉପରେ ମନ୍ୟୁ ନାମ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପଦେ ମନୁ ଜାଣ ॥ ୩୨
ପ୍ରାଣରେ ବସେ ମହୀନସ । ଆକାଶେ ମହାନ ପ୍ରକାଶ ॥ ୩୩
ପବନେ ଶିବରୂପ ବସେ । ଅନଳେ ଋତଧ୍ୱଜ ମିଶେ ॥ ୩୪
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତସ ଜଳ ଯୋଗେ । ଭବ ବସିବ ଭୂମିଭାଗେ ॥ ୩୫
ରବିର ସ୍ଥାନେ କାଳଭବ । ଚନ୍ଦ୍ରେ ବସିବ ବାମଦେବ ॥ ୩୬
ତପେ ବସିବ ଧୃତବ୍ରତ । ଏମନ୍ତେ ଏକାଦଶ ମତ ॥ ୩୭
ତୁମ୍ଭର ପତ୍ନୀ ନାମ ଯେତେ । ଶୁଣ କହିବା ତୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୩୮
ଧୀ ବୃତ୍ତି ଉଶନା ଯେ ଉମା । ଅପରେ ଶୁଣ ଯେତେ ବାମା ॥ ୩୯
ନିୟତ୍‌ସର୍ପୀ ଇଳା ଅମ୍ବିକା । ଇରାବତୀ ଯେ ସୁଧା ଦୀକ୍ଷା ॥ ୪୦
ଏ କନ୍ୟା ରୁଦ୍ରାଣୀ ବୋଲନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ପତି ॥ ୪୧
ଏ ଯେତେ ନାମ ଆଦି ସ୍ଥାନ । ସ୍ତିରୀ ସହିତେ ତୁହି ଘେନ ॥ ୪୨
ଏହି ପ୍ରମାଣେ ସୃଷ୍ଟି କର । ହୁଅ ତୁ ପ୍ରଜାପତି-ବର ॥ ୪୩
ଏମନ୍ତେ ଗୁରୁ ଆଜ୍ଞା ପାଇ । ନୀଳଲୋହିତ ତୋଷ ହୋଇ ॥ ୪୪
ସତ୍ତ୍ୱ ଆକୃତି ଆତ୍ମସମ । ନିର୍ମାଣ କଲା ପ୍ରଜାଗଣ ॥ ୪୫
ସେ ବ୍ରହ୍ମା ରୁଦ୍ରସୃଷ୍ଟି ଚାହିଁ । ସଂଶୟ ମନେ ବିଚାରଇ ॥ ୪୬
ଏ ସୃଷ୍ଟି ମହାଭୟଙ୍କର । ଦେଖି କମ୍ପିଲା ଚିତ୍ତ ମୋର ॥ ୪୭
ବୋଲନ୍ତି ରୁଦ୍ର ମୁଖ ଚାହିଁ । ଭୋ ପୁତ୍ର ଏଣେ କାର୍ଯ୍ୟନାହିଁ ॥ ୪୮
ଏ ସୃଷ୍ଟି ଦଶଦିଗ ବୁଲେ । ମୋହର ମନେ ତାପ କଲେ ॥ ୪୯
ଏବେ ତୁ ତପ ସାଧ୍ୟକର । ସର୍ବଜୀବଙ୍କ ସୁଖକର ॥ ୫୦

ତପର ବଳେ ଏ ଜଗତେ । ପ୍ରଜା ତୁ କର ପୂର୍ବମତେ ॥ ୫୧
ତପେ ତୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ପାଇବୁ । ଯେ ଭବେ ସର୍ବକାଳେ ଥିବୁ ॥ ୫୨

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମା-ଆଜ୍ଞା ପାଇ । ନୀଳଲୋହିତ ତୋଷ ହୋଇ ॥ ୫୩
ବ୍ରହ୍ମାର ଚରଣେ ନମିଲା । ତପ ସାଧନେ ବନେ ଗଲା ॥ ୫୪
ରୁଦ୍ରଙ୍କୁ ତପେ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ । ସେ ବ୍ରହ୍ମା ମନେ ବିଚାରଇ ॥ ୫୫
ଏ ତ ଅସଂଖ୍ୟ ରୁଦ୍ରଗଣ । ନୁହନ୍ତି ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ ॥ ୫୬
ତାହାଙ୍କୁ ଶିବଲୋକେ ଥୋଇ । ପୁଣି ସଂଶୟେ ବିଚାରଇ ॥ ୫୭
ଏବେ କି କରିବି ଉପାୟ । ନ ପୂଣ କୋପେ ଦେବରାୟ॥ ୫୮
ଏମନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁପାଦ ଚିନ୍ତି । ଧ୍ୟାନେ ବସିଲା ପ୍ରଜାପତି ॥ ୫୯
ତାର ଶରୀରୁ ଦଶସୁତ । ତକ୍ଷଣେ ହୋଇଲେ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୬୦
ଲୋକବର୍ଦ୍ଧନ ହେତୁ ଅର୍ଥେ । ନମିଲେ ବ୍ରହ୍ମା-ପାଦଗତେ ॥ ୬୧
ମରୀଚି ଅତ୍ରି ଅଙ୍ଗିରସ । ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ପୁଲହ ପ୍ରକାଶ ॥ ୬୨
କ୍ରତୁ ବଶିଷ୍ଠ ଭୃଗୁ ଦକ୍ଷ । ଦଶମେ ନାରଦ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୬୩
ଶୁଣ ବିଦୁର କହୁଁ ଭଲେ । ଯେ ଅଙ୍ଗୁ ଯେବା ଉପୁଜିଲେ॥ ୬୪
ନାରଦ ଉପୁଜିଲେ କୋଳୁ । ଦକ୍ଷ ଦକ୍ଷିଣାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ମୂଳୁ ॥ ୬୫
ପ୍ରାଣୁ ବଶିଷ୍ଠମୁନି ଜାତ । ଭୃଗୁ ଯେ ତ୍ୱକରୁ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୬୬
କ୍ରତୁ ଉପୁଜେ ଭୁଜମୂଳୁ । ପୁଲହ ନାଭିର ମଣ୍ଡଳୁ ॥ ୬୭
ପୌଲସ୍ତ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣମୂଳୁ ଜାତ । ଅଙ୍ଗିରା ବଦନୁ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୬୮
ଅତ୍ରି ଉପୁଜେ ଚକ୍ଷୁଯୁଗେ । ମରୀଚି ମନର ସଂଯୋଗେ ॥ ୬୯
ଦକ୍ଷିଣସ୍ତନୁ ଧର୍ମ ଜାତ । ଯେ ଧର୍ମ ଧରଇ ଜଗତ ॥ ୭୦
ଯେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ୱୟଂ ନାରାୟଣ । ଅଚ୍ଛିନ୍ତି ସଦା ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୭୧
ଅଧର୍ମ ପୃଷ୍ଠଦେଶୁ ହୋଇ । ମୃତ୍ୟୁ ଯହିଁରୁ ସଞ୍ଚରଇ ॥ ୭୨
କାମ ତା ହୃଦରୁ ସମ୍ଭୂତ । ଭ୍ରୂରୁ ମଣ୍ଡଳୁ କ୍ରୋଧ ଜାତ ॥ ୭୩
ଲୋଭ ହୋଇଲା ଓଷ୍ଠଦେଶେ । ବଚନ ବଦନୁ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୭୪
ସପତସିନ୍ଧୁ ମେଢ୍ର ଦେଶୁ । ମୃତ୍ୟୁ ଦେବତା ଗୁହ୍ୟଦେଶୁ ॥ ୭୫
କର୍ଦ୍ଦମ ଛାୟାରୁ ସମ୍ଭୂତି । ଯାହାର ପତ୍ନୀ ଦେବହୂତି ॥ ୭୬

ଏମନ୍ତେ ଅଶେଷ ଜଗତ । ବ୍ରହ୍ମାର ମନ-ଦେହୁଁ ଜାତ ॥ ୭୭
ଯେ କନ୍ୟା ବଚନୁ ଜନ୍ମିଲା । ବ୍ରହ୍ମାର ମନ ସେ ମୋହିଲା ॥ ୭୮
ସକାମେ ବ୍ରହ୍ମା ତାର ହସ୍ତ । ଧଇଲେ ରତିରଙ୍ଗ ଅର୍ଥ ॥ ୭୯
ଅଧର୍ମ ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମା ଚିତ୍ତେ । ପୁତ୍ରେ ମିଳିଲେ ତା ଅଗ୍ରତେ ॥ ୮୦
ମରୀଚି ଆଦି ଯେତେ ଭାଇ । ବୋଲନ୍ତି ପିତା ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୮୧
ହେ ତାତ ସ୍ଥିରକର ଚିତ୍ତ । ଏ ତ ତୁମ୍ଭର ବିପରୀତ ॥ ୮୨
ଯେ କର୍ମ ପୂର୍ବାପରେ ନାହିଁ । ଏବେ ସେ ସମ୍ଭବିବ କାହିଁ ॥ ୮୩
କାହିଁ ଦୁହିତା ରମେ ପିତା । ଏଣୁ ଆମ୍ଭର ମନେ ଚିନ୍ତା ॥ ୮୪
ପୂର୍ବେ ତେଜସ୍ୱୀ ଯେତେ ଥିଲେ । ସତ୍ୟେ ସେ ଧର୍ମ ଆଚରିଲେ ॥ ୮୫
ସେ ନ କରନ୍ତି ଏତେ କର୍ମ । ସ୍ୱଭାବେ ନୁହଇ ଏ ଧର୍ମ ॥ ୮୬
ଯେ ଧର୍ମ ଲୋକକ୍ଷେମ କରେ । ଆନନ୍ଦେ ଆତ୍ମାକୁ ଉଦ୍ଧାରେ ॥ ୮୭
ଏଣୁ ସେ ବିଷ୍ଣୁସମ ନର । ଆମ୍ଭର ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ॥ ୮୮
ତୁ ଦେବ ଆମ୍ଭାକୁ ସୁମର । ଅଧର୍ମୁ ମନ ସ୍ଥିରକର ॥ ୮୯
ହେ ତାତ ଧର୍ମେ କର ଚିତ୍ତ । ଅଧର୍ମେ ନ ବୁଡ଼ୁ ଜଗତ ॥ ୯୦
ତୁ ଏବେ ପାପ ଆଚରିଲେ । ସଂସାରେ ଥିବ କେବା ଭଲେ ॥ ୯୧
ଅନ୍ୟେ ତୋ କର୍ମ ଅନୁସାରେ । କୁଶଳୀ ହୋଇବେ ସଂସାରେ ॥ ୯୨
ଏମନ୍ତେ ଶିରେ କର ଦେଇ । ପାଦେ ନମିଲେ ସର୍ବଭାଇ ॥ ୯୩
ଏମନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଜଣାଇ । ପୁଣି ବୋଲନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ ଚାହିଁ ॥ ୯୪
ହେ ବିଷ୍ଣୁ ଜଗତ-ଈଶ୍ୱର । ଆମ୍ଭର ତୋତେ ନମସ୍କାର ॥ ୯୫
ତୁ ଦେବ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କର । ଅଧର୍ମେ ନ ବୁଡ଼ୁ ପିଅର ॥ ୯୬
ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଅନାଇ । ବ୍ରହ୍ମା ରହିଲେ ଲଜ୍ଜାପାଇ ॥ ୯୭
ତକ୍ଷଣେ ଛାଡ଼ି ତାର ହସ୍ତ । ବିଷ୍ଣୁ ସୁମରେ ଚଉମାଥ ॥ ୯୮
ଅତି ଲଜ୍ଜିତ ଯେଣୁ ହେଲେ । ଲୀଳାରେ ତନୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ॥ ୯୯
ସେ ବ୍ରହ୍ମା ଯେଣୁ ଲଜ୍ଜା କଲା । ତା ତନୁ ଅଷ୍ଟଦିଗେ ଗଲା ॥ ୧୦୦
ସେ ଘୋର-ଅନ୍ଧକାର ରେଖା । ନାମ ବହିଲା କୁଜ୍‌ଝଟିକା ॥ ୧୦୧
ଅଧର୍ମେ ଅନ୍ଧକାର ହୋଇ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ମୁଖେ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୧୦୨
ପୁଣି ଚଳଇ ଅଷ୍ଟଦିଶେ । ସଞ୍ଚରେ ସମ୍ଭବି ଆକାଶେ ॥ ୧୦୩
ମେଘର ପ୍ରାୟେ ତାର ଦେହୀ । ଶୁଣ ବିଦୁର ଏବେ କହି ॥ ୧୦୪

ଚିନ୍ତା ଆକୁଳେ ପ୍ରଜାପତି । ସୃଷ୍ଟି-ବିଷୟେ କଲା ମତି ॥ ୧୦୪
ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତେ ମନେ ଖେଦ । ମୁଖୁ ଜନ୍ମିଲେ ଚାରିବେଦ ॥ ୧୦୬
ଶବଦବ୍ରହ୍ମ ପରିମାଣେ । ଧର୍ମ ଅଧର୍ମ ଯେ ବଖାଣେ ॥ ୧୦୭
ମନେ ବିଚାରେ ପଦ୍ମଯୋନି । ମୁଁ ଏବେ ବେଦତତ୍ତ୍ୱ ଘେନି ॥ ୧୦୮
କରିବି ବିଷୟ-ଗୋଚର । ଯେମନ୍ତେ ପୂର୍ବେ ଏ ସଂସାର॥ ୧୦୯
ବେଦବିଚାରେ ନାନାମତେ । କର୍ମ ବିସ୍ତାରି ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୧୦
ଏ ଚାରିହୋତ୍ର କର୍ମତନ୍ତ୍ର । ଯେ ଉପବେଦ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ॥ ୧୧୧
ଏ ଭବେ ଚାରିପାଦ-ଧର୍ମ । ଆଶ୍ରମବୃତ୍ତି ଯଥାକ୍ରମ ॥ ୧୧୨
ଯେ ଯୁଗେ ପ୍ରସରିବ ଯେତେ । ବ୍ରହ୍ମା ବିଚାରେ ଅନ୍ତର୍ଗତେ ॥ ୧୧୩
ମୈତ୍ରେୟମୁନି ପାଦେ ପଡ଼ି । ବିଦୁର ବୋଲେ କରଯୋଡ଼ି॥ ୧୧୪

ବିଦୁର ଉବାଚ

ହେ ମୁନି କହିବା ପ୍ରସଙ୍ଗେ । ସନ୍ଦେହ ଅଛି ମୋର ମନେ ॥ ୧୧୫
ସେ ବିଶ୍ୱସର୍ଜନ-ଈଶ୍ୱର । ଅଶେଷ ଶକ୍ତି ଶ୍ରୁତିଧର ॥ ୧୧୬
ଯେ ମୁଖେ ଯେ ବେଦ ସର୍ଜିଲେ। ଯହୁଁ ଯେ ଧର୍ମ ପ୍ରକାଶିଲେ ॥ ୧୧୭
ସେକଥା କହ ମୁନି ମୋତେ । ସଂଶୟ ନ ରହୁ ମୋ ଚିତ୍ତେ॥ ୧୧୮
ବିଦୁର-ବାକ୍ୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ମୈତ୍ରେୟ କହନ୍ତି ପ୍ରସଙ୍ଗେ ॥ ୧୧୯

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ହୋ ବିଧାତାର ଲୀଳା । ଯେ ମୁଖୁ ଯେ ବେଦ ସର୍ଜିଲା ॥ ୧୨୦
ଋଗ୍‌ବେଦ ପୂର୍ବମୁଖୁ କଲା । ଦକ୍ଷିଣେ ଯଜୁଃ ପ୍ରକାଶିଲା ॥ ୧୨୧
ସାମ ପଶ୍ଚିମମୁଖୁ ଜାତ । ଅଥର୍ବ ଉତ୍ତରୁ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୧୨୨
ବେଦାଦିଶାସ୍ତ୍ର ସ୍ତୁତି ସ୍ତୋତ୍ର । ଯଜ୍ଞାଦିକୃତ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ॥ ୧୨୩
ଦେବଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ସ୍ତୁତି ଯେତେ । ପୂର୍ବାଦି ଯଥାକ୍ରମମତେ ॥ ୧୨୪
ଆୟୁର୍ବେଦ ଯେ ଧନୁର୍ବେଦ । ଗାନ୍ଧର୍ବବେଦ ଶିଳ୍ପବେଦ ॥ ୧୨୫
ଏ ଆଦି ଉପବେଦ ଯେତେ । ପୂର୍ବାଦିମୁଖୁ କ୍ରମାଗତେ ॥ ୧୨୬
ପଞ୍ଚମବେଦ ଇତିହାସ । ସକଳ ବଦନୁ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୨୭
ଷୋଡଶୀ ଛନ୍ଦ ପୂର୍ବମୁଖେ । ପୁରିଷୀ ଅଗ୍ନିଷ୍ଟୁତ ଦକ୍ଷେ ॥ ୧୨୮

ଆପ୍ତ ଉର୍ଯ୍ୟାମ ଅତିରାତ୍ର । ଗୋସବ ବାଜପେୟ ଜାତ ॥ ୧୨୯
ଧର୍ମାଚରଣ ଚାରିବେଦେ । ବ୍ରହ୍ମା କଳ୍ପିଲେ ଜ୍ଞାନଭେଦେ ॥ ୧୩୦
ଯେ ବିଦ୍ୟା ଦାନ ତପ ସତ୍ୟ । ଏ ଧର୍ମ ଚତୁଷ୍ପାଦ ମତ ॥ ୧୩୧
ଚତୁରାଶ୍ରମ ବୃତ୍ତିଭାବେ । ଯେ ଧର୍ମେ ଯେବା ନିସ୍ତରିବେ ॥ ୧୩୨
ସାବିତ୍ରୀ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମ । ବୃହତ ଆଦି ଚାରିକର୍ମ ॥ ୧୩୩
କୃଷି ଯାଜନ ଯେ ଶାଳୀନ । ଶୀଳୋଞ୍ଛବୃତ୍ତି ଆଦି ଧର୍ମ ॥ ୧୩୪
ବୈଖାନ ବାଳଖିଲ୍ୟା ଦୀକ୍ଷା । ଉଡ଼ୁମ୍ବର ଫେନପା ଶିକ୍ଷା ॥ ୧୩୫
ସନ୍ନ୍ୟାସେ କୁଟୀଚକ୍ର ଆଦି । ଆଶ୍ରମଧର୍ମ ଯେଣେ ସାଧି ॥ ୧୩୬
ଅପର ଆନ୍ୱିକ୍ଷିକୀ ତ୍ରୟୀ । ବାର୍ତ୍ତା ଦଣ୍ଡନୀତି ଯେ ହୋଇ ॥ ୧୩୭
ବ୍ୟାହୃତି ସୃଷ୍ଟି ଏହିମତେ । ପ୍ରଣବ ଜନ୍ମ ହୃଦଗତେ ॥ ୧୩୮
ଗାୟତ୍ରୀ ଆଦି ସପ୍ତଛନ୍ଦ । ମନ୍ତ୍ରଦେବତା ଅନୁବନ୍ଧ ॥ ୧୩୯
ଉଷ୍ଣିକଛନ୍ଦ ଲୋମୁ ଜାତ । ଗାୟତ୍ରୀ ଚର୍ମୁ ଉଦଭୂତ ॥ ୧୪୦
ମାଂସୁ ଉପୁଜେ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ ଛନ୍ଦ । ସ୍ନାୟୁରୁ ଅନୁଷ୍ଟୁପ ଛନ୍ଦ ॥ ୧୪୧
ଜଗତି ଅସ୍ଥି ଦେଖୁ ହୁଏ । ମଜ୍ଜାରେ ପଙ୍‌କ୍ତିଛନ୍ଦ ରହେ ॥ ୧୪୨
ବୃହତୀଛନ୍ଦ ଦଶପ୍ରାଣ । ଜୀବ ତାହାର ସ୍ପର୍ଶ ବର୍ଣ୍ଣ ॥ ୧୪୩
ସ୍ୱର ବ୍ରହ୍ମା-ଶରୀରୁ ଜାତ । ଉଷ୍ମାଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୧୪୪
ଅନ୍ତ୍ୟସ୍ଥବର୍ଣ୍ଣ ବଳେ ବସେ । ଯେ ବଳେ ଶରୀର ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୪୫
ବ୍ରହ୍ମ-ବିହାର ସପ୍ତସ୍ୱର । ଶୁଚିତ୍ତେ ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ॥ ୧୪୬
ଶବଦବ୍ରହ୍ମ ତା ଶରୀର । ସ୍ୱଭବେ ବ୍ୟକ୍ତାବ୍ୟକ୍ତ ପର ॥ ୧୪୭
ଏଣୁ ସଂସାର ବ୍ରହ୍ମମୟେ । ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ନାନା-ଶକ୍ତିବହେ ॥ ୧୪୮
ଏମନ୍ତେ ଶବ୍‌ଦବ୍ରହ୍ମ କରି । ଅପରସୃଷ୍ଟି ମନେ ସ୍ମରି ॥ ୧୪୯
ଯେ ଋଷି ସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବେ କଲା । ତାଙ୍କ ବିସ୍ତାର ନ ଦେଖିଲା ॥ ୧୫୦
ସ୍ୱଭବେ ତେଜୋବନ୍ତ ହୋନ୍ତି । ପ୍ରଜାସୃଜନ ନ କରନ୍ତି ॥ ୧୫୧
ଏମନ୍ତ ବିଚାରି ବିଧାତା । ମନେ ପାଇଲା ଗୁରୁଚିନ୍ତା ॥ ୧୫୨
ଦେଖ ମୋହର କର୍ମ ମନ୍ଦ । ମୁଁ ଯେ ସୃଜିଲି ଋଷିବୃନ୍ଦ ॥ ୧୫୩
କେହି ନୋହିଲେ ସୃଷ୍ଟି ଯୋଗ୍ୟ । ସର୍ବେ ପଶିଲେ ତପଯୋଗେ ॥ ୧୫୪
ଏଥିରେ ଦୈବ ପ୍ରତିକୂଳ । ଏଣୁ ମୋ ମାନସ ଆକୁଳ ॥ ୧୫୫
ଏମନ୍ତେ ମନେ କରି ଚିନ୍ତା । ମଉନେ ବସିଲା ବିଧାତା ॥ ୧୫୬

ତକ୍ଷଣେ ବ୍ରହ୍ମା ନିଜ ପିଣ୍ଡ । ତାପେ ହୋଇଲା ବେନିଖଣ୍ଡ ॥ ୧୫୭
ସେ ବେନିଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମା ଦେହେ । ନାରୀ ପୁରୁଷ ବେନି ହୁଏ ॥ ୧୫୮
ପୁରୁଷଖଣ୍ଡ ତାହା ତନୁ । ସେ ହେଲା ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁ ॥ ୧୫୯
ସଂସାରେ ରଜା ସେ ବୋଲାଇ । ଶୁଣ ବିଦୁର ଏବେ କହି ॥ ୧୬୦
ଅପରଖଣ୍ଡ ନାରୀ ଜନ୍ମ । ହୋଇଲା ଶତରୂପା ନାମ ॥ ୧୬୧
ମନୁର ପତ୍ନୀ ସେ ହୋଇଲା । ମୈଥୁନେ ସୃଷ୍ଟି ଉପୁଜିଲା ॥ ୧୬୨
ପଞ୍ଚସନ୍ତତି ତାର ତହୁଁ । ହୋଇଲେ ଶୁଣ ନାମ କହୁ ॥ ୧୬୩
ଉତ୍ତାନପାଦ ପ୍ରିୟବ୍ରତ । ଆଗେ ହୋଇଲେ ବେନିସୁତ ॥ ୧୬୪
ଅପରେ ଜାତ ବେନି କନ୍ୟା । ଜଗନ୍ମୋହିନୀ ଅନୁପମା ॥ ୧୬୫
ଆକୂତି ଦେବହୂତି ବେନି । ପ୍ରସୂତି ନାମେ କନ୍ୟା ତିନି ॥ ୧୬୬
ସେ ମନୁ କନ୍ୟାଦାନ କଲା । ଆକୂତି ରୁଚିବିପ୍ରେ ଦେଲା ॥ ୧୬୭
ମଧ୍ୟମା ଦେବହୂତି ନାମ । ବିବାହ କଲେ ତା କର୍ଦ୍ଦମ ॥ ୧୬୮
ତୃତୀୟା ନାମ ଯେ ପ୍ରସୂତି । ତାହାକୁ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ॥ ୧୬୯
ତାହାଙ୍କ ଗର୍ଭୁଁ ନାନାମତେ । ସନ୍ତତି ପୂରିଲେ ଜଗତେ ॥ ୧୭୦
ଏମନ୍ତ ଭଗବତବାଣୀ । ମୈତ୍ରେୟ ବିଦୁରେ ବଖାଣି ॥ ୧୭୧
ଶୁଣ ସୁଜନେ ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ । ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧ ଭଗବତେ ॥ ୧୭୨
ମୈତ୍ରେୟ ବିଦୁର ସମ୍ବାଦ । ଶୁଣନ୍ତେ ନ ଲାଗେ ପ୍ରମାଦ ॥ ୧୭୩
ଏଣେ ହରିଙ୍କି କରି ଲୟେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗନ୍ନାଥ କହେ ॥ ୧୭୪

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଦ୍ୱାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁକ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ମୈତ୍ରେୟ ବଚନ । ଶୁଣି ବିଦୁର ତୋଷମନ ॥ ୧
କୃଷ୍ଣଚରିତେ ଭବ ଭରି । ପୁଣି ପୁଚ୍ଛଇ ପାଦଧରି ॥ ୨

ବିଦୁର ଉବାଚ

ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ବ୍ରହ୍ମାସୁତ । ସଂସାର-ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟବ୍ରତ ॥ ୩
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ବ୍ରହ୍ମାର ଶରୀର । ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ନୃପବର ॥ ୪
ଯେ ଶତରୂପା ପତ୍ନୀ ତାର । ସ୍ୱଭବେ ବ୍ରହ୍ମାର ଶରୀର ॥ ୫
ନିର୍ମିତ ନରନାରୀ ରୂପେ । ବିଷ୍ଣୁ ଆଦେଶେ ମହାକଳ୍ପେ ॥ ୬
ମୈଥୁନଭବେ ସେ ରହିଲେ । କେମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟି ଭିଆଇଲେ ॥ ୭
ସେ ରାଜଋଷିର ଚରିତ । କହି ସନ୍ତୋଷ କର ଚିତ୍ତ ॥ ୮
ଏ କୃଷ୍ଣକଥା ପୁଣ୍ୟଯଶ । ଶ୍ରବଣେ ଚିତ୍ତ କଲା ଆଶ ॥ ୯
ଏମନ୍ତେ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ମୈତ୍ରେୟ ବୋଲେ ତାହା ଶୁଣି॥ ୧୦

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ଏକଚିତ୍ତେ । ତୁ ଯାହା ପଚ୍ଛରିଲୁ ମୋତେ॥ ୧୧
ବ୍ରହ୍ମାର ଶରୀରୁ ସମ୍ଭବ । ପତ୍ନୀର ତୁଲେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ॥ ୧୨
କରଅଞ୍ଜଳି ଶିରେ ଦେଇ । ବୋଲଇ ବ୍ରହ୍ମାମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୧୩
ତୁ ସର୍ବଜନ୍ତୁଙ୍କର ପିତା । ଜନ୍ମସମ୍ପଦ ବୃତ୍ତିଦାତା ॥ ୧୪
ଆମ୍ଭେ ତୋହର ଭୃତ୍ୟପଣେ । ଯେମନ୍ତେ ଖଟୁ ତୋ ଚରଣେ ॥୧୫
ସେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ବେଦବର । ତୋର ଚରଣେ ନମସ୍କାର ॥ ୧୬
ଯେ କର୍ମ ସାଧି ଅତିରେକେ । ସୁଯଶ ଇହପରଲୋକେ ॥ ୧୭
ଲଭନ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଆତ୍ମସୁଖେ । ସେ ଆଜ୍ଞା କର ତାତ ମୁଖେ ॥ ୧୮
ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ରର ବଚନେ । ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ ତୋଷମନେ ॥ ୧୯

ବ୍ରହ୍ମା ଉବାଚ

ଶୁଣ କୁମର ସାଧୁଧୀର । ତୁ ଏ ସଂସାରେ ନୃପବର ॥ ୨୦
ନିର୍ମଳହୃଦେ ତୁ ପଚ୍ଛରୁ । ଯେହ୍ନେ ସମ୍ବାଦ ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁ ॥ ୨୧

ତୋଠାରେ ହୋଇଲି ପ୍ରସନ୍ନ । ତୋହର ହେଉ ଯେ କଲ୍ୟାଣ॥ ୨୨
ପିତାର ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରି । ସାଦରେ ସର୍ବ ଦୂର କରି ॥ ୨୩
ଏହାର ସଙ୍ଗେ ତୁହି ରମ । ସନ୍ତତି କର ଆତ୍ମସମ ॥ ୨୪
ପୃଥିବୀ ପାଳନ ତୁ କର । ଯଜ୍ଞେ ସନ୍ତୋଷ ଚକ୍ରଧର ॥ ୨୫
ପ୍ରଜାପାଳନେ କର ଆଶା । ତେବେଣେ ମୋ ହୋଇବ ଶୁଶ୍ରୂଷା ।୨୬
ଯେ ଯଜ୍ଞରୂପ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ତୋ ପ୍ରତି ହୋଇବେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୨୭
ସେ ଯଜ୍ଞ ଅନ୍ତେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ଯାହାକୁ ନୁହନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୨୮
ବିଫଳ ଶ୍ରମହିଁ ତାହାର । ଯେଣୁ ଆତ୍ମାରେ ଅନାଦର ॥ ୨୯
ଏମନ୍ତେ ପିତାର ବଚନେ । ଶୁଣି ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁ ତୋଷମନେ ॥ ୩୦
ଆନନ୍ଦେ ଶିରେ କର ଦେଇ । ବୋଲଇ ବ୍ରହ୍ମାମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୩୧

ମନୁ ଉବାଚ

ହେନାଥ ତୋହର ଆଦେଶେ । ସୃଷ୍ଟି ମୁଁ କରିବି ବିଶ୍ୱାସେ ॥ ୩୨
ମୁଁ ସୃଷ୍ଟି ସରଜିବି କାହିଁ । ଏ ଜଳେ ଧରଣୀ ତ ନାହିଁ ॥ ୩୩
ତାର ଉଦ୍ଧାରେ ଯତ୍ନକର । ଯେମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟିର ସଂସ୍କର ॥ ୩୪

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ରର ବଚନେ । ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ମରେ ନିଜମନେ ॥ ୩୫
ମାୟାପ୍ରଳୟ ଜଳରାଶି । ପବନ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଯେ ଗ୍ରାସି ॥ ୩୬
ପୃଥିବୀ ନିବେଶିଲି ଜଳେ । ପ୍ରଜା କଳ୍ପିଲି ଯୋଗବଳେ ॥ ୩୭
ଦେବ ଅସୁର ପିତୃ ନର । ପଶୁ ପତଙ୍ଗ ମହୀଧର ॥ ୩୮
ବୃକ୍ଷ ଔଷଧି ଉଚ୍ଚ-ନୀଚେ । ଧରଣୀ ସ୍ଥାପିଲି ଯେ ସଞ୍ଚେ ॥ ୩୯
ଏବେ ତ ଜଳେ ନାହିଁ ମହୀ । ଏମନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ମରଇ ॥ ୪୦
ଜଳେ ନ ଦେଖି ବସୁନ୍ଧରୀ । ବିଧାତା ମନେ ଧ୍ୟାନକରି ॥ ୪୧
ମହୀ ବୁଡ଼ିଲା ମହାଜଳେ । କେମନ୍ତେ ଉଦ୍ଧରିବି ବଳେ ॥ ୪୨
ଯାର ଆଦେଶେ ଅବତରି । ମୁଁ ଏ ସଂସାରେ ଅଧିକାରୀ ॥ ୪୩
ସେ ହରି ଯେବେ ଦୟାକରେ । ଧରଣୀ ଆପଣେ ଉଦ୍ଧରେ ॥ ୪୪
ନୋହିଲେ ମୋର ଶକ୍ୟ କାହିଁ । ଏମନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁପାଦ ଧ୍ୟାୟି ॥ ୪୫

ବ୍ରହ୍ମା ରହିଲେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତେ । ଶୁଣ ବିଦୁର ଏକଚିତ୍ତେ ॥ ୪୬
ତକ୍ଷଣେ ପ୍ରଭୁ ନରହରି । ବାଳଶୂକର ରୂପଧରି ॥ ୪୭
ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ପ୍ରମାଣ ଶରୀରେ । ଜନ୍ମିଲେ ବ୍ରହ୍ମା ନାସାଦ୍ୱାରେ ॥ ୪୮
ପୁଣି କ୍ଷଣକେ ଗଜପ୍ରାୟେ । ଅଦ୍ଭୁତେ ବଢେ ତାରକାୟେ ॥ ୪୯
ମରୀଚି ଆଦି ମୁନିଯେତେ । ସନତକୁମାର ସହିତେ ॥ ୫୦
ଅଦ୍ଭୁତ ବରାହ ଶରୀର । କ୍ଷଣକ୍ଷଣକେ ଅଗୋଚର ॥ ୫୧
ଋଷିଙ୍କି ସ୍ୱୟଂ ବେଦବର । କହନ୍ତ ଦେଖି ତା ଶରୀର ॥ ୫୨
ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ମାତ୍ରେ ଜାତ ହୋଇ । ପର୍ବତ ସମାନେ ବଢ଼ଇ ॥ ୫୩
ଶୁଣ ସକଳ ମୁନିଜନେ । ଏ ରୂପେ ଖେଦ ମୋର ମନେ ॥ ୫୪
ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ରଗଣ ଘେନି । ବିଚାରକରେ ପଦ୍ମଯୋନି ॥ ୫୫
ଏ ବା ଅନାଦି-ଭଗବାନ । ଏ ରୂପେ ବୋଧେ ମୋର ମନ ॥ ୫୬
ଏମନ୍ତ ଜାଣି ବାସୁଦେବ । ଗର୍ଜିଲେ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭବ ॥ ୫୭
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଋଷିଙ୍କ ସମେତେ । ହରଷ କଲେ ସର୍ବେ ଚିତ୍ତେ ॥ ୫୮
ଦିଗ ପୂରିଲା ଗରଜନ୍ତେ । ଅଦ୍ଭୁତ ଶବଦ ସହିତେ ॥ ୫୯
ସେ ମାୟାମୟରୂପ ହରି । ଛଳେ ଶୂକରରୂପ ଧରି ॥ ୬୦
ଦେଖି ଚକିତ ମୁନିଜନେ । ଆନନ୍ଦେ ବିଚାରନ୍ତ ମନେ ॥ ୬୧
ଜନ ସତ୍ୟ ତପ ନିବାସୀ । ମିଳି ସକଳ ବ୍ରହ୍ମଋଷି ॥ ୬୨
ସ୍ତୁତି କରନ୍ତ ମନତୋଷେ । ଧରଣୀ ଉଦ୍ଧରିବା ଆଶେ ॥ ୬୩
ଯାହାର ଗୁଣ ଅନୁବାଦେ । କ୍ଷମ ନୁହନ୍ତ ସ୍ତୁରିବେଦେ ॥ ୬୪
ଯା ରୂପ ମନଧ୍ୟାନେ ଚିନ୍ତି । ଅଶେଷ ଶାସ୍ତ୍ରେ ନ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୬୫
ମୁନିଙ୍କ ସ୍ତୁତିବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ତକ୍ଷଣେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୬୬
ଦେବଙ୍କ ହିତଅର୍ଥେ ହରି । ପୁଣି ଶୂକର ନାଦ କରି ॥ ୬୭
ଗଜେନ୍ଦ୍ରଲୀଳା କରି ହେଳେ । ବିଷ୍ଣୁ ପଶିଲେ ମହାଜଳେ ॥ ୬୮
ଖୁର-ଲାଙ୍ଗୁଡ ମୁଖେ ତାଡ଼ି । ଶବଦ ଶୁଭେ ଘଡଘଡି ॥ ୬୯
ଜଳପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବେ ହରି । ପୁଚ୍ଛ ଉତ୍‌କ୍ଷେପ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ କରି ॥ ୭୦
ଲମ୍ଫରେ ଆକାଶେ ଉଠିଲେ । କଠୋର ଶଟା କମ୍ପାଇଲେ ॥ ୭୧
ବରାହ ଦେହ ଜଳକଣେ । ଶୂନ୍ୟେ ତିନ୍ତିଲେ ଦେବଗଣେ ॥ ୭୨
ଲାଙ୍ଗୁଡ-ବୃଷ୍ଟି-ଜଳଲାଗି । ଦିଗେ ହୋଇଲେ ସଉଭାଗୀ ॥ ୭୩

ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ଖୁନ୍ଦ କ୍ଷିପ୍ତଜଳେ । ସମୁଦ୍ର ଉଚ୍ଛୁଳେ କଲ୍ଲୋଳେ ॥ ୭୪
ପର୍ବତପ୍ରାୟେ ଦେହକାନ୍ତ । ଜ୍ୟୋତି ସମୂହେ ଝଟକନ୍ତ ॥ ୭୫
ମହୀ ଖୋଜନ୍ତ ଘ୍ରାଣବାସେ । ଧରଣୀ ଉଦ୍ଧରିବା ଆଶେ ॥ ୭୬
କରାଳ ଦନ୍ତ ଓଷ୍ଠ ପାଟି । ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ମୁନିଙ୍କି ଦେଇ ଦୃଷ୍ଟି ॥ ୭୭
ଅଙ୍ଗ ନିର୍ଘାତ ବଜ୍ରପ୍ରାୟେ । ଦେଖି ଜଳଧି କଲା ଭୟେ ॥ ୭୮
ତରଙ୍ଗ-କର ଉଚ୍ଚେ କରି । ଡାକଇ ରଖ ଦଇତାରି ॥ ୭୯
ହେ ଯଜ୍ଞେଶ୍ୱର ତ୍ରାହିକର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ କିଙ୍କର ॥ ୮୦
ସମୁଦ୍ର ମୁଖରବ ଗୋଳେ । ହରି ପଶିଲେ ରସାତଳେ ॥ ୮୧
ଜଳେ ନିମଗ୍ନା ବସୁନ୍ଧରୀ । ତକ୍ଷଣେ ଦନ୍ତାଗ୍ରେ ଉଦ୍ଧରି ॥ ୮୨
ଜଳୁ ଆସନ୍ତେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖେ । ଅସୁର ମିଳିଲା ସମ୍ମୁଖେ ॥ ୮୩
ଆଦିଅସୁର ଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ନାମ ତାହାର ହିରଣାକ୍ଷ ॥ ୮୪
ଗଦା ବୁଲାଇ ଅତିବେଗେ । ମିଳିଲା ଯଜ୍ଞନାଥ ଆଗେ ॥ ୮୫
ମତ୍ତମାତଙ୍ଗ ଯେହ୍ନେ ମହୀ । କର୍କଶ ଦନ୍ତେ ବିଦାରଇ ॥ ୮୬
ଲୀଳାଏ ଅସୁର ସଂହାରି । ଗଜକୁ ଯେସନେ କେଶରୀ ॥ ୮୭
ତା ଦେହ ଦଶନେ ବିଦାରି । ଧରଣୀ ଘେନି ବିଜେକରି ॥ ୮୮
ତମାଳ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଦେହୀ । ଶୁଭ୍ର ତୀକ୍ଷଣ ଦନ୍ତଦୁଇ ॥ ୮୯
ଦଶନଅଗ୍ରେ ମହୀ ରହେ । ଚନ୍ଦ୍ରେ କଳଙ୍କ ଯେହ୍ନେ ଶୋହେ ॥ ୯୦
ଏମନ୍ତ ରୂପ ଦେଖି ବେଗେ । ବ୍ରହ୍ମା ମିଳିଲେ ବିଷ୍ଣୁ ଆଗେ ॥ ୯୧
ସଙ୍ଗତେ ମୁନିଗଣ ଘେନି । ସ୍ତୁତି କରଇ ପଦ୍ମଯୋନି ॥ ୯୨

ଋଷିଗଣ ଉବାଚ

ହେ ଯଜ୍ଞରୂପୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ତୋର ବିହାର ତ୍ରିଭୁବନ ॥ ୯୩
ଜୟ ତୁ ଜୟ ଭଗବାନ । ତୁ ବେଦମୟ ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୯୪
ଯଜ୍ଞମୂରତି ନିଜ ପିଣ୍ଡେ । ଯେ ଯଜ୍ଞଧର୍ମ କର୍ମକାଣ୍ଡେ ॥ ୯୫
ତୋର ଶରୀର ରୋମକୂପେ । ସମୁଦ୍ର ଲୁଚିଲା ସ୍ୱରୂପେ ॥ ୯୬
ନମୋ ଗୋବିନ୍ଦ ମହୀଧର । ଅଶେଷ-ମହିମା-ସାଗର ॥ ୯୭
ହେ କାଳରୂପୀ ତୋ ଚରଣେ । ନିର୍ଭୟେ ପଶିଲୁ ଶରଣେ ॥ ୯୮
ଯଜ୍ଞାଦି ଆତ୍ମା ତୋ ଶରୀର । ଦୁଷ୍କୃତଜନେ ଅଗୋଚର ॥ ୯୯

ତୋ ଦେହ ଚର୍ମେ ବେଦ ବସେ । ଅନଳ ହୋମକୂପଦେଶେ ॥ ୧୦୦
ଘୃତ ଆହୁତି ନେତ୍ରଯୁଗେ । ଚତୁରହୋତ୍ର ପାଦଭାଗେ ॥ ୧୦୧
ଏ ଯଜ୍ଞ ଶ୍ରୁଚ ତୋର ତୁଣ୍ଡେ । ଶ୍ରୁବ ନିର୍ମିତ ନାସାଖଣ୍ଡେ ॥ ୧୦୨
ଇଡା ଉଦର ଅନୁବନ୍ଧେ । ଚମସ ରହେ କର୍ଣ୍ଣରନ୍ଧ୍ରେ ॥ ୧୦୩
ପ୍ରାଶିତ୍ର ବସେ ତୋର ଆସ୍ୟେ । ଗ୍ରହେ ବସନ୍ତ ତୋର ଗ୍ରାସେ॥ ୧୦୪
ଚର୍ବଣେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ରହେ । ଦୀକ୍ଷା ତୋ ଅନୁଜନ୍ମ ବହେ ॥ ୧୦୫
ଯେ ଉପଷଦ ତିନିଇଷ୍ଟେ । ସେ ତୋର ଗ୍ରୀବାଦେଶ ଅଟେ ॥୧୦୬
ଦନ୍ତେ ପ୍ରାୟଣୀ ଉଦୟିନୀ । ଜିହ୍ୱାରେ ପ୍ରବର୍ଗ୍ୟକୁ ଘେନି ॥ ୧୦୭
ଶିରେ ହୋମରହିତ ଅଗ୍ନି । ଆବର ଉପାସନା ବହ୍ନି ॥ ୧୦୮
ପ୍ରାଣେ ବସନ୍ତ ଚିତିଗଣ । ସୋମ ତୋ ରେତ ଆଚରଣ॥ ୧୦୯
ସବନ ତୋହର ଅବସ୍ଥା । ସପ୍ତଧାତୁଏ ତୋର ସଂସ୍ଥା ॥ ୧୧୦
ତୋ ଦେହସନ୍ଧ ସର୍ବ ସତ୍ର । ତୁ ସର୍ବଯଜ୍ଞ କ୍ରତୁ ମାତ୍ର ॥ ୧୧୧
ମନ୍ତ୍ରଦେବତା ରୂପ ତୁହି । ତୁ ଦ୍ରବ୍ୟ କ୍ରତୁ କ୍ରିୟା ହୋଇ ॥ ୧୧୨
ବୈରାଗ୍ୟ ଭକ୍ତି ଆତ୍ମଜୟେ । କରାଉ ଜ୍ଞାନର ଉଦୟେ ॥ ୧୧୩
ତୁ ବିଦ୍ୟାଗୁରୁ ଜ୍ଞାନଦାତା । ସକଳଜୀବ ପିତାମାତା ॥ ୧୧୪
ଅଖିଳମୂର୍ତ୍ତି ଭଗବାନ । ତୋର ଚରଣେ ନମୋନମ ॥ ୧୧୫
ତୋ ଦନ୍ତଅଗ୍ରେ ବସୁନ୍ଧରୀ । ବିରାଜେ ନିଜ ରୂପ ଧରି ॥ ୧୧୬
କି ଅଚା ଦେବା ପଟାନ୍ତର । ଜଳେ ଯେସନେ କରୀବର ॥ ୧୧୭
ପଦ୍ମବନରୁ ସେ ନିର୍ଗତ । ଦନ୍ତାଗ୍ରେ ପଦ୍ମିନୀ ଶୋଭିତ ॥ ୧୧୮
ଏଯେ ଶୂକର ତୋର ଦେହ । ଅଶେଷ ଯଜ୍ଞ ବେଦମୟ ॥ ୧୧୯
ଦନ୍ତେ ଧରଣୀ କରେ ଶୋଭା । କିବା ଉପମା ଆମ୍ଭେ ଦେବା ॥ ୧୨୦
ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗେ ଜଳଧର । ଯେମନ୍ତେ ଦିଶଇ ସୁନ୍ଦର ॥ ୧୨୧
ତେମନ୍ତେ ଶୋଭିତ ଧରଣୀ । ତୋ ଦନ୍ତଅଗ୍ରେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୧୨୨
ଏବେ ଧରଣୀ ସ୍ଥାପ ଜଳେ । ହେ ନାଥ ତୋର ମାୟାବଳେ ॥୧୨୩
ଏ ଭୂମି ଜୀବଲୋକ-ମାତା । ତୁ ନାଥ ଜୀବଲୋକ-ପିତା ॥ ୧୨୪
ତୋ ବିନୁ କେବା ଅନ୍ୟ ବଳେ । ମହୀ ଉଦ୍ଧରେ ମହାଜଳେ ॥ ୧୨୫
ଏଣୁ ବିସ୍ମୟ ଆମ୍ଭ ନାହିଁ । ଅତି ବିସ୍ମୟ ବିଶ୍ୱେ ଯେହି ॥ ୧୨୬
ତାହାକୁ ତୁହି ମାୟାବଳେ । ସର୍ଜନା କଲୁ ଏ ଶୟଳେ ॥ ୧୨୭

ଏଯେ ଈଶ୍ୱର ତୋର ଦେହୀ । ସକଳ ବେଦମୟ ଏହି ॥ ୧୨୮
ଜଳେ ପଶନ୍ତେ ତୋ ଶରୀର । ଜଳଧି ଦିଶେ ଭୟଙ୍କର ॥ ୧୨୯
ତୋ ରୋମଅଗ୍ର ଜଳରାଶି । ଉଚ୍ଛୁଳି ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ ଆସି ॥ ୧୩୦
ସେ ଜଳବିନ୍ଦୁସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ର । ସକଳେ ହୋଇଲୁ ପବିତ୍ର ॥ ୧୩୧
ଜନ ତପ ସତ୍ୟ ଭୁବନେ । ଆମ୍ଭେ ଯେ ରହୁ ତୋଷମନେ॥ ୧୩୨
ତୋ ରୋମଜଳେ କରି ସ୍ନାନ । ଆନନ୍ଦେ ତୋଷ କଲୁ ମନ ॥ ୧୩୩
ପବିତ୍ର କଲୁ ପିଣ୍ଡ ପ୍ରାଣ । ତୋର ଶରଣ ନାରାୟଣ ॥ ୧୩୪
ତୋ କର୍ମ-ପାର ଜାଣିବାରେ । ଯେ ଜନ ମନେ ବାଞ୍ଛା କରେ ॥ ୧୩୫
ତାହାକୁ ବୋଲି ମନ୍ଦମତି । ଯେଣୁ ଅସାଧ୍ୟ ତୋର ଗତି ॥ ୧୩୬
ତୋ ଯୋଗମାୟା ଗୁଣ ବଳେ । ଆମ୍ଭେ ମୋହିତ. ଏ ଶୟଳେ॥ ୧୩୭
ଏଣୁ ବିଶ୍ୱକୁ ସୁଖ ଦେଇ । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ନାଥ କର ତ୍ରାହି ॥ ୧୩୮

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବ୍ରହ୍ମାଦି ମୁନିଙ୍କ ବଚନେ । ବରାହରୂପୀ ତୋଷମନେ ॥ ୧୩୯
ଜଳେ ବସାଇ ବସୁନ୍ଧରୀ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଲେ ମୁରାରି ॥ ୧୪୦
ସେ ହରି ଅଭୟଚରଣେ । ବିଦୁର ପଶ ତୁ ଶରଣେ ॥ ୧୪୧
ଏ ମନୋହର କୃଷ୍ଣକଥା । ଯେ ଅବା ହୋନ୍ତି ଶ୍ରୋତା ବକ୍ତା ॥ ୧୪୨
ତାର ହୃଦୟେ ଭଗବାନ । ତକ୍ଷଣେ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୧୪୩
ସେ ହରି ଅଦ୍ଭୁତ ଚରିତ । ଶୁଣି ବିଦୁର ତୋଷଚିତ୍ତ ॥ ୧୪୪
ଶୁଣ ସୁଜନେ ତୋଷଚିତ୍ତେ । ସଂସାରୁ ତରିବ ଯେମନ୍ତେ ॥ ୧୪୫
ଯାର ପ୍ରସନ୍ନେ ମାୟାଘୋର । ନଳିନୀଦଳେ ଯେହ୍ନେ ନୀର ॥ ୧୪୬
ନ ଲାଗେ ନିରତେ ସିଞ୍ଚନ୍ତେ । ବିଷ୍ଣୁ-ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅନୁମତେ ॥ ୧୪୭
କର୍ଣ୍ଣେ ପଶନ୍ତେ ହରିବାଣୀ । ସୁଧା-ସମୁଦ୍ର ପରିମାଣି ॥ ୧୪୮
ଆନନ୍ଦେ କର ସୁଧାପାନ । ଯେଣେ ହୋଇବ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ॥ ୧୪୯
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତ । ଅଦ୍ଭୁତ ବରାହ ଚରିତ ॥ ୧୫୦
ଏଣେ ନିବେଶି ବୁଦ୍ଧି-ଚିତ୍ତ । କହଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୫୧

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ବରାହପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନେ ନାମ ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁକ ଉବାଚ

ମୈତ୍ରେୟ ବାଣୀ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ତୋଷ ନୋହିଲା ତାର ମନେ ॥ ୧
କୃଷ୍ଣ ଶୂକରରୂପ କଥା । ଅମୃତ ରସମୟ ଗାଥା ॥ ୨
ଆନନ୍ଦେ ଶିରେ କର ଦେଇ । ପୁଣି ବିଦୁର ପଚ୍ଛରଇ ॥ ୩

ବିଦୁର ଉବାଚ

ଯଜ୍ଞବରାହ ରୂପେ ହରି । ଦନ୍ତାଗ୍ରେ ଧରଣୀ ଉଦ୍ଧରି ॥ ୪
ଜଳୁ ଆସନ୍ତେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବଗତେ । ଆଦି ଅସୁର ତା ଅଗ୍ରତେ ॥ ୫
ମିଳିଲା ଗଦା କରେ ଧରି । ତା ଦେହ ଦଶନେ ବିଦାରି ॥ ୬
ଏ କଥା ଶୁଣି ତୁମ୍ଭ ମୁଖେ । ଏବେ ପଚ୍ଛରେ ମନସୁଖେ ॥ ୭
ସେ ଦୈତ୍ୟ ତେଜେ ଅନର୍ଗଳା । କି ହେତୁ ଗଦାଯୁଦ୍ଧ କଲା ॥ ୮
ତାହାର ଜନ୍ମ କର୍ମ ଯେତେ । ବିସ୍ତାରି କହ ମୁନି ମୋତେ ॥ ୯
ପରମ କୁତୂହଳ ବାଣୀ । ଜୀବ ନିସ୍ତରେ ଯାହା ଶୁଣି ॥ ୧୦

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ତୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କୁରୁବୀର । ଏ ସାଧୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଯେ ତୋହର ॥ ୧୧
ହରି-ଚରିତ ଗୁଣ କଥା । ଅମୃତ ରସମୟ-ଗାଥା ॥ ୧୨
ଯାହା ଶୁଣନ୍ତେ ମୃତ୍ୟୁପାଶ । ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣଚକ୍ରେ ହୋଏ ନାଶ ॥ ୧୩
ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବମୁନି ସୁତ । ଉତ୍ତାନପାଦ-ସୁତ ଖ୍ୟାତ ॥ ୧୪
ତପର ବଳେ ସେ ପ୍ରଚଣ୍ଡେ । ଚରଣ ଦେଇ ମୃତ୍ୟୁମୁଣ୍ଡେ ॥ ୧୫
ସ୍ୱଭବେ ତେଜେ ଅନର୍ଗଳା । ପରମପଦେ ସେ ପଶିଲା ॥ ୧୬
ତୁ ଯେବେ ପଚ୍ଛରିଲୁ ମୋତେ । ବିଦୁର ଶୁଣ ଏକଚିତ୍ତେ ॥ ୧୭
ପ୍ରସ୍ତାବେ ଇତିହାସବାଣୀ । ଦେବଙ୍କ ସଭମଧ୍ୟେ ଶୁଣି ॥ ୧୮
ଦେବ ସମୀପେ ଦେବଦେବ । ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ ଯେ ପ୍ରସ୍ତାବ ॥ ୧୯
ଜାଣଇ ଏଥିର କାରଣ । କହିବି ଏକଚିତ୍ତେ ଶୁଣ ॥ ୨୦
ଦକ୍ଷ ଦୁହିତା ଦିତି ନାମା । କଶ୍ୟପଋଷିଙ୍କର ବାମା ॥ ୨୧
ସେ ଏକଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳେ । ଏକା ପଶିଲା ଯଜ୍ଞଶାଳେ ॥ ୨୨

ମିଳିଲା ନିଜ ପତି ପାଶେ । କାମେ ପୀଡ଼ିତ ରତି ଆଶେ ॥ ୨୩
ସେ ମହାଋଷି ଯଜ୍ଞଘରେ । ମନ୍ତ୍ରେ ଆହୁତି ଘୃତଧାରେ ॥ ୨୪
ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ । ଅସ୍ତପର୍ବତେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯାନ୍ତେ ॥ ୨୫
ହବିରେ ଅଗ୍ନିକି ପୂଜନ । କରନ୍ତ ହୋଇ ତୋଷମନ ॥ ୨୬
ନିବିଡ଼ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଗମନେ । ମିଳିଲା ସ୍ୱାମୀ ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୨୭
ସମାଧିସ୍ଥିତ ସ୍ୱାମୀ ପାଶେ । କାମ ପୀଡତା ଦିତି ବସେ ॥ ୨୮
କରଅଞ୍ଜଳି ଶିରେ ଦେଇ । ବୋଲେ କଶ୍ୟପ ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୨୯

ଦିତି ଉବାଚ

ହେ ନାଥ ଶୁଣ ତପୋଧନ । ଅନଙ୍ଗ ଘେନି ଶରାସନ ॥ ୩୦
ତା ପଞ୍ଚବାଣେ ମୋର ମନେ । ଦହଇ ତୁମ୍ଭର ବିହୁନେ ॥ ୩୧
କଦଳୀବନ ଯେହ୍ନେ ଗଜ । ଦନ୍ତେ ବିଦାରେ ମହାତେଜ ॥ ୩୨
ସମୃଦ୍ଧି ଦେଖି ସପତ୍ନୀର । ମୋ ମନ ଦଗ୍ଧ ନିରନ୍ତର ॥ ୩୩
ତୁ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଈଶ୍ୱର । ସର୍ବ କଳ୍ପନା ସୁଖଘର ॥ ୩୪
ଏବେ ମୋଠାରେ ଅନୁଗ୍ରହ । କରି ସକଳ ସୁଖ ଦିଅ ॥ ୩୫
ଯାହାକୁ ସ୍ୱାମୀ ହୋଏ ତୋଷ । ସଂସାରେ ରହେ ତାର ଯଶ ॥ ୩୬
ଆପଣା ରୂପେ ପୁତ୍ରଜାତ । ହୁଅଇ ଯାର ଗର୍ଭଗତ ॥ ୩୭
ଆମ୍ଭର ଗର୍ଭେ ପୁତ୍ରହେଲେ । ତୋ ଯଶ ବିସ୍ତାରିବ ଭଲେ ॥ ୩୮
ମୋ ପିତା ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି । ପ୍ରଜା ସର୍ଜନେ ତାର ମତି ॥ ୩୯
ଆମ୍ଭର ଗର୍ଭେ ପୁତ୍ର ଯେତେ । ଧର୍ମେ ପାଳିବେ ଏ ଜଗତେ ॥ ୪୦
ଏ କଥା ମନେ ବିଚାରିଲା । ଯତ୍ନେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ପଚାରିଲା ॥ ୪୧
ସମ୍ମତି ଦେଖିଣ ଆମ୍ଭର । ତେଣୁ ବରିଲା ତୋତେ ବର ॥ ୪୨
ଆମ୍ଭେ ଯେ ଭଗ୍ନୀ ତ୍ରୟୋଦଶ । ତୁମ୍ଭର ଚରଣେ ବିଶ୍ୱାସ ॥ ୪୩
ଆମ୍ଭର ରୂପ ଶୀଳ ଗୁଣ । ତୁମ୍ଭେ ତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ॥ ୪୪
ହେ ନାଥ ନଳିନଲୋଚନ । ଏବେ ତୁ କର ମୋ ବଚନ ॥ ୪୫
ମୋ ସଙ୍ଗେ କର ଏବେ ରତି । ସୌଭଗ୍ୟେ ହେଉ ମୋ ସନ୍ତତି ॥୪୬

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ଶୁଣି ତା ବଚନ । କଶ୍ୟପ ହୋଇ ଦୁଃଖ ମନ ॥ ୪୭

ଚାହିଁଲେ ଦିତିର ବଦନ । ଅନଙ୍ଗବାଣେ ଛନଛନ ॥ ୪୮
ଦେଖି ତାହାର ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ତ । କହନ୍ତ ମରୀଚିଙ୍କ ସୁତ ॥ ୪୯

କଶ୍ୟପ ଉବାଚ

ଶୁଣ ସୁନ୍ଦରି ମୋ ବଚନ । ମୁହିଁ ଜାଣଇ ତୋର ମନ ॥ ୫୦
ଏ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳେ ମୋର ପାଶେ । ତୁ ଯେ ମିଳିଲୁ ରତି ଆଶେ ॥ ୫୧
ଏ ଧର୍ମ-ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱଭାବ । କେ ତାହା ଅନ୍ୟଥା କରିବ ॥ ୫୨
ଏଣୁ ତୋହର ପ୍ରିୟଯେତେ । କରିବି ତୋହର ଆୟତ୍ତେ ॥ ୫୩
ସଂସାର ସ୍ୱଭାବଟି ଏହି । ଯେ ଧର୍ମକର୍ମେ ରହେ ଗୃହୀ ॥ ୫୪
ସର୍ବ ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟେ ସାର । ପୁତ୍ର କଳତ୍ର ଘେନି ଘର ॥ ୫୫
ଏଣୁ ତୁଅଇ ଦୁଃଖ ପାର । ବୋଇତେ ଯେହ୍ନେ ପାରାବାର ॥ ୫୬
ଆତ୍ମାର ଅର୍ଦ୍ଧସମ ନାରୀ । ଅନ୍ୟଥା କେବା ତାହା କରି ॥ ୫୭
ତାହାର ତହିଁ ଗୃହଭର । ଦେଇ ନିର୍ଶ୍ଚିନ୍ତେ ଥାଇ ନର ॥ ୫୮
ଯାହାର ଆଶେ ପ୍ରାଣୀ ଥାଇ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଶତ୍ରୁକୁ ଜିଣଇ ॥ ୫୯
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭର ଉପକାର । ଶୁଝା ଯେ ନଯିବ ଆମ୍ଭର ॥ ୬୦
ଏକଥା କେ କରିବ ଆନ । ଯାହା ସୃଜିଲେ ଭଗବାନ ॥ ୬୧
ଏବେ ତୁ ଧୀର ଆତ୍ମମନେ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ରହ ମୋ ବଚନେ ॥ ୬୨
ଦେଖ ଏ ଭୟଙ୍କର ବେଳା । ପ୍ରେତ-ପିଶାଚଗଣ ମେଳା ॥ ୬୩
ଭୂତ-ବେତାଳ ଘେନି ସଙ୍ଗେ । ରମନ୍ତ ଭୂତପତି ରଙ୍ଗେ ॥ ୬୪
ଦେଖ ଏ ଘୋର-ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳେ । ଘୋରଶବଦ ଗଣମେଳେ ॥ ୬୫
ଶ୍ମଶାନ-ଧୂଳିରେ ଧୂସର । ଜଟାକଳାପେ ଭୟଙ୍କର ॥ ୬୬
ଭସ୍ମଲେପନ ସର୍ବଅଙ୍ଗେ । ଭୂତାଦିଗଣ ଘେନି ସଙ୍ଗେ ॥ ୬୭
ବୃଷଭେ ବସି ଭୂତପତି । ଦେଖଇ ସର୍ବଜନ ଗତି ॥ ୬୮
ତୋହର ଦେବର ସ୍ୱଭାବେ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ରହ ସଖି ଏବେ ॥ ୬୯
ପର ଅପର ଯାର ନାହିଁ । ବନ୍ଦନ ନିନ୍ଦନ ବା କାହିଁ ॥ ୭୦
ଆମ୍ଭେ ସକଳେ ଯା ଚରଣେ । ସେବୁ ସୁବ୍ରତ ଆଚରଣେ ॥ ୭୧
ତାର ପ୍ରସାଦ ଶେଷଭୋଗ । ଭୁଞ୍ଜୁ ଅତୁଲ୍ୟ ସଉଭାଗ୍ୟ ॥ ୭୨
ଯାର ନିର୍ମଳ ଗୁଣ ଚିନ୍ତି । ମାୟା-ପଟଳେ ସର୍ବ ଯତି ॥ ୭୩
ଚିନ୍ତନ୍ତି ନିର୍ଲେପ ଶରୀର । ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଗୁଣ ଯେ ଗଭୀର ॥ ୭୪

ନିର୍ମଳଚେତା ମୁନିଗଣେ । ଧ୍ୟାନେ ଚିନ୍ତନ୍ତି ଯା ଚରଣେ ॥ ୭୫
ତପ ସାଧନେ ଯୋଗେ ଚିନ୍ତି । ଅଶେଷ ସମ୍ପଦ ଲଭନ୍ତି ॥ ୭୬
ପିଶାଚ-ମାର୍ଗ ଦେଖି ତାର । ସୁଜନେ କରନ୍ତି ବିସ୍ତର ॥ ୭୭
ଊଣା ଅଧିକେ ଯାର ନାହିଁ । ପିଶାଚ-ଚେଷ୍ଟାରେ ଭ୍ରମଇ ॥ ୭୮
ତାଙ୍କୁ ଯେ ଦୁର୍ଭଗା ହସନ୍ତି । ସେ ତା ମହିମା ନ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୭୯
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବେ ଯା କିଙ୍କର । ଯା ମାୟାବଳେ ଏ ସଂସାର ॥ ୮୦
ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ ସଂହାରଣ । ଯେ ବିଶ୍ୱ ପରମ-କାରଣ ॥ ୮୧
ପିଶାଚଚେଷ୍ଟା ତାର ଦେଖି । ସାଧବ ଜନେ ହୋନ୍ତି ଦୁଃଖୀ ॥ ୮୨
ଚରିତ ବିଡମ୍ବନ ତାର । ଦେବ ମାନବେ ଅଗୋଚର ॥ ୮୩

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ସେ ଦିତିର । କାମରେ ହୋଇଲା ଅସ୍ଥିର ॥ ୮୪
ଏମନ୍ତେ ସ୍ୱାମୀ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ସ୍ୱଭାବେ ଉନ୍ମତ୍ତ ତରୁଣୀ ॥ ୮୫
ମଦନବାଣେ ଭେଳ ଚିତ୍ତ । ବେଗେ ଧଇଲା ସ୍ୱାମୀ ହସ୍ତ ॥ ୮୬
ବସ୍ତ୍ର କରଷି ବାମକରେ । କଟାକ୍ଷେ ଚାହେଁ କାମଭରେ ॥ ୮୭
ବୃଷଳୀ ପ୍ରାୟେ ଲଜ୍ଜା ଛାଡ଼ି । ରମଣରସେ ଚିତ୍ତ ବଢ଼ି ॥ ୮୮
ପତ୍ନୀ ନିର୍ବନ୍ଧ ମୁନି ଦେଖି । ଧର୍ମବିଷୟେ ମନେ ଦୁଃଖୀ ॥ ୮୯
ଦଇବ ରୂପ ଯେ ଈଶ୍ୱର । ତାହାଙ୍କୁ କରି ନମସ୍କାର ॥ ୯୦
ଏକାନ୍ତେ ଯାଇ ତାର ସଙ୍ଗେ । ମେଳ ହୋଇଲେ ରତିରଙ୍ଗେ ॥ ୯୧
ପତ୍ନୀ ରମଣରସ ସାରି । ତକ୍ଷଣେ ଆଚମନ କରି ॥ ୯୨
କର ଚରଣ ଧୋଇ ଜଳେ । ଆସନେ ବସିଲେ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୯୩
ଗାୟତ୍ରୀମନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣାୟାମ । କରି ଚିନ୍ତିଲେ ବିଷ୍ଣୁନାମ ॥ ୯୪
ନିର୍ମଳ ଜ୍ୟୋତିରୂପେ ମନ । ନିବେଶି ହୋଇଲେ ମଉନ ॥ ୯୫
ତକ୍ଷଣେ ଉଠି ଦିତି ବେଗେ । ବସ୍ତ୍ର ଆଚ୍ଛାଦି ସର୍ବଅଙ୍ଗେ ॥ ୯୬
ସଲଜ୍ଜେ ଅଧୋମୁଖେ ରହି । କହେ କଶ୍ୟପ ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୯୭

ଦିତି ଉବାଚ

ହେ ନାଥ ଶୁଣ ମୋ ବଚନ । ମୋହର କର୍ମଫଳ ହୀନ ॥ ୯୮

ଯେ ଗର୍ବ ହୋଇବ ମୋହର । ଯେମନ୍ତେ ନାଶ ନୋହେ ତାର ॥୯୯
ଅବଜ୍ଞା କରି ଭୂତପତି । ମୁଁ ଯେ ଆଚରିଲି ଅନୀତି ॥ ୧୦୦
ହେ ରୁଦ୍ର ନମୁଁ ତୋ ଚରଣେ । ତୋର ବିହାର ଭୂତଗଣେ ॥ ୧୦୧
ହେ ଶିବ ଶିବ ଦଣ୍ଡଧର । ଉଦଣ୍ଡ-ଦଣ୍ଡ ତୋର କର ॥ ୧୦୨
ତୁ ଉଗ୍ର ଭୀମ ଉମାପତି । ତୋ ଅନୁଗ୍ରହେ ନାହିଁ ଭୀତି ॥ ୧୦୩
ଅପ୍ରାଧ ନାଶେ ତୋର ଦୟା । ତାକୁ ନ ଲଗେ ବିଷ୍ଣୁମାୟା ॥ ୧୦୪
ତୁ ଉଗ୍ରରୂପ କ୍ଷମାକର । ନମୋ ନମସ୍ତେ ତୋ ପୟର ॥ ୧୦୫
ସଂହାରେ କ୍ରୋଧ ରୂପ ତୋର । ତୋ ପଦେ ମୋର ନମସ୍କାର ॥ ୧୦୬
ଗର୍ଭ ମୋ ରଖ ହେ ଗୋସାଇଁ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ଦୟା ବହି ॥ ୧୦୭
ହେ ପ୍ରଭୁ ଦେବ ଭଗବାନ । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ହୋଇବା ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୧୦୮
ମୁଁ ଯେ ସ୍ୱଭବେ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି । ନମୋ ନମସ୍ତେ ସତୀପତି ॥ ୧୦୯
ପତ୍ନୀ-ସ୍ୱଭବ ଭଲେ ଜାଣ । ବିଷ୍ଣୁରି ହୁଅ ତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୧୧୦

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଗର୍ଭ ଆଶିଷେ ମନ ଦେଇ । କମ୍ପେ କଶ୍ୟପ ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୧୧୧
ତକ୍ଷଣେ ଧ୍ୟାନ ଛାଡ଼ ବେଗେ । ମୁନି କହନ୍ତ ପତ୍ନୀ ଆଗେ ॥ ୧୧୨

କଶ୍ୟପ ଉବାଚ

ହେ ସଖି ଶୁଣ ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ । ଏ କର୍ମ ତୋହର ଆୟତେ ॥ ୧୧୩
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଦୋଷ ଭୟଙ୍କର । ଦେବହେଳନ କର୍ମ ତୋର ॥ ୧୧୪
ଏ ଦୋଷୁ ତୋର ଗର୍ଭଗତେ । ଜନ୍ମ ହୋଇବେ ବେନିସୁତେ ॥ ୧୧୫
ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇବେ ଏ ଶୟଳେ । ତପ ସାଧନ କର୍ମଫଳେ ॥ ୧୧୬
ଏ ତିନିପୁର ରାଜାଗଣେ । ବିକଳେ ଖଟିବେ ଚରଣେ ॥ ୧୧୭
ଧନଜୀବନ ସେ ହରିବେ । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦୁଃଖଶୋକ ଦେବେ ॥ ୧୧୮
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷପ୍ରାଣୀଙ୍କି ମାରଣେ । ପର ରମଣୀ କରଷଣେ ॥ ୧୧୯
ଏ ଆଦି ଯେତେ ପାପକର୍ମେ । ବଳେ କରିବେ ମତିଭ୍ରମେ ॥ ୧୨୦
ମହତଜନେ କୋପ ଜାତ । କରିବେ ସେହି ବେନିଭ୍ରାତ ॥ ୧୨୧
ତାହାଙ୍କ ଦେଖି ଦୁଷ୍ଟକର୍ମ । କୋପିବେ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ॥ ୧୨୨

ଏ ମହୀତଳେ ଦେହ ବହି । ବିଷ୍ଣୁ ମାରିବେ ବେନିଭାଇ ॥ ୧୨୩
ଇନ୍ଦ୍ର ଯେସନେ ବଜ୍ର ଧରି । ଘୋର ପର୍ବତ ଦର୍ପ ହରି ॥ ୧୨୪
ଏମନ୍ତେ କଶ୍ୟପ ବଚନ । ବିଷାଦ ଶୁଣି ଦିତି ମନ ॥ ୧୨୫
ସ୍ୱାମୀ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ । ବୋଲଇ ବେନିକର ଯୋଡ଼ ॥ ୧୨୬

ଦିତି ଉବାଚ

ହେ ନାଥ ମୋର ପୁତ୍ର ଯେବେ । ସଂସାରେ ଦୁଷ୍କର୍ମ ଭବେ ॥ ୧୨୭
ବିଷ୍ଣୁର ହସ୍ତେ ଯିବେ ନାଶ । ଏଣେ ମୋହର ନାହିଁ ତ୍ରାସ ॥ ୧୨୮
ତହିଁକି ମୋର ଭୟ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କୋପେ ମୁଁ ଡରଇ ॥ ୧୨୯
ବ୍ରାହ୍ମଣ କୋପେ ଯେ ମରନ୍ତି । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ବଧ ଆଚରନ୍ତି ॥ ୧୩୦
ତାହାଙ୍କ ନାହିଁ ସୁଖ ଲେଶ । ନରକେ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରବେଶ ॥ ୧୩୧
କର୍ମର ବଳେ ଯେତେ ଯୋନି । ଜନ୍ମ ଲଭନ୍ତି ଦେହ ଘେନି ॥ ୧୩୨
ଅଶେଷ ଦୁଃଖ ଫଳ ଭୋଗେ । ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଜୀବନ ସଂଯୋଗେ ॥ ୧୩୩
ଏମନ୍ତେ ଦିତିର ବଚନ । ଶୁଣି କଶ୍ୟପ ତପୋଧନ ॥ ୧୩୪
ବୋଲନ୍ତି ଦିତି ମୁଖ ଚାହିଁ । ହେ ସଖି ଶୁଣ ମନଦେଇ ॥ ୧୩୫
ଯେ ଅପରାଧ ତୋର କୃତ । ତେଣୁ ଯେ ଶୋକ ଅନୁତାପ ॥ ୧୩୬
ଯେ ଭଲମନର ବିସ୍ତର । ତକ୍ଷଣେ ହୋଇଲା ତୋହର ॥ ୧୩୭
ଯେ ଭାବ ହେଲା ହରିଠାରେ । ଯେବା ଆଦର ତୋର ମୋରେ ॥ ୧୩୮
ଏଣୁ ତୋହର ବେନିପୁତ୍ରେ । ପଣ୍ଡିତ ନିଜ କର୍ମସୂତ୍ରେ ॥ ୧୩୯
ବିଷ୍ଣୁର ହସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ଦେଇ । ଶାପୁ ତରିବେ ବେନିଭାଇ ॥ ୧୪୦
ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କର ମଧ୍ୟେ । ବିଷ୍ଣୁ ଭକତି ଅନୁବାଦେ ॥ ୧୪୧
ହୋଇବ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତସାର । ଅତୁଲ୍ୟ ଗୁଣ ସୁବିସ୍ତର ॥ ୧୪୨
ତାହାର ଯଶ ଇହଲୋକେ । ବିଷ୍ଣୁଭକତ ମନସୁଖେ ॥ ୧୪୩
ଶୁଣି ଶ୍ରବଣେ ନିରନ୍ତର । ତରିବେ ଏ ଭବସାଗର ॥ ୧୪୪
ତାର ସ୍ୱଭାବ ପାଇବାରେ । ଯୋଗୀଏ ସାଧିବେ ସଂସାରେ ॥ ୧୪୫
ହୋଇବ ହୃଦୟ ନିର୍ମଳ । ଅଗ୍ନିରେ ଯେହ୍ନେ ହେମ-ମଳ ॥ ୧୪୬
ଯେ ହରି ସର୍ବଘଟେ ପୂରି । ସେ ହରି ତାରେ ଦୟା କରି ॥ ୧୪୭
ତାର ପ୍ରସନ୍ନେ ଏ ସଂସାର । ଯେଣୁ ତା ନାହିଁ ନିଜ ପର ॥ ୧୪୮

ସେ ମହାଭଗବତ ପୁଣି । ତା ଯଶ ଗାଇ ତରେ ପ୍ରାଣୀ ॥୧୪୯
ମହାତ୍ମା ମହତେ ମହତ । ଭକତି ବଳେ ଶୋଧି ଚିତ୍ତ ॥ ୧୫୦
ବିଷ୍ଣୁ ଭକତି ଅତିରେକେ । ଅନ୍ତେ ମିଳିବ ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ ॥ ୧୫୧
ପର ସମ୍ପଦେ ସେ ସୁଖିତ । ଦୁଃଖରେ ହୋଇବ ଦୁଃଖିତ ॥ ୧୫୨
ହରିବ ଜନଶୋକରାଶି । ନିଦାଘ-ତାପ ଯେହ୍ନେ ଶଶୀ ॥୧୫୩
ଦେଖିବ ତୋ ପୁତ୍ର ନନ୍ଦନ । ଅନ୍ତର ବାହ୍ୟେ ଭଗବାନ ॥ ୧୫୪
ସୁନ୍ଦର-ବର-ସୁକୁମାର । କର୍ଣ୍ଣେ କୁଣ୍ଡଳ ହୃଦେ ହାର ॥ ୧୫୫

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ପୌତ୍ରର ଗୁଣମାନ ଶୁଣି । ବୈଷ୍ଣବ-ଗୁଣେ ଶିରୋମଣି ॥ ୧୫୬
ସଂସାର କରିବ ପବିତ୍ର । ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ଦିତି ଚିତ୍ତ ॥ ୧୫୭
ଅନ୍ତର ଆତ୍ମା ଅତିତୋଷେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କି ନମିଲା ହରଷେ ॥ ୧୫୮
ଦିତି-କଶ୍ୟପର ସମ୍ବାଦ । ଶୁଣ ସୁଜନେ ଜ୍ଞାନଭେଦ ॥ ୧୫୯
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧ ଭଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୬୦

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଦିତି-କଶ୍ୟପ-ସମ୍ବାଦେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ସେ ପ୍ରଜାପତି ତେଜବୀର୍ଯ୍ୟ । ଦିତି ଉଦରେ ସେ ଆତ୍ମଜ ॥ ୧
ଶତେବରଷ ବେଦମତେ । ଗର୍ଭେ ଧଇଲା ଭୟଚିତ୍ତେ ॥ ୨
ଦେବଦଳନ ତେଜ ଶୁଣି । ଅନ୍ତରେ ଭଳଇ ତରୁଣୀ ॥ ୩
ନ ଜାଣି କଲି ଏତେ କର୍ମ । କାମେ ହୋଇଲି ମତିଭ୍ରମ ॥ ୪
ଦଇବବଳ ବଳୀୟାର । କି କରିପାରେ ସୁରନର ॥ ୫
ଗର୍ଭୀର ତେଜ ବଳେ କରି । ଲୋକେ ଦିଶିଲେ ହତଶିରୀ ॥ ୬
ଏବେ ହୋ ଶୁଣ କୁରୁବୀର । ସଂସାର ଦିଶେ ଅନ୍ଧକାର ॥ ୭
ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦିଗପାଳେ ମିଳି । ସକଳେ ଏକମନେ ଭଳି ॥ ୮
ବ୍ରହ୍ମାର ନିକଟେ ମିଳିଲେ । ଭୟେ ଅନେକ ସ୍ତୁତି କଲେ ॥ ୯

ଦେବଗଣ ଉବାଚ

ଭୋ ଦେବଦେବ ପ୍ରଜାପତି । ଦିଶେ ଦିଶନ୍ତ ଭୟାକୃତି ॥ ୧୦
ଏ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ଯେଣୁ । ଆମ୍ଭେ ତ ଭଲେ ନ ପ୍ରମାଣୁ ॥ ୧୧
କୁଶଳ ନୋହେ ଏ ସଂସାର । ଅଦ୍ଭୁତ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ॥ ୧୨
ଏ କଥା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋଚର । କି ଅଗୋଚର ବା ତୁମ୍ଭର ॥ ୧୩
ଏ କାଳ ମହିମା କେ ଜାଣେ । ଆଗମ ନିଗମ ପ୍ରମାଣେ ॥ ୧୪
ହେ ଦେବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ । ଆମ୍ଭେ ସକଳେ ତୋର ଭୃତ୍ୟ ॥ ୧୫
ତୁ ପରାପର ଭବଗ୍ରାହୀ । ଜଗତ ମାୟାବଳେ ମୋହି ॥ ୧୬
ଗୃହୀତ ରଜୋଗୁଣେ ଦେହୀ । ତୋ ରୂପ ନ ଜାଣନ୍ତ କେହି ॥ ୧୭
ଅନନ୍ୟଭବେ ଆତ୍ମାଲଭେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ତୋ ଚରଣ ସେବେ ॥ ୧୮
ତାର ଅଶୁଭ ଲେଶ ନାହିଁ । ସତ ଅସତ ପର ତୁହି ॥ ୧୯
ନିର୍ଜନେ ବସି ଯୋଗୀ ଜନେ । ନିଷ୍କଳ ଚିତ୍ତେ ଯୋଗଧ୍ୟାନେ ॥ ୨୦
ମନ ପବନ ହୃଦେ ରୁନ୍ଧ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହ ନିରୋଧି ॥ ୨୧
ତୋର ପ୍ରସାଦ ଯେ ଲଭନ୍ତ । ତାହାଙ୍କ ନାହିଁ ଭୟଭ୍ରାନ୍ତ ॥ ୨୨
ଯାର ବଚନେ ପ୍ରଜାଗଣେ । ଭବେ ସେବନ୍ତ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୨୩
ତରନ୍ତ ଭବଭୟ ତ୍ରାସ । ତୁ ନାଥ ଅନାଦି-ପୁରୁଷ ॥ ୨୪

ଆମ୍ଭର ସୁଖ ଗଲା କ୍ଷୟ । ହେ ନାଥ କର ତୁ ଉପାୟ ॥ ୨୫
ଦେଖ କଶ୍ୟପ ପ୍ରଜାପତି । ଦିତି ସଂଯୋଗେ କଲା ମତି ॥ ୨୬
ଦିତିର ଗର୍ଭେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେଲା । ତମେ ଭୁବନ ଆଚ୍ଛାଦିଲା ॥ ୨୭
ତେଜକୁ ତେଜ ବଢ଼େ ତେଜ । ସମିଧେ ଯେସନ୍ତେ ଅଗ୍ନି ତେଜ ॥ ୨୮

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ଦେବସ୍ତୁତି ଶୁଣି । ସଂଭ୍ରମ ଚିତ୍ତେ କୁଶପାଣି ॥ ୨୯
ଶବଦବ୍ରହ୍ମେ ବେଦବର । ଦେବଙ୍କୁ କହନ୍ତି ମଧୁର ॥ ୩୦

ବ୍ରହ୍ମାଉବାଚ

ଶୁଣ ସକଳ ଦେବଗଣ । କହିବା ଏଥିର କାରଣ ॥ ୩୧
ତୁମ୍ଭର ପୂର୍ବସୃଷ୍ଟି କାଳେ । ମୁଁ ଯେ ବସିଲି ଧ୍ୟାନଭାବେ ॥ ୩୨
ସନକ ଆଦି ଋଷିଭ୍ରାତେ । ଜନ୍ମିଲେ ମୋର ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ ॥ ୩୩
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଜନ୍ମିଲେ ଶୁଦ୍ଧଚେତା । ତେଣୁ ହୋଇଲେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା ॥ ୩୪
ଗଗନମାର୍ଗେ ତାଙ୍କ ଗତି । ସକଳ ଭୁବନେ ଭ୍ରମନ୍ତି ॥ ୩୫
ବିଗତସ୍ପୃହା ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା । ନିତ୍ୟେ ପରମହଂସ ଦୀକ୍ଷା ॥ ୩୬
ଧୂଳି ଧୂସର ଦିଗମ୍ବର । ନିତ୍ୟ ନିର୍ବିଷୟ ଗୋଚର ॥ ୩୭
ସେ ମୁନିଗଣେ ଏକଦିନେ । ମିଳିଲେ ବିଷ୍ଣୁର ଭୁବନେ ॥ ୩୮
ଯେ ନାମ ବୈକୁଣ୍ଠ ବିଦିତ । ସର୍ବ ଦେବତା ନମସ୍କୃତ ॥ ୩୯
ଯହିଁ ପୁରୁଷେ ମହାସୁଖେ । ବସନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁର ସମ୍ମୁଖେ ॥ ୪୦
ସର୍ବେ ଦିଶନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁରୂପେ । ବିନାଶ ନାହିଁ କାଳକଳ୍ପେ ॥ ୪୧
ନିମିତ୍ତାନିମିତ୍ତ ଆଶ୍ରେ । ହରିଙ୍କି ଭଜନ୍ତି ବେଭରେ ॥ ୪୨
ଆଦିପୁରୁଷ ଯହିଁ ହରି । ବସନ୍ତି ଧର୍ମରୂପ ଧରି ॥ ୪୩
ସର୍ବ ଗୋଚର ଦୃଷ୍ଟି ମାତ୍ରେ । ବିଶ୍ୱ ସଂସାରେ ଅବିରତେ ॥ ୪୪
ନିର୍ମଳ ସତ୍ୱମୂର୍ତ୍ତି ବହି । ସୁଖେ ଅଛନ୍ତି ଯହିଁ ରହି ॥ ୪୫
ଯହିଁ କୈବଲ୍ୟ ନାମେ ବନ । ବିରାଜେ କଳ୍ପଦ୍ରୁମମାନ ॥ ୪୬
ବାଞ୍ଛିତ ଲତାବୃକ୍ଷବନ । ଯହିଁ ଅଛନ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୪୭

ସକଳ ଋତୁ ଯହିଁ ବସେ । କୈବଲ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ କି ସେ ॥ ୪୮
ଯହିଁ ବିମାନ ଶତ ଶତେ । ଦିବ୍ୟକାମିନୀ ଯୂଥ ଯୂଥେ ॥ ୪୯
ବିଷ୍ଣୁ ମହିମା ଗୁଣ ଗାନ୍ତ । କୋଟି-ଶଶାଙ୍କ ରୂପକାନ୍ତ ॥ ୫୦
ବିକାଶ ପୁଷ୍ପ ଜଳାଶୟେ । ମଧୁ ମାଧବୀ ଗନ୍ଧବହେ ॥ ୫୧
ସେ ଗନ୍ଧ ସର୍ବମନୋହର । ତାହାକୁ କରି ଅନାଦର ॥ ୫୨
ବିଷ୍ଣୁର ପାଦେ ମନ ଦେଇ । ଆନନ୍ଦେ ତୁଣ୍ଡେ ନାମ ଗାଇ ॥ ୫୩
କୋକିଳ ପାରାବତ ହଂସ । ଡାହୁକ ତିତ୍ତିର ସାରସ ॥ ୫୪
ଚକ୍ରବାକ ଯେ ବରହିଣ । ସୁସ୍ୱରନାଦେ ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୫୫
ସର୍ବେ ଗାୟନ୍ତ ହରିକଥା । ଯେ ଭବେ ଖଣ୍ଡେ ଭବବ୍ୟଥା ॥ ୫୬
ମନ୍ଦାର କୁରୁବକ କୁନ୍ଦ । ଉତ୍ପଳ ଚମ୍ପକ କୁମୁଦ ॥ ୫୭
ପୁନ୍ନାଗ ନାଗ ପାରିଜାତ । ତୁଳସୀଦଳ ସୁଲଳିତ ॥ ୫୮
ନାନା କୁସୁମ ପରିମଳ । ସୁଗନ୍ଧ ସମୀର ଶୀତଳ ॥ ୫୯
ମର୍କତ ବଇଡୂର୍ଯ୍ୟ ହେମ । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବିମାନ ॥ ୬୦
ପ୍ରଣାମ କରି ହରି ପାଦେ । ଭକତେ ବସନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ॥ ୬୧
ସୁନ୍ଦରୀ ଶତଶତ ଯହିଁ । ବସନ୍ତ ହରିକଥା ଗାଇ ॥ ୬୨
ପରମଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯହିଁ ନିତ୍ୟେ । ନୀଳ ଲୋହିତ ପଦ୍ମ ହସ୍ତେ ॥ ୬୩
ସ୍ଫଟିକ ପୁରମଧ୍ୟେ ବସେ । ପଦେ ନୂପୁର ଧ୍ୱନି ଘୋଷେ ॥ ୬୪
ସୁବର୍ଣ୍ଣସ୍ତମ୍ଭ ଗୃହମଧ୍ୟେ । ବିରାଜେ ଭୁବନ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୬୫
ପଦ୍ମ କଳ୍ପିତ ସମ୍ମାର୍ଜନୀ । ମାର୍ଜନା କଲା ପ୍ରାୟେ ମାନି ॥ ୬୬
ଯହିଁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କୁତୂହଳେ । ସକଳ ପରିଷ୍କରୀ ମେଳେ ॥ ୬୭
ଯଦ୍ୟପି ଧୂଳି ତହିଁ ନାହିଁ । ବିନୟ ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୬୮
ଗୋବିନ୍ଦ ଅନୁଗ୍ରହ ଆଶେ । ସ୍ୱବନେ ତୁଳସୀର ବାସେ ॥ ୬୯
ପୂଜନ୍ତି କୃଷ୍ଣର ଚରଣ । ତେଣେ ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ॥ ୭୦
ସେ ବନେ ବାପୀ ପୁଷ୍କରିଣୀ । ତୀରେ ବିଦ୍ରୁମଘାଟ ଶ୍ରେଣୀ ॥ ୭୧
ସେ ଶୁଦ୍ଧଜଳେ ମୁଖ ଚାହିଁ । ବିଷ୍ଣୁଚୁମ୍ବନ ମନେ ବହି ॥ ୭୨
ସେ ବିଷ୍ଣୁପୁରେ ପାପୀଜନ । ପ୍ରବେଶେ ନୁହନ୍ତ ଭଜନ ॥ ୭୩
ଯେ ଅର୍ଥେ କାମେ ରତି କରେ । ଗୋବିନ୍ଦ ଗୁଣ ନ ସୁମରେ ॥ ୭୪
ଦୁଷ୍କୃତମାର୍ଗେ ଯେ ରମନ୍ତ । ନରକମାର୍ଗେ ଯାର ଗତି ॥ ୭୫

ସେ କାହିଁ ପଶିବେ ସେ ପୁରେ । ନରକେ ପଡନ୍ତି ନିର୍ଭରେ ॥ ୭୬
ସେ ଦେହ ପାଇ ଯେଉଁ ଜନ । ନ କରେ ହରିର ସେବନ ॥ ୭୭
ଏ ଅତି ଦୁଃଖ ହିଁ ବିଦିତ । ସେ ବିଷ୍ଣୁମାୟା ବିମୋହିତ ॥ ୭୮
ଯେ ଯୋଗମାର୍ଗେ ଅନୁରାଗେ । କଠୋର ତପକର୍ମ ସାଧେ ॥ ୭୯
ମନ-ପବନ ହୃଦେ ରୁନ୍ଧ । ଚଞ୍ଚଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିରୋଧି ॥ ୮୦
ଯେବେ ଗୋବିନ୍ଦଭାବ ନାହିଁ । ସେ ପୁରେ ପଶିବେ ସେ କାହିଁ ॥ ୮୧
ବିଷ୍ଣୁର ମାୟାବଳେ ଜଡ । ଜନ୍ମ-ମରଣେ ଥାନ୍ତି ପଡ ॥ ୮୨
ମୋ ଆଦି ଦେବେ ଯା ଚରଣେ । ଭଳେ ଖଟନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୮୩
ନମନ୍ତ ଭୃତ୍ୟପ୍ରାୟ ହୋଇ । ପାଦେ ଖଟନ୍ତି ବଳି ଦେଇ ॥ ୮୪
ବିଷ୍ଣୁର ଯଶ ଗୁଣଗାଥା । ନିତ୍ୟେ କରନ୍ତି ମନେ ଚିନ୍ତା ॥ ୮୫
ଆନନ୍ଦେ ଅଶ୍ରୁବହେ ନେତ୍ରେ । ରୋମହରଷ ସର୍ବଗାତ୍ରେ ॥ ୮୬
ହରିଭକତି ଭବେ କରି । କାରୁଣ୍ୟ ହିଂସା ପରିହରି ॥ ୮୭
ସେମାନେ ଯାନ୍ତି ଆତ୍ମ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ । ସୁଖେ ବସନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁପଦେ ॥ ୮୮
ଏମନ୍ତ ବିଷ୍ଣୁର ଭୁବନେ । ପଶିଲେ ମୋହର ନନ୍ଦନେ ॥ ୮୯
ଦେଖିଲେ ଅପୂର୍ବ-ଭୁବନ । ଜଗତଗୁରୁର ଯେ ସ୍ଥାନ ॥ ୯୦
ବିବିଧ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବମାନେ । ବିମାନେ ଦୀପ୍ତ ଏ ଭୁବନେ ॥ ୯୧
ଯହିଁ ପୁରାଣ ଇତିହାସ । ଆଗମ ନିଗମ ପ୍ରକାଶ ॥ ୯୨
ତର୍କ ବେଦାନ୍ତ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ । ନ୍ୟାୟ ମୀମାଂସା ଆଦି ଯେତେ ॥ ୯୩
ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ଅବଧାନେ । କୃଷ୍ଣଚରିତ ଗୁଣଗାନେ ॥ ୯୪
ଏମନ୍ତେ ଶାସ୍ତ୍ରେ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତେ । ଯହିଁ ସେବନ୍ତି ଅବିରତେ ॥ ୯୫
ସେ ପୁରେ ପଶି ମନସୁଖେ । କୃଷ୍ଣ ମହିମା ଗାଇ ମୁଖେ ॥ ୯୬
ନିରତେ ହରିଗୁଣ ଚିନ୍ତ । କୃଷ୍ଣମାୟାରେ ନ ପଡନ୍ତି ॥ ୯୭
ଋଷିକୁମରେ ଏକମେଳେ । ଆନନ୍ଦେ ଷଡଦ୍ୱାରେ ଗଲେ ॥ ୯୮
ସପତଦ୍ୱାରେ ଯାନ୍ତେ ଚଳେ । ଆଗେ ମିଳିଲେ ଦ୍ୱାରପାଳେ ॥ ୯୯
କିରୀଟ କୁଣ୍ଡଳ କେୟୁର । ଅମୂଲ୍ୟବେଶେ ଶୋଭକର ॥ ୧୦୦
ଉଚ୍ଚ ସୁନ୍ଦର ବକ୍ଷସ୍ଥଳ । କଣ୍ଠେ ଲମ୍ବଇ ବନମାଳ ॥ ୧୦୧
ଦିଶନ୍ତି କୃଷ୍ଣରୂପ ତେତେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣବେତ ଧରି ଭୁଜେ ॥ ୧୦୨
ଏମନ୍ତେ ବେନି ଦ୍ୱାରପାଳ । ଦେଖିଣ ମୋହର କୁମର ॥ ୧୦୩

ସେ ବ୍ରହ୍ମଋଷି ପ୍ରତିଦ୍ୱାରେ । ଯେମନ୍ତେ ଗଲେ ବିଷ୍ଣୁପୁରେ॥ ୧୦୪
ତେମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ନ ପଚାରି । ସପ୍ତମେ ଯାନ୍ତେ ଭଇଚାରି ॥ ୧୦୫
ଦ୍ୱାରେ କବାଟ ହେମମୟେ । ପ୍ରାଣୀନୟନ ମନ ମୋହେ ॥ ୧୦୬
ସେ ଦ୍ୱାରେ ମିଳି ବେନିଭଇ । ଦ୍ୱାର ରୁନ୍ଧିଲେ ରୋଷବହି ॥ ୧୦୭
ସେ ଚାରିଭଇ ମୋର ସୁତ । ଦେବଙ୍କ ପୂର୍ବସର୍ଗେ ଜାତ ॥ ୧୦୮
ସ୍ୱଭାବେ ବୃଦ୍ଧ ସେ ଅଟନ୍ତି । ବାଳକପ୍ରାୟ ତନୁକାନ୍ତି ॥ ୧୦୯
ପଞ୍ଚବରଷ ପୁତ୍ରପ୍ରାୟେ । ଦିଶନ୍ତି ବସ୍ତ୍ର ନାହିଁ ଦେହେ ॥ ୧୧୦
ଉଲଗ୍ନ ଦେଖି ତାଙ୍କ ବେଶ । ତାହାଙ୍କୁ କଲେ ଉପହାସ ॥ ୧୧୧
ତକ୍ଷଣେ ବେତ୍ର ଧରି କରେ । ନିଷେଧ କଲେ ସପ୍ତଦ୍ୱାରେ ॥ ୧୧୨
ଦେବେ ଦେଖନ୍ତି ଶୂନ୍ୟେ ରହି । ନିରୋଧ କଲେ ବେନିଭଇ ॥ ୧୧୩
ସେ ଚାରିଋଷି ରହି ଦ୍ୱାରେ । ମନେ ବିଚାରି କୋପଭରେ ॥ ୧୧୪
ବିଷ୍ଣୁର ଅତି ପ୍ରିୟପଣେ । ପାଦେ ଖଟନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୧୧୫
ଦେଖି ନ ପାରି କୃଷ୍ଣରୂପ । ହୃଦେ ବସିଲା ଗରୁତାପ ॥ ୧୧୬
ବ ।ଲନ୍ତି ଅନ୍ୟୋଅନ୍ୟେ ଚାହିଁ । ଏ ଭବ ଏ ପୁରେ ତ ନାହିଁ ॥ ୧୧୭
ଏ ଦ୍ୱାରପାଳ ପଣେ ଥାଇ । କୁହୁକ ଜନପ୍ରାୟ ହୋଇ ॥ ୧୧୮
ଯେ ବଇକୁଣ୍ଠପୁରେ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ନ ଲାଗେ ରିପୁ ଭ୍ରାନ୍ତି ॥ ୧୧୯
କାମାଦି ଶତ୍ରୁ ଷଡଭଇ । ଏ ପୁରେ ସମ୍ଭବିବେ କାହିଁ ॥ ୧୨୦
ସ୍ୱଭାବେ ସର୍ବପ୍ରାଣୀ ହୃଦେ । ହରି ବସନ୍ତି ଆତ୍ମାପଦେ ॥ ୧୨୧
ବାହ୍ୟ ଅନ୍ତରେ ବିଶ୍ୱରୂପୀ । ଘଟ ଆକାଶ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟାପି ॥ ୧୨୨
କରନ୍ତି ଆତ୍ମାର ପ୍ରକାଶ । ପଣ୍ଡିତେ ଯହିଁରେ ସନ୍ତୋଷ ॥ ୧୨୩
ସମ ବିଷମ ଯହିଁ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାୟ କଲେ ବେନିଭଇ ॥ ୧୨୪
ବିଷ୍ଣୁର ଦ୍ୱାରପାଳ ଭବେ । ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ମତ୍ତଗର୍ବେ ॥ ୧୨୫
କପଟଧର୍ମୀ ବେନିଭଇ । ଏ ପୁରେ ଥିବା ନ ଯୋଗାଇ॥ ୧୨୬
ବେଗେ ପଡନ୍ତୁ ମହୀତଳେ । ଜନ୍ମିବେ ଅସୁରଙ୍କ କୁଳେ ॥ ୧୨୭
ତୃତୀୟଜନ୍ମ ଭୋଗ ସାରି । ପୁଣି ଲଭିବେ ବିଷ୍ଣୁପୁରୀ ॥ ୧୨୮
ଏମନ୍ତ ଶାପ ତାଙ୍କୁ ଦ୍ୟନ୍ତେ । ଦ୍ୱାରେ ଶୁଣିଲେ ବେନିଭ୍ରାତେ॥ ୧୨୯
ଏ ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡ ଅନିର୍ବାର । କେବେହେଁ ନାହିଁ ପ୍ରତିକାର ॥ ୧୩୦
ମୁନି ବଚନେ ଦ୍ୱାରପାଳ । ମନରେ ହୋଇଲେ ବିକଳ ॥ ୧୩୧

ଏମନ୍ତେ ଅତିଭୟ ମନେ । ପାଦେ ପଡ଼ିଲେ ବେନିଜନେ ॥ ୧୩୨
ଉଠିଣ ଶିରେ କର ଦେଇ । କହନ୍ତି ମୁନିଙ୍କି ଅନାଇଁ ॥ ୧୩୩
ଏ ଦଣ୍ଡ ଉଚିତ ଆମ୍ଭର । ଏଥି ବା କି ଦୋଷ ତୁମ୍ଭର ॥ ୧୩୪
ଦେବହେଳନ କର୍ମ କରି । ଅସୁରଦେହେ ଅବତରି . ॥ ୧୩୫
ତହିଁକି ନାହିଁ ଆମ୍ଭ ଡର । କେବଳ କୃପା ଏତେ କର ॥ ୧୩୬
ଅର୍ଜିଲା କର୍ମର ଆୟତ୍ତେ । ଜନ୍ମ ମରଣ ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୩୭
ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ମୁନିବର । କରିବ ପାପୀ ପ୍ରତିକାର ॥ ୧୩୮
କୃଷ୍ଣର ସ୍ମରଣ ଆମ୍ଭର । ଯେମନ୍ତେ ନୋହିବ ବିସ୍ମର ॥ ୧୩୯
ମୁନି ବୋଲନ୍ତି ଦୟାଚିତ୍ତେ । ସ୍ୱଭବେ ଥିବ ଦୁଷ୍ଟମତେ ॥ ୧୪୦
ତୁମ୍ଭର ଦେହେ ବିଷ୍ଣୁଭବ । କଳାଏ ଅଂଶମାତ୍ର ଥିବ ॥ ୧୪୧
ଏବେ ହୋ ଶୁଣ ସୁରଗଣ । ତାହା ଜାଣିଲେ ନାରୟଣ ॥ ୧୪୨
ମୁନିହେଳନ କର୍ମ ଶୁଣି । ପ୍ରଭୁ ବାହାର ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୧୪୩
ଦ୍ୱାରପାଳଙ୍କୁ ଦୟା ବହି । ଭୃତ୍ୟବତ୍ସଳ ଭବଗ୍ରାହୀ ॥ ୧୪୪
ଲକ୍ଷ୍ମୀର କରେ ଦେଇ କର । ଗୋବିନ୍ଦ ହୋଇଲେ ବାହାର ॥ ୧୪୫
ଗୋବିନ୍ଦ ଚଳନ୍ତି ଚରଣେ । ଯହିଁ ଅଛନ୍ତି ମୁନିଗଣେ ॥ ୧୪୬
ପରମହଂସ ଦୀକ୍ଷା ବହି । ତେଜେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରବିଭଇ ॥ ୧୪୭
କୋପେ କମ୍ପନ୍ତି ମହାତାପେ । ଗୋବିନ୍ଦ ମିଳିଲେ ସମୀପେ ॥ ୧୪୮
ଯାହାର ଦରଶନ ଅର୍ଥେ । ଯୋଗ ସାଧନ୍ତି ମୁନି-ସଙ୍ଘେ ॥ ୧୪୯
ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ ପରିବାରୀ । କରେ ଚାମର ଛନ୍ତି ଧରି ॥ ୧୫୦
କେ ଶୁକ୍ଳ ପାଟଛତ୍ର କରେ । ଘେନି ଚଳନ୍ତି ଧୀରେଧୀରେ ॥ ୧୫୧
ଛତ୍ରେ ମୁକୁତାମାଳ ଶୋହେ । ହିମ ଶୀକର କଣା ବହେ ॥ ୧୫୨
ପ୍ରସନ୍ନମୁଖ ଭଗବାନ । କିବା ସୁନ୍ଦର ଅନୁପମ ॥ ୧୫୩
ସ୍ନେହ ଦୟାରେ ସର୍ବଜନ । ମନ ମୋହିଲେ ଭଗବାନ ॥ ୧୫୪
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ । କମଳା ବସନ୍ତି ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୧୫୫
କୌସ୍ତୁଭମଣି କଣ୍ଠେ ଶୋହେ । ଅଶେଷ ଜନମନ ମୋହେ ॥ ୧୫୬
ପୀତବସନ କଟୀମାଝେ । କନକମେଖଳା ବିରାଜେ ॥ ୧୫୭
ଉରେ ଲମ୍ବଇ ବନମାଳ । ସୁନ୍ଦର ଅଳକ କପୋଳ ॥ ୧୫୮
କେୟୁର କଙ୍କଣ ବିରାଜେ । ରୂପେ କୋଟିଏ କାମଗଞ୍ଜେ ॥ ୧୫୯

ଲୀଳାଅମ୍ବୁଜ ଏକକରେ । ଚଳନ୍ତେ ଭ୍ରମଇ ସେ କରେ ॥ ୧୬୦
ବିଜୁଳି ପ୍ରାୟେ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳେ । ଶୋଭଇ ମକରକୁଣ୍ଡଳେ ॥ ୧୬୧
ଶିରେ ମୁକୁଟମଣି ଶୋହେ । ଅଧିକେ ଜଗୁଜନ ମୋହେ ॥ ୧୬୨
ଚତୁର ବାହୁର ମଧ୍ୟର । ସୁସଞ୍ଚ ମନୋହର ହାର ॥ ୧୬୩
କଣ୍ଠେ ଲମ୍ବଇ ମଣିହାର । ମଧ୍ୟେ କୌସ୍ତୁଭ ରତ୍ନସାର ॥ ୧୬୪
ଏମନ୍ତେ ନାନାରତ୍ନ ପୁଞ୍ଜେ । ତେଜେ କମଳାରୂପ ଗଞ୍ଜେ ॥ ୧୬୫
ବ୍ରହ୍ମା-ଶଙ୍କର-ଦେବ ମନ । ମୋହନ ରୂପେ ହୋଏ ଛନ୍ନ ॥ ୧୬୬
ସ୍ଥିର ଲୋଚନେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତେ । ଦେଖି ତୃପତ ନୋହେ ଚିତ୍ତେ ॥ ୧୬୭
ଆନନ୍ଦେ ସର୍ବ ମୁନିବରେ । ନମିଲେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୟରେ ॥ ୧୬୮
ସେ ହରି ଚରଣାରବିନ୍ଦ । କିଞ୍ଜଳ୍କ ତୁଳସୀ ଆମୋଦ ॥ ୧୬୯
ପବନ ନାସାଦ୍ୱାରେ ପୂରେ । ଚିତ୍ତ ଶରୀର କ୍ଷୋଭ କରେ ॥ ୧୭୦
କୃଷ୍ଣ ସୁନ୍ଦର ମୁଖହାସ । ଯେହ୍ନେ ସୁନୀଳ ପଦ୍ମକୋଷ ॥ ୧୭୧
ବିମ୍ବଅଧରେ କୁନ୍ଦହାସ । ଅଶେଷ ଜନମନ ତୋଷ ॥ ୧୭୨
ସେରୂପ ଦେଖି ପୁଣି ଚିତ୍ତେ । ଧ୍ୟାନ ନିବେଶି ପାଦଗତେ ॥ ୧୭୩
ଅରୁଣ ମଣି ନଖକାନ୍ତ । ନିଶ୍ଚଳ ଲୋଚନେ ଧରନ୍ତ ॥ ୧୭୪
ଯାହାର ଗତି ଯୋଗମାର୍ଗେ । ଧ୍ୟାନେ ଚିନ୍ତନ୍ତ ମୁନିବର୍ଗେ ॥ ୧୭୫
ସେ ରୂପ ନୟନଗୋଚରେ । ଦେଖିଲେ ମୋହର କୁମରେ ॥ ୧୭୬
ଅଷ୍ଟଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମୁକ୍ତକଳ୍ପ । ଦେଖନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ନିଜରୂପ ॥ ୧୭୭
ତକ୍ଷଣେ ଶିରେ କର ଦେଇ । ବୋଲନ୍ତି କୃଷ୍ଣ ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୧୭୮

କୁମାରଗଣ ଉବାଚ

ଯେ ହରି ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଶରୀରେ । ଅନନ୍ତ ହୃଦୟେ ବିହରେ ॥ ୧୭୯
ସାଧୁ ଅସାଧୁ ଯାର ନାହିଁ । ତାର ମହିମା କେବା କହି ॥ ୧୮୦
ସେ ହରି ଆମ୍ଭ ଦୃଷ୍ଟିପଥେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ମିଳିଲେ ଅଗତେ ॥ ୧୮୧
ଯାହାର ଗୁଣ କର୍ମ ଗାଥା । ଏକାନ୍ତେ ବସି ଆମ୍ଭ ପିତା ॥ ୧୮୨
କହିଲେ ପରମ ଆନନ୍ଦେ । ବ୍ରହ୍ମବିଗ୍ରହ ଅନୁବାଦେ ॥ ୧୮୩
ସେ ପଶି ଆମ୍ଭ କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରେ । ରହିଲା ହୃଦୟ-ବିବରେ ॥ ୧୮୪
ତୁ ନାଥ ପରମାର୍ଥ-ତତ୍ତ୍ୱ । ଯୋଗେ ସାଧନ୍ତି ମୁନିସତ୍ତ୍ୱ ॥ ୧୮୫

ତୋ ଧ୍ୟାନ ରଚି ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣେ । ଯେବା ଚିନ୍ତନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୧୮୬
ସଂସାର ଅନୁତାପେ ଯନ୍ତି । ସୁହୃଦ ଭକ୍ତିଭାବେ ଚିନ୍ତି ॥ ୧୮୭
ହୃଦରେ ସ୍ଥାପି ତୋର ରୂପ । ବେଗେ ଛାଡ଼ନ୍ତି ତିନିତାପ ॥ ୧୮୮
ତୋର ପ୍ରସାଦ ଆତ୍ୟନ୍ତିକେ । ମନେ ଚିନ୍ତନ୍ତି ଯେବା ଲୋକେ ॥ ୧୮୯
କି ଅବା ଅନ୍ୟ ଇଚ୍ଛା ତାର । ଅଛି ଏ ସଂସାର ଭିତର ॥ ୧୯୦
ଭୋ ଦେବ ତୋହର ଚରଣେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ପଶନ୍ତି ଶରଣେ ॥ ୧୯୧
ତୋର କଥାରେ ଯାର ରତି । ଘୋରସଂସାରୁ ତରିଯାନ୍ତି ॥ ୧୯୨
ଆମ୍ଭେ ତୋ ଭକ୍ତେ ଶାପ ଦେଇ । ଯେ ପାପ ଅର୍ଜିଲୁ ଗୋସାଇଁ ॥ ୧୯୩
ସେ ପାପେ ନାନା ଯୋନିଗତେ । ଜନମ ଲଭି ଭୂମିଗତେ ॥ ୧୯୪
ତୋ ଯଶ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗେ । ତୋ ନାମ ଗୁଣି ଜିହ୍ୱାଅଗ୍ରେ ॥ ୧୯୫
ତୋର ଚରଣେ ହେଉ ରତି । ଆମ୍ଭର ଜଡ଼ବୁଦ୍ଧି ମତି ॥ ୧୯୬
ବଚନ ତୋ ଚରଣେ ରହୁ । ତୁଳସୀ ପ୍ରାୟେ ଶୋଭା ପାଉ ॥ ୧୯୭
ତୋ ଗୁଣଗଣେ କର୍ଣ୍ଣପଥ । ଶ୍ରବଣେ ପୂରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୯୮
ତୁ ରୂପ ଦେଖାଇ ପବିତ୍ର । କୃତାର୍ଥ କଲୁ ଆମ୍ଭ ନେତ୍ର ॥ ୧୯୯
ଭୋନାଥ କମଳାରମଣ । ଅନାଦି ପରମ କାରଣ ॥ ୨୦୦
ଅଜିତଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜନର । ତୋ ରୂପ ଅଟେ ଅଗୋଚର ॥ ୨୦୧
ଏମନ୍ତେ କହି ମୋର ସୁତେ । ନମିଲେ ବିଷ୍ଣୁ ପାଦଗତେ ॥ ୨୦୨
ସେ ହରି ଚରଣକମଳେ । ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ଧ୍ୟାନବଳେ ॥ ୨୦୩
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୨୦୪

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଜୟବିଜୟୟୋଃ ସନକାଦିଶାପୋ ନାମ
ପଞ୍ଚଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷୋଡ଼ଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ବ୍ରହ୍ମାଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ମୁନିଙ୍କ ବଚନ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ॥ ୧
ମୁନିଙ୍କ ମୁଖ ଚାହିଁ ଭଣି । ମଞ୍ଜୁ କୋମଳ ଶୁଭବାଣୀ ॥ ୨

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଜୟ ବିଜୟ ବେନିଭ୍ରାତେ । ମୋଦ୍ୱାରେ ଥାନ୍ତି ଅବିରତେ ॥ ୩
ମୋ ପାରିଷଦ ବେନିଜନେ । ଦ୍ୱାରେ ଖଟନ୍ତି ମୋଭୁବନେ ॥ ୪
କଦର୍ଥି କରି ଯେବେ ମୋତେ । କୋପ ବସାଇ ତୁମ୍ଭ ଚିତ୍ତେ ॥ ୫
ଯେ ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡ ଏ ପାଇଲେ । ଅନ୍ୟଥା ନୋହେ କାହା ବୋଲେ ॥ ୬
ଅସାଧୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ କରନ୍ତି । ସେ ଅପରାଧେ ଦଣ୍ଡ ପାନ୍ତି ॥ ୭
ମୁହିଁ ସମ୍ମତ କଲି ଚିତ୍ତେ । ଦେବହେଳନ ଅନୁମତେ ॥ ୮
ଯେଣୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଇଷ୍ଟ ମୋର । ତେଣୁ ସୁଦୟା ତୁମ୍ଭେ କର ॥ ୯
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ଚିତ୍ତେ । ଏହାଙ୍କ ଦୋଷ କ୍ଷମ ମୋତେ ॥ ୧୦
ଅଯଶ ସଂସାରେ ପ୍ରକାଶେ । ବ୍ୟାଧି ଯେସନେ ରୂପନାଶେ ॥ ୧୧
ଯାହାର ଗୁଣ ଯଶ ସାର । ଯେହ୍ନେ ନିର୍ମଳ ସୁଧାଧାର ॥ ୧୨
ଶ୍ରବଣପୁଟେ କରି ପାନ । ସଂସାରୁ ତରେ ସର୍ବଜନ ॥ ୧୩
ସେ ବଇକୁଣ୍ଠନାଥ ମୁହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଭବ ହୃଦେ ବହି ॥ ୧୪
ତୁମ୍ଭର କୋପ ଅତିରେକେ । ମିଳିଲି ତୁମ୍ଭର ସମୀପେ ॥ ୧୫
ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଭବ ଦୂରକରି । ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋପ ହୃଦେଧରି ॥ ୧୬
ବିହିଲ ଦ୍ୱାରପାଳେ ଦଣ୍ଡ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ତେଜ ପରଚଣ୍ଡ ॥ ୧୭
ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବାକାଳେ । ପବିତ୍ର ରେଣୁ ମୋ ପୟରେ ॥ ୧୮
ସଦ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ମଳହରେ । ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ନିସ୍ତାରେ ॥ ୧୯
ସେ ପାଦ କମଳା ନିରତେ । ପ୍ରେମେ ନ ଛାଡ଼େ କଦାଚିତେ ॥ ୨୦
ଯାର କଟାକ୍ଷ ଲେଶ ପାଇଁ । ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବ ତପଧ୍ୟାୟି ॥ ୨୧
ମୋତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ବେଦମାର୍ଗେ । ଯଜ୍ଞେ ପୂଜନ୍ତି ହବିର୍ଭାଗେ ॥ ୨୨
ଦଧି ଓଦନ ଘୃତପ୍ଲୁତେ । ମଧୁ ସଂଯୁକ୍ତ ବେଦମତେ ॥ ୨୩
ଏଣେ ସନ୍ତୋଷ ମୋର ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେହେ ମୁଁ ବସଇ ॥ ୨୪
ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁଖେ ଯେବେ ଭକ୍ଷେ । ମୁହିଁ ଭୁଞ୍ଜଇ ତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ॥ ୨୫

ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଦରଜ ବଳେ । ମୁଁ ଏ ସଂସାରଜନ ମେଳେ ॥ ୨୬
ମାୟା ବିଭୂତି ଅଇଶ୍ୱର୍ଯେ । ଭୁଞ୍ଜଇ ସର୍ବଦେହ ମାଝେ ॥ ୨୭
ମୋ ପାଦଜଳ ଅଘ ଦହେ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଶିରେ ବହେ ॥ ୨୮
ପବିତ୍ର ହୋନ୍ତି ତିନିଲୋକେ । ଏମନ୍ତ ହେଲେହେଁ ମସ୍ତକେ ॥ ୨୯
କିରୀଟେ ଯାର ରେଣୁ ବହେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦୋଷ କେ ନ ସହେ ॥ ୩୦
ବିପ୍ର-ଶରୀର ମୋର ତନୁ । ଏଣୁ ଦୁଃସହ ବିପ୍ର-ମନ୍ୟୁ ॥ ୩୧
ଯେ ଭେଦବୁଦ୍ଧିଟି ବିଚାରି । ମୋତେ ଚିନ୍ତନ୍ତି ଭିନ୍ନକରି ॥ ୩୨
ସେ ମୋରେ ଅପରାଧ କରେ । କେବେହେଁ ସଂସାରୁ ନ ତରେ ॥୩୩
ଯମର ଗୃଧ୍ରରୂପୀ ଦୂତ । ଚଞ୍ଚୁରେ ନାଶେ ଦୃଷ୍ଟିପଥ ॥ ୩୪
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେହେ ଦ୍ରୋହ ଚିନ୍ତି । ଏ ଭବସିନ୍ଧୁ ନ ତରନ୍ତି ॥ ୩୫
ବିପ୍ର ଭକତି ତେଜି ନିତ୍ୟେ । ଭ୍ରମନ୍ତି ଘୋରମାୟା ପଥେ ॥ ୩୬
ସ୍ୱଭାବ କର୍ମ ଦୂର କରି । ବିକର୍ମ ମତ ଅନୁସରି ॥ ୩୭
ପାଷଣ୍ଡବାଦ ଅନୁକ୍ଷଣେ । କରନ୍ତି ବିଦ୍ୟାଗର୍ବ ପଣେ ॥ ୩୮
ନୁହଁନ୍ତି ମୋହରେ ବିଶ୍ୱାସ । ଏଣୁ ସଂସାରେ ହୋନ୍ତି ନାଶ ॥ ୩୯
ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ରୋଧ କଲେ ଚିତ୍ତେ । ଯେ ଶାନ୍ତ କରେ ଯଥୋଚିତେ ॥ ୪୦
କଟୁ ଭଷଣ ବ୍ରାହ୍ମଣର । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଯେଉଁ ନର ॥ ୪୧
ପୁତ୍ରର ପ୍ରାୟେ କରେ ସ୍ନେହ । ତା ବଶୀଭୂତ ମୋର ଦେହ ॥ ୪୨
ବିପ୍ରଭକ୍ତିରେ ମୋ ସନ୍ତୋଷ । ମୁହିଁ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ବଶ ॥ ୪୩
ସେ ବେଗେ ଭବନଦୀ ତରେ । ଏ ଭାବେ ମୋତେ ବଶ କରେ ॥ ୪୪
ତୁମ୍ଭର ଭାବେ ଯେହୁ ଭାବି । ଶେଷେ ତରନ୍ତି ଭବନଦୀ ॥ ୪୫
ତୁମ୍ଭର ମତ ଯେ ଆଚରି । ମାୟାସମୂହ ପରିହରି ॥ ୪୬
ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣେ ପଶେ ଯାଇ । ଉଦୟ ଅସ୍ତ ତାର ନାହିଁ ॥ ୪୭
ଏମନ୍ତ କହି ଭଗବାନ । ମୋହିଲେ ସନକାଦି ମନ ॥ ୪୮
ତୁମ୍ଭର ବ୍ରହ୍ମଶାପ ଫଳେ । ତୃତୀୟ ଜନ୍ମ ରବିତଳେ ॥ ୪୯
ଦୁଷ୍ଟଆଚାର କର୍ମ କରି । ଧର୍ମ ଅଧର୍ମ ନ ବିଚାରି ॥ ୫୦
ଏବେ ଏ ତୁମ୍ଭର ସନ୍ତୋଷେ । ପୁଣି ମିଳିବେ ମୋର ପାଶେ ॥ ୫୧
ମୁଁ ପୁଣି ତାଙ୍କ ଉପକାରେ । ଶରୀର ବହିବି ସଂସାରେ ॥ ୫୨
କରିବି ତାହାଙ୍କୁ ନିସ୍ତାର । କହିଲେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରଧର ॥ ୫୩

ବ୍ରହ୍ମାଉବାଚ

ଏମନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ମଞ୍ଜୁବାଣୀ । ସନ୍ତୋଷ ବିପ୍ରବରେ ଶୁଣି ॥ ୫୪
ବିଷ୍ଣୁର ଭକ୍ତି ହୃଦେ ବହି । ବୋଲନ୍ତି ଶିରେ କର ଦେଇ ॥ ୫୫

ଋଷିଗଣ ଉବାଚ

ହେ ଦେବଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି । ଆମ୍ଭେ ନ ଜାଣୁ ତୋରଗତି ॥ ୫୬
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରି । ଯାହା ବୋଇଲୁ ନରହରି ॥ ୫୭
ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟଦେବ ତୋ ମହିମା । ତୋ ଗତି ନ ଜାଣନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମା ॥ ୫୮
ତୁ ପୁଣି ଦେବ ବିପ୍ରଙ୍କର । ଆତ୍ମା ସୁହୃଦ ଶକ୍ତିଧର ॥ ୫୯
ଧର୍ମ ତୋ ଶରୀରୁ ପ୍ରକାଶେ । ଯେ ଧର୍ମ ସୃଷ୍ଟି ପାପ ନାଶେ ॥ ୬୦
ତୁ ନାଥ ନିର୍ବିକାର ଧର୍ମ । ତାର ରକ୍ଷଣ ତୋର କର୍ମ ॥ ୬୧
ଯାହାର ଅନୁଗ୍ରହେ ଜନ । ଧର୍ମ ସଞ୍ଚୟେ ଦ୍ୟନ୍ତି ମନ ॥ ୬୨
ତୋ ପାଦପଦ୍ମ ସେବାଫଳେ । ମୃତ୍ୟୁ ଜିଣନ୍ତି ଅବହେଳେ ॥ ୬୩
ତୁ ଅଟୁ ଏମନ୍ତ ପୁରୁଷ । ଆମ୍ଭର ଅନୁଗ୍ରହେ ଆଶ ॥ ୬୪
ଏ ତୋର ଗତି ବିପରୀତ । କେ ଅବା ଜାଣିବ କିଞ୍ଚିତ ॥ ୬୫
ଏମନ୍ତ ମୁନିଙ୍କ ବଚନ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ॥ ୬୬
ବ୍ରାହ୍ମଣଭାବ ଚିତ୍ତେ ବହି । କହନ୍ତି ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଅନାଇ ॥ ୬୭

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଜୟ ବିଜୟ ବେନିଭାଇ । ତୁମ୍ଭର ଚିତ୍ତେ କ୍ରୋଧ ଦେଇ ॥ ୬୮
ଅସୁରଯୋନି ଏ ପାଇବେ । ଦୁଷ୍କୃତ କର୍ମ ଆଚରିବେ ॥ ୬୯
ପୁଣି ଆସିବେ ମୋର ପୁରେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣବେତ୍ର ଧରି କରେ ॥ ୭୦
ଏ ବଇକୁଣ୍ଠ ପୁରେ ବାସ । ଯେବେ ତୁମ୍ଭର ମନ ତୋଷ ॥ ୭୧

ବ୍ରହ୍ମା ଉବାଚ

ଏ ଶୁଣି ମୋହର ନନ୍ଦନେ । ତକ୍ଷଣେ ଆନନ୍ଦ ଲୋଚନେ ॥ ୭୨
ବିଷ୍ଣୁର ମୁଖ ଦେଖି ତୋଷେ । ବେଗେ ମିଳିଲେ କୃଷ୍ଣ ପାଶେ ॥ ୭୩

ସ୍ୱଭବେ ବିଷ୍ଣୁର ଭୁବନ । ଯହିଁ ନଥାନ୍ତି ଦୁଷ୍ଟଜନ ॥ ୭୪
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ କରି ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ । ଆଜ୍ଞା ମାଗିଣ ମୁନିଗଣ ॥ ୭୫
ବିଷ୍ଣୁର ପାଦେ ସେ ନମିଲେ । ଆନନ୍ଦେ ନିଜସ୍ଥାନେ ଗଲେ ॥ ୭୬
ଦ୍ୱାରପାଳଙ୍କ ମୁଖ ଚାହିଁ । କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭବଗ୍ରାହୀ ॥ ୭୭
ତୁମ୍ଭେ ଯେ ଧରଣୀମଣ୍ଡଳେ । ଜନ୍ମିବ ଅସୁରଙ୍କ କୁଳେ ॥ ୭୮
ତୁମ୍ଭ କୁଶଳ ମୁଁ କରିବି । ତୃତୀୟଜନ୍ମ ଉଦ୍ଧରିବି ॥ ୭୯
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାପ ନାଶ ପାଇଁ । ମୁଁ ଅବା ସମର୍ଥ ଅଟଇ ॥ ୮୦
ହେଲେହେଁ ସମ୍ମତ ମୋହର । ଭୟ ନ କର ବେନିବୀର ॥ ୮୧
ଏ କଥା କମଳା ସମୀପେ । କହି ମୁଁ ଅଛି ପୂର୍ବକଳ୍ପେ ॥ ୮୨
ମୋର ଏକାନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯାନ୍ତେ । ଯେବେ ନିରୋଧ କଲ ପଥେ ॥ ୮୩
ବ୍ରହ୍ମହେଳନ ଯେ କରନ୍ତି । ମୋ ହୃଦେ ଶଲ୍ୟ ସମର୍ପନ୍ତି ॥ ୮୪
ତୁମ୍ଭର ତାରଣ ନିମନ୍ତେ । ମୁଁ ଦେହ ବହିବି ଜଗତେ ॥ ୮୫
ଭୁବନେ ରହିବ ମୋ ଯଶ । ଶୁଣନ୍ତେ ପାପ ଯିବ ନାଶ ॥ ୮୬
ମୋ କଥା ଭୁବନ-ପାବନୀ । ଏ ଭୂମିମଧ୍ୟେ ଦେହ ଘେନି ॥ ୮୭
କରିବେ ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନ । ଶୁଣି ତରିବେ ସର୍ବଜନ ॥ ୮୮

ବ୍ରହ୍ମୋବାଚ

ଏମନ୍ତେ ଦ୍ୱାରପାଳେ କହି । ନିଜ ଭୁବନେ ଭବଗ୍ରାହୀ ॥ ୮୯
ବସିଲେ କମଳାର ମେଳେ । ଆବୃତ ବିମାନ ସଙ୍କୁଳେ ॥ ୯୦
ସେ ଦ୍ୱାରପାଳ ବେନିଭାଇ । ଭଳନ୍ତି ଦଶଦିଗ ଚାହିଁ ॥ ୯୧
ତକ୍ଷଣେ ଅଧର ଶୁଖିଲା । ଆମ୍ଭାରୁ ବିଷ୍ଣୁତେଜ ଗଲା ॥ ୯୨
ଦୁସ୍ତର ବ୍ରହ୍ମଶାପୁ କରି । ବେଗେ ହୋଇଲେ ହତଶିରୀ ॥ ୯୩
ତକ୍ଷଣେ ହତଗର୍ବ ହୋଇ । ଅଧୋବଦନେ ବେନିଭାଇ ॥ ୯୪
ବିଷ୍ଣୁର ଭୁବନୁ ପଡନ୍ତେ । ହାହା ଶବଦ ଶୂନ୍ୟ ପଥେ ॥ ୯୫
ସେ ବେନିବୀର ଏକଭବେ । ତକ୍ଷଣେ ପଶି ଦିତିଗର୍ଭେ ॥ ୯୬
କଶ୍ୟପବୀର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରେ କରି । ଏଣୁ ଭୁବନଲୋକେ ଡରି ॥ ୯୭
ସେ ବେନି ଅସୁରଙ୍କ ତେଜ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କରିଛି ନିସ୍ତେଜ ॥ ୯୮
ସେ ବେନିଭାଇଙ୍କର ଦର୍ପେ । ତିନିଭୁବନ ଦିଶ କମ୍ପେ ॥ ୯୯

ଏଥକୁ ନାହିଁ ପ୍ରତିକାର । ତ୍ରାହି କରିବେ ଚକ୍ରଧର ॥ ୧୦୦
ଯେ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟିର କାରଣ । ଅନାଦି ପ୍ରଭୁ ନାରାୟଣ ॥ ୧୦୧
ତା ମାୟା ନ ଜାଣନ୍ତି କେହି । ସଂସାରମଧ୍ୟେ ଦେହ ବହି ॥ ୧୦୨
ଆମ୍ଭେ ସକଳେ ତା ଚରଣେ । ଆଶ୍ରୟ କରୁଁ ଭୃତ୍ୟପଣେ ॥ ୧୦୩
ଏ ଘୋରଭୟହିଁ ଆମ୍ଭର । ଖଣ୍ଡିବେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରଧର ॥ ୧୦୪
ଏମନ୍ତେ ଦେବଗଣ ମଧ୍ୟେ । ବିଧାତା କହିଲେ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୧୦୫
ସେ ହରି ଚରଣ କମଳେ । ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ହେ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୧୦୬
ସେ ହରି ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବତ୍ସଳ । କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ଆଦିମୂଳ ॥ ୧୦୭
ତାହାଙ୍କ ଚରଣ-ପଙ୍କଜେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗନ୍ନାଥ ଭଜେ ॥ ୧୦୮

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଷୋଡଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବ୍ରହ୍ମା ବଚନେ ଦେବଗଣ । ଶୁଣିଲେ ଅଦ୍‌ଭୁତ କାରଣ ॥ ୧
ବିଧାତା ପାଦେ ପ୍ରଣମିଲେ । ଆନନ୍ଦେ ନିଜପୁରେ ଗଲେ ॥ ୨
ଦିତି କଶ୍ୟପ ଆଜ୍ଞା ପାଇ । ପୁତ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମେ ଶଙ୍କା ବହି ॥ ୩
ଶତେବରଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲ । ବେନିବାଳକ ପ୍ରସବିଲ ॥ ୪
ସେ ବେନିପୁତ୍ର ଜନ୍ମକାଳେ । ଦିବି ମେଦିନୀ ଅନ୍ତରଳେ ॥ ୫
ଘୋର ଉତ୍ପାତ ଭୟଙ୍କର । ଦେଖି କମ୍ପିଲେ ସୁରନର ॥ ୬
ଚଳ ଅଚଳ ସଙ୍ଗେ ମହୀ । କମ୍ପିଲେ ମହାଭୟ ପାଇ ॥ ୭
ଦହିଲ ପ୍ରାୟ ଅଷ୍ଟଦିଗେ । ଦିଶନ୍ତି ଅନଳ ସଂଯୋଗେ ॥ ୮

ଉଲ୍‌କା ସଙ୍କୁଳ ବଜ୍ର ଯୋଗେ । ସମୁଦ୍ର କମ୍ପିଲା ତରଙ୍ଗେ ॥ ୯
କର୍କଶେ ବହଇ ପବନ । ଉଚ୍ଚେ ଶୁଭଇ ଘୋରସ୍ୱନ ॥ ୧୦
ଘୋର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାତ ବଳେ । ବୃକ୍ଷେ ଉଡ଼ିଲେ ଅନ୍ତରାଳେ ॥ ୧୧
ଧୂଳି ପୂରିଲା ଦଶଦିଶେ । ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୨
ଉଚ୍ଚେ ହସିଲାପ୍ରାୟ ହୋଇ । ତଡ଼ିତ ମେଘେ ଆଚ୍ଛାଦଇ ॥ ୧୩
ଗଗନେ ଯେତେ ଜ୍ୟୋତି ଥିଲେ । ଘୋର ତିମିରେ ନ ଦିଶିଲେ ॥ ୧୪
ଗଗନେ ନ ଦିଶଇ ପଥ । ତମ ଆକାଶ କଲା ଗ୍ରସ୍ତ ॥ ୧୫
ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଜିଲା ତରଙ୍ଗେ । କ୍ଷୁଭିତ ମକରାଦି ସଙ୍ଗେ ॥ ୧୬
ନଦୀରୁ ଜଳ ଶୁଖିଗଲା । ନିବିଡ଼ ପଙ୍କ ପ୍ରକାଶିଲା ॥ ୧୭
ଆକାଶେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିବାକର । ମଣ୍ଡଳେ ଦିଶନ୍ତି ଧୂସର ॥ ୧୮
ବିନାମେଘରେ ଯେ ନିର୍ଘାତ । ହୋଇଲା ଘୋର ବଜ୍ରପାତ ॥ ୧୯
ଫେରବଗଣ ପୂର୍ବମୁଖେ । ନାଦ କରନ୍ତି ଅତିଦୁଃଖେ ॥ ୨୦
କରନ୍ତି ଅତିଘୋର ସ୍ୱନ । ତୁଣ୍ଡେ କି ଜଳେ ହୁତାଶନ ॥ ୨୧
ଶୃଗାଳୀ ଉଲୁକ ହୁଙ୍କାରେ । ନାଦ କରନ୍ତି ଅତିଖରେ ॥ ୨୨
ଗର୍ଦ୍ଦଭ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ୱାନେ ମିଳି । କାନ୍ଦନ୍ତି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ମୁଖ ଟେକି ॥ ୨୩
ବୃକ୍ଷୁ ପଡ଼ନ୍ତି ପକ୍ଷୀଗଣେ । ଅରଣ୍ୟ ପଶୁ ଘୋରବନେ ॥ ୨୪
ମୂତ୍ର ପୁରୀଷ ଉତ୍ସର୍ଗନ୍ତି । ଗ୍ରସଭସ୍ୱନେ ମହାଭୀତି ॥ ୨୫
ଗାବ ଦୋହନେ ରକ୍ତ ସ୍ରବେ । ଗଗନେ ଘୋରନାଦ ଶୁଭେ ॥ ୨୬
ଆକାଶେ ପୂରି ମେଘମାଳେ । ପୂଜ ବରଷନ୍ତି ଗହଳେ ॥ ୨୭
ଲିଙ୍ଗେ କାନ୍ଦନ୍ତି ଶକ୍ତି ଯୁକ୍ତେ । ବୃକ୍ଷେ ପଡ଼ନ୍ତି ବିନା ବାତେ ॥ ୨୮
ଆକାଶେ ଗ୍ରହଗଣ ମିଳି । ଶୂନ୍ୟେ ନାଚନ୍ତି ତାରାବଳି ॥ ୨୯
ଗ୍ରହେ କରନ୍ତି ଘୋରରଣ । ପ୍ରହାରେ ଦିଶେ ଅଗ୍ନିକଣ ॥ ୩୦
ଉତ୍ପାତ ଦେଖି ବହୁତରେ । ପ୍ରଜାଏ କମ୍ପିଲେ ନିର୍ଭରେ ॥ ୩୧
ସନକ ଆଦି ଋଷିଭାଇ । ଦେଖନ୍ତି ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ ରହି ॥ ୩୨
ବିଶ୍ୱ-ସଂସାରେ ମହାତ୍ରାସେ । ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଳୟପ୍ରାୟ ଦିଶେ ॥ ୩୩
ଏମନ୍ତେ କଶ୍ୟପ ଭୁବନେ । ପୁତ୍ରେ ବଢ଼ନ୍ତି ଦିନେ ଦିନେ ॥ ୩୪
ସ୍ୱଭାବେ କର୍କଶ ଶରୀର । ଦିଶନ୍ତି ମହାଭୟଙ୍କର ॥ ୩୫
ପର୍ବତପ୍ରାୟ ଦିନେ ଦିନେ । ବଢ଼ିଲେ କଶ୍ୟପ ଭୁବନେ ॥ ୩୬
ଶିରେ କିରୀଟ ହେମମୟେ । ଉଚ୍ଚେ ଗଗନ କିବା ଛୁଏଁ ॥ ୩୭

ରବି କି ଜିଣି କଟୀ ମାଝେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ମେଖଳା ବିରାଜେ ॥ ୩୮
ବଜ୍ର ସମାନ ଗଦା ହସ୍ତେ । ନିତ୍ୟେ ଧାବନ୍ତ ନାନାପଥେ ॥ ୩୯
ଗୃହେ ମିଳନ୍ତ ଘୋରନାଦେ । ଭୂମି କମ୍ପଇ ବାଜି ପାଦେ ॥ ୪୦
ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ରଙ୍କର ଗତି । ଦେଖି କଶ୍ୟପ ପ୍ରଜାପତି ॥ ୪୧
ନାମକରଣ ହୋମ କଲା । ବେନିପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ଦେଲା ॥ ୪୨
ବଜ୍ର-କଠିନ ଦେଖି ବପୁ । ବଡ଼ ଯେ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ॥ ୪୩
ଅନୁଜ ତାହା ତହୁଁ ଦକ୍ଷ । କଲ୍ପିଲା ନାମ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ॥ ୪୪
ଦିନକୁ ଦିନ ମହାବପୁ । ବର୍ଦ୍ଧିଲା ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ॥ ୪୫
ତପେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ତୋଷ କଲା । ସ୍ୱଭବେ ତେଜ ଅନର୍ଗଳା ॥ ୪୬
ଗଦା ବୁଲାଇ ମହାରୋଷେ । ବେଗେ ଧାଇଁଲା ଦଶଦିଶେ ॥ ୪୭
ଦେଖି ତାହାର ଦୁଷ୍ଟପଣ । ଭୟେ କମ୍ପିଲେ ଦେବଗଣ ॥ ୪୮
ବେଗେ ମିଳିଲେ ତାର ପାଶେ । ଖଟିଲେ ଜୀବନର ଆଶେ ॥ ୪୯
ତାର ଅନୁଜ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ । ଗଦା-ସମରେ ମହାଦକ୍ଷ ॥ ୫୦
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ଭ୍ରାତାର ପ୍ରିୟକାରୀ । ଯୁଦ୍ଧେ ବୁଲଇ ଗଦା ଧରି ॥ ୫୧
ବଳେ ପଶିଲା ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନୂପୁର ପୟରେ ॥ ୫୨
ଚଳନ୍ତେ ଝୁଣୁଝୁଣୁ ବାଜେ । କୁସୁମମାଳା ଗଳେ ସାଜେ ॥ ୫୩
କନ୍ଧେ ପକାଇ ଗଦାବର । କି ଅବା ଦେବା ପଟାନ୍ତର ॥ ୫୪
ତାର ଗମନ ଅତିବେଗେ । ଅତି ଉତ୍କଟ ମତ୍ତଗର୍ବେ ॥ ୫୫
ଦେଖି ପଳାନ୍ତି ରିପୁଯୂଥେ । ନିର୍ଭୟେ ଭ୍ରମଇ ଜଗତେ ॥ ୫୬
ଦେବେ ତାହାର ରୂପ ଦେଖି । ଭଜିଲେ ତ୍ରିଦିବ ଉପେକ୍ଷି ॥ ୫୭
ଆକାଶ ତେଜି ଦେବଗଣେ । ଭୟେ ଲୁଚିଲେ ଘୋରବଣେ ॥ ୫୮
ବନେ ବୁଲିଲେ ତାର ଦର୍ପେ । ଗରୁଡ଼ ଭୟେ ଯେହ୍ନେ ସର୍ପେ ॥ ୫୯
ସ୍ୱର୍ଗେ ପଶିଲା ବେଗେ ଯାଇ । ଦେଖିଲା ସ୍ୱର୍ଗେ ଲୋକ ନାହିଁ ॥ ୬୦
ଦେବତା ଇନ୍ଦ୍ରରାଜ ମେଳେ । ସ୍ୱର୍ଗ ସମ୍ପଦ ଛାଡ଼ି ଗଲେ ॥ ୬୧
ଦେଖିଲା ସ୍ୱର୍ଗେ କେହି ନାହିଁ । ଗର୍ଜନ କଲା ମତ୍ତ ହୋଇ ॥ ୬୨
ଦେଖିଣ ଇନ୍ଦ୍ରର ସମ୍ପଦ । ଅନେକ କଲା ଘୋରନାଦ ॥ ୬୩
ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ ବସି । ପୁଣି ମିଳିଲା ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆସି ॥ ୬୪
ଅସୁର ବିଚାରଇ ମନେ । ପଶିବି ବରୁଣ ଭୁବନେ ॥ ୬୫

ମୋହର ପ୍ରାୟ ଗଦା ବଳେ । କେ ଅବା ଅଛଇ ପାତାଳେ ॥ ୬୬
ଏମନ୍ତ ମନେ ବିଚାରିଲା । ଜଳଧି ମଧ୍ୟେ ସେ ପଶିଲା ॥ ୬୭
ସେ ମଦମତ୍ତ-ହସ୍ତୀ ପ୍ରାୟେ । ଜଳଧିମଧ୍ୟେ ଅବଗାହେ ॥ ୬୮
ଏମନ୍ତେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ବୀର । ଜଳେ ପଶିଲା କ୍ରୋଧଭର ॥ ୬୯
ଜଳେ ପଶନ୍ତେ ମହାସୁର । କମ୍ପିଲା ବରୁଣର ପୁର ॥ ୭୦
ଭାଜିଲେ ଜଳଜନ୍ତୁ ଗଣେ । କେବା ବଳିବ ତାକୁ ରଣେ ॥ ୭୧
ସଭୟେ ସର୍ବେ ପଳାଇଲେ । ଗଭୀର-ଜଳେ ସେ ପଶିଲେ ॥ ୭୨
ଏମନ୍ତ ବରୁଣ-ଭୁବନେ । ବହୁ ବରଷ କୋପମନେ ॥ ୭୩
ସେ ବିଭାବରୀ ନାମ ପୁରୀ । ତା ମଧ୍ୟେ ବିଚରଣ କରି ॥ ୭୪
ଭ୍ରମଇ କରେ ଗଦା ଧରି । କେ ତାକୁ ସମରେ ଉଭରି ॥ ୭୫
ତାର ନିଃଶ୍ୱାସ-ବାୟୁ ବେଗେ । ବହୁ ତରଙ୍ଗ ଜଳଭାଗେ ॥ ୭୬
ସେ ଲୌହମୟ ଗଦା ନେଇ । ତାହା ଉପରେ ପ୍ରହାରଇ ॥ ୭୭
ରାତ୍ରି ଆଗମେ ଏକଦିନେ । ମିଳି ବରୁଣ ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୭୮
ଅଳପ ହସି ଉପହାସେ । ପ୍ରଣାମ କରି ତାର ପାଶେ ॥ ୭୯
ନୀଚଜନଙ୍କ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ବୋଲଇ ଶିରେ କର ଦେଇ ॥ ୮୦
ହେ ରାଜା ଶୁଣ ମୋର ବୋଲ । ତୁ ଯୁଦ୍ଧ କର ମୋର ତୁଲ ॥ ୮୧
ବୋଲଇ କରେ ଗଦା ଟେକି । ଘୋରଶବଦେ ମହାବଳୀ ॥ ୮୨
ମୁଁ ଏତେ ଭୁବନେ ତୋହର । ରହିଲି ବହୁ ସମ୍ବତ୍ସର ॥ ୮୩
ତୁ ମୋତେ ଗଦାଯୁଦ୍ଧ ଦେବୁ । ନ ଦେଲେ ଭୁବନେ ନଥିବୁ ॥ ୮୪
ତୁ ଲୋକପାଳ ଅଧିପତି । ଦୁଷ୍ଟ ନାଶନେ ତୋର ଖ୍ୟାତି ॥ ୮୫
ଦୈତ୍ୟ-ଦାନବ ନାଶ କରି । ରାଜସୂୟରେ ଅଧିକାରୀ ॥ ୮୬
ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କର ତୁହି । ନ ହେଲେ ସୁଖ ତୋର ନାହିଁ ॥ ୮୭
ତୁ ଲୋକପାଳ ଶିରୋମଣି । ତୋର ମହିମା ମୁହିଁ ଜାଣି ॥ ୮୮
ମିଳିଲି ତୋହର ସମ୍ମୁଖେ । ସମର କର ଆତ୍ମସୁଖେ ॥ ୮୯
ତୁ ଧର୍ମଦାତା ମଧ୍ୟେ ମେରୁ । ବୀରମାନଙ୍କ ଦର୍ପ ହରୁ ॥ ୯୦
ମୋହର ଦର୍ପ ଏବେ ହର । ସୁଖେ ରାଜସି ଯାଗ କର ॥ ୯୧
ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ତା ବଚନ । ଜଳଧିପତି କୋପେ ଛନ୍ନ ॥ ୯୨
ପୁଣି ସେ କୋପ କରି ସ୍ଥିର । କହଇ ବଚନ ମଧୁର ॥ ୯୩

ବୋଲେ ଶୁଣ ହେ ବୀର ମଣି । ମୁଁ ତୋର ରିପୁ ନୋହେ ପୁଣି ॥ ୯୪
ତୁ ବୀର କହୁ ମୋର ହିତେ । ମୁଁ ତୋତେ ଯୁଝିବି କେମନ୍ତେ ॥ ୯୫
ତୁ ମହାବୀରଙ୍କର ବୀର । ମୋ ବୋଲେ କୋପ ତୁ ସଂହର ॥ ୯୬
ହେ ବୀର ରହ ଦିନାକେତେ । ଇଚ୍ଛା ତୋ ଯେବେ ଯୁଦ୍ଧ ଅର୍ଥେ ॥ ୯୭
ଯେ ତୋର ତୁଲେ ଯୁଦ୍ଧକାରୀ । ମିଳିବେ ମୋତେ ଦୟା କରି ॥ ୯୮
ତୁ ଯୁଦ୍ଧମାର୍ଗରେ ନିପୁଣ । ତୋ ତୁଲେ ସମ ନାରାୟଣ ॥ ୯୯
ତୁ ବୀର ରଣେ ସୁପଣ୍ଡିତ । କେ ରଣେ ତୋଷିବ ତୋ ଚିତ୍ତ ॥୧୦୦
କେବଳ ପୂରଣପୁରୁଷ । ସେ ବିଷ୍ଣୁ କରିପାରେ ତୋଷ ॥ ୧୦୧
ତୋତେ ମାରିବେ ସେ ସମରେ । ତୁ ପୁଣି ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମିରେ ॥ ୧୦୨
ବୀରଶୟନେ ତୁ ଆନନ୍ଦେ । ଶୋଇବୁ କୁକୁରଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ॥ ୧୦୩
ସେ ରୂପ ବହେ ଏ ଜଗତେ । ତୋହର ପ୍ରାୟ ଦୁଷ୍ଟ ଯେତେ ॥ ୧୦୪
ତାହାଙ୍କ ଗର୍ବ ଚୂର କରେ । ସଂସାର ହିତେ ସେ ବିହରେ ॥ ୧୦୫
ସାଧୁଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଅର୍ଥେ । ତା ଅବତାର ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୦୬
ତୋପରି ଅସାଧୁ ବିନାଶେ । ଜଗତେ ସେ ରୂପ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୦୭
ଏମନ୍ତ ଅସୁରକୁ କହି । ମନେ ଚିନ୍ତଇ ଭବଗାହୀ ॥ ୧୦୮
ସେହରି ଚରଣାରବିନ୍ଦେ । ସୁଜନେ ପ୍ରଣମ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୧୦୯
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତ । କହଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୧୦

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ-ଦିଗ୍‌ବିଜୟେ ସପ୍ତଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବରୁଣ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ଅସୁର ବିଚାରଇ ମନେ ॥ ୧
ବରୁଣ ତୁଲେ ଯୁଦ୍ଧ ମୋର । ଏ ତ ନୁହଇ ଯଶସ୍କର ॥ ୨
ନାରଦ କହିଛନ୍ତି ମୋତେ । ବିଷ୍ଣୁର ଗତି ଏ ଜଗତେ ॥ ୩
ଶୂକର ରୂପେ ସେ ଧରଣୀ । ସ୍ଥାପିବ ଦନ୍ତଅଗ୍ରେ ଆଣି ॥ ୪
ତାହାର ତୁଲେ ମୋ ସମର । ନାମ ଯାହାର ଗଦାଧର ॥ ୫
ମୋ ଭୁଜକଣ୍ଡୁ ସେ ହରିବ । ଦେବଙ୍କୁ ସଙ୍କଟୁ ତାରିବ ॥ ୬
ଏମନ୍ତ ମନେ ବିଚାରିଲା । ତକ୍ଷଣେ ପାତାଳେ ପଶିଲା ॥ ୭
ଦେଖଇ ଗୋବିନ୍ଦର ଗତି । ଦଶନ ଅଗ୍ରେ ବସୁମତୀ ॥ ୮
କୋଟି ଆଦିତ୍ୟ ତେଜ ଦେଖି । ଭୟେ ବୁଜିଲା ବେନିଆଖି ॥ ୯
ପୁଣି କ୍ଷଣକେ ଚକ୍ଷୁଫେଇ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଦେଖି ବିଚାରଇ ॥ ୧୦
ନାରଦ ବାକ୍ୟ ଯେବେ ସତ୍ୟ । ମୁହିଁ ଦେଖଇ ବିପରୀତ ॥ ୧୧
ଶୂକର କାନନେ ଗୋଚର । ପଙ୍କେ ଦୂଷିତ କଳେବର ॥ ୧୨
ଏମନ୍ତ ବୋଲିଣ ହସିଲା । ବରାହ ନିକଟକୁ ଗଲା ॥ ୧୩
ବୋଲେ ଶୂକର ମୁଖ ରହିଁ । ଦଶନୁ ବେଗେ ଥୁଅ ମହୀ ॥ ୧୪
ପାତାଳଲୋକଙ୍କୁ ମେଦିନୀ । ପୂର୍ବେ ଦେଇଛି ପଦ୍ମଯୋନି ॥ ୧୫
ଯେବେ ମେଦିନୀ ନ ଛାଡ଼ିବୁ । ମୋ ମୁଖୁ ଭଲେ ନ ବର୍ତ୍ତିବୁ ॥ ୧୬
ସୁର ଅଧମ ତୁ ବୋଲାଉ । ଯେଣୁ ଶୂକର ରୂପ ବହୁ ॥ ୧୭
ମୋର ବିପୁଙ୍କ ଶୁଭ ଚିନ୍ତ । ତୁ ବହୁ ଶୂକର ଆକୃତି ॥ ୧୮
ରେ ମୂଢ଼ ଶୁଣ ମୋ ଉତ୍ତର । ଆମ୍ଭର ହସ୍ତେ ମୃତ୍ୟୁ ତୋର ॥ ୧୯
ମାୟାରେ ମାରୁ ତୁ ଅସୁର । କପଟଧର୍ମ ଏ ତୋହର ॥ ୨୦
ଆଜି ତୋ ସଂହାର କରିବି । ସୁହୃଦ-ଶୋକ ନିବାରିବି ॥ ୨୧
ତୋର ମୋହର ଗଦାଯୁଦ୍ଧେ । ତ୍ରିଦଶେ ଦେଖନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୨୨
ତୋର ମସ୍ତକ ଗଦାଘାତେ । ବେଗେ ଉଡ଼ିବ ମହାବାତେ ॥ ୨୩
ବଳି ହରନ୍ତି ଯେତେ ଦେବେ । ତୋହର ମରଣ ଦେଖିବେ ॥ ୨୪
ମୂଳ ବିନାଶେ ବୃକ୍ଷ ଯେହ୍ନେ । ତ୍ରିଦଶେ ହୋଇବେ ତେସନେ ॥ ୨୫
ଏମନ୍ତ ଅସୁରର ବାଣୀ । ଶୁଣିଣ କମ୍ପିଲା ଧରଣୀ ॥ ୨୬
ଗୋବିନ୍ଦ ଦେଖି ଭୂମି ଭୟେ । ଜଳେ ବର୍ଦ୍ଧିଲେ ମହାକାୟେ ॥ ୨୭

ବରାହରୂପୀ କୋପମନେ । ମର୍ମ ପ୍ରହାରେ ହସ୍ତୀ ଯେସନେ ॥ ୨୮
ଜନୁ ଉଠନ୍ତେ ମହାରୋଷେ । ପର୍ବତ ପ୍ରାୟ ଦେହ ଦିଶେ ॥ ୨୯
ସେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଦେଖି କୋପେ । ମିଳିଲା ବରାହ ସମୀପେ ॥ ୩୦
ସିଂହ ଯେସନେ ହସ୍ତୀ ଆଗେ । ମିଳିଲା ପବନହୁଁ ବେଗେ ॥ ୩୧
କରାଳଦନ୍ତ ଗଦାପାଣି । ବଜ୍ର-ନିଃସ୍ୱନ ପ୍ରାୟ ବାଣୀ ॥ ୩୨
ବୋଲେ ବରାହ ମୁଖ ଚାହିଁ । ତୋର ବଦନେ ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ ॥ ୩୩
ଦେବଙ୍କ ଈଶ୍ୱର ବୋଲାଉ । ଶୂକର ରୂପ କିମ୍ପା ବହୁ ॥ ୩୪
ଏମନ୍ତ ଅସୁର ବଚନେ । କୋପ ବସିଲା ବିଷ୍ଣୁମନେ ॥ ୩୫
ଧରଣୀ ସମୁଦ୍ରର କୋଳେ । ଦନ୍ତୁ ଥୋଇଲେ ବିଷ୍ଣୁ ତଳେ ॥ ୩୬
ନିଜ ମୂରତି ଗଦାଧର । କି ଅବା ଦେବା ପଟାନ୍ତର ॥ ୩୭
ଦେଖି ସାନନ୍ଦ ଦେବଗଣ । କରନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ବରଷଣ ॥ ୩୮
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବଗଣେ ମିଳି । ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ଭୁଜ ଟେକି ॥ ୩୯
ଅସୁର ଦେବସ୍ତୁତି ଶୁଣି । କୋପେ କମ୍ପଇ ଶିର ଝୁଣି ॥ ୪୦
ତାହାର ହସ୍ତେ ଗଦା ସାଜେ । କାଞ୍ଚନ-କବଚ ବିରାଜେ ॥ ୪୧
ଶୁଣି ଅସୁର ଦୁର୍ବଚନ । କୋପେ କମ୍ପିଲେ ଭଗବାନ ॥ ୪୨
ପ୍ରଚଣ୍ଡତେଜ ମନ୍ଦହାସେ । ଅସୁର ମୁଖ ଚାହିଁ ରୋଷେ ॥ ୪୩
ତା ଉପହାସ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର । ସହାସ୍ୟେ କଲେ ଗଦାଧର ॥ ୪୪

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ବୋଲନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦୟାନିଧି । ଶୁଣ ହୋ ଅସୁର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ॥ ୪୫
ବନ ଶୂକର ମୁଁ ସ୍ୱଭାବେ । ମୋର ମହିମା ଶୁଣ ଏବେ ॥ ୪୬
ତୋହର ପ୍ରାୟ ଶ୍ୱାନଗଣ । ମୋ ତୁଲେ କେ କରିବ ରଣ ॥ ୪୭
ତୁ ମୃତ୍ୟୁପାଶେ ବନ୍ଧ ହୋଇ । ବିଶେଷେ କହୁ ଦମ୍ଭ ବହି ॥ ୪୮
ଯେଣୁ ଅଳପ ବଳ ମୋର । କିବା କହିବି ତୋ ଆଗର ॥ ୪୯
ଯେ ବୀରଗଣ ଏ ସଂସାରେ । ତୋର ପ୍ରଶଂସା କେବା କରେ ॥ ୫୦
ଆସ ମୋ ପରାଭବ କର । ତୁ ଯୂଥପତିଙ୍କ ପ୍ରବର ॥ ୫୧
କରି ତୁ ଆମ୍ଭର ନିଧନ । ତୋ ଯୁଦ୍ଧଆଶା କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ॥ ୫୨
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ନ କରେ । ଅସାଧୁ ବୋଲନ୍ତି ସଂସାରେ ॥ ୫୩

ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେବଗଣ ଯେତେ । ଦେଖି ତୋହର ଗଦାହସ୍ତେ ॥ ୫୪
ଆକାଶ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ମୋହର ସମୀପେ ମିଳିଲେ ॥ ୫୫
କେମନ୍ତେ ସଂଗ୍ରାମ ନ ଦେବି । ପଳାଇ କାହିଁ ବା ପଶିବି ॥ ୫୬
ତୋତେ ମୁଁ ସଂଗ୍ରାମେ ନାଶିବି । ଦେବଙ୍କୁ ସଙ୍କଟୁ ତାରିବି ॥ ୫୭
ଗଦା ପ୍ରହାରି ତୋର ହୃଦେ । ଦେବେ ସ୍ଥାପିବି ନିଜ ପଦେ ॥ ୫୮

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ବରାହ ବଚନେ । ସେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ କୋପମନେ ॥ ୫୯
ସ୍ୱଭାବେ ଦୁଷ୍ଟ ମହାବଳୀ । ଗର୍ଜଇ ହସ୍ତେ ଗଦା ତୋଳି ॥ ୬୦
ଶବଦେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କମ୍ପିଲା । ବରାହ ଅଙ୍ଗେ ପ୍ରହାରିଲା ॥ ୬୧
ସେ ହରି ନିଜ ମାୟାବଳେ । ଦୁଷ୍ଟ-ପ୍ରହାର ବଞ୍ଚାଇଲେ ॥ ୬୨
ପୁଣି ଅସୁର ଗଦାହସ୍ତେ । ମଣ୍ଡଳଗତି ଶୂନ୍ୟପଥେ ॥ ୬୩
ଗଦା ବୁଲାଇ ଅତି ରୋଷେ । ପିଟିଲା ବିଷ୍ଣୁ ପୃଷ୍ଠଦେଶେ ॥ ୬୪
ଶୁଭିଲା ବଜ୍ର ଘଡ଼ଘଡ଼ । ଅଧର ଦଶନେ କାମୋଡ଼ ॥ ୬୫
ସେ ଗଦା ବଞ୍ଚାଇ ମୁରାରି । ଦକ୍ଷିଣଭୁଜେ ଗଦାଧରି ॥ ୬୬
ପିଟିଲେ ଅସୁରର ମୁଣ୍ଡେ । ବଜ୍ର ଯେସନେ ଗିରିଖଣ୍ଡେ ॥ ୬୭
ଏମନ୍ତେ ହରି-ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ । ସମରେ ବେନିଜନ ଦକ୍ଷ ॥ ୬୮
ବେନିଶରୀରେ ଗଦାଘାତ । ଶୁଭଇ ଯେସନ୍ତେ ବଜ୍ରପାତ ॥ ୬୯
ଜିଣିବା ଆଶେ ଅନ୍ୟୋଅନ୍ୟେ । ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି କୋପମନେ ॥ ୭୦
ଏମନ୍ତେ ହରି ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷେ । ଗଦା ପ୍ରହାରେ ଜାନୁ ବକ୍ଷେ ॥ ୭୧
ଫାଟି ବହଇ ଶୋଣୀ ଧାର । ବିଶେଷେ ଯୁଦ୍ଧ ମହାଘୋର ॥ ୭୨
ଗଦା ବିଚିତ୍ରଗତି କରି । ବେଗେ ପିଟନ୍ତେ କୋପଭରି ॥ ୭୩
ଶବଦ ଶୁଭଇ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ଯେସନ୍ତେ ଯୁଝନ୍ତି ବେନିଷଣ୍ଢ ॥ ୭୪
ଏମନ୍ତେ ହରି-ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷେ । ଦେବେ ଦେଖନ୍ତି ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ॥ ୭୫
ମିଳିଲେ ଦେବ ଋଷିମେଳେ । ଅଞ୍ଜଳି ନିବେଶି କପୋଳେ ॥ ୭୬
ବିଧାତା ଶୂନ୍ୟପଥେ ଥାଇ । ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ୱହିଁ ॥ ୭୭

ବ୍ରହ୍ମାଉବାଚ

ହେ ଦେବଦେବ ତୋ ଚରଣ । ଆମ୍ଭେ ଯେ ପଶିଲୁ ଶରଣ ॥ ୭୮

ଆମ୍ଭ ସକାଶୁ ବର ପାଇ । ଏ ଦୈତ୍ୟ ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ॥ ୭୯
ଗୋରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେବଙ୍କର । ଅନିଷ୍ଟ କରଇ ଅସୁର ॥ ୮୦
ନିର୍ଭୟେ ଗଦା ଘେନି କରେ । ଯୁଦ୍ଧର ଅର୍ଥେ ତିନିପୁରେ ॥ ୮୧
ଭ୍ରମଇ ଏହୁ ମହାବେଗେ । ବାରଣ ଯେହ୍ନେ ନିରଙ୍କୁଶେ ॥ ୮୨
ସର୍ପର ଲାଞ୍ଜ ଧରି କରେ । ବାଳକ ଯେହ୍ନେ କ୍ରୀଡ଼ାକରେ ॥ ୮୩
ଏହି ମାୟାବୀ ଦୈତ୍ୟ ଘେନି । କ୍ରୀଡ଼ା ନ କର ଗଦାପାଣି ॥ ୮୪
ଦିନକୁ ଦିନ ଏ ବଢ଼ନ୍ତେ । କେ ସୁଖେ ଥିବ ଏ ଜଗତେ॥ ୮୫
ଆସୁରୀ-ବେଳା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ । ଯାବତ ଏହି ନ ବଢ଼ଇ ॥ ୮୬
ତାବତ ନିଜ ମାୟାବଳେ । ଏ ଦୁଷ୍ଟ ନଷ୍ଟକରେ ହେଳେ ॥ ୮୭
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧର । ଏହାର ପ୍ରାଣ ବେଗେ ହର ॥ ୮୮
ଦେଖ ଏ ସନ୍ଧ୍ୟା ବିଭବରୀ । ଏ ଭୂମି ଅନ୍ଧକାର କରି ॥ ୮୯
ଆସଇ ମହାଘୋର ରୂପେ । ହେ ନାଥ ଦେଖ ତୋ ସମୀପେ ॥ ୯୦
ଆମ୍ଭ ବିପକ୍ଷ ଦିଠିବଳା । କିବା ତୋହର ବିଷ୍ଣୁ ଲୀଳା ॥ ୯୧
ବେଗେ ଅସୁର ଏବେ ମାର । ଆମ୍ଭର ଜୟ ଉଦେକର ॥ ୯୨
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅଭିଜିତ ନାମ । ସର୍ବମଙ୍ଗଳ ଶୁଭଧାମ ॥ ୯୩
ଏ ଶୁଭବେଳେ ଚକ୍ରଧର । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧର ॥ ୯୪
ଦୁରନ୍ତ-ଦାନବ ବିନାଶ । ଏ ଋଷି-ଦେବଙ୍କୁ ଉଶ୍ବାସ ॥ ୯୫
ଏହାଙ୍କ ଅଭିଶାପ କାଳେ । ତୁ ଅନୁଗ୍ରହ କଲୁ ହେଳେ ॥ ୯୬
ଏହାର ମୃତ୍ୟୁ ତୁ ସାକ୍ଷାତେ । ଭଗ୍ୟେ ମିଳିଲୁ ତୋ ଅଗ୍ରତେ॥ ୯୭
ଏମନ୍ତେ ଅସୁରର ଲକ୍ଷ୍ୟେ । ଋଷି-ଦେବତା ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ॥ ୯୮
ଅତି ବିକଳେ ସ୍ତୁତି କଲେ । ବରାହରୂପୀ ପାଦତଳେ ॥ ୯୯
ସେ ଯଜ୍ଞବରାହ ଚରଣେ । ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୧୦୦
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ହରିବାଣୀ । ସନ୍ତୋଷ ଶ୍ରୁତିପଥେ ଶୁଣି ॥ ୧୦୧
ହରି ଚରଣେ କରି ଆଶ । କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୧୦୨

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷଯୁଦ୍ଧେ ଅଷ୍ଟାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଊନବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାର ବଚନ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ॥ ୧
ଅମୃତ ପ୍ରାୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ଅସୁରବଧେ ସାବଧାନେ ॥ ୨
ଦକ୍ଷିଣକରେ ଗଦାଧରି । ହୁଁକାର ନାଦେ ଦଇତ୍ୟାରି ॥ ୩
ନିର୍ଭୟ ଦେଖି ତା ନିକଟେ । ପ୍ରହାର କଲେ କର୍ଣ୍ଣତଟେ ॥ ୪
ତକ୍ଷଣେ ଦୈତ୍ୟ ଗଦାବଳେ । ଗଦା ପଡ଼ଲା ହସ୍ତୁ ତଳେ ॥ ୫
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଚାହିଁ । କ୍ଷତ୍ରିୟଧର୍ମ ବିଚାରଇ ॥ ୬
ଆୟୁଧ ନାହିଁ ଏହା ହସ୍ତେ । ଏହାକୁ ମାରିବି କେମନ୍ତେ ॥ ୭
ଏମନ୍ତେ ବିଚାରୁ ଅସୁର । ଶୂନ୍ୟେ ଶୁଭିଲା ହାହାକାର ॥ ୮
ତା ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ଗଦାଧର । ସମ୍ଭ୍ରମେ ତୋଳି ବେନିକର ॥ ୯
ବୋଲନ୍ତି ଦେବଗଣେ ଚାହିଁ । ଭୟ ନ କର ତୁମ୍ଭେ କେହି ॥ ୧୦
ଏମନ୍ତେ କହି ଦେବରାଜ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ତୋଳିଲେ ଦକ୍ଷଭୁଜ ॥ ୧୧
ନିଜ ଆୟୁଧେ କଲେ ମନ । ତକ୍ଷଣେ ଜାଣି ସୁଦର୍ଶନ ॥ ୧୨
ବେଗେ ଧାଇଁଲା ଶୂନ୍ୟେ ବ୍ୟାପି । ତେଜ ବିରାଜେ ବିଶ୍ୱରୂପୀ ॥ ୧୩
ମିଳିଲା ବିଷ୍ଣୁକରେ ଯାଇ । ତା ଦିତିପୁତ୍ର ନ ଜାଣଇ ॥ ୧୪
ଦେବେ ଦେଖନ୍ତି ଶୂନ୍ୟପଥେ । ଚକ୍ରକୁ ଚାହିଁ ବିଷ୍ଣୁହସ୍ତେ ॥ ୧୫
କହନ୍ତି ବିଚିତ୍ର ବଚନ । ହେ ଦେବ ହେଉ ତୋ କଲ୍ୟାଣ ॥ ୧୬
ହେ ନାଥ ତୋର ଦ୍ୱାରପାଳ । ଏ ଦୁଷ୍ଟ ତେଜେ ଅନର୍ଗଳ ॥ ୧୭
ଏହାର ପ୍ରାଣ ବେଗେ ହର । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧର ॥ ୧୮
ଦେବଙ୍କ ବାକ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣି । କୋପେ ଧାଇଁଲା ବୀରମଣି ॥ ୧୯
ସମୀପେ ଦେଖି ଚକ୍ରପାଣି । ଓଷ୍ଠ କାମୋଡ଼େ ପୁଣପୁଣି ॥ ୨୦
ନିଃଶ୍ୱାସ ଖରତର ବହେ । କୋପେ କମ୍ପଇ ତାର କାୟେ ॥ ୨୧
କରାଳ ଦିଶେ ତା ବଦନ । ନୟନୁ ପ୍ରକାଶେ ଦହନ ॥ ୨୨
ଦହିଲା ପ୍ରାୟ ଦଶଦିଶେ । ବେଗେ ଧାଇଁଲା ମହାରୋଷେ ॥ ୨୩
ଡାକଇ ପୂରିଲା ତୋ କାଳ । ମୋ ଗଦାପ୍ରହାର ସମ୍ଭାଳ ॥ ୨୪
ଏମନ୍ତ ବୋଲି କୋପଭରେ । ପିଟିଲା ବିଷ୍ଣୁର ଉପରେ ॥ ୨୫
ପବନବତ ଜଗନ୍ନାଥ । ପାଦେ ହରିଲେ ଗଦାଘାତ ॥ ୨୬
ଦୈତ୍ୟକୁ ବୋଲନ୍ତି ଉତ୍ତର । ଯେବେ ଜିଣିବା ଇଚ୍ଛାତୋର ॥ ୨୭

ଉତ୍ତମ ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ହସ୍ତେ । ପ୍ରହାର କର ତୁହି ମୋତେ ॥ ୨୮
ଏମନ୍ତ ଶୁଣିଣ ବଚନ । କୋପେ କମ୍ପଇ ଅପଘନ ॥ ୨୯
ଗୋବିନ୍ଦ ଶିରେ ଗଦାଘାତ । ପଡ଼ ଶୁଭିଲା ବଜ୍ରାଘାତ ॥ ୩୦
ଶବଦେ ଭୁବନ କମ୍ପିଲା । ତକ୍ଷଣେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ॥ ୩୧
ଭଜିଲା ଶତେଖଣ୍ଡ ହୋଇ । ଦେବେ ଦେଖନ୍ତି ଶୂନ୍ୟେ ରହି ॥ ୩୨
ଗଦା ଯାଚିଲେ ନାରାୟଣ । ଅସୁର ନ ନେଲା ତା ପୁଣ ॥ ୩୩
ଗଦା ବିଭଙ୍ଗେ କୋପଭରେ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ତ୍ରିଶୂଳ ଧରି କରେ ॥ ୩୪
ଅନଳ ପ୍ରାୟ ଶୂଳ ଜଳେ । ଦେଖି କମ୍ପିଲେ ଦିଗପାଳେ ॥ ୩୫
ଯଜ୍ଞ-ସ୍ୱରୂପୀ ବିଷ୍ଣୁ ଦେହେ । ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଅଭିଚାର ପ୍ରାୟେ ॥ ୩୬
ଉଚ୍ଚେ ଧଇଲା ଶୂଳ ଟେକି । ପିଟିଲା ନେଇ ମହାବଳୀ ॥ ୩୭
ତା ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ । ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ଚକ୍ର ଘେନି ହସ୍ତ ॥ ୩୮
ସେ ଶୂଳ ଗଗନେ ପ୍ରକାଶେ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ॥ ୩୯
ଶୂଳ ଛେଦିଲେ ମହାଶୂନ୍ୟେ । ଗରୁଡ଼ ପକ୍ଷ ଇନ୍ଦ୍ର ଯେହ୍ନେ ॥ ୪୦
ତ୍ରିଶୂଳ ଭଗ୍ନ ଦେଖି ରୋଷେ । ବେଗେ ମିଳିଲା ବିଷ୍ଣୁ ପାଶେ ॥ ୪୧
ମୁଷ୍ଟି ଉଞ୍ଚାଇ ବଜ୍ର ପ୍ରାୟେ । ପ୍ରହାରେ ଯଜ୍ଞରୂପୀ ଦେହେ ॥ ୪୨
ମାୟାବୀ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ବୀର । ଶରୀର କଲା ସେ ଅନ୍ତର ॥ ୪୩
କେହି ନ ଦେଖେ କେଣେ ଗଲା । ଅଦ୍ଭୁତ ଶବଦ ଶୁଭିଲା ॥ ୪୪
ତାର ପ୍ରହାରେ ପଦ୍ମମୁଖ । ସହଜେ ନୋହିଲେ ବିମୁଖ ॥ ୪୫
ଗଜକୁ ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡା ଯେହ୍ନେ । ପ୍ରହାରେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ ମନେ ॥ ୪୬
ପୁଣି କ୍ଷଣକେ ମହାରୋଷେ । ଅସୁର ମିଳି ବିଷ୍ଣୁ ପାଶେ ॥ ୪୭
ମାୟା ସର୍ଜିଲା ଅପ୍ରମିତେ । ଶ୍ରୀମାୟାଧରଙ୍କ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୪୮
ସେ ମାୟା ଦେଖି ଦେବଗଣେ । ହସ୍ତ ଆଚ୍ଛାଦିଲେ ନୟନେ ॥ ୪୯
ଶରୀର କମ୍ପେ ମହାଭୟେ । ମଣିଲେ ପ୍ରଳୟର ପ୍ରାୟେ ॥ ୫୦
ପ୍ରଚଣ୍ଡ-ବାତ ବହେ ଖରେ । ଶୂନ୍ୟୁଁ ପାଷାଣ ବୃଷ୍ଟି କରେ ॥ ୫୧
ପାଂଶୁ ପୂରିଲା ଦଶଦିଶେ । ନିଷ୍ଠୁର ତମ ସେ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୫୨
ଘୋର ଗର୍ଜନ ମାୟା ମେଘେ । ବିଜୁଳି ପୂରେ ଦଶଦିଗେ ॥ ୫୩
ବିଷମ ମେଘର ଆଚ୍ଛନ୍ନେ । ଶୂନ୍ୟେ ଲୁଚିଲେ ଜ୍ୟୋତିର୍ଗଣେ ॥ ୫୪
ପୂଯ ପୁରୀଷ ମୂତ୍ର ଅସ୍ଥି । ରୁଧିର ସଙ୍ଗେ ବରଷନ୍ତି ॥ ୫୫

ପର୍ବତ ପ୍ରାୟ ଦେହ କରି । ରାକ୍ଷସୀ ନାନା ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ॥ ୫୬
ଧାମନ୍ତ ଅତି ମହାବେଗେ । କଟୀ ବିବସ୍ତ୍ର ମୁକ୍ତ କେଶେ ॥ ୫୭
ହସ୍ତେ ବିରାଜେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶୂଳ । ଶୁଭଇ ମୁଖ ରାବ ରୋଳ ॥ ୫୮
ପ୍ରଳୟ-କାଳ ପ୍ରାୟ ମଣି । ଅଦ୍‌ଭୁତେ କମ୍ପଇ ଧରଣୀ ॥ ୫୯
ଯକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ ପନ୍ତ-ପନ୍ତ । ରଥ ତୁରଙ୍ଗ ନର ହସ୍ତୀ ॥ ୬୦
କୁତ୍ସିତ ବାକ୍ୟେ ରାବ ଶୁଭେ । ଶୂନ୍ୟେ କମ୍ପନ୍ତ ସର୍ବଦେବେ ॥ ୬୧
ଏମନ୍ତ ମାୟା ଦେଖି ହରି । ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଲେ ଆସୁରୀ ॥ ୬୨
ମାୟାବୀ ଦର୍ପ ବିନାଶନେ । ଉକୋପ ବସିଲା ବିଷ୍ଣୁ ମନେ ॥ ୬୩
ସୁଦରଶନ ଧରି କରେ । ହରି ଧାଇଁଲେ ଧାଡିକାରେ ॥ ୬୪
ତକ୍ଷଣେ କଶ୍ୟପ-ଭୁବନେ । ଭୟ ପଶିଲା ଦିତିମନେ ॥ ୬୫
ହୃଦୟ କମ୍ପଇ କାତରେ । ବାକ୍ୟ ନ ସ୍ଫୁରେ କମ୍ପ-ଜ୍ୱରେ ॥ ୬୬
ସ୍ୱାମୀର ବଚନ ସୁମରେ । ସ୍ତନୁ ରୁଧିର ଧାର ଝରେ ॥ ୬୭
ଚକ୍ରର ତେଜେ ମାୟା ଗଲା । ରବି କିରଣ ପ୍ରକାଶିଲା ॥ ୬୮
କ୍ଷେପି ଅସୁର ମହାକୋପେ । ମିଳିଲା ବିଷ୍ଣୁର ସମୀପେ ॥ ୬୯
ରେଷେ ଅରୁଣ ଦିଶେ ଦୃଷ୍ଟି । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ତୋଳିଲା ବେନି ମୁଷ୍ଟି ॥ ୭୦
ଗୋବିନ୍ଦ ହୃଦେ ପ୍ରହାରିଲା । ଶବଦେ ଭୁବନ କମ୍ପିଲା ॥ ୭୧
ମୁଷ୍ଟି ବାଜିଲା ବଜ୍ର ପ୍ରାୟେ । ଦେଖି କୋପିଲେ ଦେବରାୟେ ॥ ୭୨
କର ପ୍ରସାରି କର୍ଣ୍ଣମୂଳେ । ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରହାରିଲେ ବଳେ ॥ ୭୩
ପୂର୍ବେ ଯେସନେ ସୁରରାୟେ । ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ପୁତ୍ର ଦେହେ ॥ ୭୪
ଯଜ୍ଞ-ବରାହ ଅବହେଳେ । ପାଦ ପ୍ରହାରେ କର୍ଣ୍ଣମୂଳେ ॥ ୭୫
କେବଳ ଏକ ପଦାଘାତେ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ଲୋଚନ ସହିତେ ॥ ୭୬
ତା ହସ୍ତପାଦ ହେଲା ଶୀର୍ଣ୍ଣ । ହୋଇଲା ଶରୀର ବିବର୍ଣ୍ଣ ॥ ୭୭
ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାରେ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି । ପଡ଼ିଲା ମହୀତଳେ ଲୋଟି ॥ ୭୮
ବୃକ୍ଷ ଯେସନେ ବାୟୁ ବଳେ । ଉପୁଡ ପଡ଼ଇ ଭୂତଳେ ॥ ୭୯
ତେସନେ ଭୂମିତଳେ ପଡ଼ି । ଦଶନେ ଅଧର କାମୋଡ଼ି ॥ ୮୦
ଯେ ନାଦ କଲା ଘୋରତର । ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଲା ମହାବୀର ॥ ୮୧
ଅସୁର ମୃତ୍ୟୁ ଦେବେ ଦେଖି । ମିଳିଲେ ଗଗନ ଉପେକ୍ଷି ॥ ୮୨
ଦେଖିଲେ ଅସୁର ବଦନ । ଭ୍ରୂକୁଟୀ କୁଟୀଳ ନୟନ ॥ ୮୩

ବିଧାତା ଆଦି ସୁରବୃନ୍ଦ । କରନ୍ତି ଜୟ ଜୟ ନାଦ ॥ ୮୪
ବୋଲନ୍ତି ଧନ୍ୟ ଏ ଅସୁର । ବିଷ୍ଣୁର ହସ୍ତେ ଗଲା ମାର ॥ ୮୫
ଏମନ୍ତେ କେ ଲଭେ ମରଣ । ଲଭିଲା ବିଷ୍ଣୁର ଚରଣ ॥ ୮୬
ଯେ ପାଦ ଅର୍ଥେ ଯୋଗୀଜନ । ନିର୍ଜନେ ଯୋଗ କରେ ଧ୍ୟାନ ॥ ୮୭
ସେ ପଦାଘାତେ ଏ ଅସୁର । ତେଜିଲା ନିଜ କଳେବର ॥ ୮୮
ଧନ୍ୟ ଜୀବନଟି ଏହାର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାପୁଁ ହେଲା ପାର ॥ ୮୯
ପୁଣି ହୋଇବ ଜନ୍ମଦୁଇ । ଏମନ୍ତ ବୋଲି ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ତୁହିଁ ॥ ୯୦
ବ୍ରହ୍ମାଦିଦେବେ କରଯୋଡ଼ । ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ପାଦେ ପଡ଼ ॥ ୯୧

ଦେବଗଣ ଉବାଚ

ନମୋ ଅଖିଳ ଯଜ୍ଞ-ତନ୍ତୁ । ତୋ ଅବତାର ଭକ୍ତ ହେତୁ ॥ ୯୨
ନିର୍ମଳ ସତ୍ତ୍ୱ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି । ସଂସାର ପାଳୁ ନରହରି ॥ ୯୩
ଆମ୍ଭର ଭାଗ୍ୟେ ଭଗବାନ । ଏଦୁଷ୍ଟ କଲୁ ତୁ ନିଧନ ॥ ୯୪
ତୋର ପ୍ରସନ୍ନେ ଜଗନ୍ନାଥ । ଆମ୍ଭେ ଯେ ହୋଇଲୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ॥ ୯୫
ତୋର ସଂସାର ପାଳ ଏବେ । ଏମନ୍ତ କହି ସର୍ବଦେବେ ॥ ୯୬
ଆନନ୍ଦେ ଗଲେ ନିଜ ପୁର । ସୁମନେ ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ॥ ୯୭

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ମାରି । ଯଜ୍ଞବରାହ ରୂପ ଧରି ॥ ୯୮
ନିଜ ଭୁବନେ ହରି ଗଲେ । ଉତ୍ସବ ପରମମଙ୍ଗଳେ ॥ ୯୯
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବେ କଲେ ସ୍ତୁତି । ନିଜ ଭୁବନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ॥ ୧୦୦
ଭକ୍ତ ଉଦ୍ଧରି ମହାତୋଷେ । ମିଳିଲେ କମଳିନୀ ପାଶେ ॥ ୧୦୧
ତୁ ଯାହା ପଚାରିଲୁ ମୋତେ । ପ୍ରସନ୍ନେ କହିଲି ମୁଁ ତୋତେ ॥ ୧୦୨
ବିଷ୍ଣୁର ଲୀଳା ଅବତାର । ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷର ଯେ ଉଦ୍ଧାର ॥ ୧୦୩

ସୂତ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ମଇତ୍ରେୟ ବାଣୀ । ବିଦୁର ସାବଧାନେ ଶୁଣି ॥ ୧୦୪
ପରମାନନ୍ଦ ସେ ଲଭିଲା । କାନନେ ପଶଣନ୍ତ-ବଳା ॥ ୧୦୫
ଅନ୍ୟ ଯେ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଜନେ । ନାନାପ୍ରକାରେ ଏ ଭୁବନେ ॥ ୧୦୬

ତାହାଙ୍କ ଯଶ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣି । ଭବସାଗରୁ ତରେ ପ୍ରାଣୀ ॥ ୧୦୭

କୃଷ୍ଣର ଗୁଣ-ଅବତାର । କର୍ଣ୍ଣେ ଅମୃତ-ରସ-ଧାର ॥ ୧୦୮

ଶୁଣି ସୁଜନେ କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରେ । କିମ୍ପା ନ ତରିବେ ସଂସାରେ ॥ ୧୦୯

ବନସ୍ତ ଗଜ ଜଳେ ପଶି । କରିଣୀ-ପଲ ମଧ୍ୟେ ମିଶି ॥ ୧୧୦

ଜଳେ ଚରନ୍ତେ ପଦ୍ମବନେ । କୁମ୍ଭୀର ଗ୍ରାସିଲା ଚରଣେ ॥ ୧୧୧

ଚରଣ ନ ପାରିଲା ଆଣି । ଅନେକ ହସ୍ତୀ ତାକୁ ପୁଣି ॥ ୧୧୨

ଧଇଲେ ଉଦ୍ଧରିବା ବଳେ । ଟିଳେ ହେଁ ଟାଳି ନ ପାରିଲେ ॥ ୧୧୩

ନ ପାରି ହୋଇଲେ ବିଷାଦ । ଚିତ୍ତେ ଚିନ୍ତିଲେ ବିଷ୍ଣୁପଦ ॥ ୧୧୪

ହସ୍ତୀଗଣଙ୍କ ଆର୍ତ୍ତନାଦ । ଶୁଣି ସଦୟ ସେ ମୁକୁନ୍ଦ ॥ ୧୧୫

ତକ୍ଷଣେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି । ଗଜ ରଖିଲେ ଗ୍ରାହା ହାଣି ॥ ୧୧୬

ତା'ର ଚରଣେ ମୁନିବୃନ୍ଦେ । ନାନା ପ୍ରକାର ଯୋଗ ସାଧ୍ୟେ ॥ ୧୧୭

ଅଭୟପଦେ ସେ ପଶନ୍ତି । ସେ ଅନ୍ୟଭବ ନ ଚିନ୍ତନ୍ତି ॥ ୧୧୮

ଯେ ଜନ ଦେଇ ମନ ପ୍ରାଣ । ସୁଖେ ଆରାଧେ ତା ଚରଣ ॥ ୧୧୯

ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷର ବଧ ତତ୍ତ୍ୱ । ଅମୀୟ ରସ ଭଗବତ ॥ ୧୨୦

ନିଜ ଭକତ ଉଦ୍ଧାରିଣ । ଶୂକର ରୂପେ ନାରାୟଣ ॥ ୧୨୧

ଧରଣୀ ଉଦ୍ଧରିଲେ ଦନ୍ତେ । କ୍ରୀଡ଼ା ବିହାର ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୨୨

ଏ କଥା ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନ । କରି ବଞ୍ଚନ୍ତି ଯେଉଁ ଜନ ॥ ୧୨୩

ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଧ କରିଥିଲେ । ଦୋଷ ନ ଲାଗେ ତାକୁ ଭଲେ ॥ ୧୨୪

ଏ ପୁଣ୍ୟଯଶ ହରିକଥା । ଧନ ଆୟୁଷ ମୋକ୍ଷଦାତା ॥ ୧୨୫

ପ୍ରାଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ବଢ଼େ । ଦୁର୍ଗତି ରିଷ୍ଟ ବାଧା ଛାଡ଼େ ॥ ୧୨୬

ସୁଜନ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ ମିଶେ । ଅନ୍ତେ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦେ ପଶେ ॥ ୧୨୭

ଏକଥା ଶୁଣି ସାଧୁଜନେ । ବଞ୍ଚିବ ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନେ ॥ ୧୨୮

ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତ । ମୈତ୍ରେୟ ବିଦୁର ଚରିତ ॥ ୧୨୯

ଯେତେ କହିଲେ ହରିବାଣୀ । ଶୁଣି ସଂସାରୁ ତର ପ୍ରାଣୀ ॥ ୧୩୦

ଭାଷା ପ୍ରବନ୍ଧେ ଭଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୩୧

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷବଧୋ ନାମ ଊନବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୌନକ ଉବାଚ

ବରାହରୂପୀ ଭଗବାନ୍ | ଜଳେ ଧରଣୀ ଗଲେ ଥୋଇ || ୧
ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବମନୁ ବଳା | ଧରଣୀ ପୃଷ୍ଠେ ଯାହା କଲା || ୨
ନାନା ପ୍ରକାରେ ଜନ୍ତୁ ଯେତେ | ତାହାଙ୍କୁ ସାଧିଲା କେମନ୍ତେ || ୩
ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା ଯେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର | ତା ପୁତ୍ର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦୁଷ୍ଟ || ୪
କର୍ଣ୍ଣ ଶକୁନି ଦୁଃଶାସନ | ଏହାଙ୍କ ତୁଲେ ଯେତେ ଜନ || ୫
ପାଣ୍ଡବ ହିତେ ସେ ବିଶ୍ୱାସେ | ବର୍ତ୍ତଇ ବୋଲି ମହାରୋଷେ || ୬
ଗୃହୁଁ ବାହାର କରିଦେଲା | ଯେଣୁ ସେ ବ୍ୟାସଙ୍କର ବଳା || ୭
କୃଷ୍ଣଚରଣେ ଆଶ୍ରେ କରି | ଛାଡିଲା ହସ୍ତିନା ନଗରୀ || ୮
ତୀର୍ଥସାଧନ ପୁଣ୍ୟବଳେ | ଏକାନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତି ଫଳେ || ୯
ଗୋବିନ୍ଦ ଭକ୍ତ ସେ ନିଷ୍ଠଳେ | ବର୍ତ୍ତଇ ଭକ୍ତଜନ ମେଳେ || ୧୦
ବିଦୁର ଭ୍ରମୀ ତୀର୍ଥମାର୍ଗେ | କାନନେ ମୈତ୍ରେୟଙ୍କ ଆଗେ || ୧୧
ବନ ଗହନେ ଗଙ୍ଗାକୂଳେ | ସେ ବେନିଜନ ଏକମେଳେ || ୧୨
ବିଦୁର କିବା ପ୍ରଶ୍ନ କଲା | କହିବା ମୋତେ ବିଷ୍ଣୁଲୀଳା || ୧୩
ସେ ବିଷ୍ଣୁକଥା ବାକ୍ୟସାର | ଶ୍ରୁତିଯୁଗଳେ ସୁଧାଧାର || ୧୪
ଯେସନେ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କଲେ | ସେ ତିନିତାପରୁ ଉଦ୍ଧରେ || ୧୫
ଗୋବିନ୍ଦକଥା ସେହି ମତେ | ପାପ ନ ରହେ ଅନ୍ତର୍ଗତେ || ୧୬
କୃଷ୍ଣଚେଷ୍ଟିତ ଭବ ଯେତେ | ଭୋ ମୁନି କହ ମୋ ଅଗ୍ରତେ || ୧୭
କୃଷ୍ଣର ଲୀଳାମୃତ ରସେ | ରସଇ ଯାର ଶ୍ରୁତି ଗ୍ରାସେ || ୧୮
ସେ କାହିଁ ଛାଡେ କୃଷ୍ଣକଥା | ଯେଣେ ହରଇ ଭବବ୍ୟଥା || ୧୯
ନୈମିଷ୍ୟାରଣ୍ୟେ ମୁନିଗଣେ | ସେ ଭଗବତର ଚରଣେ || ୨୦
ପ୍ରଣତ ହୋଇଣ କହିଲେ | ବିଷ୍ଣୁର କଥା କହ ଭଲେ || ୨୧
ସେ ଭଗବତ ବିଷ୍ଣୁପଦେ | ମନକୁ ନିବେଶି ଆନନ୍ଦେ || ୨୨
କହିଲେ ଶୁଣି ମୁନିଗଣ | କହିବି ଶ୍ରୀହରିର ଗୁଣ || ୨୩

ସୂତ ଉବାଚ

ବିଷ୍ଣୁ ଶୂକର ରୂପ ଧରି | ଧରଣୀ ପାତାଳୁ ଉଦ୍ଧରି || ୨୪
ଲୀଳାବିହାରେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ | ଗୋବିନ୍ଦ ମାଇଲେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ || ୨୫

ସେ କଥା ଶୁଣି ତୋଷ ଚିତ୍ତେ । ଅଶ୍ରୁ ପୁଲକ ପ୍ରେମ ଗତ୍ରେ ॥ ୨୬
ମୈତ୍ରେୟ ପାଦେ ଦେଇ ଶିର । ଆନନ୍ଦେ ପୁଚ୍ଛଇ ବିଦୁର ॥ ୨୭

ବିଦୁର ଉବାଚ

ନାଭିରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଅବତାର । ସେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଈଶ୍ୱର ॥ ୨୮
ପ୍ରଜାପତିଙ୍କୁ ଜାତ କଲା । ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜନେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲା ॥ ୨୯
ମରୀଚି ଆଦି ସପ୍ତତନୁ । ଅପରେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବମନୁ ॥ ୩୦
ପିତାର ଆଦେଶେ ସମସ୍ତେ । ଏ ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜିଲେ କେମନ୍ତେ ॥ ୩୧
ଭାର୍ଯ୍ୟା ସହିତେ ଯୋଗମତେ । କି ଅବା ସର୍ଜିଲେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରେ ॥ ୩୨
କିବା ସକଳ ଏକମେଳେ । ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜିଲେ ଅନ୍ତରାଳେ ॥ ୩୩
କିବା ଧରଣୀ ଜଳେ ସ୍ଥାପି । ପ୍ରଜା ସର୍ଜିଲେ ବିଶ୍ୱରୂପୀ ॥ ୩୪
ସେ ପୁଣି କିବା କଲେ ପରେ । ତୋ ବିନୁ କେବା କହିପାରେ ॥ ୩୫
ତୁମ୍ଭେ ଆଗତ ଅନାଗତ । ସକଳ ବିଷୟେ ବିଦିତ ॥ ୩୬
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଘେନି ଶିରେ । ଜଗତ କଲେ କି ପ୍ରକାରେ ॥ ୩୭

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ଏକଚିତ୍ତେ । ଯେ ସୃଷ୍ଟି ପଦ୍ମକଳ୍ପ ଅନ୍ତେ ॥ ୩୮
ଯେ କାଳରୂପୀ ବିଶ୍ୱନାଥ । ଯା ମାୟା ବଳେ ଏ ଜଗତ ॥ ୩୯
ସ୍ୱମାୟାବଳେ କ୍ଷୋଭ ପାଇ । ମହତ ରୂପ ସେ ଧରଇ ॥ ୪୦
ରଜ ପ୍ରଧାନେ ତିନିଗୁଣେ । କଲ୍ପିଲା ଦଇବ ପ୍ରେରଣେ ॥ ୪୧
ସେ ଭୂତ ଆଦି ଯେ ମହତ । ଅଗ୍ରେ ସର୍ଜିଲା ପଞ୍ଚଭୂତ ॥ ୪୨
ଶବଦ ଆଦି ପଞ୍ଚଗୁଣେ । ମିଳିଲେ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣେ ॥ ୪୩
ଯେ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଚକ୍ଷୁ ଆଦି । ଯେ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ହିଁ ବାଗାଦି ॥ ୪୪
ଶବ୍ଦାଦି ଯେତେକ ହୋଇଲେ । ସୃଜନେ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ ॥ ୪୫
ସେ ପୁଣି ଏକପୁଞ୍ଜ ହୋଇ । ଦୈବଶକ୍ତିର ବଳପାଇ ॥ ୪୬
କଲ୍ପିଲା ହେମମୟ ଅଣ୍ଡ । ଯାହାକୁ ବୋଲନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ॥ ୪୭
ସେ ଅଣ୍ଡକୋଷ ମହାଜଳେ । ପଡ଼ି ଭସଇ କାଳବଳେ ॥ ୪୮
ସେ ପୁଣି ସହସ୍ରବରଷେ । ସେ ମହାର୍ଣ୍ଣବଜଳେ ଭସେ ॥ ୪୯

ସେ ଅଣ୍ଡକୋଷ ମଧ୍ୟେ ହରି । ଶୋଏ ଅନନ୍ତଶଯ୍ୟା କରି ॥ ୪୦
ତା ନାଭିପଦ୍ମୁ ପଦ୍ମକୋଷ । ସଲିଳେ ହୋଇଲା ପ୍ରକାଶ ॥ ୪୧
ସେ ପଦ୍ମ ନିଜ ତେଜ ପୁଞ୍ଜେ । ସହସ୍ରେ ରବିରଶ୍ମି ଗଞ୍ଜେ ॥ ୪୨
ସେ ପଦ୍ମମଧ୍ୟେ ସର୍ବଜନ୍ତୁ । ପ୍ରକାଶେ ନିଜ କର୍ମ ହେତୁ ॥ ୪୩
ବିରାଜ ରୂପ ତାର ମଧ୍ୟେ । ଜନ୍ମିଲା ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧ୍ୟେ ॥ ୪୪
ସେ ପୁଣି ବିଷ୍ଣୁ ଉପଦେଶେ । ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜିଲା ଅଣ୍ଡକୋଷେ ॥ ୪୫
ପୂର୍ବେ ଯେମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟି ଥିଲା । ସେ ନାନାରୂପେ ସମ୍ପାଦିଲା ॥ ୪୬
କାଳର ବଳେ କୋପମନେ । ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡେ ଘନଘନେ ॥ ୪୭
ତାର ନିଃଶ୍ୱାସୁ ତତକ୍ଷଣେ । ଅବିଦ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ପଞ୍ଚଗଣେ ॥ ୪୮
ତାମିସ୍ର ଅନ୍ଧତମ ତମ । ମୋହ ମହାମୋହ ପଞ୍ଚମ ॥ ୪୯
ଏ ପଞ୍ଚତମ ଏକାବେଳେ । ଜନ୍ମିଲେ ଅନ୍ଧକାର ବଳେ ॥ ୫୦
ଦେଖି ସେ ଛାୟାରୂପ ସୃଷ୍ଟି । ତୁଷ୍ଟ ନୋହିଲା ପରମେଷ୍ଠୀ ॥ ୫୧
ଏ ସୃଷ୍ଟି ଦେଖି ତମୋମୟ । ଧାତା ଛାଡିଲା ନିଜଦେହ ॥ ୫୨
ସେ ପିଣ୍ଡ ଦେଖି ତମୋଗଣେ । ବେଗେ ଧାଇଁଲେ ତତକ୍ଷଣେ ॥ ୫୩
ସେ ଦେହମଧ୍ୟେ ସନ୍ଧ୍ୟା ମିଶି । ତମେ ରଜନୀ ପ୍ରାୟ ଦିଶି ॥ ୫୪
କ୍ଷୁଧା ତୃଷାର ଅତିବଳେ । ସର୍ବେ ମିଳିଲେ ଏକମେଳେ ॥ ୫୫
ଥୋକେ ବୋଲନ୍ତି ରଖ ରଖ । ଥୋକେ ବୋଲନ୍ତି ବେଗେ ଭକ୍ଷ ॥ ୫୬
ତକ୍ଷଣେ ବ୍ରହ୍ମା ଭୟପାଇ । ବୋଲେ ତାହାଙ୍କ ମୁଖରୁହିଁ ॥ ୫୭
ଏ ପିଣ୍ଡ ରଖ ହୋ ନ ଭକ୍ଷ । ଏଣୁ ହୋଇବ ଯକ୍ଷ ରକ୍ଷ ॥ ୫୮
ତୁମ୍ଭେ ଯେ ଯକ୍ଷ ରକ୍ଷ-ଗଣ । ମୋର ବଚନ ଏବେ ଶୁଣ ॥ ୫୯
ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ପ୍ରଜା ହୁଅ । ଏମନ୍ତ କହି ପିତାମହ ॥ ୬୦
ସୃଜିଲା ଅପସରଗଣ । ଦୈବଙ୍କ ଭୋଗ୍ୟ ଯେ ପ୍ରମାଣ॥ ୬୧
ଦିବସ ରୂପା ସେ ସାକ୍ଷାତେ । ସର୍ଜିଲା କ୍ରୀଡାର ନିମନ୍ତେ ॥ ୬୨
ବ୍ରହ୍ମା ସାତ୍ତ୍ୱିକ ମନୋଭବ । ତହୁଁ ଦେବଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ॥ ୬୩
ପୁଣି ଜଘନୁ ବେଦପତି । ଅସୁର କଲା ଉତପତ୍ତି ॥ ୬୪
ସ୍ତ୍ରିରୀ ଲମ୍ପଟ ସେ ଯୁକତେ । ନାରୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୬୫
ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ତତକ୍ଷଣେ । ଧାଇଁଲେ ସେ ଅସୁରଗଣେ ॥ ୬୬
ମୈଥୁନ ଲୋଭ ବନ୍ଧେ ଧାଇଁ । ବେଗେ ବେଢିଲେ ଲୋଭବନ୍ଧି ॥ ୬୭

ନିର୍ଲଜ୍ଜପଣ ତାହାଙ୍କର । ଦେଖି ହସିଲେ ବେଦବର ॥ ୭୮
ବ୍ରହ୍ମାର ହାସ୍ୟ ଦେଖି କୋପେ । ମିଳିଲେ ତାଙ୍କର ସମୀପେ ॥ ୭୯
ସର୍ବାନ୍ତେ କୋପିତ ବଦନେ । ଭୟ ପଶିଲା ବ୍ରହ୍ମା ମନେ ॥ ୮୦
ଶରଣ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦପଦ ଧ୍ୟାୟୀ । ବୋଲଇ ଶିରେ କର ଦେଇ ॥ ୮୧
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଅର୍ଥେ । ତୁ ନାଥ ଆଜ୍ଞାଦେଲୁ ମୋତେ ॥ ୮୨
ସୃଷ୍ଟି କରଇ ତୋର ବୋଲେ । ତୋ ଅନୁରୂପ ଏ ଶୟନେ ॥ ୮୩
ତୁ ମୋତେ ରଖ ଚକ୍ରଧର । ଏ ଗଣେ ମହାଭୟଙ୍କର ॥ ୮୪
ଏ ଯେବେ ଭକ୍ଷିବେଟି ମୋତେ । କେମନ୍ତେ ସର୍ଜିବି ଜଗତେ ॥ ୮୫
ବ୍ରହ୍ମା ବିକଳ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣି । ବୋଇଲେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୮୬
ଏ ଦେହ ଘୋର ଭୟଙ୍କର । ବେଗେ ତୁ ଛାଡ଼ ଏ ଶରୀର ॥ ୮୭
ଶୁଣି ଗୋବିନ୍ଦର ବଚନ । ତକ୍ଷଣେ ଛାଡ଼ିଲା ଜୀବନ ॥ ୮୮
ସେ ଦେହ ସନ୍ଧ୍ୟାରୂପ ହୋଇ । ରୂପେ ଅସୁର ମନମୋହି ॥ ୮୯
ଯେ ଅପସରଗଣ ଥିଲେ । ତା ରୂପ ଦେଖି ମୋହ ଗଲେ ॥ ୯୦
ନାନା ଅଳଙ୍କାର ସାଜେଣି । ଚରଣେ ନୂପୁର ବାଜେଣି ॥ ୯୧
ମଦ ବିହ୍ୱଳିତ ଲୋଚନ । ଦୁକୂଳେ କଟୀ ଶୋଭବନ ॥ ୯୨
କଟୀ ମେଖଳା ରତ୍ନସାର । ହୃଦୟେ ତୁଙ୍ଗ ପୟୋଧର ॥ ୯୩
ସୁନ୍ଦର ନାସିକା ବିରାଜେ । ଦନ୍ତ ଡାଳିମ୍ବବୀଜ ଗଞ୍ଜେ ॥ ୯୪
ସୁନ୍ଦର ହାସ ମନୋହର । ସଂଭ୍ରମ କଟାକ୍ଷ ସୁନ୍ଦର ॥ ୯୫
ବସ୍ତ୍ରେ ଆଚ୍ଛାଦି କଳେବର । ପଥେ ଚଳଇ ଲାଜଭର ॥ ୯୬
ତାର କୁନ୍ତଳ ମନୋହର । ଶୁଣ ହେ ଧର୍ମାତ୍ମା ବିଦୁର ॥ ୯୭
ଅସୁରେ ଦେଖି ତା ଗମନ । ସର୍ବେ ହୋଇଲେ ହତଜ୍ଞାନ ॥ ୯୮
କହନ୍ତି ଏକ ଏକେ ରହିଁ । ଏମନ୍ତ ଦେଖିଲୁ ତ ନାହିଁ ॥ ୯୯
ନବୀନ ବୟସ ଏହାର । ରୂପ-ଲାବଣ୍ୟ ମନୋହର ॥ ୧୦୦
ଏ ଆମ୍ଭ ମନମଧ୍ୟେ ରମେ । ଅକାମୀଜନ ପ୍ରାୟ ଭ୍ରମେ ॥ ୧୦୧
ଏମନ୍ତେ ସନ୍ଧ୍ୟାରୂପ ଦେଖି । ପ୍ରମଦା ପ୍ରାୟ ଉପଲକ୍ଷି ॥ ୧୦୨
ନୟନ ଦେଇ ତା ବଦନେ । ସବେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ଅନ୍ୟୋଅନ୍ୟେ ॥ ୧୦୩
ଏମନ୍ତ ବହୁତ ବିଚାର । କରିଣ ସକଳ ଅସୁର ॥ ୧୦୪
ପ୍ରଣୟଚଣେ ପ୍ରମଦାର । କରିଣ ବହୁତ ସତ୍କାର ॥ ୧୦୫

କୁବୁଦ୍ଧି ପଣରେ ଅସୁର । ପୁଚ୍ଛିଲେ ତାଙ୍କୁ ବାରବାର ॥ ୧୦୬
ଆହେ ରମ୍ଭୋରୁ ସୁକଲ୍ୟାଣି । ପ୍ରମଦାକୂଳ ଶିରୋମଣି ॥ ୧୦୭
କାହାର ପତ୍ନୀ ତୁ ବୋଲଉ । କହ ତୁ ଉପୁଜିଲୁ କାହୁଁ ॥ ୧୦୮
କହ ତୁ ତୋର କିସ ନାମ । କି ପ୍ରୟୋଜନେ ତୋ ଗମନ ॥ ୧୦୯
ତୋ ରୂପ ଗୁଣେ ହୋଇ ଛନ୍ନ । ଆମ୍ଭର ସ୍ଥଗିତ ଲୋଚନ ॥ ୧୧୦
ତୋହର ରୂପଗୁଣ ରାଶି । ଆମ୍ଭର ପ୍ରଭକୁ ବିନାଶି ॥ ୧୧୧
ଆମ୍ଭର ପୂର୍ବଭାଗ୍ୟ ଫଳେ । ମିଳିଲୁ ଆମ୍ଭର ଛାମୁରେ ॥ ୧୧୨
କନ୍ଦୁକକ୍ରୀଡ଼ା ତୋ ନୟନ । ରୂପେ ହରିଲୁ ଆମ୍ଭମନ ॥ ୧୧୩
ତୋର ଚରଣ ପଦ୍ମଯୁଗ । ଗମନ ଚଞ୍ଚଳ ତରଙ୍ଗ ॥ ୧୧୪
ହସ୍ତେ କନ୍ଦୁକ ତୋର ସାଜେ । ତୋ ମଝା ସିଂହମଧ୍ୟ ଗଞ୍ଜେ ॥ ୧୧୫
ସେ ପୁଣି ସ୍ତନଭର ଖିନ୍ନେ । ଭଜିଲା ପ୍ରାୟ ଅନୁମାନେ ॥ ୧୧୬
ଏମନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା ରୂପ ରହିଁ । ଅସୁରଗଣ ଲୋଭ ବହି ॥ ୧୧୭
ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଧରି ବାହୁବଳେ । ମୋହେ ମଜ୍ଜିଲେ କାମଭୋଳେ ॥ ୧୧୮
ଭାବ'ଗମ୍ଭୀର ମଗ୍ନଚିତ୍ତ । ଦେଖି ବିଧାତା ହରଷିତ ॥ ୧୧୯
ବ୍ରହ୍ମାର ଶରୀର ବିସ୍ତରେ । ତକ୍ଷଣେ ନିଜ କାନ୍ତି ତେଜେ ॥ ୧୨୦
ପ୍ରଭବେ ବ୍ରହ୍ମା ସେ ଆନନ୍ଦ । ଗନ୍ଧର୍ବ ଅପସରା ବୃନ୍ଦ ॥ ୧୨୧
ବ୍ରହ୍ମାର ଶରୀରୁ ବାହାର । ଯେ ରୂପ ମୋହେ ସୁରନର ॥ ୧୨୨
ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଆଦି । ସୁନ୍ଦର ରୂପରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ॥ ୧୨୩
ଆବୋରି ଅପସରାଗଣେ । ସୁଖେ ରହିଲେ ଜଣେଜଣେ ॥ ୧୨୪
ତଦନ୍ତେ ଆତ୍ମତନ୍ଦ୍ରା ଧରି । ଭୂତ ପିଶାଚଗଣ କରି ॥ ୧୨୫
ସେ ମୁକ୍ତକେଶ ଦିଗମ୍ବର । ଦେଖି କମ୍ପିଲେ ସୁରନର ॥ ୧୨୬
ପଥେ ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି । ବ୍ରହ୍ମା ବୁଜିଲେ ଦେନିଆଖି ॥ ୧୨୭
ଭୟେ ଅଳସ ତାର ମୁଖେ । କ୍ଷଣେ ଶୋଇଲା ନିଦ୍ରାସୁଖେ ॥ ୧୨୮
ସେ ଦେହ ନିଦ୍ରାବଶ ରହିଁ । ପୁଣି ଛାଡ଼ିଲା ନିଜ ଦେହୀ ॥ ୧୨୯
ପରୋକ୍ଷ ପୁଣି ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣେ । ସର୍ଜିଲା ସାଧ୍ୟ ପିତୃଗଣେ ॥ ୧୩୦
ସେ ସାଧ୍ୟ ପିତୃ ଦେବିଗଣ । ସେ ଯହୁଁ ହୋଇଲେ ଜନମ ॥ ୧୩୧
ସେ ଦେହ ପାଇ ତୋଷ ଚିତ୍ତ । କର୍ମକୋବିଦେ ଯେ ବିଦିତ ॥ ୧୩୨
ସେ ସିଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାଧର ଗଣେ । ଜାତ ହୋଇଲେ ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ॥ ୧୩୩

ସ୍ୱଭବେ ତେଜ ଅନର୍ଗଳା । ତାହାଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଦେଲ ॥ ୧୩୪
ବିଧାତା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ବଳେ । ଦେଖିଣ ମନର ନିଷ୍ଠଳେ ॥ ୧୩୫
କିନ୍ନର କିଂପୁରୁଷ ଜାତି । ପୁଣି ସର୍ଜିଲ ପ୍ରଜାପତି ॥ ୧୩୬
ମିଥୁନ ଭବେ ବୀଣା ବାଇ । ଦେବଙ୍କ ତୋଷେ ଗୀତଗାଇ ॥ ୧୩୭
ଏବେ ତୁ ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର । ବ୍ରହ୍ମାର ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରକାର ॥ ୧୩୮
ସେ ସୃଷ୍ଟି ଚାହିଁ ପ୍ରଜାନାଥ । ମନରେ ହୋଇଲ ଚିନ୍ତିତ ॥ ୧୩୯
ଏ ସୃଷ୍ଟି ବୃଦ୍ଧି ତ ନୋହିଲ । ଚିନ୍ତାରେ ବହୁତ ଶୋଇଲ ॥ ୧୪୦
ତାହାଙ୍କୁ ସର୍ଜି ବେଦବର । ତକ୍ଷଣେ ଛାଡ଼ ସେ ଶରୀର ॥ ୧୪୧
ଦେହ ଅନ୍ତରେ ଶୂନ୍ୟେ ରହି । ଶରୀର ଦେଖି ବିଚାରଇ ॥ ୧୪୨
ସର୍ଜ୍ଜନେ ଯୋଗ୍ୟ ଏ ନୁହନ୍ତ । ଏମନ୍ତେ କ୍ରୋଧେ ବହୁ ଚିନ୍ତ ॥ ୧୪୩
କ୍ରୋଧର ବଶେ ପଦ୍ମଯୋନି । ସେ ଭୋଗଦେହ ତ୍ୟଜେ ପୁଣି ॥ ୧୪୪
ତହୁଁ ସେ କେଶ ଗଲା ଖସି । ତହୁଁ ଜନ୍ମିଲେ ସର୍ପରାଶି ॥ ୧୪୫
ତକ୍ଷଣେ ତମ ଗୁଣୁ ଜାତ । ଗରଳ ତେଜେ ବଳବନ୍ତ ॥ ୧୪୬
ତାହାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ପ୍ରଜାନାଥ । ସନ୍ତୋଷେ ହେଲ କୃତକୃତ୍ୟ ॥ ୧୪୭
ପୁଣି କଳ୍ପିଲ ମନୋରଥେ । ଆବର ସୃଷ୍ଟି ଭାବ ଯେତେ ॥ ୧୪୮
ମନୁଙ୍କୁ କଲା ଉତପତ୍ତି । ମନର ତହୁଁ ବେଦପତି ॥ ୧୪୯
ନିଜ ପୁରୁଷ ରୂପ ଦେହ । ତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିଲ ପିତାମହ ॥ ୧୫୦
ସ୍ତିରୀ ପୁରୁଷ କଲେ ମନେ । ଯେ ସୃଷ୍ଟି ଉପୁଜେ ମୈଥୁନେ ॥ ୧୫୧
ଯେ ଅଗ୍ରେ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା ବହୁ କଲେ ॥ ୧୫୨
ଏମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମା ସୃଷ୍ଟି ଚାହିଁ । ବିବୁଧେ ତାର ଗୁଣ ଗାଇ ॥ ୧୫୩
ବୋଲନ୍ତ ଧନ୍ୟ ବେଦପତି । ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜନେ ଦୃଢ଼ମତି ॥ ୧୫୪
ଅନେକ ତପ ଯେଣୁ କଲୁ । ଗୋବିନ୍ଦ ଆଜ୍ଞା ତୁ ଲଭିଲୁ ॥ ୧୫୫
ନିଜ ସାଧନା ତପଫଳେ । ଏ ସୃଷ୍ଟି କଲୁ ବୁଦ୍ଧିବଳେ ॥ ୧୫୬
ଏଣେ ହୋଇବ ସର୍ବଯୋଗ । ଆମ୍ଭେ ଲଭିବୁ ହବିର୍ଭାଗ ॥ ୧୫୭
ତପସ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ଆସନାଦି । ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗଯୋଗ ସୁସମାଧି ॥ ୧୫୮
ପୁଣି ସର୍ଜିଲ ଋଷିଗଣ । ସ୍ୱବଶ କରି ଇନ୍ଦ୍ରିଗଣ ॥ ୧୫୯
ଏମନ୍ତ ଋଷି ସୃଷ୍ଟି କଲ । ଆପଣା ଦେହ ଅଂଶ ଦେଲ ॥ ୧୬୦
ଏମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ । ବିଧାତା ରୂପେ ନାରାୟଣ ॥ ୧୬୧

କରଇ ପୁଣ ପୁଣ ଭବେ । ତାର ଭକତଜନ ଲଭେ ॥ ୧୬୨
ଏମନ୍ତେ ଭଗବତ ବାଣୀ । ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ଆଗେ ଭଣି ॥ ୧୬୩
ବନେ ପିପ୍‌ପଳ ବୃକ୍ଷ ମୂଳେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପ ତ୍ୟାଗ କାଳେ ॥ ୧୬୪
ସେ କଥା ପରୀକ୍ଷିତ ଆଗେ । ମୁନି କହିଲେ ପ୍ରିୟ ଭବେ ॥ ୧୬୫
ହରି ଚରିତ ଭଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୬୬

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ମୁନି ପାଦେ ପଡ଼ି । ବିଦୁର କହେ କରଯୋଡ଼ି ॥ ୧

ବିଦୁର ଉବାଚ

ବୋଇଲେ ଶୁଣ ହେ ମୈତ୍ରେୟ । ମୋହର ପ୍ରତି ତୁ ସଦୟ ॥ ୨
ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ-ମନୁବଂଶ । ମୋ ଆଗେ କର ହେ ପ୍ରକାଶ ॥ ୩
ଯାର ପ୍ରଶଂସା ସାଧୁଲୋକ । କରନ୍ତି ସଦା ଅତିରେକ ॥ ୪
ବ୍ରହ୍ମାର ତହୁଁ ଯାର ତନୁ । ଯେ ପୂର୍ବେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭବମନୁ ॥ ୫
ତାହାର ବଂଶ ଏ ଜଗତେ । କି ରୂପେ ପ୍ରସରିଲେ କେତେ ॥ ୬
ମୈଥୁନ ମତେ କଲା ପ୍ରଜା । ଯେ ପୁଣି ମନୁବଂଶେ ରଜା ॥ ୭
ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁ ସୁତ । ଉତ୍ତାନପାଦ ପ୍ରିୟବ୍ରତ ॥ ୮
ତେଜେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସେ ବିରଜେ । ଏ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପା ମହୀ ଭୁଞ୍ଜେ ॥ ୯
ଯେମନ୍ତେ ଧର୍ମ ଏ ସଂସାରେ । ରଖିଲେ କହ ମୁନିବରେ ॥ ୧୦
ତାର ଦୁହିତା ଅନୁପମ । ଯାହାର ଦେବହୂତି ନାମ ॥ ୧୧
କର୍ଦ୍ଦମ ତାର ନିଜ ପତି । ତାର ଭୁବନେ ଦେବହୂତି ॥ ୧୨

ସେବା କରଇ ଅନୁବ୍ରତେ । ଯେ ଧର୍ମ ପତିବ୍ରତା ମତେ ॥ ୧୩
ସ୍ୱାମୀ ସୁହାଗେ ସଉଭଗ୍ୟେ । ମୈଥୁନ ଭବେ ରତିରଙ୍ଗେ ॥ ୧୪
ତାହାର ଗର୍ଭେ ପୁତ୍ର କେତେ । ଜନ୍ମିଲେ କହ ମୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୧୫
ତାହା ଶ୍ରବଣେ ଇଚ୍ଛା ମୋର । କହ ସଦୟେ ମୁନିବର ॥ ୧୬
ମନୁ ତନୟା ଯେ ଆକୂତି । ତାହାଙ୍କୁ ରୁଚି ପ୍ରଜାପତି ॥ ୧୭
ବ୍ରହ୍ମଜ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି । ସେ ପୁଣ ଲଭିଣ ପ୍ରସୂତି ॥ ୧୮
ସୃଷ୍ଟି ସୃଜିଲେ କେଉଁ ଭବେ । ଭୋ ମୁନି ତାହା କହ ଏବେ ॥ ୧୯
ଏମନ୍ତ ବିଦୁରର ବାଣୀ । ମୈତ୍ରେୟ ବୋଲେ ତାହା ଶୁଣି ॥ ୨୦

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

କର୍ଦ୍ଦମେ ରଇ ବେଦବର । ବୋଇଲେ ପ୍ରଜା ସୃଷ୍ଟି କର ॥ ୨୧
ବ୍ରହ୍ମାର ଆଜ୍ଞା ଘେନି ଶିରେ । ମିଳିଲେ ସରସ୍ୱତୀ ତୀରେ ॥ ୨୨
ଅତି କଠୋର ତପ କଲ । ଶୁଣ ହେ ଯେତେ ଦିନ ଗଲ ॥ ୨୩
ଦେବଙ୍କ ଅୟୁତ ବରଷେ । ତପିଲ ଆତ୍ମାର ବିଶ୍ୱାସେ ॥ ୨୪
ସମାଧି ଯୋଗରେ କର୍ଦ୍ଦମ । ସେବିଲେ ପୁରୁଷଉତ୍ତମ ॥ ୨୫
ତପ ସମାଧି କ୍ରିୟା ଯୋଗେ । ନିଷ୍କଳ ଭକ୍ତି ଅନୁରାଗେ ॥ ୨୬
ତାର ସମୀପେ ହୃଷୀକେଶ । ତକ୍ଷଣେ ହୋଇଲେ ପ୍ରବେଶ ॥ ୨୭
ଶୁକ୍ଳ-କମଳ-ମାଳା ଗଳେ । ବଦନ ଶୋଭିତ କୁଣ୍ଡଳେ ॥ ୨୮
ଶବଦବ୍ରହ୍ମ ରୂପ ଧରି । ଶତେ ଆଦିତ୍ୟ ନୋହେ ସରି ॥ ୨୯
ଲୋଚନ ପୁଣ୍ଡରୀକଦଳେ । ସୁନ୍ଦର ଅଳକା କପୋଳେ ॥ ୩୦
ନିର୍ମଳ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ । ସୁନ୍ଦର ମସ୍ତକ ଭୂଷଣ ॥ ୩୧
କିରୀଟ କୁଣ୍ଡଳ ବିରାଜେ । ଶଙ୍ଖ କମଳ ଗଦା ସାଜେ ॥ ୩୨
ଚକ୍ର ବିରାଜେ ଦକ୍ଷକରେ । ତେଜେଣ ଦଶଦିଗ ପୂରେ ॥ ୩୩
ଅଧରେ ସ୍ମିତହାସ୍ୟ ଯାର । ବିରାଜେ ଅତି ମନୋହର ॥ ୩୪
ସ୍ମିତ ବାରିଜ ଚକ୍ଷୁ ବେନି । ବିରାଜେ ନିଜ ତେଜ ଘେନି ॥ ୩୫
ସୁନ୍ଦର ହାସ୍ୟେ ମନ ମୋହେ । କୋଟି କନ୍ଦର୍ପ ସମ ନୋହେ ॥ ୩୬
ଗରୁଡ ସ୍କନ୍ଧେ ଆରୋହଣ । ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ବିଭୂଷଣ ॥ ୩୭
ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗେ ରୁଚିର ଶ୍ରୀମୁଖ । ଦେଖନ୍ତେ ହରେ ଭବଦୁଃଖ ॥ ୩୮

ଶ୍ରୀବତ୍ସଚିହ୍ନ ହୃଦେ ସାଜେ । କୌସ୍ତୁଭମଣି କଣ୍ଠମାଝେ ॥ ୩୯
ଶୁକ୍ଳ ଶରୀର ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ । ଯେ ରୂପ ବହେ ସତ୍ୟଯୁଗେ ॥ ୪୦
ଶୂନ୍ୟ-ମଣ୍ଡଳେ ବିଷ୍ଣୁ ଦେଖି । ଉଠିଲା ଆସନ ଉପେକ୍ଷି ॥ ୪୧
ବହୁ ବରଷ ତପ ଶ୍ରମ । ଦେଖନ୍ତେ ଗଲା ମନ ଭ୍ରମ ॥ ୪୨
ପ୍ରେମ ହରଷ କଳେବର । ନୟନୁ ବହେ ଅଶ୍ରୁଧାର ॥ ୪୩
କର ଅଞ୍ଜଳି ଦେଇ ମାଥେ । ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ ଭୂମିଗତେ ॥ ୪୪
ଆନନ୍ଦେ ପ୍ରାପ୍ତ ମନୋରଥ । ଅନ୍ତରେ ହୋଇ କୃତକୃତ୍ୟ ॥ ୪୫
ଶ୍ରୁତି ବଚନ ମୁଖେ କହି । ବୋଲଇ ବିଷ୍ଣୁ ରୂପ ଚାହିଁ ॥ ୪୬

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ହେ ନାଥ ତବ ଦରଶନ । ସଫଳ କଲା ମୋ ନୟନ ॥ ୪୭
ଯେ ରୂପ ଦେଖିବାର ଅର୍ଥେ । ଯୋଗ ସାଧନ୍ତି ମୁନିସନ୍ତେ ॥ ୪୮
ହେ ନାଥ ତୋହର ଚରଣ । ଜୀବର ପରମ କାରଣ ॥ ୪୯
ତୋ ପାଦପଦ୍ମ ନାବ କରି । ଭବସାଗରୁ ଯାନ୍ତି ତରି ॥ ୫୦
ଏ ଭବ ଛାଡ଼ି ଯେ ସଂସାରେ । ବିଷୟରସ ଆଶେ କରେ ॥ ୫୧
ତାହାର ମୋକ୍ଷ ଆଉ କାହିଁ । ସଂସାରେ ନିୟତ ଭ୍ରମଇ ॥ ୫୨
ନରକେ ଯାନ୍ତି ସେହି ମତେ । ସେ ତୋତେ ପାଇବେ କେମନ୍ତେ ॥ ୫୩
ସେହି ପ୍ରକାରେ ମନ ମୋର । କଳ୍ପଇ ବିଷୟା ଗୋଚର ॥ ୫୪
ତୋର ଆଦେଶେ ସୃଷ୍ଟି ଧର୍ମେ । କଳ୍ପଇ ଗୃହସ୍ଥ ଆଶ୍ରମେ ॥ ୫୫
ଯେ ଗୃହ କାମଧେନୁ ପ୍ରାୟେ । କୁଟୁମ୍ବ ଜନ ମନ ମୋହେ ॥ ୫୬
ତୋର ଚରଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ । ଆଶ୍ରେ ଲଭିବି ସର୍ବକାମ ॥ ୫୭
ତୋ ଅନୁଗ୍ରହେ ମନୁରଜା । କଲ୍ପିବ ତାହାର ତନୁଜା ॥ ୫୮
ମୁଁ ପୁଣି ସର୍ବପ୍ରାଣୀ ହିତେ । ଯେମନ୍ତେ ତୋ ଚରଣାଗତେ ॥ ୫୯
ବଳି ନିବେଦି ଗୃହଧର୍ମେ । ଯେମନ୍ତେ ରମିବି ଆଶ୍ରମେ ॥ ୬୦
ତୋ ପଦ ବିନୁ ଚକ୍ରଧର । ସେବିବି କାହାର ପୟର ॥ ୬୧
ତୋ ପାଦ ତାପତ୍ରୟ-ଛତ୍ର । ଏ କଥା ଜଗତେ ବିଦିତ ॥ ୬୨
ତୋ ରୂପ ଗୁଣ ଅବତାର । ନିର୍ମଳ ବହେ ସୁଧାଧାର ॥ ୬୩
ତେଣେ ଲୋଭିତ ଯାର ଚିତ୍ତ । ସେ ନୋହେ କାଳଚକ୍ରେ ଗ୍ରସ୍ତ ॥ ୬୪

ତୋ କାଳଚକ୍ରର ମହିମା । କେ କରିପାରେ ଗୁଣ ସୀମା ॥ ୬୪
ଯାହାର ବୃଦ୍ଧରୂପୀ ଅକ୍ଷ୍ୟ । ଭ୍ରମଣେ କେବା କରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ॥ ୬୬
ତୃତୀୟ ଦଣ୍ଡ ଥର ହୋଇ । ତ୍ରିଶତଷଷ୍ଠୀ ପର୍ବ ଯହିଁ ॥ ୬୭
ଅନନ୍ତ ପତ୍ର ଷଟନେମୀ । ତ୍ରିନାଭି ଯେହ୍ନୁ ବ୍ୟଗ୍ରଗାମୀ ॥ ୬୮
ଏ ରୂପେ ଧାମେ ଅବିରତେ । ପ୍ରାଣୀ ଆୟୁଷ ହରେ ନିତ୍ୟେ ॥ ୬୯
ଏମନ୍ତ କାଳ ରୂପ ଯେହି । ତୋ ଭକ୍ତେ ନ ପାରଇ ସେହି ॥ ୭୦
ତୁ ଏକରୂପୀ ଛନ୍ନଦେହା । ଜଗନ୍ମୋହିନୀ ତୋର ମାୟା ॥ ୭୧
ତେଣେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଅନ୍ତ । ଯେସନେ ଉର୍ଣ୍ଣନାଭି ବତ ॥ ୭୨
କାମୀ ଅକାମୀ ମନ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କରେ ତୋ ପାଦ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ॥ ୭୩
ତୋତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେତେ ଜୀବେ । କର୍ମର ଭୋଗନାଶ ତେବେ ॥ ୭୪
ଆପଣେ ଆପଣା ମାୟାରୁ । ଏ ବିଶ୍ୱ ଆବର୍ତ୍ତିତ କରୁ ॥ ୭୫
ତୁହି ସକଳ କାମଦାତା । ନିଷ୍କାମ ଜନ ମୋକ୍ଷଦାତା ॥ ୭୬
ଏଣୁ ମୁଁ ନିଷ୍ଠା କାମ ବଳେ । ନମଇ ତୋ ପାଦ କମଳେ ॥ ୭୭
ଯେଣୁ ତୁ ଭକ୍ତି-ମୁକ୍ତିଦାତା । ତୋ ପାଦେ ନମୁଁ ଦୁଃଖ ହର୍ତ୍ତା ॥ ୭୮
ହେ ନାଥ ତୋହର ମହିମା । କେ କହିପାରେ ଗୁଣସୀମା ॥ ୭୯

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ମୁନି ବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ଗରୁଡ଼ ସ୍କନ୍ଧେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୮୦
ଜ୍ୟୋତି ସ୍ୱରୂପ ଶୂନ୍ୟେ ଥାଇ । କହନ୍ତି ମୁନି ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୮୧

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଶୁଣ ହୋ ପ୍ରଜାପତି ସୁତ । ମୁହିଁ ଜାଣିଲି ତୋର ଚିତ୍ତ ॥ ୮୨
ତୁ ଯେଣୁ ପୂଜି ମୋ ଚରଣ । କଲ୍ପିଲୁ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ ॥ ୮୩
ଯହିଁ ତୋହର ମନଯୋଗ । ପୂର୍ବେ କରିଛି ତା ସଂଯୋଗ ॥ ୮୪
ଅବଶ୍ୟ ତାହା କରିବଇଁ । ମୋ ପୂଜା ବିଅର୍ଥେ ନ ଯାଇ ॥ ୮୫
ତୁ ଏବେ ସାବଧାନେ ଶୁଣ । କହିବା ତହିଁର କାରଣ ॥ ୮୬
ଯେ ପୂର୍ବେ ପଦ୍ମଯୋନି ତନୁ । ସମ୍ଭୂତ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବମନୁ ॥ ୮୭

ଯେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ପତି । ଯାହାର ସଦାନ୍ତର ଖ୍ୟାତି ॥ ୮୮
ଏ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତେ ରଜା ହୋଇ । ପାଳଇ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପା ମହୀ ॥ ୮୯
ସେହି ଧର୍ମଜ୍ଞ ମନୁ ତୋତେ । ଆସିବେ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ॥ ୯୦
ତାହାର ଶତରୂପା ନାରୀ । ରୂପେ କମଳା ନୋହେ ସରି ॥ ୯୧
ସେ ବେନିଜନେ ଏକ ରଥେ । ତୋ ରୂପ ଦେଖିବାର ଅର୍ଥେ ॥ ୯୨
ତୋହର ସମୀପେ ସାକ୍ଷାତେ । ମିଳିବେ ବେନିଦିନ ଅନ୍ତେ ॥ ୯୩
ତାର ଦୁହିତା ଦେବହୂତି । ରୂପେ ସମାନ ନୋହେ ରତି ॥ ୯୪
ତାର ବୟସ ରୂପ ଗୁଣେ । ଅପରେ କେ ଅଛି ପ୍ରମାଣେ ॥ ୯୫
ତା ରୂପ ଅତି ମନୋହର । ତୁ ତାହା ଅନୁରୂପେ ବର ॥ ୯୬
ସେ କନ୍ୟା ସମର୍ପିବ ତୋତେ । ଯେ ବିଧିବିଧାନ ଉକତେ ॥ ୯୭
ତୁ ମୋ ଚରଣେ ଚିତ୍ତ ଦେଇ । ଯେତେ ବରଷ ତପ ଦାହି ॥ ୯୮
ନିରତେ କଲୁ ଆତ୍ମଯୋଗ । ଏବେ ବିଷୟ ଅନୁଭୋଗ ॥ ୯୯
ମନୁ-ଦୁହିତା ତୋର ସଙ୍ଗେ । ନିରତେ ଭଜୁ ଅନୁରାଗେ ॥ ୧୦୦
ସେ ତୋର ତୁଲେ କରି ଭାବ । ନବଧା-ଗର୍ଭ ପ୍ରସବିବ ॥ ୧୦୧
ତୋହର ବୀର୍ଯ୍ୟେ ଯେତେ କନ୍ୟା । ଜନ୍ମିବେ ରୂପଗୁଣେ ଧନ୍ୟା ॥ ୧୦୨
ତାହାଙ୍କ ଗର୍ଭେ ଋଷିଗଣ । ଜନ୍ମିବେ ବହୁତ ସନ୍ତାନ ॥ ୧୦୩
ତୋହର ଗୁଣ ଅନୁପମ । ହୋଇବେ ଅନୁମତ ନାମ ॥ ୧୦୪
ତୁ ଯେ ମୋ ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରି । ମୋତେ ତୁ ତୀର୍ଥପ୍ରାୟ କରି ॥ ୧୦୫
ଅଶେଷ କର୍ମଫଳ ଦେଇ । ମୋତେ ପାଇବୁ ତେଣୁ ତୁହି ॥ ୧୦୬
ଅଶେଷଭୂତେ ତୋର ଦୟା । ତୋତେ ନ ଲାଗୁ ବିଷ୍ଣୁମାୟା ॥ ୧୦୭
ଆତ୍ମାରେ ଜଗତ ଆରୋପି । ତୁ ଯେ ମୋହର ଭାବେ ବ୍ୟାପି ॥ ୧୦୮
ଆତ୍ମା ସହିତେ ସର୍ବଭୂତ । ମୋଠାରେ ହୋଇଛି ମିଳିତ ॥ ୧୦୯
ତପ ସାଧିଲୁ ଚିରକାଳେ । ଏ ଘୋର ସଂସାର ଉଲ୍ଲୋଳେ ॥ ୧୧୦
ତୁ ମୋତେ ଆତ୍ମାରେ ଦେଖିବୁ । ଜୀବନ ସଫଳ ଲଭିବୁ ॥ ୧୧୧
ମୁଁ ପୁଣି ପଶି ତୋର ବୀର୍ଯ୍ୟେ । ପ୍ରଭବେ ବିଷ୍ଣୁ ଅଂଶ ତେଜେ ॥ ୧୧୨
ତୋହର କ୍ଷେତ୍ରେ ମୁଁ ସମ୍ଭୂତ । ହୋଇବି ଦେବହୂତି ସୁତ ॥ ୧୧୩
ତତ୍ତ୍ୱ ସଂହିତା ପ୍ରଣୟନ । କରିବି ହୋଇ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ॥ ୧୧୪

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ କହି ମୁନି ଆଗେ । ହରି ଚଳିଲେ ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ ॥ ୧୧୫
ଗମିଲେ ବିନ୍ଦୁସରୋବରୁ । ନିର୍ମଳ ସରସ୍ୱତୀ ତୀରୁ ॥ ୧୧୬
ସେ ନଦୀତୀରେ ପୁଷ୍ପବନେ । ଗରୁଡ ପକ୍ଷୀ ନାଦ ସ୍ୱନେ ॥ ୧୧୭
ଭୃଙ୍ଗ ସମୂହେ ବାୟୁ ବହେ । ଶୁଭଇ ସାମଗାନ ପ୍ରାୟେ ॥ ୧୧୮
ଏମନ୍ତେ ଶୁଣ ହୋ ବିଦୁର । ସେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁବର ॥ ୧୧୯
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଆଚ୍ଛାଦିତ ରଥେ । ଆରୋହି ପାରିଷଦ ଯେତେ ॥ ୧୨୦
ସଙ୍ଗତେ ଘେନି ଦେବହୂତି । ଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରନ୍ତି ॥ ୧୨୧
ମିଳିଲେ କର୍ଦ୍ଦମ ଆଶ୍ରମେ । ବିଷ୍ଣୁର କହିଥିବା ଦିନେ ॥ ୧୨୨
ନିର୍ମଳ ସରସ୍ୱତୀ ତୀରେ । ମିଳିଲେ ବିନ୍ଦୁ ସରୋବରେ ॥ ୧୨୩
ଦେଖିଲେ କର୍ଦ୍ଦମ ଶରୀର । ତପ ସାଧନେ କୃଶତର ॥ ୧୨୪
ପୂର୍ବେ ଯେ ସରସ୍ୱତୀ କୂଳେ । ବିଷ୍ଣୁ ମିଳିଲେ ଋଷିମେଳେ ॥ ୧୨୫
ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ଭକ୍ତିଭାବ । ତନୁ ପୁଲକ ପଦ୍ମନାଭ ॥ ୧୨୬
ସ୍ୱଭାବେ ଭକ୍ତଜନବନ୍ଧୁ । ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ ଜଳବିନ୍ଦୁ ॥ ୧୨୭
ପଡିଲା ସରସ୍ୱତୀ ନୀର । ତେଣୁ ବୋଲାଇ ବିନ୍ଦୁସର ॥ ୧୨୮
ସେ ବନ ସାମାନ୍ୟ ନୋହଇ । ଯହିଁରେ ପ୍ରଭୁ ଅବଗାହୀ ॥ ୧୨୯
କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରତି ଦୟା କରି । ପତିତ କଲେ ନେତ୍ର ବାରି ॥ ୧୩୦
ପୁଣ୍ୟ ପବିତ୍ର ସୁଧା ଜଳ । ସ୍ୱଭାବେ ନିର୍ମଳ ଶୀତଳ ॥ ୧୩୧
ଯେ ପୁଣ୍ୟଜଳ ମୁନିଗଣେ । ସେବା କରନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୧୩୨
ପବିତ୍ର ଦ୍ରୁମଲତା ଘନେ । ନାଦ କରନ୍ତି ପକ୍ଷୀଗଣେ ॥ ୧୩୩
କ୍ରୀଡନ୍ତି ନାନା ବନଜୀବେ । ଗଭୀର ସ୍ୱନେ ଭୃଙ୍ଗରବେ ॥ ୧୩୪
ସକଳ ଋତୁ ଫଳ ନାହିଁ । ପୁଷ୍ପ ପଲ୍ଲବ ବିରାଜଇ ॥ ୧୩୫
ମତ୍ତ-ମୟୂର ଯୂଥ ଯୂଥ । କୋକିଳ ରବ ସୁଲଳିତ ॥ ୧୩୬
ପ୍ରମତ୍ତ ଭ୍ରମର ନିକରେ । ନାନା ପ୍ରକାରେ କ୍ରୀଡା କରେ ॥ ୧୩୭
କଦମ୍ବ ଚମ୍ପକ ଅଶୋକ । ନାଗକେଶ୍ୱର କୁରୁବକ ॥ ୧୩୮
କରଞ୍ଜ ପନସ ଅସନ । କୁନ୍ଦ ମନ୍ଦାର ଚୂତବନ ॥ ୧୩୯
ହଂସ ସାରସ ବକପନ୍ତି । ଜଳକୁକ୍କୁଟ ରବ ଦ୍ୟନ୍ତି ॥ ୧୪୦
ଚକୋର ଚକ୍ରବାକ ବାଣୀ । ଅତି ଗଭୀର ପରିମାଣି ॥ ୧୪୧

ଗୟଳ ଶଲ୍ଲକ କୁଞ୍ଜର । କୁରଙ୍ଗ ହରିଣ ଶୂକର ॥ ୧୪୨
ବାନର ଗୋଲାଙ୍ଗୁଳ ସାଜେ । ନକୁଳ କସ୍ତୁରୀ ବିରାଜେ ॥ ୧୪୩
ସେ ତୀର୍ଥବରେ ଆଦିରାଜା । ରଥେ ମିଳିଲେ ମହାତେଜା ॥ ୧୪୪
କଳତ୍ର ଦୁହିତା ସମେତେ । ପ୍ରବେଶ ହେଲା ରତ୍ନରଥେ ॥ ୧୪୫
ଦେଖିଲା ମୁନିଙ୍କ ବଦନ । ପ୍ରଭବେ ହୁତ ହୁତାଶନ ॥ ୧୪୬
ପ୍ରଭବେ ଘୋରତପ ତେଜେ । ସୁନ୍ଦର ଶରୀର ବିରାଜେ ॥ ୧୪୭
ବିଷ୍ଣୁ ଜନ୍ମିବେ ଯା ଶରୀରେ । ସୁନ୍ଦର କେତେକ ମାତରେ ॥ ୧୪୮
ଅମୃତ ତୁଲ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁବାଣୀ । ସେ ମୁନି କର୍ଣ୍ଣପଥେ ଶୁଣି ॥ ୧୪୯
ପ୍ରେମ ପୁଲକ କଳେବର । ନେତ୍ରେ ଆନନ୍ଦ ଅଶ୍ରୁଧାର ॥ ୧୫୦
ଶିରେ ସୁନ୍ଦର ଶୋଭେ ଜଟା । ଚପଳ ଚିକ୍କଣି କାନ୍ତଛଟା ॥ ୧୫୧
ସେ ମୁନି ମଳିନ ଯେ ଗାତ୍ର । ରତ୍ନ ଯେସନେ ଅସଂସ୍କୃତ ॥ ୧୫୨
ଏମନ୍ତ ଦେଖି ନୃପମଣି । ସଙ୍ଗତେ ନିଜ ପତ୍ନୀ ଘେନି ॥ ୧୫୩
ରଥୁ ତୁରିତେ ଅବତରି । ମୁନି ସମୀପେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ॥ ୧୫୪
ମିଳିଲେ ଯୋଡ ବେନିପାଣି । ପାଦେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ପୁଣି ॥ ୧୫୫
ଦେଖି ଉଠିଲେ ମୁନି ବେଗେ । ଆଶିଷ କଲେ ମନ୍ତ୍ରଯୋଗେ ॥ ୧୫୬
ବିଷ୍ଣୁ ଆଦେଶ ଗୁଣି ମନେ । ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲୋଳ ଲୋଚନେ ॥ ୧୫୭
ପୂଜିଲେ ବସାଇ ଆସନେ । କହନ୍ତି ଅମୃତ ବଚନେ ॥ ୧୫୮
ରାଜା କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନବାଣୀ । ସନ୍ତୋଷେ ପୁଚ୍ଛେ ବିପ୍ରମଣି ॥ ୧୫୯

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ତୋ ଆଗମନେ ନୃପବର । ଧନ୍ୟ ଏ ଆଶ୍ରମ ମୋହର ॥ ୧୬୦
ତୁମ୍ଭ ଭ୍ରମଣ ଏ ଜଗତେ । ସାଧୁଜନଙ୍କ ରକ୍ଷା ଅର୍ଥେ ॥ ୧୬୧
ଅସାଧୁଜନ ବିନାଶନେ । ନିଷ୍କଳେ ଧର୍ମର ସ୍ଥାପନେ ॥ ୧୬୨
ରବି ଶଶାଙ୍କ ଅଗ୍ନି ଯମ । ଇନ୍ଦ୍ର ବରୁଣ ବାତ ଧର୍ମ ॥ ୧୬୩
ଏ ଅଷ୍ଟ-ଦିଗପାଳ ତେଜ । ଏଣୁ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅଷ୍ଟଭୁଜ ॥ ୧୬୪
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । ତୁ ଧର୍ମମୂର୍ତ୍ତି ନୃପବର ॥ ୧୬୫
ରଥ ଆରୋହି ତୋ ବିହାର । ଅସତଜନ ଗର୍ବ ହର ॥ ୧୬୬
ଘୋର-ଗର୍ଜନ ଧନୁ-ରବେ । ଉଦଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରାମ ଉତ୍ସବେ ॥ ୧୬୭

ବେଷ୍ଟିତ ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳେ । ଜମ୍ପାଇ ଅବନୀ ମଣ୍ଡଳେ ॥ ୧୬୮
ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରାୟେ ତେଜ ଧରି । ଖେଟ ଖର୍ବଟ ବନଗିରି ॥ ୧୬୯
ଶତ୍ରୁ ବିନାଶେ ସାବଧାନେ । କ୍ଷତ୍ରିୟଧର୍ମ ଏ ପ୍ରମାଣେ ॥ ୧୭୦
ଏହା ନ କରି ଯେବେ ଘରେ । ସୁଖଶୟନେ ନିଦ୍ରା କରେ ॥ ୧୭୧
ତେବେ ଅସତ ରିପୁ ବଳ । ନାଶନ୍ତି ଭୁବନ ମଣ୍ଡଳ ॥ ୧୭୨
ତଥାପି ଶୁଣ ହେ ସ୍ୱଜନ । ଯେ ଅର୍ଥେ ତୁମ୍ଭ ଆଗମନ ॥ ୧୭୩
ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟଭାବ ବହି । ସୁହୃଦ ଭାବେ କରିବଇଁ ॥ ୧୭୪
ଏମନ୍ତ କହି ରାଜା ଆଗେ । କର୍ଦ୍ଦମ ଅତି ସଉଭାଗ୍ୟେ ॥ ୧୭୫
ବିଷ୍ଣୁର ବଚନ ସୁମରି । ଅଧିକ ପ୍ରିୟଭାବ ଧରି ॥ ୧୭୬
ସେ ମୁନି ଚରଣ ପଙ୍କଜେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗନ୍ନାଥ ଭଜେ ॥ ୧୭୭

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଏକବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱାବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ରାଜା ଗୁଣଗ୍ରାମ । ଆନନ୍ଦେ ବର୍ଣ୍ଣିଲେ କର୍ଦ୍ଦମ ॥ ୧
ଶୁଣିଣ ଆପଣା ସୁଖ୍ୟାତି । ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଲେ ଭୂପତି ॥ ୨
ବୋଇଲେ ମୁନି ମୁଖ ଚାହିଁ । ଶୁଣ କର୍ଦ୍ଦମ ଦୟାବହି ॥ ୩

ମନୁ ଉବାଚ

ସେ ବେଦମୟ ବ୍ରହ୍ମାଆଗେ । ବେଦ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଇଚ୍ଛାଯୋଗେ ॥ ୪
ତପସ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ଯୋଗଯୁକ୍ତ । ଲମ୍ପଟ ଭାବ ବିରହିତ ॥ ୫

କରି ସୃଜିଲେ ଲୋକଗୁରୁ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱମୁଖରୁ ॥ ୬
ଏଣୁ ପବିତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଦେହୀ । ସୁବିଦ୍ୟାତପ ଛନ୍ଦମୟୀ ॥ ୭
ଯୋଗ ସାଧନେ ଅଲକ୍ଷଟ । ତୁମ୍ଭ ସାଧନ ସ୍ୱର୍ଗ-ବାଟ ॥ ୮
ଏ ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମରକ୍ଷା ଅର୍ଥେ । ସେ ପିତାମହ ଏ ଜଗତେ ॥ ୯
ସହସ୍ରେ ଭୁଜ ତେଜ ଘେନି । ସୃଷ୍ଟି ପାଳନେ ପଦ୍ମଯୋନି ॥ ୧୦
କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି ଭିଆଇଲା । ସେ ତେଜ ସୃଷ୍ଟି ଆବୋରିଲା ॥ ୧୧
ଏ ବେନି ତେଜେ ବେନି ରହେ । ଧର୍ମ ପାଳନେ ଦେହ ବହେ ॥ ୧୨
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭର ଦରଶନେ । ସଂଶୟ ନରହେ ମୋ ମନେ ॥ ୧୩
ଯେଣୁ ଅନେକ ଭଗ୍ୟ ମୋର । ଦେଖିଲି ତୁମ୍ଭର ଶରୀର ॥ ୧୪
ତୁମ୍ଭ ଚରଣରଜ-ନୀର । ପବିତ୍ର କଲା ମୋ ଶରୀର ॥ ୧୫
ପ୍ରାକୃତଜନ ମାନଙ୍କର । ଯେ ରୂପ ଅଟେ ଅଗୋଚର ॥ ୧୬
ତୁମ୍ଭର ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇ । ପବିତ୍ର କଲି ନିଜ ଦେହୀ ॥ ୧୭
ତୁମ୍ଭର ବାକ୍ୟେ କର୍ଣ୍ଣପଥ । ନିଷ୍କଳ ହୋଏ କୃତକୃତ୍ୟ ॥ ୧୮
ମୁଁ ଏ ଦୁହିତା ସ୍ନେହେ ଜଡ଼ । ଏ ମାୟାମୋହ ବନ୍ଧେ ପଡ଼ ॥ ୧୯
ଏଣୁ ମୋହର ଦୁଃଖେ ମନ । କହିବି ଶୁଣ ସାବଧାନେ ॥ ୨୦
ମୋହର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବେନିସୁତ । ଉତ୍ତାନପାଦ ପ୍ରିୟବ୍ରତ ॥ ୨୧
ତାଙ୍କ ଭଗିନୀ ଏ ସୁମୁଖୀ । ଏ ଦେବହୂତି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ॥ ୨୨
ଏହାର ଗୁଣ ଶୀଳ ସମେ । ପତି ଇଚ୍ଛଇ ନିଜ ଧର୍ମେ ॥ ୨୩
ତୁମ୍ଭର ରୂପ ଗୁଣ ଯେତେ । ନାରଦ ଏହାର ଅଗ୍ରତେ ॥ ୨୪
କହିଲେ ମୋହର ସାକ୍ଷାତେ । ତେଣୁ କଳ୍ପିଲା ଏହା ଚିତ୍ତେ ॥ ୨୫
ମୁଁ ଏବେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରୀତି ଚିତ୍ତେ । ଘେନି ମିଳିଲି ତୋ ଅଗ୍ରତେ ॥ ୨୬
କନ୍ୟା ଗ୍ରହଣ ତୁମ୍ଭେ କର । ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଦେଲି ଉପହାର ॥ ୨୭
ତୁ ଧର୍ମଜ୍ଞାନୀଙ୍କର ବର । ଗୃହସ୍ଥଧର୍ମ ଏବେ କର ॥ ୨୮
ତୋ ଗୃହାଶ୍ରମ କର୍ମମାନ । ସୁନ୍ଦର କରିବ ସାଧନ ॥ ୨୯
ଏଣେ ତୋ ପ୍ରତିବାଦ ନାହିଁ । ପୁଷ୍କଳଧର୍ମେ ଏହା କହି ॥ ୩୦
ଉଦ୍ୟତଭୋଗ ଯେବେ ଛାଡ଼ । ଯେ ଯାନ୍ତି ଭିକ୍ଷୁପଥ ମାଡ଼ ॥ ୩୧
ସେ ଯଶମାନ ତାର ଥାଇ । ଅବଜ୍ଞା ବଶେ ନ ରହଇ ॥ ୩୨
ତୁମ୍ଭର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବ୍ରତ । ଅବଧି ହେଲା ସମାପତ ॥ ୩୩

ବିବାହ କରିବାର ପାଇଁ । ଶୁଣିଲୁ ଇଚ୍ଛା ବଳିଛଇଁ ॥ ୩୪
ଏବେ ତୁ ଗୃହମେଧି ଧର୍ମ । କର ସଫଳ ଏ ଉଦ୍ୟମ ॥ ୩୫
ଏ ଦେବହୂତି କନ୍ୟା ମୋର । ବେଦ ପ୍ରମାଣେ ବିଭାକର ॥ ୩୬
ଏମନ୍ତ ମନୁବାକ୍ୟ ଶୁଣି । କର୍ଦ୍ଦମ ହୃଦେ ପରିମାଣି ॥ ୩୭
ବୋଲନ୍ତି ମନୁ ମୁଖ ଚାହିଁ । ଆନନ୍ଦଚିତ୍ତେ ଦେହ ବଢ଼ି ॥ ୩୮

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ତୁମ୍ଭର ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରି । ଏ ଦେବହୂତି ବିଭାକରି ॥ ୩୯
ରମିବି ସଂସାର ଧାରଣେ । ଆମ୍ଭର ଉତ୍ପତ୍ତି କାରଣେ ॥ ୪୦
ଯେ ମନୁରଜାର ଦୁହିତ । ଉତ୍ତାନପାଦ ଯାର ଭ୍ରାତ ॥ ୪୧
ଏ ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟାସାର । କି ଅବା ଦେବା ପଟାନ୍ତର ॥ ୪୨
ମୋହର କର୍ମେ ଏ ବିଦିତ । ସୁନ୍ଦର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ॥ ୪୩
ଏଣୁ ଏ ଲଳନା ଲଲାମ । ଏହାର ଗୁଣ ଅନୁପମ ॥ ୪୪
କେ ତାହା ଛାଡ଼ ଅବା ପାରେ । ଶରୀର ବହି ଏ ସଂସାରେ ॥ ୪୫
କରିବି ଦାର ପରିଗ୍ରହ । ତୁମ୍ଭେ ମୋହରେ ସ୍ନେହ ବହ ॥ ୪୬
କିନ୍ତୁ ଏ ନିୟମ ମୋହର । ଶୁଣ ହେ ଧର୍ମପାଳ ବର ॥ ୪୭
ଯାବତ ଏହା କୋଳେ ଜାତ । ସୁନ୍ଦର ଗୁଣବନ୍ତ ପୁତ୍ର ॥ ୪୮
ତାବତ ଗୃହାଶ୍ରମେ ରହି । ତହୁଁ ସନ୍ନ୍ୟାସ କରିବଇଁ ॥ ୪୯
ତୁମ୍ଭ ବଚନ ମାନ୍ୟ ମୋର । ଯେ ଭବେ ଜନ ଉପକାର ॥ ୫୦
ପିତ୍ରାଦି ଋଣ ଶୋଧ କରି । ପରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଅନୁସରି ॥ ୫୧
ଏମନ୍ତ ବିଷ୍ଣୁ ଅନୁମତି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହିଲି ସମ୍ପ୍ରତି ॥ ୫୨

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ବିପ୍ର ବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ସନ୍ତୋଷ ଚିତ୍ତେ ରଜା-ରାଣୀ ॥ ୫୩
ମୁନିଙ୍କି ବରବେଶ କରି । ବେଦ-ବିଧାନେ କନ୍ୟା ବରି ॥ ୫୪
ତାପସ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିବରେ । ହରଷେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅନ୍ତରେ ॥ ୫୫
ବିବାହ ଦେଇ ସେ ଉତ୍ସୁକ । ଅନେକ ଦେଲେ ଯଉତୁକ ॥ ୫୬
ଅମୂଲ୍ୟ ବସନ ଭୂଷଣ । ଗୃହ ପୁଷ୍କଳ ମହୀ ଧନ ॥ ୫୭

ଝିଅ ଜୁଆଇଁ ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ । ସେ ରାଣୀ ଦେଲେ ବସ୍ତ୍ରସତେ ॥ ୫୮
ସଜଳ ଦେଇ ମୁନିଜନେ । ବୋଧିଲେ ଅମୃତ ବଚନେ ॥ ୫୯
ଆନନ୍ଦ ଚିତ୍ତେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ । ମୁନିଙ୍କି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ॥ ୬୦
କଣ୍ଠ କୁଣ୍ଠିତ ଅଶ୍ରୁ ମୁଖେ । ଦୁହିତା ସ୍ନେହବଢ଼ ଦୁଃଖେ ॥ ୬୧
ହେ ମାତ ବୋଲି ଅଶ୍ରୁ ମୁଖ । ଦୁହିତା ଦୁଃଖେ ଅତି ଦୁଃଖ ॥ ୬୨
ଦୁହିତା କେଶ ନେତ୍ର ଜଳେ । ଅତି କାତରେ ଆର୍ଦ୍ର କଲେ ॥ ୬୩
ମୁନିଙ୍କି କନ୍ୟାଦାନ ଦେଇ । ଆନନ୍ଦେ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇ ॥ ୬୪
ରଥ ଆରୋହୀ ବେନି ଜନେ । ଗଲେ ସେ ଆପଣା ଭୁବନେ ॥ ୬୫
ଯେ ପୁଣ୍ୟନଦୀ ସରସ୍ୱତୀ । ଅତି ଶୋଭନ ତଟବତୀ ॥ ୬୬
ସେ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ ତଟେ । ଅନେକ ଋଷି ଯା ନିକଟେ ॥ ୬୭
ପର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀର ସେ ଭିଆଇ । ସୁଦୃଢ଼େ କୁଶ କାଶ ଛାଇ ॥ ୬୮
ସେ ନଦୀତୀରେ ସୁଖେ ରହି । ବିଷ୍ଣୁ ଭଜନେ ଯଜ୍ଞ ଦାହି ॥ ୬୯
ତା ତଟେ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ । ଦେଖି ତା ଶୋଭା ଅନୁପମ ॥ ୭୦
ମନୁର ଚିତ୍ତ ତୃପ୍ତ ହେଲା । ସ୍ୱଗୃହ ମାର୍ଗେ ଚଳିଗଲା ॥ ୭୧
ସେ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ ପ୍ରଜାଜନେ । ମନୁ ଆସନ୍ତେ ସ୍ୱଭୁବନେ ॥ ୭୨
ହରଷେ ରଜାର ଅଗ୍ରତେ । ମିଳିଲେ ବାଦ୍ୟ ସ୍ତୁତି ଗୀତେ ॥ ୭୩
ଯା ନାମ ବର୍ହିଷ୍ମତି ପୁରୀ । ତହିଁ ବିଜୟେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ॥ ୭୪
ବରାହ ଅଙ୍ଗର କମ୍ପନେ । ରୋମ ପଡ଼ିଲା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନେ ॥ ୭୫
ସେ କୁଶ କାଶ ହୋଇ ଯହିଁ । ନିତ୍ୟେ ହରିର ତେଜ ବହି ॥ ୭୬
ପୂର୍ବେ ଋଷିଏ ଯେଣେ କରି । ଅସୁରଙ୍କର ଦର୍ପ ହରି ॥ ୭୭
ସେ ଯଜ୍ଞ ବିଷ୍ଣୁପାଦତଳେ । ଯଜ୍ଞେ ପୂଜିଲେ ଏକ ମେଳେ ॥ ୭୮
ସେ ମନୁ ସ୍ଥାନ ତହିଁ ପାଇ । ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ ଯଜ୍ଞେ ଦାହି ॥ ୭୯
ପୁର ନିର୍ମିତ କୁଶ କାଶେ । ସେ ସ୍ଥାନେ ତାପତ୍ରୟ ନାଶେ ॥ ୮୦
ସେ ଗୃହେ ପତ୍ନୀ ତୁଲେ ରହି । ସନ୍ତତି ସହ ପ୍ରିୟ ବହି ॥ ୮୧
କଳ୍ପିତ ସୁଖ ବଇଭୋଗେ । ସେ ପ୍ରଜାଅର୍ଥେ ରତି ରଙ୍ଗେ ॥ ୮୨
ସୁସ୍ୱର ଗୀତ ନାଦ ଧ୍ୱନି । ଗନ୍ଧର୍ବେ ସ୍ତ୍ରୀବୃନ୍ଦ ଘେନି ॥ ୮୩
ସଙ୍ଗୀତ ରସ ବୀଣା ନାଦେ । ଲଳିତ ଗୀତ ଅନୁବାଦେ ॥ ୮୪
ପ୍ରତି ଦିବସ ରାତ୍ରି ଅନ୍ତେ । କୃଷ୍ଣଚରିତ ହୃଦଗତେ ॥ ୮୫

କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣନ୍ତ ଧ୍ୟାନ କରି । ଚିତ୍ତେ ଗୋବିନ୍ଦ ଘର୍ଦ୍ଦ ଭରି ॥ ୮୬
ନିରତେ କୃଷ୍ଣନାମ ଘୋଷେ । ସେ ବେନିଜନେ ଗୃହବାସେ ॥ ୮୭
ବିଷ୍ଣୁ ଚରିତ ହୃଦେ ଭରି । ନାମ ଶ୍ରବଣେ ଆଶା କରି ॥ ୮୮
ସେ ମନୁ ଯୋଗମାୟା ଭୋଗେ । ଥିଲେ ହେଁ ତାହାଙ୍କୁ ନ ଲାଗେ ॥ ୮୯
ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱପ୍ନ ଯେ ସୁଷୁପ୍ତି । ତାହାକୁ କେହି ନ ବାଧନ୍ତ ॥ ୯୦
ଯେଣୁ ସେ ହରି.ପରାୟଣ । ଅଟଇ ମନୁ ନୃପଗଣ ॥ ୯୧
କୃଷ୍ଣର କଥା କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣେ । ତା ରୂପ ଧ୍ୟାନେ ପରିମାଣେ ॥ ୯୨
ମୁଖେ ରଟନ୍ତ ନାମ ତାର । ତା କଥା କହି ନିରନ୍ତର ॥ ୯୩
ଏମନ୍ତେ ନିଜ ମନ୍ୱନ୍ତର । ଯେ ଯୁଗଗଣନା ବେଭାର ॥ ୯୪
ଏକସପ୍ତତି ଚତୁର୍ଯୁଗେ । ହୋଇଲା ମନ୍ୱନ୍ତର ଭୋଗେ ॥ ୯୫
ଏମନ୍ତେ ହରିଭବ କରି । ତୃତୀୟ ତାପୁଁ ସେ ନିସ୍ତରି ॥ ୯୬
ସେ ପୁଣି ମୁନିଙ୍କର ବୋଲେ । ବିବିଧ ଜ୍ଞାନ ହିଁ କହିଲେ ॥ ୯୭
ତ୍ରିବିଧ ବାଧା ଲୋକେ ଅଛି । ଭକ୍ତଙ୍କୁ ନ ଲାଗଇ କିଛି ॥ ୯୮
ମନୁର ବାଧା ହିଁ ନ ଥିଲା । ଯେଣୁ ହରିଙ୍କି ଆଶ୍ରେ କଲା ॥ ୯୯
ଶୁଣ ବିଦୁର ପୁଣ୍ୟଦେହା । କହିଲି ପଚ୍ଛରିଲୁ ଯାହା ॥ ୧୦୦
ସେ ଆଦିରାଜ ମନୁ କଥା ଶୁଣନ୍ତେ ତୁଟେ ଭବ ବ୍ୟଥା ॥ ୧୦୧
ଏ ସୃଷ୍ଟି ଆଦିର କାରଣ । ଏବେ ହୋ ମନୁବଂଶ ଶୁଣ ॥ ୧୦୨
ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୦୩

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟା
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଦ୍ୱାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରୟୋବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ କନ୍ୟା ବିଭା ଦେଇ । ମନୁ ଯେ ଗଲେ ରଥ ବାହି ॥ ୧
ଏବେ ହୋ ଶୁଣ କୁରୁନାଥ । କର୍ଦ୍ଦମମୁନିଙ୍କ ଚରିତ ॥ ୨
ସେ ନଦୀତୀରେ ପୁଣ୍ୟ ବନେ । ଦୁହେଁ ରହିଲେ ତପସ୍ଥାନେ ॥ ୩
ତାହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଦେବହୂତି । ସୁନ୍ଦର ସୁଗୁଣ ସୁମତି ॥ ୪
ସ୍ୱାମୀର ମନ ଜାଣି ଚିତ୍ତେ । ସେବା କରଇ ଅନୁବ୍ରତେ ॥ ୫
ଇଙ୍ଗିତ ମାତ୍ରେ ଆଜ୍ଞା ବହେ । ଭବାନୀ ଭବସେବା ପ୍ରାୟେ ॥ ୬
ବିଶ୍ୱାସ ଆତ୍ମ-ଶୌଚ ଧର୍ମେ । ଧୀର ଗୌରବ ସମ ଦମେ ॥ ୭
ଶୁଶ୍ରୂଷା ସହୃଦୟ ପ୍ରେମେ । ମଧୁରବାକ୍ୟେ ସୁସଂଭ୍ରମେ ॥ ୮
ବର୍ଜିତ କାମ ମଦ ହିଂସା । ଦମ୍ଭ ବର୍ଜିତ ମିଥ୍ୟାଭଷା ॥ ୯
ଉଦ୍ୟମ ନିରଳସ ମତି । ସ୍ୱାମୀ ସନ୍ତୋଷେ ମନ ସ୍ଥିତି ॥ ୧୦
ମନୁ ତନୟା ଦେବହୂତି । ଦେବ ସମାନେ ମଣେ ପତି ॥ ୧୧
ପତିର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲଭ । କରିବା ପାଇଁ ତାର ଲୋଭ ॥ ୧୨
ତେଣୁ ପତିର ସେବା ନିତ୍ୟେ । କରଇ ଭକ୍ତିଭବେ ଚିତ୍ତେ ॥ ୧୩
ଏମନ୍ତେ ଦେବହୂତି ରହିଁ । ମୁନି ସାନନ୍ଦେ ସ୍ନେହ ବହି ॥ ୧୪
ପତି ଦେବତାର ଆଶିଷେ । ନିରତେ ସେବେ ସ୍ୱାମୀ ପାଶେ ॥ ୧୫
ତାହାର ପତିବ୍ରତା ଧର୍ମ । ଦେଖି ବିସ୍ମରଇ କର୍ଦ୍ଦମ ॥ ୧୬
ଏ ପତିବ୍ରତାଙ୍କର ସାର । ସୁଶୀଳ ସୁଗୁଣ ଗମ୍ଭୀର ॥ ୧୭
ଏମନ୍ତ ଗୁଣ ମନେ ଗୁଣି । ସପ୍ରେମେ ଗଦଗଦ ବାଣୀ ॥ ୧୮
ନିଜ କାମିନୀ ମୁଖ ରହିଁ । କର୍ଦ୍ଦମ କହେ ପ୍ରେମ ବହି ॥ ୧୯

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ଶୁଣ ସୁନ୍ଦରି ମୋ ବଚନ । ମୋର ବିଷୟେ ତୋର ମନ ॥ ୨୦
ଦେଖି ସନ୍ତୋଷ ମୋର ଚିତ୍ତ । ତୁ ଅନୁବ୍ରତେ ମୋର ଭକ୍ତ ॥ ୨୧
ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ନିଜ ଦେହ । ସୁହୃଦ ପ୍ରିୟ ଅତି ସ୍ନେହ ॥ ୨୨
ସେ ଦେହେ ତୋର ଯତ୍ନ ନାହିଁ । ମୋହରି ଅର୍ଥେ ମନ ଦେଇ ॥ ୨୩
ସ୍ୱଧର୍ମ ରତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର । ତପ ସମାଧି ବିଦ୍ୟାସାର ॥ ୨୪

ସୁଦୃଢ଼ କର୍ମ ଆତ୍ମଧ୍ୟାନ । ଜୀବଙ୍କ ହିତ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ॥ ୨୪
ଏ ସର୍ବ ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରସାଦେ । ମୁଁ ଯେ ସାଧିଲି ନିରାପଦେ ॥ ୨୬
ତୋତେ ମୁଁ ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଦାନ । କଲି ତୁ ଦେଖ ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୨୭
ଏ ସର୍ବ ତୋହର ସୁସାଧ୍ୟ । ତୁ ଏବେ ଭଜ ବିଷ୍ଣୁପାଦ ॥ ୨୮
ଗୋବିନ୍ଦ ସେବା ଭୋଗ ପାଇ । ସେ ଭୋଗେ ଭୟ ଶୋକ ନାହିଁ ॥ ୨୯
ଅନ୍ୟ ଅନେକ ଅଛି ଭୋଗ । କିନ୍ତୁ ସେ ତୋର ନୋହେଁ ଯୋଗ୍ୟ ॥ ୩୦
ତୁ ସିଦ୍ଧ ହେଲୁ ନିଜ କର୍ମେ । ଆପଣା ପତିବ୍ରତା ଧର୍ମେ ॥ ୩୧
ଏଣୁ ତୁ ଦିବ୍ୟଭୋଗ କର । ଯାହା ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ମାନବର ॥ ୩୨
ଏ ବିନେ ଅନ୍ୟ ଭୋଗ ଯେହି । କି କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଚ୍ଛ ସେ ଅଟଇ ॥ ୩୩
ଅଧିକ ଗୁଣ କିବା କହି । ସର୍ବ ସମ୍ପଦ ଯେଣେ ପାଇ ॥ ୩୪
ସେ ହରି-ଚରଣପଙ୍କଜ । ନିର୍ମଳଚିତ୍ତେ ଏବେ ଭଜ ॥ ୩୫

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ କର୍ଦ୍ଦମ ବଚନେ । ସେ ଦେବହୂତି ତୋଷମନେ ॥ ୩୬
ଭର୍ତ୍ତା ବଦନ ଚାହିଁ କହେ । ଗଭୀର ବାକ୍ୟ ସୁଧାମୟେ ॥ ୩୭

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

ହେ ନାଥ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରସାଦେ । ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଅପ୍ରମାଦେ ॥ ୩୮
ନିରତେ ହେଉ ମୋର ସେବା । ପ୍ରସନ୍ନେ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦେବା ॥ ୩୯
ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ତୁଲେ ଏବେ । ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମେ ପ୍ରିୟଭାବେ ॥ ୪୦
ଅତୁଲ୍ୟ ଧର୍ମ ଭୋଗ କର । ଯେ ଧର୍ମ କାମଧେନୁ ସାର ॥ ୪୧

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ପତ୍ନୀର ବଚନ । କର୍ଦ୍ଦମ ଶୁଣି ତୋଷମନ ॥ ୪୨
ପ୍ରିୟା କଳ୍ପିତ ମନ ଜାଣି । ଚିତ୍ତେ ବିଚାରି ବିପ୍ରମଣି ॥ ୪୩
ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କୁ ମନେ ସ୍ମରି । ବିମାନ ତପବଳେ କରି ॥ ୪୪
ଯହିଁ କଳ୍ପିତ ବସ୍ତୁଭୂତ । ଅଶେଷ ରହେ ସେ ନିର୍ମିତ ॥ ୪୫

ମଣି ନିର୍ମିତ ସ୍ତମ୍ଭକୁଳେ । ସକଳ ଋତୁ ପୁଷ୍ପ ଫଳେ ॥ ୪୬
ଦେବଙ୍କ ଦିବ୍ୟଭୋଗ ଯହିଁ । ସର୍ବଦା କାଳ ସୁଖମୟୀ ॥ ୪୭
ବିଚିତ୍ର ଚିତ୍ର ହେମମୟେ । ଚିତ୍ର ପତାକା ଧ୍ୱଜ ଶୋହେ ॥ ୪୮
ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ମାଳେମାଳେ । ଯେ ରଥେ ଲମ୍ବଇ ଗହଳେ ॥ ୪୯
ଗଭୀର ଭୃଙ୍ଗନାଦ ଶୋହେ । ପାଟବସନ ମନ ମୋହେ ॥ ୫୦
ଉପରେ ନୀଳ ରତ୍ନମଣି । ବିରାଜେ ରବିତେଜ ଜିଣି ॥ ୫୧
ସେ ରଥେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଲଙ୍କେ । କୋମଳ ଶଯ୍ୟା ଶୋହେ ରଙ୍ଗେ ॥୫୨
ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ଶିଳ୍ପୀପଣ । ଯେ ରଥ କରିଛି ଘଟଣ ॥ ୫୩
ମହାମର୍କତ ସ୍ତମ୍ଭ ଯହିଁ । ବିଦ୍ରୁମ-ବେଦୀ ବିରାଜଇ ॥ ୫୪
ଯେଦ୍ୱାରେ ବିଦ୍ରୁମ ଦେହଳୀ । ହୀରା କବାଟ ଯହିଁ କିଳି ॥ ୫୫
ଶିଖରମାନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭେ । ବିରାଜେ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ-ସ୍ତମ୍ଭେ ॥ ୫୬
ଜଳନ୍ତ ପଦ୍ମରାଗ-ଦୀପେ । ବିଚିତ୍ରଚିତ୍ରେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପେ ॥ ୫୭
ହେମତୋରଣେ ଦ୍ୱାର ଲମ୍ବେ । ପାଟ-ଦୋଳିକା ରତ୍ନସ୍ତମ୍ଭେ ॥ ୫୮
ଶ୍ୱେତ ହଂସକ ପାରାବତ । ରବ କହନ୍ତି ଉନମତ୍ତ ॥ ୫୯
ବିମାନଶିଖେ ଜଳାରନ୍ଧ୍ରେ । ଧୂମ ନିର୍ଗତ ଧୂପ ଗନ୍ଧେ ॥ ୬୦
ବିହାର ଶଯ୍ୟା ଆଦି ସ୍ଥାନ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ॥ ୬୧
ନାନା ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ ଶୋହେ । ଦେଖି ଦେବଙ୍କ ମନ ମୋହେ ॥ ୬୨
ଏମନ୍ତ ଦିବ୍ୟପୁର ସହିଁ । ସନ୍ତୋଷ ଲଭେ ନେତ୍ରଦ୍ୱଇ ॥ ୬୩
ଆପଣା ଦେହ ହୀନ କାନ୍ତି । ତୋଷ ନୋହିଲା ଦେବହୂତି ॥ ୬୪
କର୍ଦ୍ଦମମୁନି ପତ୍ନୀ ସହିଁ । ଅମୃତ ବଚନ ବୋଲଇ ॥ ୬୫
ହେ ସର୍ବ ପ୍ରାଣୀ ଚିତ୍ତ ଜାଣେ । ତପ ସମାଧି ବିଦ୍ୟା ଗୁଣେ ॥ ୬୬

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ସୁନ୍ଦରୀ ଶୁଣ ମୋ ବଚନ । ଏ ତୀର୍ଥେ ତୋଷେ କର ସ୍ନାନ ॥ ୬୭
ବିମାନେ ସୁଖେ ବିଜେ କର । ଚିତ୍ତେ ଗୋବିନ୍ଦ ନାମ ସ୍ମର ॥ ୬୮
ଶୁକ୍ଳ ନିର୍ମିତ ତୀର୍ଥ ଏହି । ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ସୁଖ ଫଳ ଦେଇ ॥ ୬୯
ଏମନ୍ତ ସ୍ୱାମୀର ବଚନେ । ସେ ଦେବହୂତି ତୋଷମନେ ॥ ୭୦
ମଳିନ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ । ହୃଦେ ଆଚ୍ଛାଦି ତୁଙ୍ଗ ସ୍ତନ ॥ ୭୧

ଶିରେ ଶୋଭିତ ଜଟାବେଣୀ । ସୁଗନ୍ଧ ଅଙ୍ଗେ ଲେପେ ଆଣି ॥ ୭୨
ପଶିଲ ସରସ୍ୱତୀ ନୀରେ । ଯେ ନୀର ସର୍ବପାପ ହରେ ॥ ୭୩
ଜଳେ ପ୍ରବେଶ କରି ପୁଣି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ ଦେଖିଲା ତରୁଣୀ ॥ ୭୪
ତକ୍ଷଣେ ସରୋବର ଜଳେ । ସହସ୍ରେ କନ୍ୟାଏକମେଳେ ॥ ୭୫
ଉଠିଲେ ଦିବ୍ୟରୂପ ଧରି । ଜୟ ଶବଦ ମୁଖେ କରି ॥ ୭୬
ରୂପେ କି ଦେବା ପଟାନ୍ତର । ମୋହନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମା ସୁର ନର ॥ ୭୭
କିଶୋର ବୟସୀ ଆନନ୍ଦେ । ବାସନ୍ତ ନୀଳୋତ୍ପଳ ଗନ୍ଧେ ॥ ୭୮
କନ୍ୟାଏ ଦେଖି ଜଳମଧ୍ୟେ । ସେ ଦେବହୂତିଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୭୯
କପୋଳେ ଦେଇ ବେନିକର । ସ୍ୱଭାବେ କହନ୍ତି ମଧୁର ॥ ୮୦
ଆମ୍ଭେ ତୋହର ଦାସୀ ପଣେ । ସେବିବୁ ତୋହର ଚରଣେ ॥ ୮୧
ଏ ଯେ ତୋହର ଦିବ୍ୟକାୟ । କିବା କରିବୁ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ॥ ୮୨
ଏମନ୍ତ କହି କନ୍ୟାଗଣେ । ସେ ଦେବହୂତିର ଚରଣେ ॥ ୮୩
ତକ୍ଷଣେ ନମସ୍କାର କରି । ସର୍ବେ ହୋଇଲେ ପରିଷ୍କରୀ ॥ ୮୪
ସୁଗନ୍ଧ ତାର ଅଙ୍ଗେ ବୋଳି । ଆନନ୍ଦେ ଦେଲେ ହୁଳହୁଳି ॥ ୮୫
ସ୍ନାନ କରାଇ ପୁଣ୍ୟନୀରେ । ମଣ୍ଡିଲେ ନାନା ଉପହାରେ ॥ ୮୬
ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରଯୁଗ ଦେଲେ । ବିବିଧ ଅଳଙ୍କାର ଦିଲେ ॥ ୮୭
ଅମୂଲ୍ୟ ମାଳ ରତ୍ନପନ୍ତ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣେ ଝଟକନ୍ତ ॥ ୮୮
ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଷଡ଼ରସେ । ଭୋଜନ କରାଇ ହରଷେ ॥ ୮୯
ସୁବାସ ଜଳେ ଆଚମନ । କରାଇ ସୁମୁଖ ବାସନ ॥ ୯୦
ଉତ୍ତମ ଶଯ୍ୟାରେ ବସାଇ । ଦର୍ପଣ ସମର୍ପିଲେ ନେଇ ॥ ୯୧
ମୁକୁରେ ଚାହିଁ ମୁଖଶୋଭା । ଶିରେ ଖଞ୍ଜିଲେ ପୁଷ୍ପଗଭା ॥ ୯୨
କର୍ପୂର କୁଙ୍କୁମ ସୁଗନ୍ଧେ । ଅଙ୍ଗେ ଲେପିଲେ ସେ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୯୩
ଦୂର୍ବା ଅକ୍ଷତ ଗନ୍ଧ ଆଣି । ଆଶିଷ କନ୍ୟାଗଣେ ଭଣି ॥ ୯୪
ଏମନ୍ତେ ସର୍ବ ପରିବାରୀ । ସୁଲଗ୍ନେ ଶୁଦ୍ଧସ୍ନାନ କରି ॥ ୯୫
ଗଳେ ଆରୋପି ରତ୍ନହାର । ଚରଣେ ବାଜେଣି ନୂପୁର ॥ ୯୬
କଟୀ ଶୋଭିତ କାଞ୍ଚୀ ଦାମ । ହୃଦେ କାଞ୍ଚୁଲି ଅନୁପମ ॥ ୯୭
ଅମୂଲ୍ୟ ହାର ହୃଦେ ଶୋହେ । ରୂପେ କାମିନୀ ମନ ମୋହେ ॥ ୯୮
ଦେଖିଲେ ଭ୍ରୂ ଦ୍ୱୟ ସୁନ୍ଦର । ଶୋଭନ ଦଶନ ନିକର ॥ ୯୯

ନୟନେ ପଦ୍ମ ପରାଜିତ । ସୁନ୍ଦର ଅପାଙ୍ଗ ସଂଯୁତ ॥ ୧୦୦
ସୁନୀଳ ଅଳକା କପୋଳେ । ଶୋଭିତ ବଦନ ମଣ୍ଡଳେ ॥ ୧୦୧
ଦର୍ପଣେ ନିଜ ଶୋଭା ଦେଖି । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ମରିଲ ଶଶିମୁଖୀ ॥ ୧୦୨
ରୂପ ମୋହନ ପ୍ରିୟ ଭାବେ । ବାକ୍ୟ କହନ୍ତି ପିକ ରବେ ॥ ୧୦୩
ତକ୍ଷଣେ କନ୍ୟାଗଣ ତୁଲେ । ପ୍ରଜାପତିର ପାଶେ ମିଳେ ॥ ୧୦୪
ସ୍ୱାମୀର ଯୋଗଗତି ଦେଖି । ସଂଶୟ ଚିତ୍ତେ ଅଧୋମୁଖୀ ॥ ୧୦୫
ସମସ୍ତ ହେଲା କି ପ୍ରକାରେ । ଭାବି ବିସ୍ମୟ ତା ମନରେ ॥ ୧୦୬
ସଂଶୟ ଦେଖି ତାର ମନେ । ମୁନି ଜାଣିଲେ ଯୋଗଧ୍ୟାନେ ॥ ୧୦୭
ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଦେଖି ତାର । ପ୍ରେମ ଜନ୍ମିଲା କର୍ଦ୍ଦମର ॥ ୧୦୮
ଆବୃତ ତୁଙ୍ଗ ବେନିସ୍ତନ । ଦେଖି ସନ୍ତୋଷ ମୁନି ମନ ॥ ୧୦୯
ତକ୍ଷଣେ ଧରି କନ୍ୟା ହସ୍ତ । ମୁନି ଆରୋହୀ ଦିବ୍ୟରଥ ॥ ୧୧୦
ସହସ୍ରେ ନାରୀଗଣ ମଧ୍ୟେ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଗମନ ବିଷ୍ଣୁପଦେ ॥ ୧୧୧
ସ୍ୱର୍ଗେ ଦେଖନ୍ତି ସୁରଦେବା । କି ଅବା ପଟାନ୍ତର ଦେବା ॥ ୧୧୨
ଯେସନେ ତାରାଗଣ ମଧ୍ୟେ । ଚନ୍ଦ୍ର ବିରାଜେ ବିଷ୍ଣୁପଦେ ॥ ୧୧୩
ଦେଖନ୍ତି ଅଷ୍ଟଦିଗପାଳେ । ବିମାନ ଗତି ଅନ୍ତରାଳେ ॥ ୧୧୪
ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଅଷ୍ଟଲୋକସ୍ଥାନେ । ମେରୁ ପର୍ବତ ଘୋରବନେ ॥ ୧୧୫
ସିଦ୍ଧ କିନ୍ନର କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଶେ । ଗିରି ଗନ୍ଧର୍ବ ଅଧିବାସେ ॥ ୧୧୬
ଏମନ୍ତେ ନାନା କ୍ରୀଡ଼ା ସ୍ଥାନେ । ବିମାନେ ମୁନି ତୋଷମନେ ॥ ୧୧୭
କୁବେର ପ୍ରାୟ ଅଷ୍ଟଦିଗେ । ଗମି ଭ୍ରମନ୍ତି ଅତିବେଗେ ॥ ୧୧୮
ଦେବ ଉଦ୍ୟାନ ବନ ଯେତେ । ମାନସସରର ସମେତେ ॥ ୧୧୯
ଏମନ୍ତେ ସନ୍ତୋଷେ ବିହରି । କାମିନୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗ କରି ॥ ୧୨୦
ରହି ବିମାନ କାମଗତି । ଯେ ଭୁବେ ଯେବା ପ୍ରଚରନ୍ତି ॥ ୧୨୧
ପବନ ଯେସନ୍ତେ ସର୍ବଦେଶେ । କାମଗ ବିମାନ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୨୨
ବିଷ୍ଣୁ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର । କିବା ସମ୍ପଦ ଅଗୋଚର ॥ ୧୨୩
ଏମନ୍ତେ ଦଶଦିଗ ଭ୍ରମି । ପଥିକ ପ୍ରାୟେ ପଥ ଶ୍ରମି ॥ ୧୨୪
ପୁଣି ମିଳିଲେ ନିଜଘରେ । ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମର ବେଭାରେ ॥ ୧୨୫
ସେ ମୁନି ତପେ ଅନର୍ଗଳା । ଆତ୍ମାକୁ ନବରୂପ କଲା ॥ ୧୨୬
ପତ୍ନୀ ସଂଯୋଗେ ହୋଇ କାମୀ । ଅନେକ ସମ୍ବତ୍ସର ରମି ॥ ୧୨୭

କେତେବେଳେ କାମ ନ ପୂରିଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଗଲା ॥ ୧୨୮
ଏମନ୍ତେ ଯୋଗର ପ୍ରଭାବେ । ରମିଲେ ଦମ୍ପତି ସ୍ୱଭାବେ ॥ ୧୨୯
ଶତେକବରଷ ଦେବ ମତେ । ଶୁଚିଚିତ୍ତେ ରମିଲେ ନିଷ୍ଠିନ୍ତେ ॥ ୧୩୦
ଏମନ୍ତେ ପ୍ରଜାପତି ରେତେ । ସେ ଦେବହୂତି ଗର୍ଭଗତେ ॥ ୧୩୧
ନବକୁମାରୀ ଉପୁଜିଲେ । ଶୁଭ ମଙ୍ଗଳ ଲଗ୍ନବେଳେ ॥ ୧୩୨
ସର୍ବେ ସୁରୂପା ରୂପ ମଧ୍ୟେ । ଶୋଣିତ ଉତ୍ପଳ ସୁଗନ୍ଧେ ॥ ୧୩୩
ଏମନ୍ତେ ନବକନ୍ୟା ଲଭି । ସେ ଦେବହୂତି ବିସ୍ମରଇ ॥ ୧୩୪
ଏ କି ଅଦ୍‌ଭୁତ କର୍ମ ମୋର । ଦଇବ ବଳେ ବଳିଆର ॥ ୧୩୫
ଏମନ୍ତ ସମୟେ ସେ ମୁନି । ସନ୍ନ୍ୟାସାଶ୍ରମ ମନେ ଗୁଣି ॥ ୧୩୬
ଗମନେ ହୋଇଲେ ପ୍ରବୃତ୍ତ । ତା ଦେଖି ଦେବହୂତି ଚିତ୍ତ ॥ ୧୩୭
ଅତୀବ ବ୍ୟାକୁଳିତ ହେଲା । ବାହ୍ୟେ ବିସ୍ମୟ ପ୍ରକାଶିଲା ॥ ୧୩୮
ନିକଟେ ପତି ପାଶେ ଯାଇ । ରହିଲା ଅଧୋମୁଖୀ ହୋଇ ॥ ୧୩୯
ଅଶ୍ରୁ ପୂରିତ ସେ ଲୋଚନେ । ବୋଲଇ ବିନୟ ବଚନେ ॥ ୧୪୦

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

ଭୋ ନାଥ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରସାଦେ । ସକଳ ସୁଖ ମୁଁ ଆନନ୍ଦେ ॥ ୧୪୧
ଭୁଞ୍ଜଇ ତବ ପାଦ ଧ୍ୟାୟି । ମୋହର ଚିତ୍ତେ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ ॥ ୧୪୨
ଏବେ ମୋ ଗର୍ଭେ କନ୍ୟା ଦେଖି । ହୋଇଲି ମନଦୁଃଖେ ଦୁଃଖୀ ॥ ୧୪୩
ଯାହା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ତୋର ଥିଲା । ତାହା ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ॥ ୧୪୪
ତୋ ପାଦେ ପଶିଲି ଶରଣ । ମୋତେ ଅଭୟ ଦିଅ ପୁଣ ॥ ୧୪୫
ସେବଇଁ ଚରଣେ ତୁମ୍ଭର । ମୋହର ମନଦୁଃଖ ହର ॥ ୧୪୬
ପୁତ୍ର ନୋହିଲା ମୋର ଗର୍ଭେ । ଏଣୁ ମୋ ମନ ଦୁଃଖେ ଭାବେ ॥ ୧୪୭
ଯେବେ ହୋଇଲେ ନବନାରୀ । ଏ ଅନୁରୂପେ ବର ବରି ॥ ୧୪୮
ବିବାହ ଦିଅ ତୁମ୍ଭେ ସୁଖେ । ମୋ ଦୀନଭବ ଯାଉ ସୁଖେ ॥ ୧୪୯
ତୁମ୍ଭେ ଯେ ବନେ ତପ କଲେ । ମୋ ମନ ନ ରହିବ ଭଲେ ॥ ୧୫୦
ଏଣୁ ମୋ ମନଦୁଃଖ ଭେଦେ । ପୁତ୍ର ସମ୍ପାଦ ମୋର ଗର୍ଭେ ॥ ୧୫୧
ମୁଁ ଏତେ କାଳ ତୁମ୍ଭ ତୁଲେ । ବଞ୍ଚିଲି ନାନା ଭୋଗ ଭୋଳେ ॥ ୧୫୨
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗର ଲାଳସେ । ବଞ୍ଚିଲି ନାନା ଭୋଗ ରସେ ॥ ୧୫୩

ତୁମ୍ଭର ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ମେଳେ । ଏ ଜନ୍ମ ଗଲା ମୋର ଖେଳେ ॥ ୧୫୪
ଏ କର୍ମଭୂମି ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ । ଉତ୍ତମ-କୁଳେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ॥ ୧୫୫
ଆତ୍ମାର ଗତି ନ ଜାଣଇଁ । ଏ ଦୁଃଖ ସୁଖ ମୁଁ ମଣଇଁ ॥ ୧୫୬
ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗତେ ସଙ୍ଗ କରି । ହରି-ଭଜନ ମୁଁ ପାଶୋରି ॥ ୧୫୭
ହେ କାନ୍ତ ମୋତେ ଦୟା କର । ଏ ଭବସାଗରୁ ଉଦ୍ଧର ॥ ୧୫୮
ଭୟ ନିବାର ମୋର ଚିତ୍ତେ । ଏ ମାୟା ତରିବି ଯେମନ୍ତେ ॥ ୧୫୯
ବିଷୟା-ରସେ ଯାର ସଙ୍ଗ । ଆବୋରେ ସଂସାର-ତରଙ୍ଗ ॥ ୧୬୦
ତାର ନିସ୍ତାର ଆଉ କାହିଁ । କର୍ମ-ବନ୍ଧନେ ସେ ପଡ଼ଇ ॥ ୧୬୧
ବୁଡ଼ଇ ସଂସାର-ସାଗରେ । ସମ୍ଭବେ ଅଶେଷ ଉଦରେ ॥ ୧୬୨
ଏ ଭବ ଜାଣି ଯାର ମନ । ବିଷ୍ଣୁ-ଭଜନେ ସାବଧାନ ॥ ୧୬୩
ସେ ଜୀବ ଆତ୍ମାକୁ ଉଦ୍ଧରେ । ନ ବୁଡ଼େ ସଂସାର-ସାଗରେ ॥ ୧୬୪
ଯେ ଇହଜନ୍ମ କର୍ମ-ଧର୍ମେ । ହରି ନ ଭଜେ ମାୟା ଭ୍ରମେ ॥ ୧୬୫
ଯେ ତୀର୍ଥପଦ ନ ସେବଇ । ଜୀବନ ଥାଉଁ ସେ ମରଇ ॥ ୧୬୬
ମୁଁ ଏ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗ ବଳେ । ବଞ୍ଚିଲି ବିଷ୍ଣୁମାୟା ଖେଳେ ॥ ୧୬୭
ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ସେବା କରି । ମୋକ୍ଷେ ନୋହିଲି ଅଧିକାରୀ ॥ ୧୬୮
ଏବେ ଉପାୟ କହ ମୋତେ । ଏ ମାୟା ତରିବି ଯେମନ୍ତେ ॥ ୧୬୯

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ କର୍ଦ୍ଦମ ସମ୍ମୁଖେ । ସେ ଦେବହୂତି ମନଦୁଃଖେ ॥ ୧୭୦
ଯେତେ କହିଲା ମନ-ତ୍ରାସ । ସୁଜନ ଜନେ ଏଥେଁ ରସ ॥ ୧୭୧
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୧୭୨

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟୋପାଖ୍ୟାନେ
ତ୍ରୟୋବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ-ପତ୍ନୀର ବଚନେ । କର୍ଦ୍ଦମ ଅତି ସାବଧାନେ ॥ ୧
ଗୋବିନ୍ଦପାଦେ ମନଦେଇ । କହିଲେ ପତ୍ନୀ ମୁଖ ଋହିଁ ॥ ୨
ଶୁକ୍ଳ ବଚନ ସ୍ମରି ମନେ । କହନ୍ତି ଅମୃତ ବଚନେ ॥ ୩

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ହେ ପ୍ରିୟ ଶୁଣ ମୋ ଉତ୍ତର । ମନରେ ଖେଦ ତୁ ନ କର ॥ ୪
ଏହି ନିକଟେ ତୋ ଉଦରେ । ଗୋବିନ୍ଦ ନର କଳେବରେ ॥ ୫
ଜାତ ହୋଇବେ ତୋର ଘରେ । ତୋ ବ୍ରତ ତପର ପ୍ରସ୍ତାବେ ॥ ୬
ତୁ ବ୍ରତ ଦାନ ଧ୍ୟାନ କରି । ବିଷ୍ଣୁ ଚରଣ ହୃଦେ ଧରି ॥ ୭
ଏ ମାୟାମୟ ସୁଖ ତେଜ । ତପେ ଗୋବିନ୍ଦପାଦେ ଭଜ ॥ ୮
ସେ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ତୋର ଘରେ । ମୋହର ତପ ଫଳ ଲଭେ ॥ ୯
ସଂଶୟ ଗଣ୍ଠି ତୋର ଚିତ୍ତେ । ସେ ଦୃଢ଼ବନ୍ଧ କର୍ମଗତେ ॥ ୧୦
ସେ ହରି ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶେ । ସର୍ବ ଛେଦିବେ ଅବଶେଷେ ॥ ୧୧

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ସେ ପ୍ରଜାପତିର ସନ୍ଦେଶ । ବିଶ୍ୱାସି ଗୌରବ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୨
କରି ଭଜିଲେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭରେ । ଜଗତଗୁରୁ ହରିପାଦେ ॥ ୧୩
ଏମନ୍ତେ ବହୁକାଳ ଗଲା । ହରିର ଅନୁଗ୍ରହ ହେଲା ॥ ୧୪
ଏ ବେନିଭବ ହୃଦେ ଧରି । ଅଶେଷ-ମଙ୍ଗଳ-ମୁରାରି ॥ ୧୫
ପ୍ରବେଶ ପ୍ରଜାପତି ଅଙ୍ଗେ । ପତି କାମିନୀ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ॥ ୧୬
ଗର୍ଭ ସଂଯୋଗେ ଦେହଧରି । ଜନ୍ମ ହୋଇଲେ ନରହରି ॥ ୧୭
ସଂସାର ନିସ୍ତାରଣ ସାଧେ । ଅନଳ ଯେସନ୍ତେ ଦାରୁମଧ୍ୟେ ॥ ୧୮
ଆକାଶେ ଶୁଭେ ନାନାବାଦ୍ୟ । ଶୁଭ ମଙ୍ଗଳ ବେଦନାଦ ॥ ୧୯
ଗନ୍ଧର୍ବ ଗାନ ସୁଲଳିତ । ନାଚନ୍ତି ଅପସର ଯୂଥ ॥ ୨୦
ଦେବେ କରନ୍ତି ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି । ମହୀମଙ୍ଗଳ ଶୁଭସୃଷ୍ଟି ॥ ୨୧
ପ୍ରସନ୍ନ ଦଶଦିଗ ଦିଶେ । ଜଳଧି ଉଲ୍ଲୋଳ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୨୨

ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମନ । ସ୍ୱଭବେ ହୁଏ ସୁପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୨୩
କର୍ଦ୍ଦମ ଆଶ୍ରମ-ମଣ୍ଡଳ । ବେଷ୍ଟିତ ସରସ୍ୱତୀ ଜଳ ॥ ୨୪
ମରୀଚି ଆଦି ସପ୍ତଋଷି । ବ୍ରହ୍ମାର ତୁଲେ ସର୍ବେ ଆସି ॥ ୨୫
ପରମବ୍ରହ୍ମ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ । ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଂଶେ ସର୍ବରୂପୀ ॥ ୨୬
ସେ ତତ୍ତ୍ୱ ସାଂଖ୍ୟଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥେ । ବିରଜ ରୂପ ଏ ଜଗତେ ॥ ୨୭
ବିଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତ ନରହରି । କର୍ଦ୍ଦମ ଭକ୍ତି ହୃଦେ ଧରି ॥ ୨୮
ପ୍ରବେଶ କର୍ଦ୍ଦମ ମନ୍ଦିରେ । ଅଶେଷଜନ ଉପକାରେ ॥ ୨୯
କର୍ଦ୍ଦମ ମୁଖ ଚାହିଁ ଭଣି । ଆନନ୍ଦମନେ କୃଷପାଣି ॥ ୩୦

ବ୍ରହ୍ମା ଉବାଚ

ତୁ ଯେ ମୋହର ଆଜ୍ଞା ଶିରେ । ଘେନି ଏ ସଂସାର-ସାଗରେ ॥ ୩୧
ତପ ସାଧିଲୁ ଘୋରଦୁଃଖେ । ରମିଲୁ ଗୃହମେଧି ସୁଖେ ॥ ୩୨
ପୁତ୍ରର ଧର୍ମଟି ଏମନ୍ତ । ଯାହା ବୋଲନ୍ତି ମାତା ତାତ ॥ ୩୩
ଆଦରେ ସର୍ବଦା କରଇ । ତେବେ ସେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ତୋଷଇ ॥ ୩୪
ତାହାର ଇହପରଲୋକେ । ସକଳ କାଳ ଯାଏ ସୁଖେ ॥ ୩୫
ଏ ନବକୁମାରୀ ତୋହର । ପରମ ସୁଗୁଣ ସୁନ୍ଦର ॥ ୩୬
ଏ ସୃଷ୍ଟି ସର୍ଜନ କାରଣ । ତୁ ଏବେ ମୋର ବୋଲ ଶୁଣ ॥ ୩୭
ମରୀଚି ଆଦି ମୁନି ଯେତେ । ତାହାଙ୍କୁ ବରି ଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତେ ॥ ୩୮
ଯଥା ଉଚିତେ କରି ଶୋଭ । ନିଗମମାର୍ଗେ ଦିଅ ବିଭ ॥ ୩୯
ତୋହର ଯଶ ସର୍ବକାଳେ । ଅଶେଷ ଭୁବନ ମଣ୍ଡଳେ ॥ ୪୦
ଏବେ ତୋହର ଘରେ ହରି । ଅଂଶେ ଜନ୍ମିଲେ ଦେହ ଧରି ॥ ୪୧
ଜୀବର ନିସ୍ତାରଣ ଅର୍ଥେ । କପିଳ ରୂପେ ଏ ଜଗତେ ॥ ୪୨
ଏ ବାକ୍ୟ କର୍ଦ୍ଦମକୁ କହି । ସେ ଦେବହୂତି ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୪୩
କହନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ବେଦବର । ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ମାତ ତୋର ॥ ୪୪
ହେ ଦେବହୂତି ଶୁଣ ତୁହି । ତୋ ପୁତ୍ର ସାମାନ୍ୟ ନୁହଇ ॥ ୪୫
ଏ ହରି ତୋହର ନନ୍ଦନ । ଛେଦିବ ହୃଦୟ-ବନ୍ଧନ ॥ ୪୬
ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ଯୋଗେ କର୍ମ । ନାଶିବ ଧରି ଯତିଧର୍ମ ॥ ୪୭
ଶିରେ ଅରୁଣ ଜଟାଭର । ସ୍ୱରୂପେ ଜଗତ ସୁନ୍ଦର ॥ ୪୮

ନେତ୍ର ଚରଣେ ପଦ୍ମଚିହ୍ନ । ସୁନ୍ଦର ଜଗତ ମୋହନ ॥ ୪୯
ଜ୍ଞାନେ ବିଜ୍ଞାନେ ଏହି ଦେବ । କର୍ମମୂଳକୁ ଉପାଡ଼ିବ ॥ ୫୦
ପରମଜ୍ଞାନ ତୋତେ କହି । ଇଚ୍ଛାଏ ଭ୍ରମିବ ଏ ମହୀ ॥ ୫୧
ଏ ସିଦ୍ଧଗଣଙ୍କ ଈଶ୍ୱର । ସୁସଂଖ୍ୟଯୋଗୀଙ୍କର ସାର ॥ ୫୨
ତୋ ଯଶ କୀର୍ତ୍ତିର ବର୍ଦ୍ଧନ । ହୋଇବ କପିଳ ଯା ନାମ ॥ ୫୩

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

କର୍ଦ୍ଦମ ଦେବହୂତି ବେନି । ଆଶ୍ୱାସ କରି ପଦ୍ମଯୋନି ॥ ୫୪
ନାରଦ ଆଦି ପୁତ୍ର ମେଳେ । ଅନେକ ମୁନିଙ୍କ ଗହଳେ ॥ ୫୫
ସେ ହଂସମୟ ଦିବ୍ୟଯାନେ । ତକ୍ଷଣେ ଗଲେ ନିଜ ସ୍ଥାନେ ॥ ୫୬
ବ୍ରହ୍ମା ଅନ୍ତରେ ସେ କର୍ଦ୍ଦମ । ହରଷ ଚିତ୍ତେ ସୁସଂଭ୍ରମ ॥ ୫୭
ବ୍ରହ୍ମାର ଆଜ୍ଞା ଘେନି ଶିରେ । ଋଷିଙ୍କି ଆଣି ନିଜ ପୁରେ ॥ ୫୮
ମଙ୍ଗଳ ଦୂର୍ବାସୂତ୍ର ରକ୍ଷେ । ବର ବରିଲେ ଏକେ ଏକେ ॥ ୫୯
ମରୀଚି ମୁନି ହସ୍ତ ଧରି । କଳା କନ୍ୟାକୁ ବର ବରି ॥ ୬୦
ଆନନ୍ଦ ମନେ କରି ବିଭ । କିଅବା ପଟାନ୍ତର ଦେବା ॥ ୬୧
ତ୍ରିଦଶେ ଦେଖନ୍ତି ଆକାଶେ । ହରଗଉରୀ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ॥ ୬୨
ଦ୍ୱିତୀୟ କନ୍ୟା ଅନସୂୟା । ଅତ୍ରି ମୁନିଙ୍କି ଦେଲେ ତାହା ॥ ୬୩
ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଅଙ୍ଗିରସ ମୁନି । ବରିଲେ କରେ ଅର୍ଘ୍ୟ ଘେନି ॥ ୬୪
ପୁଲସ୍ତ୍ୟେ ହବି ଦେଲେ ଦାନ । ପୁଲହେ ଗତି ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୬୫
କ୍ରତୁଙ୍କୁ ଦେଲେ କ୍ରିୟା ସତୀ । ଭୃଗୁଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲେ ଖ୍ୟାତି ॥ ୬୬
ବଶିଷ୍ଠେ ବରି ଅରୁନ୍ଧତୀ । ଅଥର୍ବେ ସମର୍ପିଲେ ଶାନ୍ତି ॥ ୬୭
ଏମନ୍ତେ ନବ-ବିପ୍ରବରେ । କନ୍ୟା ବିବାହେ ନିଜ ପୁରେ ॥ ୬୮
ଧନେ ସନ୍ତୋଷୀ ତାଙ୍କ ମନ । ଗଲେ ସେ ଯେ ଯାହା ଭୁବନ ॥ ୬୯
ମୁନିଙ୍କି କରି ଅନୁଯାନ । ସଂଭ୍ରମ କର୍ଦ୍ଦମର ମନ ॥ ୭୦
ଗୃହେ ଯେ ପୁତ୍ର ଉପୁଜିଲେ । କପିଳ ନାମେ ବିଷ୍ଣୁକଳା ॥ ୭୧
ବେଗେ ମିଳିଲେ ପୁତ୍ର ପାଶେ । ସ୍ତବବେ ଜନକ ବିଶ୍ୱାସେ ॥ ୭୨
ବିଷ୍ଣୁର ଜନ୍ମ ପତ୍ନୀ ଗର୍ଭେ । ସୁମରେ ଶୁକ୍ଳ-ବାକ୍ୟ ସବେ ॥ ୭୩
ଏକାନ୍ତେ ପୁତ୍ର ପାଶେ ଯାଇ । ବୋଲେ କପାଳେ କରଦେଇ ॥ ୭୪

କର୍ଦ୍ଦମ ଉବାଚ

ଦେଖି ମୋହର ଦୁଷ୍ଟପଣ । ନ ସେବି ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ॥ ୭୫
ଏ ଗୃହ-ଅନ୍ଧକୂପ ପଥେ । ପଡ଼ିଲି ଅମଙ୍ଗଳ ପନ୍ଥେ ॥ ୭୬
ଅନେକ ଜନ୍ମେ ଯୋଗସାଧ୍ୟେ । ଯୋଗସମାଧି ଅନୁବାଦେ ॥ ୭୭
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଗୃହବନ୍ଧ ତେଜେ । ବନସ୍ତେ ତୋ ଚରଣେ ଭଜେ ॥ ୭୮
ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ମଧ୍ୟେ ଥାଇ । ବଞ୍ଚନ୍ତ ତୋ ଚରଣ ଧ୍ୟାୟି ॥ ୭୯
ତୋ ପାଦ ଦେଖିବାର ଆଶେ । ସାଧନ୍ତ ଅନେକ ବରଷେ ॥ ୮୦
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭେ ହରି । ମୋର ଭୁବନେ ଅବତରି ॥ ୮୧
ତୋର ଭକତ ରକ୍ଷାଅର୍ଥେ । ତୋ ଅବତାର ଏ ଜଗତେ ॥ ୮୨
ନିଜ ବଚନ ସତ୍ୟ କରି । ତୁ ମୋର ଗୃହେ ଅବତରି ॥ ୮୩
ସ୍ୱଭାବେ ସର୍ବଭୂତେ ଥାଉ । ଭକତଜନେ ବଶ ହେଉ ॥ ୮୪
ଭକତହିତେ ନାନାଯୋନି । ଉପୁଜୁ ନିଜତେଜ ଘେନି ॥ ୮୫
ପଣ୍ଡିତଜନେ ତୋ ବିଶ୍ୱାସେ । ତୋ ପାଦପଦ୍ମଗନ୍ଧବାସେ ॥ ୮୬
ସଂସାର ତେଜି ସେ ଭଜନ୍ତ । ଅନ୍ତେ ତୋ ଶରୀରେ ପଶନ୍ତ ॥ ୮୭
ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ ନରହରି । ପ୍ରକାଶୁ ଜ୍ୟୋତିରୂପ ଧରି ॥ ୮୮
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଯଶ ଜ୍ଞାନ । ତୁ ଶ୍ରୀ ବୈରାଗ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ॥ ୮୯
ତେଣୁ ଶରଣାଗତ ମୁହିଁ । ମୋ ଦୋଷ କ୍ଷମ ଭ୍ରଚଗ୍ରାହୀ ॥ ୯୦
ତୁ ନାଥ ପରମ-ପୁରୁଷ । ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟେ ତୋ ପ୍ରକାଶ ॥ ୯୧
ମହତଆଦି ରୂପ ତୋର । ଭୂତଙ୍କ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅହଙ୍କାର ॥ ୯୨
ତ୍ରିଗୁଣମୟୀ କାଳରୂପୀ । ତୁ କବି ସର୍ବଭୂତେ ବ୍ୟାପି ॥ ୯୩
ତୋ ରୂପ ଆତ୍ମାଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥେ । କପିଳରୂପେ ଏ ଜଗତେ ॥ ୯୪
ଶରଣାଗତ ତୋ ଚରଣେ । ମୋ ମନେ ରହ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୯୫
ତୁ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ନାଥ । ତୁ ଯେ ହୋଇଲୁ ମୋର ସୁତ ॥ ୯୬
ତୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲ ମାତ୍ରେ । ମୋ ଋଣତ୍ରୟ ନାହିଁ ଗାତ୍ରେ ॥ ୯୭
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ମନୋରଥ । ସନ୍ନ୍ୟାସମାର୍ଗେ ଏବେ ଚିତ୍ତ ॥ ୯୮
ତେଣୁ ମାଗଇ ଆତ୍ମା ଅର୍ଥେ । ତୋ ପାଦଧ୍ୟାନ ହୃଦତଟେ ॥ ୯୯
ଧରିଣ ବୁଲିବି ଜଗତେ । ଏମନ୍ତ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ମୋତେ ॥ ୧୦୦
ଏମନ୍ତ କର୍ଦ୍ଦମ ବଚନ । ଶୁଣି କହନ୍ତି ଭଗବାନ ॥ ୧୦୧

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ତୋହର ତପ ତେଜ ବଳେ । ମୋ ଅବତାର ଏ ଶୟଳେ ॥ ୧୦୨
ନିଜ ବଚନ ସତ୍ୟ କରି । ତୋ ପତ୍ନୀ-ଗର୍ଭେ ଅବତରି ॥ ୧୦୩
କେ ଲଭିପାରେ ମୋର ଭାବ । ମୋ ରୂପ ଯୋଗୀଙ୍କି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ॥ ୧୦୪
ମୁଁ ଏବେ ସଂସାରର ଅର୍ଥେ । ଜ୍ଞାନପ୍ରକାଶି ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୦୫
ଏ ସିଦ୍ଧଦେହେ ଥିବି ମୁହିଁ । ଯାବତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ମହୀ ॥ ୧୦୬
ଯେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ପୂର୍ବେ ଥିଲା । କାଳର ବଳେ ନାଶ ଗଲା ॥ ୧୦୭
ସେ ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶିବା ଅର୍ଥେ । ମୋ ଅବତାର ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୦୮
ତୋହର ସାଧୁକ୍ରିୟା ଯେତେ । ସବୁ ସମର୍ପି ଦିଅ ମୋତେ ॥ ୧୦୯
ମୋର ଚରଣେ ଭବେ ବର୍ତ୍ତି । ଚଳ ତୁ ଗୃହବନ୍ଧ ଏଡ଼ି ॥ ୧୧୦
ଶୁଦ୍ଧେ ମୋ ପଦ ଭଜିବୁ । ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ-ମରଣ୍ଣ ତରିବୁ ॥ ୧୧୧
ଅନ୍ତେ ପଶିବୁ ମୋ ଚରଣେ । ବେଗେ ଯା ତପ ସାଧ ବନେ ॥ ୧୧୨
ମୁଁ ଆତ୍ମାନନ୍ଦଜ୍ୟୋତି ପଦେ । ପ୍ରକାଶ ସର୍ବଭୂତହୃଦେ ॥ ୧୧୩
ଆତ୍ମାର ମଧ୍ୟେ ଆତ୍ମା ଦେଖ । ମୃତ୍ୟୁ ସକାଶୁ ଆତ୍ମା ରଖ ॥ ୧୧୪
ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ବିଦ୍ୟା ସାଧ୍ୟ କର । ଏ ମାୟା-ବନ୍ଧନୁ ନିସ୍ତର ॥ ୧୧୫
ଯେ ବିଦ୍ୟାବଳେ ଦେବହୂତି । ହେବ ପରମାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତି ॥ ୧୧୬

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ହରି ଆଜ୍ଞା ପାଇ । ଅଭୟପଦେ ମନ ଦେଇ ॥ ୧୧୭
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲା । ମଉନବ୍ରତେ ବନ ଗଲା ॥ ୧୧୮
ଅହିଂସାବ୍ରତ ଆଚରଣ । କେବଳ ଆତ୍ମାରେ ଶରଣ ॥ ୧୧୯
ନିଃସଙ୍ଗ ଗୃହ ନିରପେକ୍ଷ । ଅନଳ ଛାଡ଼ି ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୧୨୦
ନିର୍ଗୁଣବ୍ରହ୍ମେ ମନ ଦେଇ । ସତ ଅସତ ପର ସେହି ॥ ୧୨୧
ଏକାନ୍ତଭକ୍ତିରସେ ରସି । ଜିଣିଲା କାଳଦଣ୍ଡଫାଶି ॥ ୧୨୨
ଭ୍ରମଇ ବନ ଘନ ଗିରି । ଦେଖଇ ସର୍ବଭୂତେ ହରି ॥ ୧୨୩
ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣଙ୍କୁ ନିରୋଧି । ଯେସନେ ନିଷ୍କଳ ଜଳଧି ॥ ୧୨୪
ସର୍ବଜ୍ଞେ ସର୍ବ ଆତ୍ମାଭବେ । ଯେ ଭଗବାନ ବାସୁଦେବେ ॥ ୧୨୫

ଯେ ଭବେ ରହି ଧୀରପଣେ	। ନିର୍ବାଣମୁକ୍ତିର ଭିଆଣେ	॥ ୧୨୬
ଦେଖଇ ସର୍ବଭୂତେ ହରି	। ଆତ୍ମା ସ୍ୱରୂପେ ଅଛି ପୂରି	॥ ୧୨୭
ହରିର ଦେହେ ଏ ଜଗତ	। ଦେଖେ ଅଭେଦେ ଦୃଷ୍ଟିଗତ	॥ ୧୨୮
ଅନ୍ତେ ଲଭିଲା ହରିଭବ	। ଯେ ହରି ଦେବଙ୍କୁ ଦୁର୍ଲଭ	॥ ୧୨୯
ଏମନ୍ତ ବିଦୁରର ଆଗେ	। ମୈତ୍ରେୟ କହେ ପ୍ରିୟଭାବେ	॥୧୩୦
ନିର୍ମଳ-ଭାଗବତବାଣୀ	। ଭଷାପ୍ରବନ୍ଧେ ପରିମାଣି	॥ ୧୩୧
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କୃଷ୍ଣରସ	। କହିଲା ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ	॥ ୧୩୨

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟେ ଚତୁର୍ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ମୁନି ଅନ୍ତରେ ଦେବହୂତି	। ସ୍ୱଭବେ ସୁଗୁଣ ସୁମତି	॥ ୧
ତକ୍ଷଣେ ପୁତ୍ରପାଶେ ଯାଇ	। କହଇ ଶିରେ କର ଦେଇ	॥ ୨

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

ତୁ ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ଲକ୍ଷ୍ୟ	। ତୋ ଭକ୍ତଜନେ ତୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ	॥ ୩
ଆଦିପୁରୁଷ ତୁ ଈଶ୍ୱର	। ଯେ ଅନ୍ଧତମ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର	॥ ୪
ଜୀବର ପରିତ୍ରାଣ ଅର୍ଥେ	। ତୋ ଅବତାର ଏ ଜଗତେ	॥ ୫
ସ୍ତିରୀ ସ୍ୱଭବ ମୁହିଁ ମନ୍ଦ	। ନ ଜାଣେ ଆତ୍ମା ଭଲମନ୍ଦ	॥ ୬
କି ରୂପେ ସଂସାର ତୁଟଇ	। ଜୀବନ-ବନ୍ଧନ ଫିଟଇ	॥ ୭
ମୁଁ ଯେ ଅଜ୍ଞାନ ମୂଢ଼ମତି	। ସ୍ୱଭବେ ଅଟଇ ଯୁବତୀ	॥ ୮

ତୁ ମୋତେ ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ ଦେଇ । ଉଦ୍ଧର ଦୁର୍ଗତି ଖଣ୍ଡାଇ ॥ ୯
ତୁ ନାଥ ମୋତେ ଦୟାକର । ଏ ଘୋରସଂସାରୁ ଉଦ୍ଧର ॥ ୧୦
ମାତୃସ୍ୱଭାବେ କର ଦୟା । ଯେମନ୍ତେ ତୁଟେ ତୋର ମାୟା ॥ ୧୧

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ମାତା ବଚନେ ହୃଷୀକେଶ । ଅଳପ ହୋଇ ହସହସ ॥ ୧୨
ଅଶେଷ ଜୀବ ଦେହବାସୀ । କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧରାଶି ॥ ୧୩

ଭଗବାନ କପିଳ ଉବାଚ

ଶୁଣ ଜନନୀ କହୁଁ ତୋତେ । ଯେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲୁ ତୁହି ମୋତେ ॥ ୧୪
ଯାହାର ଚିତ୍ତେ ଭକ୍ତିଯୋଗ । ଭଜଇ ମୋ ଚରଣଯୁଗ ॥ ୧୫
ତେବେ ବିଷୟେ ବଇରାଗ୍ୟ ଉପୁଜେ ପୂର୍ବେ ଥିଲେ ଭାଗ୍ୟ ॥ ୧୬
ଏ ଆତ୍ମନିଷ୍ଠା ଯୋଗ ଜାଣ । ପୁରୁଷ ମୋକ୍ଷର କାରଣ ॥ ୧୭
ହେ ମାତ ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ଶୁଣ । ନିର୍ଗୁଣଭକ୍ତିର କାରଣ ॥ ୧୮
ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଋଷିଙ୍କର ମଧ୍ୟେ । ଯେ ଯୋଗ କହିଲଇଁ ସାଧ୍ୟେ ॥ ୧୯
ଯେଣେ ଏ ମାୟା ଘୋରବନେ । ନିସ୍ତାର ଭକ୍ତି-କରଷଣେ ॥ ୨୦
ଶୁଣ ଜନନୀ ସେ ଲକ୍ଷଣ । କହିବା ସେ ଭକ୍ତି ନିର୍ଗୁଣ ॥ ୨୧
ଚିତ୍ତ ସଂଯମ ବ୍ୟତିରେକେ । ଯୋଗର ସିଦ୍ଧି ନୋହେ ଲୋକେ ॥ ୨୨
ବନ୍ଧ-ମୋକ୍ଷର ହେତୁ ଚିତ୍ତ । ଏ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ସମ୍ମତ ॥ ୨୩
ଜୀବର ଜନ୍ମ-ବନ୍ଧ-ପାଶ । ଯେ ଭାବେ ହୋଇବ ଉଶ୍ୱାସ ॥ ୨୪
ବିଷୟାରତ ଚିତ୍ତ ଯେବେ । ଜୀବର ବନ୍ଧଭାବ ତେବେ ॥ ୨୫
ଈଶ୍ୱରେ ଦେଲେ ସେହି ଚିତ୍ତ । ବନ୍ଧନୁ ହୁଅଇ ମୁକତ ॥ ୨୬
ମୁହିଁ ମୋହର ଭାବୁଁ ଜାତ । କାମାଦି ତେଜେ ଯେବେ ଚିତ୍ତ ॥ ୨୭
ନିର୍ମଳ ହୁଅଇଟି ଜାଣ । ମଣଇ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସମ ॥ ୨୮
ଏ ରୂପେ ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧ ଯେବେ । ଜୀବ ଈଶ୍ୱର ଏକ ଭାବେ ॥ ୨୯
ଦେଖଇ ପ୍ରକୃତିରୁ ଭିନ୍ନ । ସ୍ୱୟଂପ୍ରକାଶ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ॥ ୩୦
ପ୍ରକୃତି ବଳ ହୋଏ ହତ । ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ଭକ୍ତି ଜାତ ॥ ୩୧
ଅଖିଳଆତ୍ମା ପାଦଯୁଗେ । ଭଜିଲେ ଭକ୍ତେ ଭକ୍ତିଯୋଗେ ॥ ୩୨

ଏଣୁ ସେ ଲଭେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ । ଏଥକୁ ପଥ ନାହିଁ ଆନ ॥ ୩୩
ଏ ଭବ-ଜଳଧି-ତରଙ୍ଗ । ହରଇ ସାଧୁଙ୍କର ସଙ୍ଗ ॥ ୩୪
ଭଜଇ କୈବଲ୍ୟ କାରଣେ । ମନ ନ ଭ୍ରମେ ଭବର୍ଣେ ॥ ୩୫
ଶୁଣ ଜନନୀ ସାଧୁଗୁଣ । ଯେ ଅବା ସାଧୁଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ॥ ୩୬
ପ୍ରାଣୀବିଷୟେ ଆତ୍ମାବତ । କରଇ ତ୍ୟାଗ ଦୟା ଚିତ୍ତ ॥ ୩୭
ଜଗତ ନିର୍ବଇର ଦେଖେ । ନିଷ୍କଳେ ରହେ ଆତ୍ମାସୁଖେ ॥ ୩୮
ନିରତେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରଣେ । ସ୍ତୁତି କୀର୍ତ୍ତନ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୩୯
ଦାର ସ୍ୱଜନ ସୁତ ଧନ । ଗୃହ ଉପେକ୍ଷି ଚଳେ ବନ ॥ ୪୦
ସକଳ କର୍ମ ତେଜି ଦୃଢେ । ମୋ ଭାବେ ମଙ୍କେ ଅତି ଗାଢେ ॥ ୪୧
ମୋ ରୂପ ଗୁଣ କର୍ମ ଯେତେ । ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନ ନିରତେ ॥ ୪୨
ଏମନ୍ତ ଭାବ ନିତ୍ୟେ କରି । ଏ ମାୟାଭବୁ ଯାନ୍ତି ତରି ॥ ୪୩
ଏ ରୂପେ ସାଧୁଙ୍କ ଚରିତ । ସମସ୍ତ ସଙ୍ଗ ବିବର୍ଜିତ ॥ ୪୪
ଏମନ୍ତ ଭକ୍ତଜନ ସଙ୍ଗ । କରି ତୁ ତର ଏ ତରଙ୍ଗ ॥ ୪୫
ଭକତଜନ ସଙ୍ଗ ଯେବେ । କରଇ ଭ୍ରମ ଖଣ୍ଡେ ତେବେ ॥ ୪୬
ମୋର ଚରିତ ଗୁଣଗାଥା । ଏକ ଆନରେ କରେ ଚିନ୍ତା ॥ ୪୭
ଶୁଣି ଶୁଣାଇ ଅଶ୍ରୁଧାରେ । ଆନନ୍ଦେ ପୁଲକ ଶରୀରେ ॥ ୪୮
ନିରତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି ବଢେ । ଭବ-ବନ୍ଧନ-ପାଶ ଛିଡେ ॥ ୪୯
ଅଶେଷ ଜନ୍ମ ଭାଗ୍ୟୋଦୟେ । ଭକତଜନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବହେ ॥ ୫୦
ତହୁଁ ଉପୁଜେ ରତି ଭକ୍ତି । ମୋହର ଲୀଳା କର୍ମ ଚିନ୍ତି ॥ ୫୧
ବୈରାଗ୍ୟ ହୁଅଇ ପ୍ରକାଶ । ପ୍ରକୃତି ଗୁଣ ଯାଇ ନାଶ ॥ ୫୨
ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ଭକ୍ତିବଳେ । ସକଳ ସମର୍ପେ ମୋ ଠାରେ ॥ ୫୩
ତେବେ ଏ ଦେହେ ମୋତେ ପାଇ । ଶୁଣ ଜନନୀ ମନ ଦେଇ ॥ ୫୪
ମୋ ନାମ ନାବ କରି ଭାବେ । ବସି ତରିବୁ ଭକ୍ତିଭାବେ ॥ ୫୫
ଭକତ ସଙ୍ଗେ ନାବେ ବସି । ଏ ସିନ୍ଧୁ ତରଣେ ସାହସୀ ॥ ୫୬
ଯେଣୁ ଭକତପ୍ରିୟ ହରି । ତା ଭାବେ ଭବସିନ୍ଧୁ ତରି ॥ ୫୭

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ର ବାକ୍ୟ ଶୁଣି । ଆନନ୍ଦେ କର୍ଦ୍ଦମ ଘରଣୀ ॥ ୫୮

ଆନନ୍ଦରସେ ହରଷିତ । ତକ୍ଷଣେ ହୋଇ କୃତକୃତ୍ୟ ॥ ୫୯
ଆକୁଳେ ପୁତ୍ର ପାଦେ ପଡ଼ । ପୁଣି ପଷ୍ଟରେ କରଯୋଡ଼ ॥ ୬୦

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

କି ରୂପେ ଭକ୍ତିଯୋଗ ଜାଣି । ଭକତି କିରୂପେ ପ୍ରମାଣି ॥ ୬୧
ଯେ ଭକ୍ତିବଳେ ଅନାୟାସେ । ଜୀବ ନିର୍ବାଣପଦେ ପଶେ ॥ ୬୨
ଯେ ଯୋଗ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ । ଶୁଣିଲି ତୁମ୍ଭର ବଚନ ॥ ୬୩
ସେ ଯୋଗ କେମନ୍ତ ଅଟଇ । କେମନ୍ତ ସାଧନ ତା ହୋଇ ॥ ୬୪
ମୁଁ ସ୍ତିରୀ ଅଟେ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି । ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦୟାନିଧି ॥ ୬୫
ଏଣୁ ମୋ ଚିତ୍ତରେ ସଂଶୟ । କହ ହେ ପ୍ରଭୁ ଦୟାମୟ ॥ ୬୬

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ମାତାବାକ୍ୟ ଶୁଣି । କପିଳବେଶେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୬୭
କହନ୍ତ ଜନନୀର ଆଗେ । ପରମ-ଜ୍ଞାନ ସାଂଖ୍ୟଯୋଗେ ॥ ୬୮

କପିଳ ଉବାଚ

ଶୁଣ ଜନନୀ ବାକ୍ୟ ସାର । ଆଗମ ନିଗମ ପ୍ରକାର ॥ ୬୯
ଯେବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେବଗଣ । ଯା'ର ଯେ ସ୍ୱାଭବିକ କର୍ମ ॥ ୭୦
ଯେ ଧର୍ମ କର୍ମ ଅଛି ବେଦେ । ତାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯେବେ ସାଧେ ॥ ୭୧
ଯେ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯେବା ଧର୍ମ କର୍ମ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କରେ ସେହି କର୍ମ ॥ ୭୨
ସେ ସର୍ବକର୍ମ ଯେବେ ମୋତେ । ଦେଇ ଭଜଇ ଏକଚିତ୍ତେ ॥ ୭୩
ଆପଣେ ଅକିଞ୍ଚନ ରୂପେ । ଭ୍ରମଇ ମାୟାମୟ କଳ୍ପେ ॥ ୭୪
ଭକତ ମଧ୍ୟେ ଏ ପ୍ରଧାନ । ଲଭଇ କଇବଲ୍ୟ-ସ୍ଥାନ ॥ ୭୫
ଜୀବ-ବାସନା-ବନ୍ଧ ହରେ । ନ ବୁଡ଼େ ସଂସାର-ସାଗରେ ॥ ୭୬
ବ୍ୟାଧି ଯେସନେ ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ । ହରଇ ଅଉଷଧ ପାନେ ॥ ୭୭
ଏ ଭବେ ଯେ କରେ ବିସ୍ତର । କୈବଲ୍ୟ କିବା ବସ୍ତୁ ତାର ॥ ୭୮
ନିତ୍ୟେ ଭକତଜନ ମଧ୍ୟେ । ହରିଚରିତ ନାନାଛନ୍ଦେ ॥ ୭୯
ନିରତେ କରେ ଅନୁପାନ । ଆନନ୍ଦ-ଅଶ୍ରୁ-ଜଳେ ସ୍ନାନ ॥ ୮୦

ତାର ସମାନ ଆନ ଜନେ । ନ ଦେଖି ଏ ତିନିଭୁବନେ ॥ ୮୧
ଏମନ୍ତେ ବଞ୍ଚେ ଦୁଃଖ ସୁଖେ । ସେ ମୋର ନିଜରୂପ ଦେଖେ॥ ୮୨
ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ । ବିକଚ କମଳ ଲୋଚନ ॥ ୮୩
ସର୍ବ ସୁନ୍ଦର ମନୋହର । ମୋ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶରୀର ॥ ୮୪
ମୋର ଅମୃତମୟ ବାଣୀ । ତନୁ ରୋମାଞ୍ଚ କରେ ଶୁଣି ॥ ୮୫
ଏ ରୂପ ଛାଡ଼ି ତାର ମନ । କୈବଲ୍ୟେ କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ॥ ୮୬
ଏ ରୂପ ଦେଖି ଚିତ୍ତ ହରେ । କୈବଲ୍ୟ ଲଭେ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ॥ ୮୭
ଅଷ୍ଟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଯାହା ଚିନ୍ତି । ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତ ବିଭୂତି ॥ ୮୮
ସେ ସର୍ବେ ଖଟନ୍ତି ତା ପାୟେ । ମୋ ଭକ୍ତଜନେ ଦୂର ନୋହେ॥ ୮୯
ଏଣୁ ଭକତ ରଖେ ହରି । କାଳ ନ ପାରେ ଗ୍ରସ୍ତ କରି ॥ ୯୦
ମୁଁ ତାର ପ୍ରିୟ ଆତ୍ମା ସୁତ । ସଖା ସୁହୃଦ ଗୁରୁବତ ॥ ୯୧
ତାହାର ଗୁରୁଦେବ ମୁହିଁ । ଯେ ମୋତେ ଏ ଭାବେ ଭଜଇ ॥ ୯୨
ତାହାର ଇଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ ମୁହିଁ । ଯେ ମୋତେ ସର୍ବ ସମର୍ପଇ ॥ ୯୩
ନାହିଁ ତା ଇହ ପର ଲୋକ । ନ ମାନେ ଆତ୍ମା ଦୁଃଖ ସୁଖ ॥ ୯୪
ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିବଳେ ମୋତେ । ମନ ବଚନେ ନିତ୍ୟେ ଚିନ୍ତେ ॥ ୯୫
ସର୍ବ ସମର୍ପି ଅବିରତେ । ପଶଇ ମୋର ପାଦଗତେ ॥ ୯୬
ମୁଁ ଈଶ ପୁରୁଷପ୍ରଧାନ । ମୋ ବିନୁ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ ଆନ ॥ ୯୭
ଦେଖ ମୋହର ମାୟାଗତେ । ଯନ୍ତ୍ରିତ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତେ ॥ ୯୮
ମୋ ଆଜ୍ଞା କରୁଥାନ୍ତି ନିତ୍ୟେ । ନିତ୍ୟେ ଯନ୍ତ୍ରିତ ଭୟଚିତ୍ତେ ॥ ୯୯
ଦେଖ ପବନ ମୋର ଡରେ । ବହଇ ବାହ୍ୟ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ॥ ୧୦୦
ମୋ ଭୟେ ଉଦେ ଦିନକର । ମୋ ଡରେ ବର୍ଷେ ସୁନାସୀର ॥ ୧୦୧
ମୋ ଭୟେ ଯମ ଦଣ୍ଡ ଧରେ । ମୃତ୍ୟୁ ସକଳ ପ୍ରାଣ ହରେ ॥ ୧୦୨
ମୋ ଡରେ ଯେବା ଯାହା ଭକ୍ଷେ । ଅଗ୍ନି ଦହଇ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ॥ ୧୦୩
ଶଶାଙ୍କ ଦିଶଇ ଆକାଶେ । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମନ ସେ ଆଶ୍ୱାସେ ॥ ୧୦୪
ଏମନ୍ତେ ମହାଯୋଗୀଜନେ । ଯନ୍ତ୍ରିତ ମୋହର ବଚନେ ॥ ୧୦୫
ସେବନ୍ତି ମୋହର ଚରଣେ । ସଂସାର ପାର ଇଚ୍ଛି ମନେ ॥ ୧୦୬
କରନ୍ତି ପ୍ରାଣୀହିତ ନିତ୍ୟେ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟଭାବେ ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୦୭
ଏବେ ତୁ ଭକ୍ତିଯୋଗ ଶୁଣ । ଯେଣେ ଜୀବର ପରିତ୍ରାଣ ॥ ୧୦୮

ଯେ ଭବେ ଏ ସଂସାର ତୁଟେ । ସୁଦୃଢ଼ କର୍ମଗଣ୍ଠି ଫିଟେ ॥ ୧୦୯
ତତ୍ତ୍ୱ-ତପନ-ତମ ନାଶେ । ନିର୍ମଳଜ୍ଞାନ ହିଁ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୧୦
ଏଣୁ ଏ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ କହି । ଶୁଣ ଜନନୀ ମନଦେଇ ॥ ୧୧୧
ଏମନ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଜାଣି । ଯେ ଭବେ ଭଜେ ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୧୧୨
ସେ ଦୟାସାଗର ମୁରାରି । ମାତା ବିଷୟେ ଦୟାକରି ॥ ୧୧୩
ଯେତେ କହିଲେ ଉପଦେଶ । ସୁଜନ ଜନେ ଏଣେ ରସ ॥ ୧୧୪
ତା ପାଦେ ମନ କରି ସ୍ଥିର । ମୋକ୍ଷେ ଉଦୟ ଲଭେ ନର ॥ ୧୧୫
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତେ । ଜୀବର ପରିତ୍ରାଣ ଅର୍ଥେ ॥ ୧୧୬
ହରିଚରିତ ସୁଧାରସ । କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୧୧୭

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟୋପାଖ୍ୟାନେ ପଞ୍ଚବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଡ୍‌ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ତତ୍ତ୍ୱବାଣୀ । ଏ ଜୀବ ତରେ ଯାହା ଶୁଣି ॥ ୧
କପିଳରୂପେ ପ୍ରିୟଭବେ । ଜନନୀ ପ୍ରବୋଧ ପ୍ରସ୍ତାବେ ॥ ୨
ଯାହା କହିଲେ ନାରାୟଣ । ନିଷ୍କଳଚିତ୍ତେ ଏବେ ଶୁଣ ॥ ୩
ବିଷ୍ଣୁ କହନ୍ତ ତୋଷମନେ । ମନୁତନୟା ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୪

କପିଳ ଉବାଚ

ଶୁଣ ଜନନୀ ମୋ ବଚନ । ଯେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନର ଲକ୍ଷଣ ॥ ୫
ଏବେ ତୁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଶୁଣ । ଯେଣେ ଜୀବର ପରିତ୍ରାଣ ॥ ୬

ଏ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲେ ପୁରୁଷ । କାଟଇ ମୋହଗୁଣପାଶ ॥ ୭
ଯେ ଭବେ ଏ ସଂସାର ତୁଟେ । ସୁଦୃଢ଼-ହୃଦଗଣ୍ଠି ଫିଟେ ॥ ୮
ତତ୍ତ୍ୱତପନ ତମ ନାଶେ । ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ହିଁ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୯
ଏଣୁ ଏ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ କହି । ଶୁଣ ଜନନୀ ମନ ଦେଇ ॥ ୧୦
ଯେମନ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଜାଣି । ଯେ ଭବେ ଲଭି ଚକ୍ରପାଣି ॥ ୧୧
ନିଶ୍ଚଳଭବେ କରି ଧ୍ୟାନ । ଆତ୍ମାକୁ କରନ୍ତ ଦର୍ଶନ ॥ ୧୨
ଅଶେଷ-ବନ୍ଧନ ଫିଟାଇ । ବିବେକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୧୩
ମାୟା ଯନ୍ତ୍ରିତ ଅହଙ୍କାର । ହୃଦରୁ ତାହା ହୁଏ ଦୂର ॥ ୧୪
କହିବା ଶୁଣ ମନଦେଇ । ଯେ ମାର୍ଗେ ସଂଶୟ ନ ଥାଇ ॥ ୧୫
ଯେ ଆତ୍ମା ଅନାଦି-ପୁରୁଷ । ପ୍ରକୃତି ପରେ ଯାର ବାସ ॥ ୧୬
ସ୍ୱଭବେ ନିର୍ଗୁଣ ଅଟଇ । ଜ୍ୟୋତି-ସ୍ୱରୂପେ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୧୭
ବ୍ୟାପିଛି ଏ ବିଶ୍ୱ ସଂସାରେ । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ବାହ୍ୟ-ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ॥ ୧୮
ଏ ରୂପେ ପ୍ରକୃତି-ପୁରୁଷ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ୱରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୯
ସେ ବିଷ୍ଣୁ ସୃଷ୍ଟି ଇଚ୍ଛା କରି । ଆଦିପ୍ରକୃତି ରୂପ ଧରି ॥ ୨୦
ତ୍ରିଗୁଣ ଜାତ ସେ କରଇ । ରଜ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ତମ ଦେହୀ ॥ ୨୧
ରଜେ ସର୍ଜଇ ପାଳେ ସତ୍ତ୍ୱେ । ତମ ସ୍ୱରୂପେ ହରେ ନିତ୍ୟେ ॥ ୨୨
ଏ ରୂପେ ଲୀଳା ସେ କରଇ । ଦଇବୀ ମାୟା ଗୁଣମୟୀ ॥ ୨୩
ଜୀବର ନାନାରୂପ ଜଡ଼େ । ଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର ଏ ସଂସାରେ ॥ ୨୪
ପ୍ରଜା ସର୍ଜଇ ନାନାକଲ୍ପେ । ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମାଦି ରୂପେ ॥ ୨୫
ଅଜ୍ଞାନେ ଆବୃତ୍ତ ତା ଦେହୀ । ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱରୂପେ ସେ ଦେଖଇ ॥ ୨୬
ଏ ରୂପେ ପୂର୍ବରୁ ଜିଆଣ । ପ୍ରକୃତି କରନ୍ତି ନିର୍ମାଣ ॥ ୨୭
କର୍ମରେ ଗତାଗତ ହୋଇ । ଉଚ୍ଚ-ନୀଚକୁ ସେ ନିଅଇ ॥ ୨୮
ପ୍ରବୃତ୍ତି ମାର୍ଗେ କରି କର୍ମ । ପ୍ରାଣୀ ଲଭନ୍ତି ପଥଶ୍ରମ ॥ ୨୯
ନିବୃତ୍ତିମାର୍ଗେ ମୋକ୍ଷ ହୋଇ । ଏ ବେନିମାର୍ଗ ସେ ଭିଆଇ ॥ ୩୦
ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱରୂପେ ସର୍ବଦେହୀ । ଦେଖଇ ହୃଦପଦ୍ମେ ରହି ॥ ୩୧
କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣେ କର୍ତ୍ତା ହୋଇ । ପ୍ରକୃତି ଯେତେକ ଅର୍ଜଇ ॥ ୩୨
ସୁକୃତ-ଦୁଷ୍କୃତାଦି ଯେତେ । ଜୀବ ଭୁଞ୍ଜଇ ତାହା ନିତ୍ୟେ ॥ ୩୩
ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ଦେବହୂତି । ସଂଶୟେ ପୁଣି ପଚାରନ୍ତି ॥ ୩୪

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

କହ ହେ ପୁରୁଷ-ଉତ୍ତମ । କି ରୂପେ ବିଶ୍ୱ ସ୍ଥୂଳ ସୂକ୍ଷ୍ମ ॥ ୩୫
କି ରୂପେ ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ । ଜଗତେ ହୋଇଛି ପ୍ରକାଶ ॥ ୩୬
ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ଭଗବାନ । କହନ୍ତି ଅମୃତ ବଚନ ॥ ୩୭

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଯେତେ ଏ ତ୍ରିଗୁଣ-ବନ୍ଧନେ । ସତ ଅସତ ଯେ ଯେମାନେ ॥ ୩୮
ଆତ୍ମା ଯେ ଜ୍ୟୋତିରୂପେ ଥାଇ । ଅବ୍ୟକ୍ତରୂପେ ପ୍ରକାଶଇ ॥ ୩୯
ପ୍ରଧାନରୂପରେ ପ୍ରକୃତି । ସମସ୍ତକର୍ମେ ଅଧିପତି ॥ ୪୦
ସମସ୍ତରୂପ ସେ ବହଇ । ମହତ ଆଦି ଯେତେ ଦେହୀ ॥ ୪୧
ଶୁଣ ଜନନୀ ଏକଚିତ୍ତେ । ଚତୁର୍ବିଂଶତି ତତ୍ତ୍ୱ ଯେତେ ॥ ୪୨
ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଯେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ କରିବା ପ୍ରକାଶ ॥ ୪୩
ପୃଥିବୀ ଆପ ତେଜ ବାତ । ଆକାଶ ଆଦି ପଞ୍ଚଭୂତ ॥ ୪୪
ଗନ୍ଧ ରୂପ ଯେ ରସ ଶବ୍ଦ । ସ୍ପର୍ଶାଦି ତନମାତ୍ର ଭେଦ ॥ ୪୫
ଜିହ୍ୱା ନାସିକା ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣ । ଚର୍ମ ପାଣି ପାଦ ବଚନ ॥ ୪୬
ବୃଷଣ ପାୟୁ ଏ ଦଶମ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୋଲି ଏହା ନାମ ॥ ୪୭
ମନ ବୁଦ୍ଧି ଯେ ଅହଂଚିତ୍ତ । ଚତୁର୍ବିଂଶତି ଏହୁ ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ୪୮
ପଞ୍ଚବିଂଶତି କାଳ କହି । ଏ ରୂପେ ସଂଖ୍ୟାକ୍ରମ ହୋଇ ॥ ୪୯
ପ୍ରକୃତି ଏତେରୂପ ହୋଇ । କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଇ ॥ ୫୦
କାଳସ୍ୱରୂପରେ ପୁରୁଷ । ସକଳ କରଇ ପ୍ରକାଶ ॥ ୫୧
ଏ ଦେହୀ ମୁଗ୍ଧ ଅହଙ୍କାରେ । ସେ କାଳେ ଡରେ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୫୨
ଏ ଦେହେ କର୍ତ୍ତା ହୋ ହୁଅଇ । ସମସ୍ତ ଭୋଗ ସେ କରଇ ॥ ୫୩
ପ୍ରକୃତି ଯାର ଚେଷ୍ଟା ବଳେ । ସର୍ଜି ନାଶଇ ଭୂମିତଳେ ॥ ୫୪
କାଳ-ସ୍ୱରୂପୀ ଭଗବାନ । ଆତ୍ମା-ମାୟାରେ କରେ ଲୀନ ॥ ୫୫
ଏ ପଞ୍ଚବିଂଶରୂପ ହୋଇ । ଅପରେ ଶୁଣ ମନ ଦେଇ ॥ ୫୬
ପୁଣି ସେ ପରମ-ପୁରୁଷ । ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟେ ତା ପ୍ରକାଶ ॥ ୫୭
ସେ ସର୍ବଭୂତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଜଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଯେସନ ॥ ୫୮

ପ୍ରକୃତି ତାର ତହୁଁ ଜାତ । ତା ତହୁଁ ହୋଏ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ୫୯
ହିରଣ୍ମୟ ତା'ର ଦେହୀ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡମଧ୍ୟେ ବିରାଜଇ ॥ ୬୦
ଏ ବିଶ୍ୱ ଆତ୍ମା ଯେ ଅଟଇ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ୱରୂପେ ଅଛି ରହି ॥ ୬୧
ଆତ୍ମାରେ ପ୍ରକାଶ ସେ ହୋଇ । ଏ ଘୋରତିମିର ନାଶଇ ॥ ୬୨
ଯେ ସ୍ଥାନେ ରାଗ ଦ୍ୱେଷ ନାହିଁ । ପର ଅପର ନ ଜାଣଇ ॥ ୬୩
ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣରେ ପ୍ରକାଶଇ । ନିର୍ମଳ-ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଦେହୀ ॥ ୬୪
ସେ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତି ଲଭ ସ୍ଥାନ । ବାସୁଦେବଟି ଯାର ନାମ ॥ ୬୫
ଅଧ୍ୟାତ୍ମରୂପୀ ସେ ଚୈତନ୍ୟ । ମହତ ବୋଲି ତାର ନାମ ॥ ୬୬
ପର ଅପରେ ବ୍ୟାପିଛଇଁ । ବିକାରଭବ ଯାର ନାହିଁ ॥ ୬୭
ସ୍ୱଚ୍ଛ ସୁଶାନ୍ତ ଭବ ବହି । ଅମୃତମୟ ତାର ଦେହୀ ॥ ୬୮
ମହତ ତହୁଁ ଜାତ ହୋଇ । ଯେ କ୍ରିୟାଶକ୍ତି ରୂପ ବହି ॥ ୬୯
ସେ ଅହଂକାର ରୂପ ତିନି । ଜନ୍ମଇ ଶୁଣ ଗୋ ଜନନି ॥ ୭୦
ସାତ୍ତ୍ୱିକ ରାଜସ ତାମସ । ଏ ତିନି ହୁଅନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ॥ ୭୧
ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପଞ୍ଚଭୂତ । ଏ ତିନିଗୁଣେ ହୋନ୍ତ ଜାତ ॥ ୭୨
ସହସ୍ର ଶିର ବାହୁ ହୋଇ । ସଙ୍କରଷଣ ଯାକୁ କହି ॥ ୭୩
ଅନନ୍ତ ବୋଲି ଯାର କାୟ । ଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମନୋମୟ ॥ ୭୪
କର୍ତ୍ତାସ୍ୱରୂପେ ଦେବେ ଜାତ । କାରଣେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୭୫
କାର୍ଯ୍ୟସ୍ୱରୂପେ ଭୂତଦେହୀ । ତ୍ରିଗୁଣେ ପ୍ରାଣୀ ମୋହ ହୋଇ ॥ ୭୬
ସାତ୍ତ୍ୱିକଅଂଶୁ ମନ ଜାତ । ସଙ୍କଳ୍ପ ବିକଳ୍ପରେ ସ୍ଥିତ ॥ ୭୭
ହୃଷୀକମାନଙ୍କ ଈଶ୍ୱର । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର କଳେବର ॥ ୭୮
ତା ଭକ୍ତି ସାଧି ଯୋଗୀ ସିଦ୍ଧ । ଯାହାର ନାମ ଅନିରୁଦ୍ଧ ॥ ୭୯
ରଜୋଗୁଣରୁ ବୁଦ୍ଧି ଜାତ । ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୁତ ॥ ୮୦
ସଂଶୟ ବିପର୍ଯ୍ୟାସ ବେନି । ନିଷ୍ଚୟ ସ୍ମୃତି ନିଦ୍ରା ତିନି ॥ ୮୧
ଏ ପାଞ୍ଚବୁଦ୍ଧିର ଲକ୍ଷଣ । ଏବେ ତୁ ଜନନି ଗୋ ଶୁଣ ॥ ୮୨
ରାଜସ ଅହଙ୍କାରୁ ପୁଣ । ଜାତ ହୁଅନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରଗଣ ॥ ୮୩
କ୍ରିୟା ଜ୍ଞାନରେ ଇନ୍ଦ୍ରିଗଣ । ଯେ ଯାହା ମାର୍ଗେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ॥ ୮୪
ସେ ପ୍ରାଣ କ୍ରିୟାଶକ୍ତି ବଳେ । ଭୋଗ ଭୁଞ୍ଜଇ କୁତୂହଳେ ॥ ୮୫
ବୁଦ୍ଧି ବିଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତିବଳେ । ଧାରଣା କରେ ସୁନିଷ୍ଚଳେ ॥ ୮୬

ତାମସ ଗୁଣେ ପଞ୍ଚମାତ୍ର । ବିଷ୍ଣୁର ଅଂଶେ ସେ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୮୭
ଆକାଶ ଗୁଣୁ ଶ୍ରୋତ୍ର ହୋଇ । ଶବଦ ସଂଗ୍ରହ କରଇ ॥ ୮୮
ଶବଦ ତନ୍ମାତ୍ର ଗଗନ । ଅର୍ଥ ଆଶ୍ରୟ ଯେବା ସ୍ଥାନ ॥ ୮୯
ଆତ୍ମା ଲିଙ୍ଗକୁ ପ୍ରକାଶଇ । ସ୍ୱଭାବେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଟଇ ॥ ୯୦
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ବାହ୍ୟ ଅଭ୍ୟନ୍ତର । ପ୍ରାଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯେ ମନର ॥ ୯୧
ଆଶ୍ରୟ ହୋଇ ନ ଦିଶଇ । ଆକାଶଗୁଣ ଏହୁ ହୋଇ ॥ ୯୨
ଆକାଶ ତହୁଁ ସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ର । କାଳର ଗତିବଳେ ଜାତ ॥ ୯୩
ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରାରୁ ବାୟୁ ହୋଇ । ଚର୍ମ ତା ସଂଗ୍ରହ କରଇ ॥ ୯୪
ମୃଦୁ କଠିନ ଉଚ ହୋଇ ଶୀତ ତପତି ସେ ଜଣାଇ ॥ ୯୫
ବୃକ୍ଷ-ଶାଖାଦି ତୃଣମାନ ବାୟୁର ବଳେ ସେ ଚଳନ ॥ ୯୬
ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ସ୍ପର୍ଶ ଶବ୍ଦ ଗନ୍ଧ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ କରାଏ ଯେ ବୋଧ ॥ ୯୭
ସକଳଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନଙ୍କର । ଆତ୍ମା ସ୍ୱରୂପେ ତା ବିହାର ॥ ୯୮
ପବନ ଦୈବ ପ୍ରେରିତ । ରୂପ ତନମାତ୍ର ସମ୍ଭୂତ ॥ ୯୯
ତହୁଁ ହୋଇଲା ତେଜ ଜାତ ସେ ତେଜୁ ଚକ୍ଷୁ ଯେ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୧୦୦
ଦ୍ରବ୍ୟ ଆକାର ଗୁଣଜ୍ଞାନ ରୂପର ବୃତ୍ତି ଏ ଲକ୍ଷଣ ॥ ୧୦୧
ପ୍ରକାଶ ପାଚନ ଶୋଷଣ । କ୍ଷୁଧା ତୃଷାର ଉତପନ୍ନ ॥ ୧୦୨
ଭୋଜନ ପାନ ପରିପାକ । ଆଦେ ଶୀତ ନିବାରକ ॥ ୧୦୩
ତେଜର ବୃତ୍ତି ଅଟେ ଏତେ । ଗୁଣ ଜନନୀ ଶୁଣ ଚିତ୍ତେ ॥ ୧୦୪
ତେଜ ବିକାରେ ରସ ଜାତ । ରସରୁ ଜଳ ଯେ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୧୦୫
ତହୁଁ ରସନା ଇନ୍ଦ୍ରି ହୋଇ । ଯେ ସର୍ବସ୍ୱାଦକୁ ଘେନଇ ॥ ୧୦୬
କଟୁ କଷାୟ ଯେ ଆମ୍ଳିକ । ତିକ୍ତ ଲବଣ ଯେ ମଧୁର ॥ ୧୦୭
ଏ ରୂପେ ଭେଦଭାବ କହି ଏକାଇ ରସ ନାନା ଥାଇ ॥ ୧୦୮
ତିନ୍ତାଏ ମାଟି ପିଣ୍ଡ କାଏ । ଜୀବନ ରକ୍ଷେ ତୃପ୍ତି ଦିଏ ॥ ୧୦୯
ତାପ ନିବାରେ ମୃଦୁ କରେ ବଢନ୍ତେ ପୁଣ ପୁଣ ଭରେ ॥ ୧୧୦
ଜଳର ସାଧାରଣ ଗୁଣ । ଏବେ କହିବା ମାତ ଶୁଣ ॥ ୧୧୧
ରସ ବିକାରୁ ଗନ୍ଧ ଜାତ ପୃଥିବୀ ଗନ୍ଧରୁ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୧୧୨
ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣେ ଇନ୍ଦ୍ରି ଘ୍ରାଣ । ତହୁଁ ହୋଇଲା ଉତପନ୍ନ ॥ ୧୧୩
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ମିଶ୍ରଗନ୍ଧ ହୋଇ । ସୌରଭ ଶାନ୍ତ ଉଗ୍ର ଯେହି ॥ ୧୧୪

ଏକଇ ଗନ୍ଧ ଭେଦ ଭବ । ଦ୍ରବ୍ୟ ସଂଯୋଗେ ତା ସମ୍ଭବ ॥ ୧୧୫
ଭେ ମାତ ଶୁଣ ଭୂମି ଗୁଣ । ଯେ ଭୂମି ବ୍ରହ୍ମାର ଭବନ ॥ ୧୧୬
ବ୍ରହ୍ମପ୍ରତିମା ନିରୂପଣ । ସର୍ବ ଆଧାର ସର୍ବସ୍ଥାନ ॥ ୧୧୭
ସକଳଭୂତ ଭେଦକରେ । ଭୂମି ଲକ୍ଷଣ ଏ ବେଦରେ ॥ ୧୧୮
ଆକାଶ ଗୁଣ ଯେ ବିଶେଷ । ଶବଦରୂପେ ସେ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୧୯
ସେ ଯାର ବିଷୟ ଅଟଇ । ତାହାକୁ କର୍ଣ୍ଣ ଇନ୍ଦ୍ର କହି ॥ ୧୨୦
ପବନ ଗୁଣ ଯେ ବିଶେଷ । ସ୍ପରଶ ରୂପେ ସେ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୨୧
ସେ ଯାର ବିଷୟ ଅଟଇ । ତାହାକୁ ଚର୍ମ ଇନ୍ଦ୍ର କହି ॥ ୧୨୨
ତେଜର ଗୁଣ ରୂପ ହୋଇ । ଚକ୍ଷୁର ବିଷୟଟି ସେହି ॥ ୧୨୩
ଜଳର ଗୁଣ ରସ ହୋଇ । ସେ ପୁଣି ଜିହ୍ୱାରେ ବସଇ ॥ ୧୨୪
ପୃଥିବୀ ଗୁଣ ଗନ୍ଧ ଜାଣ । ତାହାର ଇନ୍ଦ୍ରି ଅଟେ ଘ୍ରାଣ ॥ ୧୨୫
ଏ ଭୂତଗଣ ପରେ ପରେ । ପୂର୍ବର ଗୁଣମାନ ଧରେ ॥ ୧୨୬
ଏଣୁ ଭୂମିରେ ଶବ୍ଦ ସ୍ପର୍ଶ । ରୂପ ରସ ଗନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୨୭
ଏ ମାର୍ଗେ ପ୍ରାଣୀଏ ଭ୍ରମନ୍ତ । ଦଣ୍ଡେ ହେଁ ସ୍ଥିର ସେ ନୁହଁନ୍ତ ॥ ୧୨୮
ଏ ରୂପେ କାରଣ ଉତ୍ପତ୍ତି । ଏବେ ଗୋ ଶୁଣ କାର୍ଯ୍ୟୋତ୍ପତ୍ତି ॥ ୧୨୯
ଯେ କାଳେ ପ୍ରଳୟ ହୁଅଇ । ଏ ସର୍ବରୂପ ଭଙ୍ଗ ଯାଇ ॥ ୧୩୦
ଯା ଠାରୁ ହୁଅଇ ଉତ୍ପନ୍ନ । ତାଠାରେ ହୁଅଇ ସେ ଲୀନ ॥ ୧୩୧
ସେକାଳେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଯୋଗନିଦ୍ରାରେ ଅବଧାନ ॥ ୧୩୨
ପୁଣି ଏ ସୃଷ୍ଟି ଆଦି କାଳେ । ସ୍ୱଭବ କାଳ କର୍ମ ବଳେ ॥ ୧୩୩
ସକଳେ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଅନ୍ତେ । ଈଶ୍ୱର ତହିଁ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ॥ ୧୪୩
ଅନ୍ୟୋନ୍ୟେ ଏକତ୍ୱ ହୁଅନ୍ତ । ତକ୍ଷଣେ ରୂପକୁ ଲଭନ୍ତ ॥ ୧୩୪
ଜଳେ ହିରଣ୍ୟକୋଷ ପ୍ରାୟେ । ପଡ଼ ଭସନ୍ତ ମହାକାୟେ ॥ ୧୩୬
କେତେହେଁ କାଳେ ତହୁଁ ଜାତ । ସହସ୍ର-ଶିର ସେ ଅନନ୍ତ ॥ ୧୩୭
ଜଳେ ଶୟନ ସେ ଆନନ୍ଦେ । ବ୍ରହ୍ମା ଜନ୍ମିଲେ ନାଭିପଦ୍ମେ ॥ ୧୩୮
ସୃଷ୍ଟିର ଅଧିପତି ସେହି । ବିଷ୍ଣୁର ଆଦିରୂପ ଯେହି ॥ ୧୩୯
ଯେ ଅଂଶୁ ତାର ଯେବା ଜାତ । ବିରଟରୂପ ଶୁଣ ମାତ ॥ ୧୪୦
ବଦନୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହୋଇ । ନାସାରୁ ପ୍ରାଣ ଉପୁଜଇ ॥ ୧୪୧
ଘ୍ରାଣରୁ ବାୟୁ ଉତପନ୍ନ । ଚକ୍ଷୁରୁ ଜନ୍ମିଲା ତପନ ॥ ୧୪୨

କର୍ଣ୍ଣରୁ ଦିଗମାନ ହୋଇ । ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦଶଦେବେ ଯହିଁ ॥ ୧୪୩
ଚର୍ମ ଉପରେ ଲୋମମାନ । ଔଷଧିଗଣ ତାକୁ ଜାଣ ॥ ୧୪୪
ତା ରେତ ଆପ ଯେ ଅଟଇ । ଗୁହ୍ୟ ତା ମୃତ୍ୟୁଲୋକ କହି ॥ ୧୪୫
ଭୁଜେ ତାହାର ଇନ୍ଦ୍ର ବସେ । ତା ସର୍ବଗତି ହୃଷୀକେଶେ ॥ ୧୪୬
ନାଭି ଆଶ୍ରିତ ଶିରକୂଳ । ଏ ସର୍ବନଦୀଙ୍କର ମୂଳ ॥ ୧୪୭
ଉଦରେ ସମୁଦ୍ର ଅଛଇ । କ୍ଷୁଧା ପିପାସା ଅଗ୍ନି ବହି ॥ ୧୪୮
ମନ ହୃଦରୁ ଜାତ ହୋଇ । ବିଷୟ ଭେଦ ସେ କରଇ ॥ ୧୪୯
ମନର ପରେ ବୁଦ୍ଧି ଜାତ । ସେ ବୁଦ୍ଧି ମହତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ଭୂତ ॥ ୧୫୦
ଏତେ ପ୍ରକାରେ ଜାତ ହୋଇ । ବିରାଟ ତେବେ ନ ଉଠଇ ॥ ୧୫୧
ଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଲୋକ-ସ୍ଥିତି । ବିରାଟ ଅଙ୍ଗରେ ରହନ୍ତି ॥ ୧୫୨
ଯେ ସ୍ଥାନୁ ଯେବା ଜାତ ହୋଇ । ସେ ଅଙ୍ଗେ ସେହୁ ବିଶ୍ରାମଇ ॥ ୧୫୩
କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞରୂପେ ଆତ୍ମା ଥାଇ । ଯେବେ ସେ ଶରୀରେ ପଶଇ ॥ ୧୫୪
ତେବେ ସେ ଚେତନାକୁ ପାଇ । ବିରାଟ ଜଳରୁ ଉଠଇ ॥ ୧୫୫
କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣେ ଇନ୍ଦ୍ରିଗଣ । ଆତ୍ମାକୁ କରନ୍ତି ଭ୍ରମଣ ॥ ୧୫୬
ଏ ଭବେ ଜାଣି ମୋର ପାଦେ । ଯେବା ଭଜଇ ଅପ୍ରମାଦେ ॥ ୧୫୭
ଏ ଭବଜଳୁ ସେ ତରଇ । ଏ ମାୟା ତାକୁ ନ ଲାଗଇ ॥ ୧୫୮
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ । ଅମୃତ ରସମୟ ଗୀତ ॥ ୧୫୯
ସୁଜନଜନେ ଏଣେ ରସ । କହିଲା ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୧୬୦

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟେ ତତ୍ତ୍ୱସମାମ୍ନାୟେ ଷଡ଼୍‌ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ସପ୍ତବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ବିଷ୍ଣୁ କହନ୍ତ ତୋଷମନେ । ମନୁତନୟା ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୧
ଶୁଣ ଜନନୀ ଏକମନ । ଯେ ହରି ଅଜ-ନିରଞ୍ଜନ ॥ ୨
ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ବିକାରମୟେ । ବସଇ ଆତ୍ମାରୂପେ ଦେହେ ॥ ୩
ପ୍ରକୃତିଗୁଣେ ନୋହେ ସଙ୍ଗ । ଜଳେ ଯେସନେ ଅର୍କବିମ୍ବ ॥ ୪
ସେ ଦେହଧର୍ମେ ବନ୍ଧ ହୋଇ । ଆତ୍ମାକୁ ଅହଙ୍କାର ବହି ॥ ୫
ଆତ୍ମାର ଦୁଃଖ ସୁଖ ମଣେ । କର୍ମକରତା ମୁଁ ପ୍ରମାଣେ ॥ ୬
ଆତ୍ମାର ବନ୍ଧ କର୍ମ ପାକେ । ନିତ୍ୟେ ଭ୍ରମଇ ଦୁଃଖ ସୁଖେ ॥ ୭
ଦେହକୁ କରେ ଅଭିମାନ । ଏଣୁ ହରଇ ନିଜ ଜ୍ଞାନ ॥ ୮
ନିରତେ ଅହଙ୍କାର ଘେନି । ଏମନ୍ତେ ଭ୍ରମେ ନାନାଯୋନି ॥ ୯
ଯେସନେ ଜଳେ ପ୍ରାଣୀ ପଶେ । ପୁଣି ଉଠନ୍ତେ ତୀର ଦିଶେ ॥ ୧୦
ଜନ୍ମ ମରଣ ଏହିମତ । ଅର୍ଜିଲା କର୍ମର ଆୟତ୍ତ ॥ ୧୧
ଆତ୍ମାର କର୍ମଫଳ ଘେନି । ଜୀବ ଭ୍ରମଇ ନାନାଯୋନି ॥ ୧୨
ଅଜ୍ଞାନେ ଏ ଘୋର-ସଂସାରେ । ଜୀବ ଭ୍ରମଇ ଅହଙ୍କାରେ ॥ ୧୩
ଦୁଃଖ ଲଭଇ ବାରେବାରେ । ଆତ୍ମାର ଗତି ନ ବିସ୍ତରେ ॥ ୧୪
ସ୍ୱପ୍ନେ ଅନର୍ଥ ଯେତେ ଦେଖି । ନାନା ପ୍ରପଞ୍ଚ ଉପଲକ୍ଷି ॥ ୧୫
ଦେଖନ୍ତେ ମଣେ ତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ଯେହ୍ନେ ଜାଗରେ ହୋଏ ମିଛ ॥ ୧୬
ଏ ରୂପେ ଜୀବର ସଞ୍ଚାର । ଏମନ୍ତ ମାୟା ଏ ସଂସାର ॥ ୧୭
ଏ ଜୀବ ମୋହିତ ଅଜ୍ଞାନେ । ଏ ରୂପେ ପଡଇ ବନ୍ଧନେ ॥ ୧୮
ଏଣୁ ସଂଯମଚିତ୍ତ କରି । ବିଷୟ-ବିଷରୁ ଉଦ୍ଧରି ॥ ୧୯
ଭକ୍ତି-ବିରକ୍ତି ଯୋଗବଳେ । ମନକୁ ବଶ କରି ହେଳେ ॥ ୨୦
ନିୟମେ ସ୍ଥାପି ସୁନିଶ୍ଚଳେ । ଛାଡ଼ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଙ୍ଗ ମେଳେ ॥ ୨୧
ବିଷ୍ଣୁ-ବିଷୟେ ମନ ଧରି । ସାଧିବ ଶରୀର ପାଶୋରି ॥ ୨୨
ଯତ୍ନେ ସାଧିବ ଯୋଗ ତପ । ସତ୍ୟ-ଶଉଚ-ଶ୍ରଦ୍ଧା କଳ୍ପ ॥ ୨୩
ମୋହର ଗୁଣ କର୍ମ ଯଶ । ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନେ ହରଷ ॥ ୨୪
ସକଳଜୀବେ ନିଜ ପ୍ରାୟେ । ସମେ ଦେଖିବ ବିଷ୍ଣୁମୟେ ॥ ୨୫
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ହିତେ ଥିବ ନିତ୍ୟେ । ଚଞ୍ଚଳ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯତେ ॥ ୨୬
ଈଶ୍ୱରେ ସ୍ଥାପି କର୍ମଫଳ । ସ୍ୱଧର୍ମ ସାଧିବ ନିଶ୍ଚଳ ॥ ୨୭

ପ୍ରଥମ-ଆଶ୍ରମର ମତେ । ସ୍ୱଧର୍ମ ମୌନ ସତ୍ୟବ୍ରତେ ॥ ୨୮
କରି ଛାଡ଼ିବ ଗୃହ ସ୍ନେହ । ଯେ ଅହଙ୍କାର ମାୟାମୋହ ॥ ୨୯
ଆହାରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ନାହିଁ । ଯେବା ମିଳିବ ଯାହା ପାଇଁ ॥ ୩୦
ଅଳ୍ପ ଭୋଜନେ ମନ ତୋଷି । ଏକାନ୍ତସ୍ଥାନେ ନିତ୍ୟେ ବସି ॥ ୩୧
କରୁଣ ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ । ସକଳ ଭୂତେ ମିତ୍ରପଣ ॥ ୩୨
ସୁହୃଦ ସୁତ ଗୃହ ନାରୀ । ଏ ଦେହେ ମମତା ନ କରି ॥ ୩୩
ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ବିଚାର । ଜ୍ଞାନର ତତ୍ତ୍ୱ ଅବଧାରି ॥ ୩୪
ତେଣେ ନିବୃତ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଭାବ । ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱପ୍ନ ଆଦିଭାବ ॥ ୩୫
ସମସ୍ତ ହୁଅଇ ନିବୃତ୍ତ । ବିଷୟ-ଚିନ୍ତା ଦୂରୀଭୂତ ॥ ୩୬
ଅନ୍ୟ ଦର୍ଶନ ତାର ନାହିଁ । ଆତ୍ମାରେ ଆତ୍ମାକୁ ଦେଖଇ ॥ ୩୭
ଚକ୍ଷୁର ଅର୍କେ ଅର୍କ ପ୍ରାୟେ । ଦେଖଇ ସର୍ବ ବ୍ରହ୍ମମୟେ ॥ ୩୮
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ନିତ୍ୟ ଲିଙ୍ଗ ମୁକ୍ତ । ଆଭସେ ଅହଙ୍କାରେ ସ୍ଥିତ ॥ ୩୯
ଏଣୁ ଯେ ଅହଙ୍କାରୀ ଜୀବ । କି ରୂପେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଦେଖିବ ॥ ୪୦
ଭୋ ମାତ ସଂଶୟ ନ କର । ପ୍ରମାଣ କହିବା ତାହାର ॥ ୪୧
ଯେସନେ ରବିବିମ୍ବ ଜଳେ । ଆଭସୁ ପୁଣି ଲକ୍ଷି ସ୍ଥଳେ ॥ ୪୨
ପୁଣି ସେ ଜଳବିମ୍ବ-ବଳେ । ଆକାଶ-ରବି ଦେଖି ଡ଼ୋଳେ ॥ ୪୩
ତେସନେ ଦେହେନ୍ଦ୍ରିୟ ମନେ । ଏ ଜୀବ ଥାଇଣ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନେ ॥ ୪୪
ଏ ଯେ ତ୍ରିଗୁଣ ଅହଙ୍କାର । ଆଭସ ଯହିଁରେ ବ୍ରହ୍ମର ॥ ୪୫
ତହୁଁ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଉପଲକ୍ଷି । ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ତାକୁ ଦେଖି ॥ ୪୬
ଆତ୍ମା ଅଟଇ ଶୁଦ୍ଧଜ୍ଞାନ । ଅନୁଭବରେ ତା ପ୍ରମାଣ ॥ ୪୭
ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥାରେ ଯେବେ । ଭୂତାଦି ରହେ ଲୀନ ଭବେ ॥ ୪୮
ନିଦ୍ରାରେ ଅହଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟ । ଆତ୍ମା ସ୍ୱରୂପେ ବର୍ତ୍ତମାନ ॥ ୪୯
ଦ୍ରଷ୍ଟାସ୍ୱରୂପେ ଥାଇ ଦେହେ । ନିଜକୁ ମଣେ ନଷ୍ଟ ପ୍ରାୟେ ॥ ୫୦
ଉପାଧି ନାଶ ହେବା ଜାଣି । ଆପଣା ନାଶ ପରିମାଣି ॥ ୫୧
ଧନବିନାଶେ ଲୋକ ଯେହ୍ନେ । ଆପଣା ନାଶ ପ୍ରାୟ ମଣେ ॥ ୫୨
ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣ । ବିଷୟ ମାତ୍ର ନୁହେ ଜ୍ଞାନ ॥ ୫୩
ଏ ରୂପେ ସଂଶୟ ନ କର । ଭୋ ମାତ ମନରେ ବିଚାର ॥ ୫୪
ସୁଷୁପ୍ତି ଭଙ୍ଗରେ ପୁରୁଷ । ଏ ରୂପ କରଇ ପ୍ରକାଶ ॥ ୫୫

ମୁଁ ଆଜି ସୁଖେ ନିଦ୍ରା ଗଲି । କିଛି ମାତ୍ର ହିଁ ନ ଜାଣିଲି ॥ ୫୬
ଯେଣୁ ଏ ରୂପେ ମନେ ଥାଇ । ଆତ୍ମା ନ ଥିଲେ ଜ୍ଞାନ କାହିଁ ॥ ୫୭
ପ୍ରକାଶେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ । ସେ ଦ୍ରଷ୍ଟାରୂପେ ବର୍ତ୍ତମାନ ॥ ୫୮

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

ହେ ପ୍ରଭୁ ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତି । କେହି କାହାକୁ ନ ଛାଡନ୍ତି ॥ ୫୯
ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ସେ ନିତ୍ୟ । କେବେହେଁ ନୁହଁନ୍ତି ସେ ଚ୍ୟୁତ ॥ ୬୦
ଯେମନ୍ତେ ଭୂମି ଗନ୍ଧ ଦୁଇ । କେହି କାହାକୁ ନ ଛାଡଇ ॥ ୬୧
ଅଥବା ଦେଖ ଜଳ ରସ । ଏକ ଅଭାବେ ଏକ ନାଶ ॥ ୬୨
ସେ ରୂପେ ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷେ । ବିୟୋଗ କି ରୂପେ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୬୩
ଅକର୍ତ୍ତା ପୁରୁଷ ବିଷ୍ଣର । ତ୍ରିଗୁଣେ ପ୍ରକୃତି ସଞ୍ଚାର ॥ ୬୪
ଏ କର୍ମବନ୍ଧ ଯେଣୁ ତାର । କେମନ୍ତେ ମୋକ୍ଷ ଏହାଙ୍କର ॥ ୬୫
କେହି ବିବେକ ଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ୱେ । ସଂସାର ଯେବେ ବା ନିବର୍ତ୍ତେ ॥ ୬୬
ହେତୁ ତାହାର ଯେଣୁ ଥାଇ । କି ରୂପେ ମୋକ୍ଷ ବା ଘଟଇ ॥ ୬୭
ଏମନ୍ତ ଦେଖଇ ବହୁତ । ତୁ ମୋତେ କହ ଯଥା ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ୬୮

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଶୁଣ ଜନନି ଦେଇ ଚିତ୍ତ । ଯେବା ଜୀବର ବନ୍ଧ-ମୁକ୍ତ ॥ ୬୯
ନିଷ୍କାମେ ସ୍ୱଧର୍ମରେ ଥାଇ । ମନ ନିର୍ମଳେ ମୋତେ ଧ୍ୟାଇ ॥ ୭୦
ମୋହର ଦୃଢଭକ୍ତି ଯୋଗ । ସେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ସୁବୈରାଗ୍ୟ ॥ ୭୧
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରବଣ-କୀର୍ତ୍ତନେ । ଭକ୍ତିରେ ସାଧିବ ଯତନେ ॥ ୭୨
ତତ୍ତ୍ୱ ଦର୍ଶନ ଜ୍ଞାନବଳେ । ଦୃଢବୈରାଗ୍ୟ ତପବଳେ ॥ ୭୩
ଆତ୍ମାର ପ୍ରାପ୍ତି ଉପାୟରେ । ଚିତ୍ତ ଏକାଗ୍ର ସମାଧିରେ ॥ ୭୪
ଏ ସର୍ବ ପ୍ରକାରେ ସାଧନ । ଖଣ୍ଡଇ ଜୀବର ବନ୍ଧନ ॥ ୭୫
ପ୍ରକୃତି ପରଭବ ପାଇ । ବିରହଭବ ସେ ଲଭଇ ॥ ୭୬
ଯେସନେ ଅରଣୀରୁ ଅଗ୍ନି । ଜନମି ଦହଇ ଅରଣୀ ॥ ୭୭
ପ୍ରକୃତି ଭୋଗ ଶେଷ ହେଲେ । ତାହାର ଦୋଷ ଦିଶେ ଭଲେ ॥ ୭୮

କାଟିଣ ସବୁ ବନ୍ଧ ପାଶ । ଆନନ୍ଦେ ବିହରେ ପୁରୁଷ ॥ ୭୯
ଯେସନେ ସ୍ୱପନେ ଅନର୍ଥ । ଜାଗିଲେ ହୁଅଇ ଅସତ୍ୟ ॥ ୮୦
ତେସନେ ସଂସାର ଦିଶଇ । ମୋ ମାୟା ତାକୁ ନ ଲାଗଇ ॥ ୮୧
ବହୁତ ଜନ୍ମ ଭାଗ୍ୟବଳେ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମଜ୍ଞାନ ହୁଏ କାଳେ ॥ ୮୨
ଏ ରୂପେ ଆତ୍ମାରାମମୁନି । ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ତୁଚ୍ଛ ମଣି ॥ ୮୩
ମୋ ଭକ୍ତ ହୋଇ ମୋ ପ୍ରସାଦେ । ଆତ୍ମାକୁ ଜାଣେ ଅପ୍ରମାଦେ ॥ ୮୪
କୈବଲ୍ୟଧାମ ମୋ ଆଶ୍ରୟ । ଲଭେ ମୁକତି ଆଦି ଶ୍ରେୟ ॥ ୮୫
ଲିଙ୍ଗ-ଶରୀର ନାଶ ଯାଇ । ଆଉ ଲେଉଟି ନ ଆସଇ ॥ ୮୬
ଯାହାର ଚିତ୍ତ ଯୋଗୁ ଆନ । ମାୟାରେ ନୁହଇ ବିଭ୍ରମ ॥ ୮୭
ସେ ଆତ୍ୟନ୍ତିକୀ ଗତି ପାଇ । ଯହିଁରେ ମୃତ୍ୟୁଭୟ ନାହିଁ ॥ ୮୮
ମୈତ୍ରେୟ ବିଦୁର ଅଗ୍ରତେ । ବହୁ ସାଧନ ଯୋଗମତେ ॥ ୮୯
କହିଲେ କପିଳଙ୍କ ବାଣୀ । ଶୁଣି ସଂସାରୁ ତର ପ୍ରାଣୀ ॥ ୯୦
ସଂସାରଜନ ହିତ ଅର୍ଥେ । ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତେ ॥ ୯୧
ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ମନେ ଏହା । ଯେବେ ଖଣ୍ଡିବ ଭବମାୟା ॥ ୯୨
ହରିଚରଣେ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । କହଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୯୩

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
କାପିଳେୟ ଉପାଖ୍ୟାନେ ସପ୍ତବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଶୁଣ ନୃପତିସୁତା ତୁମ୍ଭେ । ଯୋଗଲକ୍ଷଣ କହୁ ଆମ୍ଭେ ॥ ୧
ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ଯେଣେ ହୋଇ । ସତ୍‌ପଥେ ସର୍ବଦା ଗମଇ ॥ ୨
ଏଣୁ ଏ ଗ୍ରାମ୍ୟଧର୍ମ ଛାଡ଼ି । ନିବୃତ୍ତିମାର୍ଗେ ଚିତ୍ତ ବଢ଼ି ॥ ୩
ନିଶ୍ଚଳ ସ୍ଥାନେ ଅବସ୍ଥାନ । କରିବ ପବିତ୍ର ଭୋଜନ ॥ ୪
ଅହିଂସା ସତ୍ୟମାର୍ଗେ ଭଜି । ଅଧିକ ପ୍ରତିଗ୍ରହ ତେଜି ॥ ୫
ଯେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଚରଣ । ତପ ଶଉଚ ଅଧ୍ୟୟନ ॥ ୬
ପରମ-ପୁରୁଷ ଅର୍ଚ୍ଚନ । ତା ପାଦେ ଦେଇ ବାକ୍ୟମନ ॥ ୭
ନିଶ୍ଚଳ ଆସନେ ବସିବ । ମଉନବ୍ରତ ଆଚରିବ ॥ ୮
ମନକୁ ନିର୍ବିଷୟ କରି । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହ ନିବାରି ॥ ୯
ଆହାର ଜିଣି ପ୍ରତ୍ୟାହାରେ । ପ୍ରାଣକୁ ସ୍ଥାପିବ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୧୦
ଆତ୍ମାରେ ଆତ୍ମାକୁ ଚିନ୍ତିବ । ବୈକୁଣ୍ଠଲୀଳାକୁ ଭାବିବ ॥ ୧୧
ବୁଦ୍ଧିର ବଳେ କର୍ମ ସାଧି । ନିଶ୍ଚଳ ଯୋଗରେ ସମାଧି ॥ ୧୨
ଏ ବିନୁ ଅନ୍ୟମାର୍ଗ ନାହିଁ । ଶୁଣ ଗୋ ମାତ ମନଦେଇ ॥ ୧୩
ବିଶୁଦ୍ଧ ଦେଶରେ ଆସନ । କୁଶ କମ୍ବଳ କୃଷ୍ଣାଜିନ ॥ ୧୪
ସ୍ୱସ୍ତିକ ଆସନେ ବସିବ । ଆନନ୍ଦେ ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସିବ ॥ ୧୫
ଯେ ପ୍ରାଣମାର୍ଗ ବିଶୋଧକ । ପୂରକ କୁମ୍ଭକ ରେଚକ ॥ ୧୬
ଏ ମାର୍ଗେ ପ୍ରାଣକୁ ଶୋଧିବ । ନିଶ୍ଚଳ ଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତିବ ॥ ୧୭
ଯେମନ୍ତେ ବାୟୁ ଅଗ୍ନି ଲାଗି । ଲୋହ ଦଗଧେ ମଳ ତ୍ୟାଗି ॥ ୧୮
ସେ ରୂପେ ପ୍ରାଣାୟମ କଲେ । ଆତ୍ମା ନିର୍ମଳ ହୁଏ ଭଲେ ॥ ୧୯
ସମସ୍ତ ଦୋଷ ଏଣେ ହରେ । ଯେବା ପାତକ ପୂର୍ବାପରେ ॥ ୨୦
ପ୍ରତ୍ୟାହାରର ବଳେ ମନ । ଧ୍ୟାନରେ ଜିଣଇ ତ୍ରିଗୁଣ ॥ ୨୧
ମନ ନିର୍ମଳ ଯେତେବେଳେ । ଯୋଗକୁ ସାଧିବ ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୨୨
କଳା କାଷ୍ଠା ବା ଦଣ୍ଡେ କ୍ଷଣେ । ନାସିକା ଅଗ୍ର ଦରଶନେ ॥ ୨୩
ଧ୍ୟାନେ ଚିନ୍ତିବ ଭଗବାନ । ଅନାଦି-ପରମ-କାରଣ ॥ ୨୪
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର କଳେବର । ବଚନ ଅମୃତ ମଧୁର ॥ ୨୫
ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ । ପଦ୍ମର ପ୍ରାୟେ ଯା ନୟନ ॥ ୨୬
ପଙ୍କଜ କିଞ୍ଜଳ୍କର ପ୍ରାୟେ । ପୀତବସନ କଟୀ ଶୋଭେ ॥ ୨୭

ଯେ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାଧର । ପଦ୍ମ ବିରାଜେ ଭୁଜେ ତାର ॥ ୨୮
ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନ ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ । କିବା ଉପମା ଦେବା ଭଲେ ॥ ୨୯
ମୁକୁତା ସ୍ୱପସରି ଶୋଭେ । କଣ୍ଠେ କୌସ୍ତୁଭମଣି ମୋହେ ॥ ୩୦
ଲମ୍ବିତ ତାର ପୃଷ୍ଠଦେଶେ । ପାଟଝୁମ୍ପା ଏ ସେ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୩୧
ଅମଳ ବନମାଳା ଗଳେ । ମତ୍ତ ଭ୍ରମର ମଧୁ ଭେଳେ ॥ ୩୨
ମଧୁରଧ୍ୱନି ସେ କରନ୍ତି । ଆନନ୍ଦେ ଉଡ଼ ପନ୍ତପନ୍ତି ॥ ୩୩
କିରୀଟ ଅଙ୍ଗଦ ବିରାଜେ । ଅମୂଲ୍ୟ ହାର ହୃଦେ ସାଜେ ॥ ୩୪
ରତ୍ନ ନୂପୁର ପାଦେ ଶୋହି । କିବା ଉପମା ଦେବା ତହିଁ ॥ ୩୫
କଟିରେ କାଞ୍ଚିଗୁଣ ସାଜେ । ଭକ୍ତଙ୍କ ମନରେ ବିରାଜେ ॥ ୩୬
ତାହାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ କୁଣ୍ଡଳ । ଶୋଭିତ କରେ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ ॥ ୩୭
ଏମନ୍ତ ରୂପ ଭକ୍ତଜନେ । ହୃଦେ ଚିନ୍ତନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୩୮
ଆନନ୍ଦେ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ନିର୍ମଳ ନୟନେ ଦେଖନ୍ତି ॥ ୩୯
କିଶୋର ତରୁଣ ବୟସ । ଅତି ସୁନ୍ଦର ସୁପ୍ରକାଶ ॥ ୪୦
ସର୍ବଲୋକଙ୍କ ନମସ୍କୃତ । ଅବ୍ୟୟ ସୁଶାନ୍ତ ମହତ ॥ ୪୧
ଭକ୍ତାନୁଗ୍ରହୀ ସେ ଅଟନ୍ତି । ଭକ୍ତର କଷ୍ଟ ନ ସହନ୍ତି ॥ ୪୨
କୀର୍ତ୍ତନ-ଯୋଗ୍ୟ ଯଶ ଯାର । ତୀର୍ଥ ସମାନ ପାପହର ॥ ୪୩
ଯାହାରକୀର୍ତ୍ତି ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକେ । ଗାୟନ କରୁଥାନ୍ତି ମୁଖେ ॥ ୪୪
ଏରୂପେ ତା ଅଙ୍ଗ ସମଗ୍ରେ । ମନରେ ଚିନ୍ତିବ ଏକାଗ୍ରେ ॥ ୪୫
ଆସନେ ବସି ଏକାନ୍ତରେ । ଗମନ ଶୟନ ଗୁହାରେ ॥ ୪୬
ଅଙ୍ଗକୁ ଅଙ୍ଗପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ । ଚିନ୍ତିବ ବିଷ୍ଣୁର ଚରଣ ॥ ୪୭
ଧ୍ୱଜ ଅଙ୍କୁଶ ବଜ୍ର ଚିହ୍ନ । ପଦ୍ମ ସହିତେ ଯେ ଲାଞ୍ଛନ ॥ ୪୮
ତୁଙ୍ଗ ସୁରଙ୍ଗ ପାଦଦୁଇ । ନଖ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ବିରାଜଇ ॥ ୪୯
ଖଣ୍ଡଇ ହୃଦ ଅନ୍ଧକାର । ଧ୍ୟାନେ ଭଜିବ ନିରନ୍ତର ॥ ୫୦
ଯା ପାଦୋଦକ ଗଙ୍ଗାନୀର । ଶିରରେ ବହିଛନ୍ତି ହର ॥ ୫୧
ଯେ ନୀରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ । ସ୍ନାନେ ତରନ୍ତି ସୁରନରେ ॥ ୫୨
ପାପ-ଶଇଳ ବଜ୍ର ପ୍ରାୟେ । ଯା ପାଦ ନାଶଇ ନିର୍ଭୟେ ॥ ୫୩
ସେ ପାଦପଦ୍ମେ ଧ୍ୟାନ କରି । ନିତ୍ୟେ ବାନ୍ଧିବ ଚିତ୍ତେ ଧରି ॥ ୫୪
ସେ ପାଦପଦ୍ମର ମହିମା । କେ କହିପାରେ ଗୁଣ ସୀମା ॥ ୫୫

ଯେ ପାଦଯୁଗ ମନୋହର । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେବଇ ନିରନ୍ତର ॥ ୫୬
ସୁନ୍ଦର ଜାନୁଲମ୍ବମାନ । ଗରୁଡସ୍କନ୍ଧରେ ଶୋଭନ ॥ ୫୭
ଅତସୀ କୁସୁମର ପ୍ରାୟେ । ଅଙ୍ଗ ତାହାର ଶୋଭପାଏ ॥ ୫୮
ତଡ଼ିତ ଜିଣି ପୀତାମ୍ବର । କାଞ୍ଚି ନିତମ୍ବେ ମନୋହର ॥ ୫୯
ଏ ବିଶ୍ୱ ଯାହାର ଉଦର । ସପ୍ତସମୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପବର ॥ ୬୦
ଯା ନାଭିପଦ୍ମୁ ବ୍ରହ୍ମାଜାତ । ଅଖିଳ-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ନାଥ ॥ ୬୧
ଏମନ୍ତ ଭବେ ଏହା ଚିନ୍ତି । ଅପରେ ହୃଦୟ ଆକୃତି ॥ ୬୨
ମର୍କତମଣି ପ୍ରାୟେ ଶୋଭ । ସ୍ତନଯୁଗଳ ଦିବ୍ୟପ୍ରଭ ॥ ୬୩
ତା ମଧ୍ୟେ ବିଶଦ ଯେ ହାର । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭ ସେ ହୃଦର ॥ ୬୪
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭୂଷଣ ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ । କୌସ୍ତୁଭମଣି ଶୋଭେ ଗଳେ ॥ ୬୫
ଅଖିଳଲୋକ ନମସ୍କୃତ । ରୂପ ଚିନ୍ତିବ ଜଗନ୍ନାଥ ॥ ୬୬
ମନ୍ଦରଗିରି ଶୃଙ୍ଗ ପ୍ରାୟେ । ତା ଭୁଜଦଣ୍ଡ ଶୋଭପାଏ ॥ ୬୭
ଯେ ଚକ୍ର ଧରିଛନ୍ତି କର । ଅତି ଅସହ୍ୟ ତେଜ ତାର ॥ ୬୮
ତା କରପଦ୍ମେ ଶଙ୍ଖ ପ୍ରଭ । ରାଜହଂସର ପ୍ରାୟେ ଶୋଭ ॥ ୬୯
ଦାନବ ରୁଧିରେଣ ଯୁକ୍ତ । ଗଦାଏ ଅଛି ତାର ହସ୍ତ ॥ ୭୦
ମାଳାରେ ତା କଣ୍ଠ ଶୋଭିତ । ଭ୍ରମର ଗୁଞ୍ଜନେ ଶବ୍ଦିତ ॥ ୭୧
ତା ମଧ୍ୟେ କୌସ୍ତୁଭ ଖଚିତ । ଯାହା ଅଟଇ ଜୀବତତ୍ତ୍ୱ ॥ ୭୨
ଭୃତ୍ୟାନୁଗ୍ରହେ ତା ଶ୍ରୀମୁଖ । ସୁସ୍ମିତ ସୁରଙ୍ଗ ସୁରେଖ ॥ ୭୩
ସୁନ୍ଦର ବଦନାରବିନ୍ଦ । ପରେ ଚିନ୍ତିବେ ଯୋଗୀବୃନ୍ଦ ॥ ୭୪
ଶ୍ରବଣେ ମକର କୁଣ୍ଡଳ । ଚଳନ୍ତେ ଶୋହେ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ ॥ ୭୫
ତୁଙ୍ଗନାସିକା ଦିବ୍ୟଶୋଭ । କୁଟିଳ ଅଳକ ସୁପ୍ରଭ ॥ ୭୬
ଲୋଚନଯୁଗ ପଦ୍ମପ୍ରାୟେ । ତହିଁରେ ଭୃଙ୍ଗ କିବା ଶୋହେ ॥ ୭୭
ଏମନ୍ତ ରୂପ ଯେବା ଧ୍ୟାନ । ଆନନ୍ଦେ କରେ ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୭୮
ତାହାକୁ ପ୍ରଭୁ କୃପା କରେ । ଏ ଘୋର ତାପତ୍ରୟ ହରେ ॥ ୭୯
ଏଣୁ ଏ ରୂପ ଗୁଣ ଧ୍ୟାନେ । ନିତ୍ୟେ ଚିନ୍ତିବ ଦୃଢ଼ମନେ ॥ ୮୦
ଅଖିଳଲୋକ ତାପ ହରେ । ଯେ ମନ୍ଦହାସ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ॥ ୮୧
ମକରଧ୍ୱଜ-ଚାପ ପ୍ରାୟେ । ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗଯୁଗ ତାର ଶୋହେ ॥ ୮୨
କଟାକ୍ଷ ଶରପନ୍ତି ହୋଇ । ମୁନିଜନଙ୍କ ମନ ମୋହି ॥ ୮୩

ଏଣେ ମୋହିତ ମୁନିଜନେ । ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୮୪
ତା ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ଧ୍ୟାନ କର । ଅରୁଣବର୍ଣ୍ଣ ଓଷ୍ଠାଧର ॥ ୮୫
କୁନ୍ଦ-କୋରକ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ତା ଦନ୍ତପଙ୍‌କ୍ତି ବିରାଜଇ ॥ ୮୬
ପ୍ରେମାନୁଭବେ ଏହା ଚିନ୍ତି । ସେ ଅନ୍ୟ କିଛି ନ ବାଞ୍ଛନ୍ତି ॥ ୮୭
ଏ ରୂପ ଧ୍ୟାନଯୋଗ ଯେବେ । ଭକ୍ତହୃଦୟ ଯହୁଁ ଦ୍ରବେ ॥ ୮୮
ଉତ୍କଣ୍ଠା ଅଶ୍ରୁ ପୁନଃପୁନଃ । ପୁଲକ ହୋଏ ତନୁଲୋମ ॥ ୮୯
ଆନନ୍ଦସାଗରେ ବୁଡଇ । ଆଉ ବା ଧ୍ୟାନ ତାର କାହିଁ ॥ ୯୦
ଏ ରୂପେ ନିର୍ବିଷୟ ହୋଇ । ନିଷ୍କାମମାର୍ଗେ ଯୋଗଧ୍ୟାୟି ॥ ୯୧
ପରମାନନ୍ଦ ରୂପ ଚିନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣ ସେ ଲଭନ୍ତି ॥ ୯୨
ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପେ ଆତ୍ମା ଏକ । ସର୍ବତ୍ର ଦେଖଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୯୩
ଗୁଣ ପ୍ରବାହକୁ ନାଶଇ । ଅଗମ୍ୟ ଦିବ୍ୟସ୍ଥାନ ପାଇ ॥ ୯୪
ଏ ରୂପେ ଭକ୍ତିଯୋଗ ସାଧି । ତରଇ ସଂସାର ଜଳଧି ॥ ୯୫
ନ ଜାଣେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭବ । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁର ପରାଭବ ॥ ୯୬
ମଦିରାପାନେ ଭୋଳ ହୋଇ । ଯେମନ୍ତ ବିବଶ ହୁଅଇ ॥ ୯୭
ବସନ କଟିତଟେ ଅଛି । ଅଥବା ଭୂତଳେ ପଡ଼ିଛି ॥ ୯୮
ଅଜ୍ଞାନେ କିଛି ନ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ରୂପେ ଯୋଗୀ ଦେହବୃତ୍ତି ॥ ୯୯
ଏ ଦେହ କର୍ମବଶ ହୋଇ । ସର୍ବ ସଙ୍କଳ୍ପ କରୁଥାଇ ॥ ୧୦୦
ଯାବତ ଯୋଗସିଦ୍ଧି ନୋହି । ତାବତ ବିଷୟେ ଭ୍ରମଇ ॥ ୧୦୧
ପୁତ୍ର କଳତ୍ର ଗୃହ ଧନ । ସ୍ନେହେ ବନ୍ଧନ ପ୍ରାଣୀ ମନ ॥ ୧୦୨
ସ୍ୱପ୍ନର ପ୍ରାୟ ତାହା ମଣି । ପୁରୁଷ ନ ମଜ୍ଜଇ ପୁଣି ॥ ୧୦୩
ଅତି ସ୍ନେହରେ ପୁତ୍ର ବିତ୍ତ । ଆତ୍ମସ୍ୱରୂପେ ହିଁ କଳ୍ପିତ ॥ ୧୦୪
ସ୍ୱଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ଅଟଇ । ସେ ରୂପେ ଦେହେ ଆତ୍ମା ହୋଇ ୧୦୫
ଯେମନ୍ତେ ଅଗ୍ନି ଧୂମ ବଳେ । କେବେ ହେଁ ନଦିଶେ ନିର୍ମଳେ ॥୧୦୬
ସେ ରୂପେ ବିଷୟାରେ ପ୍ରାଣୀ । କେବେହେଁ ଆତ୍ମାକୁ ନ ଚିହ୍ନି ॥ ୧୦୭
କାଷ୍ଠରୁ ଧୂମ ଅଗ୍ନି ଜାତ । ସେ କାଷ୍ଠ ଦହଇ ଯେମନ୍ତ ॥ ୧୦୮
ଅଜ୍ଞାନୁ ଜ୍ଞାନ ଜାତ ହୋଇ । ବିଷୟ-ବାସନା ଦହଇ ॥ ୧୦୯
ଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ଯେତେ । ପ୍ରଧାନ-ପୁରୁଷ ସହିତେ ॥ ୧୧୦
ଏକୁ ଅନେକ ରୂପ ହୋଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଲୀଳା ସେ କରଇ ॥ ୧୧୧

ଏମନ୍ତ ଭାବେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ । ପ୍ରାଣୀ ଚିନ୍ତନ୍ତୁ ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୧୧୨
ଏ ସର୍ବଭୂତ ତାର ଦେହି । ସେ ସର୍ବଭୂତ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ ॥ ୧୧୩
ଏମନ୍ତ ଭାବେ ସର୍ବଭୂତେ । ଅନନ୍ୟଭାବେ ଦେଖେ ନିତ୍ୟେ ॥ ୧୧୪
ସେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଆତ୍ମଯୋନି । ଗୁଣ ପ୍ରବାହ ଭେଦ ଘେନି ॥ ୧୧୫
ଆଭାସେ ଯଥା ଭିନ୍ନେ ଭିନ୍ନେ । ଆଧାର ଭେଦେ ଅଗ୍ନି ଯେହ୍ନେ ॥ ୧୧୬
ସତ ଅସତ ଆତ୍ମା ସେହି । ତା ବିନୁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ କେହି ॥ ୧୧୭
ପରମ ଭକ୍ତିଭାବ ଏହି । ଏ ଭାବେ ଚିନ୍ତ ମନ ଦେଇ ॥ ୧୧୮
ତେବେ ଏ ସଂସାରୁ ତରିବ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ଚରଣ ଲଭିବ ॥ ୧୧୯
ଭୋ ମାତ ସାଧ ଏହି ଯୋଗ । ହେଲେ ତରିବ କର୍ମଭୋଗ ॥ ୧୨୦
ଏଣୁ ସଂସାରୁ ତରିଯିବ । ନାହିଁ ଯାତନା ପରାଭବ ॥ ୧୨୧
କହଇ ବିପ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ । ସୁଜନେ ଚିନ୍ତ ଏହିପଥ ॥ ୧୨୨

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟେ ସାଧନାନୁଷ୍ଠାନ ନାମ
ଅଷ୍ଟାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଊନତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

ଭୋନାଥ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । କହ ତୁ ପରମାର୍ଥଜ୍ଞାନ ॥ ୧
ଯେ ଜ୍ଞାନେ ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶଇ । ଅଜ୍ଞାନ-ତିମିର ନାଶଇ ॥ ୨
ମହତ ଆଦି ଯେ ପ୍ରମାଣ । ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ଲକ୍ଷଣ ॥ ୩
ଯଥା ସାଂଖ୍ୟରେ ଅଛ କହି । ତୋ ଭକ୍ତିମାର୍ଗକୁ ଚିହ୍ନାଇ ॥ ୪
ବିସ୍ତାରି କହ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ । ସଂଶୟ ନ ରହୁ ମୋ ଚିତ୍ତେ ॥ ୫

ଯାହା ଶୁଣିଲେ ପ୍ରାଣୀ-ପ୍ରାଣ । ବିରକ୍ତେ ଭଜେ ନାରାୟଣ ॥ ୬
ଜୀବର ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଦୁଇ । ଏ ଲୋକମାନଙ୍କର ହୋଇ ॥ ୭
ତାହା କହିବା ମହାବାହୁ । କାଳସ୍ୱରୂପ ଆଦି କେହୁ ॥ ୮
କାଳସ୍ୱରୂପ ଯେ ଈଶ୍ୱର । ସମସ୍ତ ଆତ୍ମାରେ ଗୋଚର ॥ ୯
ମହାପ୍ରଭବ ହେଁ ଯାହାର । ଯା ଭୟେ ପୁଣ୍ୟ କରେ ନର ॥ ୧୦
ସେ କଥା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଣ । କହିବା ହେଉ ନାରାୟଣ ॥ ୧୧
ଏ ଦେହ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପୁଣି । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର ସତ୍ୟପ୍ରାୟ ମଣି ॥ ୧୨
ଏ ଭବ-ସଂସାରର ତମେ । ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁକୁ ଢାଙ୍କି ଭ୍ରମେ ॥ ୧୩
ଏ କର୍ମମାର୍ଗରେ ଆସକ୍ତ । ମିଥ୍ୟା-ସଂସାର ମଣି ସତ୍ୟ ॥ ୧୪
ଏ ଲୋକ ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ । ଆପଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏ ଜଗତେ ॥ ୧୫
କୃପାରେ ଉଦେ ହୋଇଅଛ । ଏ ଘେନି ଦିଶୁଛ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୧୬
କାଳରୁ ନିସ୍ତାର ଉପାୟ । କହ ହେ ପ୍ରଭୁ ଦେବରାୟ ॥ ୧୭
ତୋ ଜ୍ଞାନ ଦେଇ ନରହରି । ବିନାଶ ଅଜ୍ଞାନ-ତିମିରି ॥ ୧୮

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ମନଦେଇ । ମାତା ବଚନେ ଭବଗ୍ରାହୀ ॥ ୧୯
କହନ୍ତ ଅମୃତ ବଚନ । ଯେଣେ ସନ୍ତୋଷ ମାତାମନ ॥ ୨୦

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଶୁଣ ଜନନି ସ୍ଥିର ମନେ । ଯେ ଜ୍ଞାନ ଭକ୍ତିର ଲକ୍ଷଣେ ॥ ୨୧
ବହୁ ପ୍ରକାରେ ଭକ୍ତିଯୋଗ । ଜ୍ଞାନୀ ସାଧନ୍ତି ମୋକ୍ଷମାର୍ଗ ॥ ୨୨
ସ୍ୱଭବଗୁଣେ ଯୁକ୍ତହୋଇ । ନାନା ସଙ୍କଳ୍ପ ମନେ ଧ୍ୟାୟି ॥ ୨୩
ସାତ୍ତ୍ୱିକ ରଜସ ତାମସ । ଗୁଣପ୍ରବାହେ ଯେ ପ୍ରକାଶ ॥ ୨୪
ଦମ୍ଭ ମତ୍ସର ଭାବ ବହି । ପ୍ରାଣୀ ହିଂସାରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ॥ ୨୫
ପର ଅପର ଭେଦ ବୁଦ୍ଧି । ତାମସ ଗୁଣ ଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ॥ ୨୬
ଏ ଭାବେ ମୋତେ ଯେ ଭଜଇ । ତାମସଭକ୍ତି ତାକୁ କହି ॥ ୨୭
ବିଷୟଭୋଗ ଯେ ବାଞ୍ଛଇ । ଏ ଘେନି ଭୋଗାସକ୍ତ ହୋଇ ॥ ୨୮
ଯଶ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଯେ ବାଞ୍ଛଇ । ସେ ବୁଦ୍ଧି ଭେଦ ପର ହୋଇ ॥ ୨୯

ପ୍ରେମରେ ପ୍ରତିମାରେ ମୋତେ । ଯେ ପୂଜେ ଭକ୍ତିଭାବେ ନିତ୍ୟେ ॥ ୩୦
ସେ ଭକ୍ତି ରାଜସ ବୋଲାଇ । ଯେଣୁ ସେ ରାଜପଦ ପାଇ ॥ ୩୧
ବାହ୍ୟ ଅନ୍ତରେ ମାୟା ତେଜେ । କେବଳ ବିଷ୍ଣୁଭାବେ ଭଜେ ॥ ୩୨
ଫଳ ନବାଞ୍ଛି କର୍ମ କରେ । ଭେଦଦରଶୀ ନୋହେ ପରେ ॥ ୩୩
ଈଶ୍ୱର ଅର୍ଥେ କର୍ମ କରେ । ଧର୍ମମାର୍ଗରେ ଯେ ପ୍ରଚରେ ॥ ୩୪
ସର୍ବତ୍ର ଦେଖଇ ସମାନ । ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭକ୍ତି ତାକୁ ଜାଣ ॥ ୩୫
ଅଧମ ମଧ୍ୟମ ଉତ୍ତମ । ଏଣେ ତ୍ରିବିଧ ଭକ୍ତି କ୍ରମ ॥ ୩୬
ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନ ସ୍ମରଣ । ଚରଣସେବନ ଅର୍ଚ୍ଚନ ॥ ୩୭
ବନ୍ଦନ ଦାସ୍ୟ ସଖ୍ୟଭାବ । ଆତ୍ମଅର୍ପଣ ଅଙ୍ଗ ନବ ॥ ୩୮
ଏହି ପ୍ରକାରେ ନବ ନବ । ସଗୁଣା ଏକାଅଶି ଭାବ ॥ ୩୯
ଏବେ କହିବା ମାତା ଶୁଣ । ନିର୍ଗୁଣଭକ୍ତିର ଲକ୍ଷଣ ॥ ୪୦
ବିଷ୍ଣୁର ଗୁଣ ଶୁଣି ଯେବେ । ପ୍ରେମ ପୁଲକେ ତନୁ ଦ୍ରବେ ॥ ୪୧
ଆନନ୍ଦେ ଅଶ୍ରୁ ନେତ୍ରୁ ବହେ । କଣ୍ଠ ଗଦ୍‌ଗଦେ ବାଣୀ କହେ ॥ ୪୨
ଚେତନା ବୁଦ୍ଧି ଅହଙ୍କାର । ଯେ ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟ ଗୋଚର ॥ ୪୩
ମୋହର ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତିମାନ । ନିତ୍ୟେ ଯେ କରଇ ଶ୍ରବଣ ॥ ୪୪
ମୁହିଁ ଯେ ସର୍ବ ଗୁହାଶୟ । ବିଚ୍ଛେଦ ନାହିଁ କିବା ମୋହ ॥ ୪୫
ଏମନ୍ତ ଭାବେ ଯେ ଭଜଇ । କର୍ମ-ବନ୍ଧନୁ ମୋକ୍ଷ ହୋଇ ॥ ୪୬
ଏ ସର୍ବ ହରିଭାବେ ମାନେ । ଗଙ୍ଗା ସମୁଦ୍ରେ ମିଳେ ଯେହ୍ନେ ॥ ୪୭
ସେ ରୂପେ ମୋର ଦେହେ ଲୀନ । ଭକ୍ତିଭାବରେ ହୋନ୍ତି ଜନ ॥ ୪୮
ନିଷ୍କାମମାର୍ଗେ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ । ସର୍ବତ୍ର ଦେଖଇ ସମାନ ॥ ୪୯
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭାବେ ଭଜି । ପରମଆତ୍ମା ମନେ ହେଜି ॥ ୫୦
ନିର୍ଗୁଣଭକ୍ତି ଏହା କହି । ଅପରେ ଶୁଣ ମନଦେଇ ॥ ୫୧
ସାମୀପ୍ୟ ସାରୂପ୍ୟ ଏକତ୍ୱ । ସାଲୋକ୍ୟ ଅଇଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମତ ॥ ୫୨
ଏ ଆଦି ଯେତେମତେ ମୁକ୍ତି । ତେଣେ ସନ୍ତୋଷ ନୋହେ ମତି ॥ ୫୩
ମୋର ସେବନ ବିନା କେହି । ଭକ୍ତ ସନ୍ତୋଷ ମୋର ନୋହି ॥ ୫୪
ଏତେ ପ୍ରକାରେ ଭକ୍ତିଯୋଗ । ସାଧନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ମୋକ୍ଷମାର୍ଗ ॥ ୫୫
ଯେବେ ତ୍ରିଗୁଣକୁ ଜିଣଇ । ମୋହର ଭାବକୁ ଲଭଇ ॥ ୫୬
କ୍ରିୟାଯୋଗରେ ନିଷ୍କାମରେ । ମୋତେ ସେବନ୍ତି ଯେବା ନରେ ॥ ୫୭

ହିଂସା ବିହୀନ ଯେ ନିଷ୍କାମ । ନିତ୍ୟେ ଭଜଇ ମୋର ନାମ ॥ ୫୮
କେ ଅବା ମୋତେ ପୂଜାକରେ । ସ୍ତୁତି ବନ୍ଦନେ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୫୯
ଦର୍ଶନ ସ୍ପର୍ଶନ ପ୍ରମାଣ । ମୋର ପ୍ରତିମା ଆରାଧନ ॥ ୬୦
ମିତ୍ରଭବରେ ସର୍ବଜନ । ଦେଖଇ ଆତ୍ମାର ସମାନ ॥ ୬୧
ଯମ ନିୟମ ମାର୍ଗ ସାଧି । ମହତଜନେ ମାନ୍ୟବିଧି ॥ ୬୨
ଦୀନରେ ଅନୁକମ୍ପା ବହି । ମୋ ବିନୁ ଅନ୍ୟ ନ ଜାଣଇ ॥ ୬୩
ମୋହର ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ । ଶ୍ରବଣ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଦର୍ଶନ ॥ ୬୪
ଆର୍ଜବ ସାଧୁସଙ୍ଗ ପୁଣ । ଅହିଂସା ଧର୍ମ ପରାୟଣ ॥ ୬୫
ମୋହର ଧର୍ମ ଆଚରଣ । ଏ ରୂପେ ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଜାଣ ॥ ୬୬
ମୋହର ଗୁଣ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । ମୋତେ ଲଭନ୍ତି ପ୍ରାଣୀମାନେ ॥ ୬୭
ଯେସନେ ପବନର ବଳେ । ଗନ୍ଧ ଆସିଣ ଘ୍ରାଣେ ମିଳେ ॥ ୬୮
ସେ ରୂପ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତ । ଆତ୍ମାକୁ କରଇ ଆୟତ୍ତ ॥ ୬୯
ମୁଁ ସର୍ବଭୂତର ଈଶ୍ୱର । ଆତ୍ମା ସ୍ୱରୂପରେ ଗୋଚର ॥ ୭୦
ଏମନ୍ତ ଭାବ ମୋର ଛାଡ଼ । ଯେ ପୂଜେ ଅନ୍ୟଭାବେ ପଡ଼ ॥ ୭୧
ଯେ ଜୀବେ ଦୟା ନ କରଇ । ପ୍ରତିମା ପୂଜେ ମନେ ଧ୍ୟାୟି ॥ ୭୨
ଭସ୍ମରେ ହୋମ ସେ ଯେମନ୍ତ । ତାହାର ପୂଜା ସେହି ମତ ॥ ୭୩
ମୁଁ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଯେ ଅଟଇ । ଏମନ୍ତ ଭାବ ନ ଜାଣଇ ॥ ୭୪
ଯେ ଜୀବେ ବଦ୍ଧ-ବୈର ହୋଇ । ସେ ଶାନ୍ତି କେବେ ନ ଲଭଇ ॥ ୭୫
ମୋତେ ପୂଜଇ ଯେବେ ସେହି । ତାର ପୂଜାରେ ତୋଷ ନୋହି ॥ ୭୬
ସର୍ବଭୂତରେ ସ୍ଥିତ ମୁହିଁ । ଯାବତ ପ୍ରାଣୀ ନ ଜାଣଇ ॥ ୭୭
ତାବତ ଥାଇ ସ୍ୱଧର୍ମରେ । ପୂଜିବ ପ୍ରତିମା ଆଦରେ ॥ ୭୮
ପର ଅପର ଏକ ଆତ୍ମା । ଅନ୍ତର କରେ ଯେ ଦୁରାତ୍ମା ॥ ୭୯
ସେ ମୃତ୍ୟୁପଥୁଁ ନ ତରଇ । ସଂସାରମାର୍ଗେ ଭ୍ରମୁଥାଇ ॥ ୮୦
ମୁଁ ଆତ୍ମା ସର୍ବଭୂତ ମଧ୍ୟେ । ଅର୍ଚ୍ଚନା କରେ ଯେ ସୁସାଧ୍ୟେ ॥ ୮୧
ମିତ୍ରଭାବରେ ସର୍ବ ଦେଖେ । ସଂସାରୁ ତରେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ॥ ୮୨
ଅଜୀବ ତହୁଁ ଜୀବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଜୀବରେ ପ୍ରାଣ ଯେ ଗରିଷ୍ଠ ॥ ୮୩
ପ୍ରାଣରୁ ଚେତନା ବିଶିଷ୍ଟ । ତହୁଁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବୃତ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥ ୮୪
ସ୍ପର୍ଶ ଗୁଣରେ ବୃକ୍ଷ ଆଦି । ରସ ଗ୍ରହଣେ ମତ୍ସ୍ୟ ଆଦି ॥ ୮୫

ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣେ ଭ୍ରମରାଦି । ତହୁଁ ସର୍ପାଦି ଶବ୍ଦଭେଦୀ ॥ ୮୬
ରୂପରେ କାକ ଆଦି ଯେତେ । ତହୁଁ ଉଭୟ ଦନ୍ତବନ୍ତେ ॥ ୮୭
ଅପାଦଠାରୁ ବହୁପାଦ । ବହୁପାଦରୁ ଚତୁଷ୍ପଦ ॥ ୮୮
ଦ୍ୱିପଦ ମନୁଷ୍ୟାଦି ଜାଣ । ଏକୁ ଆରେକ ଏ ପ୍ରଧାନ ॥ ୮୯
ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ । ଏଥିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉତ୍ତମ ॥ ୯୦
ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟରେ ବେଦଜ୍ଞ । ତହୁଁ ଅଧିକ ଯେ ଅର୍ଥଜ୍ଞ ॥ ୯୧
ତହୁଁ ସଂଶୟ-ଦୂରକାରୀ । ତହିଁରୁ ସ୍ୱଧର୍ମ-ଆଚାରୀ ॥ ୯୨
ତହୁଁ ଅଧିକ ଅଟେ ସେହି । ବିଷୟ-ସଙ୍ଗ ଯା'ର ନାହିଁ ॥ ୯୩
ମୋହର ପ୍ରିୟକର୍ମ କରେ । ଆତ୍ମାରେ ଭାବ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୯୪
ସକଳ କର୍ମ ସମର୍ପଇ । ମନ ସହିତେ ମୋର ତହିଁ ॥ ୯୫
ଏ ସର୍ବଭୂତେ ବିଜେ ମୁହିଁ । ବହୁ-ମାନନାରେ ନମଇ ॥ ୯୬
ଏମନ୍ତ ଭାବେ ଯେ ଭଜଇ । ତା ହୃଦେ ବିଜେ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥ ୯୭
ଆନନ୍ଦେ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତ । ତା ଅଘତିମିର ନାଶନ୍ତ ॥ ୯୮
ହେ ମନୁତନୟା ଗୋ ଶୁଣ । ଯେ ଭକ୍ତିଯୋଗର ଲକ୍ଷଣ ॥ ୯୯
ଭକ୍ତିଯୋଗରେ ମୋତେ ଧ୍ୟାୟି । ଯେ ମୋତେ ହୃଦୟେ ଦେଖଇ ॥ ୧୦୦
ପରମବ୍ରହ୍ମକୁ ଲଭଇ । ତେଣୁ ଏକାଗ୍ରଭାବେ ଧ୍ୟାୟି ॥ ୧୦୧
ଈଶ୍ୱର ସର୍ବ-ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ । ଏଭାବେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ॥ ୧୦୨
ମନରେ ବହୁମାନ କରି । ପ୍ରାଣୀ ତରିବେ ଭବବାରି ॥ ୧୦୩
ସେ ଯେ ପରମବ୍ରହ୍ମ ସାର । ପ୍ରଧାନପୁରୁଷଙ୍କ ପର ॥ ୧୦୪
ତାର ଉପରେ କେହି ନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟିର ଆଦିଅନ୍ତ ସେହି ॥ ୧୦୫
ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ସମସ୍ତ । ସେ ଦୈବ ବୋଲିଣ କଥିତ ॥ ୧୦୬
ବସ୍ତୁଭେଦର ଯେ କାରଣ । ତାହାଙ୍କୁ କାଳ ବୋଲି ଜାଣ ॥ ୧୦୭
ଅଦ୍ଭୁତ କାଳର ମହିମା । ଭେ ମାତ ନିଶ୍ଚଳେ ଜାଣିମା ॥ ୧୦୮
ମହତ ଆଦି ଯେତେ ଭୂତେ । ଯେତେକ ଅଛନ୍ତି ଜଗତେ ॥ ୧୦୯
ସମସ୍ତ ଆତ୍ମା ମଧ୍ୟଗତ । ନିରତେ କରୁଅଛି ଗ୍ରସ୍ତ ॥ ୧୧୦
ତାହାର ତହୁଁ ଭୟପାଇ । ନିରତେ କମ୍ପୁଅଛି ଦେହୀ ॥ ୧୧୧
ବିଷ୍ଣୁର ନାମାନ୍ତର କାଳ । ସେହି ବିତରେ ଯଜ୍ଞଫଳ ॥ ୧୧୨
ହେ ମାତ କାଳର ମହିମା । କେ କହିପାରେ ଗୁଣ ସୀମା ॥ ୧୧୩

ଜଗତ ବଶ ଯେ କରନ୍ତି । ସେ ପୁଣି କାଳବଳେ ଥାନ୍ତି ॥ ୧୧୪
ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ଯାର ନାହିଁ । ବିନାଶ କରେ ସର୍ବଦେହୀ ॥ ୧୧୫
ଯେ କାଳପୁରୁଷର ଭୟେ । ନିରତେ ପବନଟି ବହେ ॥ ୧୧୬
ଯେ କାଳଭୟେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାପେ । ଭ୍ରମେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ଆପେ ॥ ୧୧୭
ଯାହାର ଭୟେ ମେଘଗଣ । ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଯଥାକ୍ଷଣ ॥ ୧୧୮
ଯାହାର ଭୟେ ତାରାଗଣେ । ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି ଗଗନେ ॥ ୧୧୯
ଯାହାର ଭୟେ ବୃକ୍ଷଗଣ । ଲତା ଔଷଧି ଶସ୍ୟମାନ ॥ ୧୨୦
ଯଥାକାଳରେ ପୁଷ୍ପଫଳ । ଫଳନ୍ତି ଫୁଟନ୍ତି ନିର୍ମଳ ॥ ୧୨୧
ଯାହାର ଭୟେ ନଦୀଗଣ । ବହୁଅଛନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୧୨୨
ଉଦଧି ଯାହାର ଭୟରେ । ଅଦ୍ୟାପି କେବେ ନ ଉଚ୍ଛୁଳେ ॥ ୧୨୩
ଅଗ୍ନି ଯାହାର ଭୟେ ପୁଣ । ସମସ୍ତ କରଇ ଦହନ ॥ ୧୨୪
ଯାହାର ଭୟେ ଗିରିବର । ଧରା ସହିତେ ସେ ନିଶ୍ଚଳ ॥ ୧୨୫
ଯାହାର ଆଜ୍ଞା ପରମାଣେ । ଆକାଶ ଭୟକରି ମନେ ॥ ୧୨୬
ସ୍ୱଦେହ ବିସ୍ତାର ସେ କଲା । ସପ୍ତଲୋକକୁ ଠାବ ଦେଲା ॥ ୧୨୭
ଯାର ଆଜ୍ଞାରେ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ । ସପତାବରଣ ସମେତ ॥ ୧୨୮
ଦେହକୁ ବିସ୍ତାର କରିଛି । ପ୍ରାଣକୁ ଧରିଣ ରହିଛି ॥ ୧୨୯
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଯେତେ ଦେବଗଣ । ସଚରାଚର ଯେ ଭିଆଣ ॥ ୧୩୦
ଯାହାର ଭୟେ ବାରେବାରେ । ସର୍ଜନା ହୁଅନ୍ତି ସତ୍ୱରେ ॥ ୧୩୧
ଯେ କାଳଭୟରେ ତ୍ରିଗୁଣ । ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ ସଂହାରଣ ॥ ୧୩୨
ସେ କାଳରୂପୀ ଯେ ଅନନ୍ତ । ଅନାଦି ଅବ୍ୟୟ ଅଚ୍ୟୁତ ॥ ୧୩୩
ସମସ୍ତ ଉତ୍ପତ୍ତି କରଇ । ଗୁଣ ପ୍ରବାହ ଭବ ବହି ॥ ୧୩୪
ଯେ କାଳରୂପେ ଅନ୍ତ କରେ । ଏଣୁ ଅନନ୍ତ ନାମ ଧରେ ॥ ୧୩୫
ଏଣୁ ଏ କାଳର ମହିମା । କେ ଜାଣିପାରେ ଗୁଣସୀମା ॥ ୧୩୬
ମୋର ଭକତଜନେ ଯହିଁ । କାଳର ଅଧିକାର ନାହିଁ ॥ ୧୩୭
ସୁଜନେ ଏଣେ କର ମତି । ତୁଟିବ ସଂସାର ଦୁର୍ଗତି ॥ ୧୩୮
ଏ ମାତା-ପୁତ୍ରଙ୍କ ସମ୍ବାଦ । ଶୁଣନ୍ତେ ନ ଲାଗେ ପ୍ରମାଦ ॥ ୧୩୯
ପୁରାଣ ରସମୟ ଗୀତ । ହରିବ ସକଳ ଦୁରିତ ॥ ୧୪୦
କହଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ । ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ ॥ ୧୪୧

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
କାପିଳେୟ ଉପାଖ୍ୟାନେ ଏକୋନତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭଗବାନ ଉବାଚ

କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ହେ ମାତ ହୁଅ ସାବଧାନ ॥ ୧
ସେ କାଳ ପୁରୁଷପୁରାଣ । ସେ ପୁଣି ଅତି ବଳବାନ ॥ ୨
ସେ କାଳ ପରାକ୍ରମ ଯେତେ । କେ କହି ପାରିବ ଜଗତେ ॥ ୩
ଏ ଯେତେ ଜୀବଲୋକେ ଛନ୍ତି । ତା ଗତି କେହି ନ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୪
ସେ କାଳ ସକଳ ନାଶଇ । ଏଣୁ ତା ଗତି କେ ଜାଣଇ ॥ ୫
ଏ ଚରାଚର ଦେହଧାରୀ । ଯେ ସ୍ଥୂଳ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଆଦି କରି ॥ ୬
ସକଳ କରଇ ଭକ୍ଷଣ । କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତେ ଯେସନେ କୃପଣ ॥ ୭
ଯେହ୍ନେ ସମୀର ବଳିୟାର । ଜୀମୂତ କରଇ ସଞ୍ଚାର ॥ ୮
ସେ ଘନ ତା ଗତି ନ ଜାଣେ । ତେସନେ ହୋଇ ଜୀବଗଣେ ॥ ୯
କାଳର ଗତି ନ ଜାଣନ୍ତି । ସେ କାଳବଶେ ଭ୍ରମୁଥାନ୍ତି ॥ ୧୦
ଏ ଜୀବ ସୁଖଭୋଗ ପାଇଁ । ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନେ ଭ୍ରମଇ ॥ ୧୧
ବିବିଧ ଦୁଃଖେ ତା ସଞ୍ଚଇ । ସେ ଅର୍ଥ କାଳ ଯେ ହରଇ ॥ ୧୨
ତ୍ରିଲୋକ ଶୋଚେ ଯାହାପାଇଁ । ସେ ଅର୍ଥ କାଳ ବିନାଶଇ ॥ ୧୩
ସେ କାଳ ଅତି ବଳିୟାର । କେ ଜାଣିପାରେ ଗତି ତାର ॥ ୧୪
ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ୱରୂପେ ବିହରଇ । ମନ ବଚନେ ଭେଦ ନୋହି ॥ ୧୫
କୃଷକଜନ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ସଂସାର ପାଳି ବିନାଶଇ ॥ ୧୬
ସେ କାଳମୁଖେ ଜୀବ ରହି । ନାନା ବିଚାରେ ହିଂସା ବହି ॥ ୧୭
କରନ୍ତି ନାନା ଛଦ୍ମ ମାୟା । ହୃଦେ ନ ବସେ ଜୀବେ ଦୟା ॥ ୧୮

ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭବେ ମୂଢ଼ପଣେ । କାଳ ଗ୍ରାସଇ ପୁଣ୍ୟହୀନେ ॥ ୧୯
ତାହାର ନାହିଁ ପକ୍ଷାପକ୍ଷ । ସକଳ କରଇ ସେ ଭକ୍ଷ୍ୟ ॥ ୨୦
ଏ ଜୀବ ଅତି ମତିହୀନ । ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚଇ ପ୍ରତିଦିନ ॥ ୨୧
ଯେ ଅର୍ଥେ ମୃତ୍ୟୁ ଉପଗତ । ନ ଜାଣେ ଏ ମୂଢ଼ ସମସ୍ତ ॥ ୨୨
ଅନିତ୍ୟ ଦେହ ନ ବୁଝଇ । ବ୍ୟାପାର କରେ ଦୁଃଖ ସହି ॥ ୨୩
ଗୃହ କଳତ୍ର ଧନ ଆଦି । ଏଣେ କରଇ ନିତ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ॥ ୨୪
ଏ ଦେହ ସୁତ ଦାର ମୋହେ । ମୋହର ବୋଲି ନିତ୍ୟେ କହେ ॥ ୨୫
ଏ ମାୟାମୋହେ ପଡ଼ିଅଛି । ଏଣୁ ଏ ନ ବୁଝଇ କିଛି ॥ ୨୬
ସଂସାର ମଧ୍ୟେ ଜୀବମାନେ । ନିରତେ ଭ୍ରମନ୍ତି ଅଜ୍ଞାନେ ॥ ୨୭
ଯାବତ ଯୋନିରେ ଭ୍ରମନ୍ତି । ସର୍ବତ୍ର ଫୁଟିଣ ମରନ୍ତି ॥ ୨୮
ଏ ଘୋର ଦୁଃଖ ସୁଖ ମନେ । ବୈରାଗ୍ୟ ନ ଜନ୍ମେ ଅଜ୍ଞାନେ ॥ ୨୯
ଯେବେ ନରକେ କୀଟ ହୋଇ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ ତା ମଣଇ ॥ ୩୦
କରଇ ନରକ ଆହାର । ତଥାପି ଦୁଃଖ ନୋହେ ତାର ॥ ୩୧
ସେ ଦେହତ୍ୟାଗ ନ ଇଚ୍ଛଇ । ଅଜ୍ଞାନ ମୋହେ ସ୍ନେହ ବହି ॥ ୩୨
ଦେହ କଳତ୍ର ସୁତ ଘର । ପଶୁ ଭୃତ୍ୟାଦି ବନ୍ଧୁ ମୋର ॥ ୩୩
ମନକୁ ଏଣେ ଦୃଢ଼ କରେ । ସୁଖ ମଣଇ ଦୁଃଖ ଘୋରେ ॥ ୩୪
ମଣଇ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଲି । ଅନେକ ସୁଖ ମୁଁ ଲଭିଲି ॥ ୩୫
ମୋ ତୁଲ୍ୟ ନାହିଁ ଭଗ୍ୟବନ୍ତ । କେ ଅଛି ମୋ ସମ ମହତ ॥ ୩୬
ତହିଁରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଭୁଏ । ନ ବୁଝେ ପଢ଼ ମାୟାମୋହେ ॥ ୩୭
ଘୋର-ଗହନ ମାର୍ଗେ ହୁଡ଼ । ଅଜ୍ଞାନେ ଭ୍ରମେ ଦୁଃଖ ପଡ଼ ॥ ୩୮
ସେ ସର୍ବ ସୁଖପ୍ରାୟେ ମଣେ । କୃଷ୍ଣ ନ ଭଜେ ଏକକ୍ଷଣେ ॥ ୩୯
କୁଟୁମ୍ବ-ପୋଷଣ ଉପାୟେ । ନିରତେ ଆକୁଳ ହୃଦୟେ ॥ ୪୦
ତାଙ୍କ ପୋଷଣେ ଚିନ୍ତାକରେ । ଦଗଧି ମରେ ଦୁଃଖ ଘୋରେ ॥ ୪୧
କ୍ଷଣେ ନ ପାରେ ଗୃହେ ବହି । ବାଣିଜ୍ୟ-ନାବ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ॥ ୪୨
ସ୍ନେହ ବନ୍ଧନେ ଦିବା ନିଶେ । ସ୍ୱବଶ ନୋହେ ଅବକାଶେ ॥ ୪୩
କରେ ଦୁରିତ କର୍ମମାନ । ଏମନ୍ତ ଏ ମୂଢ଼ ଅଜ୍ଞାନ ॥ ୪୪
ଅସତୀ ଦୁଷ୍ଟା ନାରୀ ଘରେ । ବିବିଧ ଛନ୍ଦ ମାୟା କରେ ॥ ୪୫
ତାର ବଶରେ ନିତ୍ୟେ ଥାଇ । ସେବକ-ଜନ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ॥ ୪୬

ତା ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ତୋଷମନେ । ଲଂଘି ନ ପାରେ ସତ୍ତ୍ୱ ଦିନେ ॥ ୪୭
ନୟନ ଥାଇଁ ନ ଦେଖଇ । ଅନ୍ଧ ଡଳକା ପ୍ରାୟ ହୋଇ ॥ ୪୮
ସେ ମନ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ହାରିଣୀ । ତାର ସନ୍ତୋଷେ ନିତ୍ୟେ ପ୍ରାଣୀ ॥ ୪୯
ସେ ନାରୀ ସଙ୍ଗେ ବିହରଇ । ନିଶି ଦିବସେ ମନ ଦେଇ ॥ ୫୦
ତାହାଙ୍କ ସୁଖ ଭୋଗ ପ୍ରୀତି । ଓଟାରି ନରକେ ପକାନ୍ତି ॥ ୫୧
ନରକ ବୋଲି ଯାକୁ କହି । ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ଭୋଗ ସୁଖ ଏହି ॥ ୫୨
ଏହା ନ ଜାଣି ମୂଢ଼ପ୍ରାଣୀ । ଦୁଃଖକୁ ସୁଖ ପରିମାଣି ॥ ୫୩
ବାଳକ କୋମଳ ବଚନ । ତା ଶୁଣି ଅତି ତୋଷ ମନ ॥ ୫୪
ବାଳକଗୀତେ ହୋଇ ପ୍ରୀତ । ତହିଁ ଅର୍ପିତ କରେ ଚିତ୍ତ ॥ ୫୫
ଏ ସର୍ବ ସୁଖ କରି ମଣେ । ଯେ ହିତ ଅଜ୍ଞାନେ ନ ଜାଣେ ॥ ୫୬
ଏ ଗୃହ ଅତି କୂଟ-ଧର୍ମ । କରାଏ ଅତି-ଛନ୍ଦ-କର୍ମ ॥ ୫୭
କେବଳ ଦୁଃଖର ଏ ମୂଳ । ତହିଁ ପଡ଼ଣ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ॥ ୫୮
ସେ ଦୁଃଖ ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ । ନାନା ବ୍ୟାପାରେ ଦୁଃଖେ ଧାଇଁ ॥ ୫୯
ସେ କ୍ଲେଶ ଅତି ସୁଖ ମଣେ । କେବଳ ମୋହେ ନ ପ୍ରମାଣେ ॥ ୬୦
କୁଟୁମ୍ବ-ପୋଷଣରେ ଥାଇ । ବହୁତ ଧନ ଉପୁଜାଇ ॥ ୬୧
ବହୁତ ହିଂସା-କର୍ମ କରେ । ଅର୍ଥ-ଅର୍ଜନେ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୬୨
ତାହାଙ୍କୁ ପୋଷି ଦୁଃଖେ ନିତ୍ୟେ । ନରକ ଭୁଞ୍ଜେ ଦେହ ଅନ୍ତେ ॥ ୬୩
ତାହାଙ୍କୁ ସତତ ପୋଷଇ । ଆପଣା ସୁଖ ନ ବାଞ୍ଛଇ ॥ ୬୪
ଯେବେ କ୍ଷୁଧାରେ ମରୁଥାଇ । ତାହାଙ୍କୁ ଅଗ୍ରତେ ଭୁଞ୍ଜାଇ ॥ ୬୫
ତେବେ ଭୁଞ୍ଜଇ ଅବଶେଷ । ଏକର୍ମେ ଧର୍ମ ହୁଏ ନାଶ ॥ ୬୬
ଅନ୍ତେ ସେ ଲଭେ ଅଧୋଗତି । ଏହା ନ ବୁଝେ ମୂଢ଼ମତି ॥ ୬୭
ଜୀବିକା ଦଇବ ସଂଯୋଗେ । ବିନଷ୍ଟ ହେଲେ କର୍ମଯୋଗେ ॥ ୬୮
ପୁଣି ଜୀବିକା ଆରମ୍ଭଇ । ସେହି ଯଦ୍ୟପି ନାଶ ଯାଇ ॥ ୬୯
ପୁଣି ଆରମ୍ଭେ ବାରମ୍ବାର । କୁଟୁମ୍ବ ଅର୍ଥେ ମୂଢ଼ନର ॥ ୭୦
ସମର୍ଥପଣ ଥିବା ଯାଏ । ତାବତ୍ କରଇ ଉପାୟେ ॥ ୭୧
ତହୁଁ ହୋଇଲେ ଅସମର୍ଥ । ଲୋଭେ ଚିନ୍ତଇ ପର-ବିତ୍ତ ॥ ୭୨
ଲୋଭ ବଢ଼ାଇ ପରଧନେ । ନରକ ଭୟକୁ ନ ମାନେ ॥ ୭୩
ନିନ୍ଦିତ-କର୍ମେ ହରେ ଦିନ । କୁଟୁମ୍ବ ଅର୍ଥେ ମୂଢ଼ଜନ ॥ ୭୪

କେବଳ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ହୋଇ । କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷି ନ ପାରଇ ॥ ୭୪
ଏଣୁ ହରଇ ପରଧନ । ନାଶଇ ପୂର୍ବ-ଜନ୍ମ-ପୁଣ୍ୟ ॥ ୭୬
ଦରିଦ୍ର ଜୀବନେ ବଞ୍ଚଇ । ନାନା ଆପଦ ପୀଡ଼ା ପାଇ ॥ ୭୭
ବୃଥା ଉଦ୍ୟମେ ଫୁଟି ରହେ । ଆଉ ସମ୍ପଦ କେବେ ନୋହେ ॥ ୭୮
ସର୍ବଦା ହୁଅଇ କୃପଣ । କରଇ ନିତ୍ୟେ ଅର୍ଥଧ୍ୟାନ ॥ ୭୯
ଅର୍ଥ ବିହୀନେ ଚିନ୍ତାକୁଳ । ଶରୀର ଦୁଃଖେ ତା ନିର୍ବଳ ॥ ୮୦
ଶ୍ୱାସ ଉଠଇ ନିରନ୍ତର । ଏମନ୍ତେ ନାଶଇ ଶରୀର ॥ ୮୧
ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧଭାବ ପାଇ । କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷି ନ ପାରଇ ॥ ୮୨
ସାମର୍ଥ୍ୟ ହୀନେ ନିଜଘରେ । ବଞ୍ଚଇ ଅତିଥି ବେଶରେ ॥ ୮୩
ଭବବନ୍ଧନେ ଅଙ୍ଗ ଫୁଟେ । କଫ ନିରୋଧେ କଣ୍ଠତଟେ ॥ ୮୪
ସ୍ମରଣ ବିସ୍ମରଣ କରେ । ଶୋଏ ଶିଥିଳ କଳେବରେ ॥ ୮୫
ଉଠି ନ ପାରି ଅସମର୍ଥେ । ତା ଦେଖି ପୁତ୍ର ଦାର ଭୃତ୍ୟେ ॥ ୮୬
କରନ୍ତି ଅତି ଅପମାନ । ବୋଲନ୍ତି ନିନ୍ଦିତ ବଚନ ॥ ୮୭
ତାହାକୁ କେହି ନ ଗଣନ୍ତି । ନାନା ବଚନେ ଗାଳିଦ୍ୟନ୍ତି ॥ ୮୮
ବଦ୍ଧୀ ଷୈରବ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ପ୍ରାଭବ ଭର୍ତ୍ସନା ସହଇ ॥ ୮୯
କିଛି ନ ପାରେ ତୁଣ୍ଡେ କହି । ଅନ୍ତରେ ଅପମାନ ବହି ॥ ୯୦
ତାର ତନୟ ଆଦି ଯେତେ । ଆଦର ଛାଡ଼ନ୍ତି ତୁରିତେ ॥ ୯୧
ଯେବା ଆଦର ପୂର୍ବେ ଥିଲା । ସେ ପୂର୍ବ ସ୍ନେହ ସବୁ ଗଲା ॥ ୯୨
ତାହାଙ୍କୁ ଜ୍ଞାତି-ବନ୍ଧୁଜନେ । ଦୂରେ ତେଜନ୍ତି ଦୁଃଖ ମନେ ॥ ୯୩
ଯେହ୍ନେ କୃଷକ ବୃଦ୍ଧ ଗାବେ । ମାରି ତେଜନ୍ତି ଅନ୍ୟଠାବେ ॥ ୯୪
ତେସନେ ଦାରାଦି ସକଳେ । ବୃଦ୍ଧକୁ ନ ସେବନ୍ତି ହେଳେ ॥ ୯୫
ତଥାପି ସ୍ନେହ ନ ଛାଡ଼ଇ । ଗୃହାଦି ବାରତ ପୁଚ୍ଛଇ ॥ ୯୬
ତଥାପି ଦୟା ନ କରନ୍ତି । ନିଷ୍ଠୁର ବାକ୍ୟେ ଗାଳିଦ୍ୟନ୍ତି ॥ ୯୭
ଦୁଃଖେଣ ପୋଷିଲା ଯାହାକୁ । ସେ ସର୍ବ ଛାଡ଼ିଲେ ତାହାକୁ ॥ ୯୮
ଜରା ହରନ୍ତେ ରୂପକାନ୍ତି । ତେବେ ନ ଛାଡ଼େ ସ୍ନେହ ଅତି ॥ ୯୯
ମରଣ ନିକଟ ହୋଇଲା । ବୈରାଗ୍ୟ କେବେ ନ ସ୍ଫୁରିଲା ॥ ୧୦୦
ତାର ତନୟ ଭକ୍ଷ୍ୟ ତାରେ । ଦିଅନ୍ତି ଅତି ହତାଦରେ ॥ ୧୦୧
କର୍ମ ଆୟତ୍ତେ ଯେବା ପାଇ । ସନ୍ତୋଷ ନୋହେ ତାହା ଖାଇ ॥ ୧୦୨

ଭୁଞ୍ଜଇ ଗୃହାନ୍ତରେ ଯାଇ । ଶଙ୍କିତେ ଶ୍ୱାନ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ॥ ୧୦୩
ଚିନ୍ତା-ପ୍ରଜ୍ୱରେ ଦୁଃଖମନ । ରୋଗ ବଢ଼ଇ ପ୍ରତିଦିନ ॥ ୧୦୪
କ୍ଷୁଧାରେ କମ୍ପଇ ଶରୀର । ଭକ୍ଷଇ ଅଳପ ଆହାର ॥ ୧୦୫
କିଛି ନ ବୋଲେ ଅହଙ୍କାରେ । ଭିତରେ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟେ ଝୁରେ ॥ ୧୦୬
ଦିନକୁ ଦିନ ତନୁ କ୍ଷୀଣ । ଯେସନେ ପୁରୁଣା-ବସନ ॥ ୧୦୭
ଆହାର ହୀନେ ଚିନ୍ତାନ୍ଧନେ । ନ ପଚେ ମନ୍ଦ-ହୁତାଶନେ ॥ ୧୦୮
ଆହାର ଅଳପ ଭକ୍ଷଇ । ଦୁର୍ବଳେ ଉଠି ନ ପାରଇ ॥ ୧୦୯
ଖର ପବନ ନାସାଦ୍ୱାରେ । ବହଇ ଅତି ଦୀର୍ଘତରେ ॥ ୧୧୦
ଶବଦ ଅତି ଭୟଙ୍କର । ଯେହ୍ନେ ଗଭୀର କମ୍ବୁସ୍ୱର ॥ ୧୧୧
ଗୃହ ବାହାରେ ଆସି ରହେ । କଫ ନିବାରେ ଶକ୍ତି ନୋହେ ॥ ୧୧୨
କଫେ ପୂରିତ ନାଡ଼ିମାନ । ଶ୍ୱାସ ନ ଚଳଇ ସମାନ ॥ ୧୧୩
କାଶରେ ବାୟୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ । ତେଣୁ ନୟନ ବହିର୍ଗତ ॥ ୧୧୪
ଯେଣୁ ପବନ ମନ୍ଦ ହୋଇ । ବଚନ ନ ପାରଇ କହି ॥ ୧୧୫
ସର୍ବଦା ଉଠେ କାଶ ଶ୍ୱାସ । ଏଣେ ଲଭଇ ବହୁ କ୍ଳେଶ ॥ ୧୧୬
କଣ୍ଠ ହୁଅଇ ଘୁର-ଘୁର । ବଚନ ନୁହଇ ବାହାର ॥ ୧୧୭
ପ୍ରାଣ ହୁଅଇ କଣ୍ଠଗତ । ଜୀବନ ହୋଏ ଛଟପଟ ॥ ୧୧୮
କାନ୍ଦଇ ବନ୍ଧୁ ମୁଖ ଚାହିଁ । ବଦନୁ ବାକ୍ୟ ନ ସ୍ଫୁରଇ ॥ ୧୧୯
ଚିନ୍ତଇ କି ରୂପେ ମରିବି । କାହିଁ କେଉଁ କେଉଁ ମାର୍ଗେ ଯିବି ॥ ୧୨୦
ମୋର ମରଣେ ପୁତ୍ର ନାରୀ । କେମନ୍ତେ ଥିବେ ଗୃହ କରି ॥ ୧୨୧
ଦୁଃଖେ ସଞ୍ଚିଲି ଯେତେ ଧନ । ମୋ ମଲେ ଏହା ନେବେ ଆନ ॥ ୧୨୨
ଏ ଯେ ହୋଇବେ ଅରକ୍ଷିତ । ଏଣୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ ଚିତ୍ତ ॥ ୧୨୩
ଭିତରେ ଆକୁଳେ କାନ୍ଦଇ । ତା ମନ କେହି ନ ଜାଣଇ ॥ ୧୨୪
ଜୀବନ ଦହେ ଦାର-ଧନେ । ଗୋବିନ୍ଦ ନ ସ୍ମରେ ଅଜ୍ଞାନେ ॥ ୧୨୫
ବାଲିଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇଦେଇ । ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବେ ବେଢ଼ି ତହିଁ ॥ ୧୨୬
ସକଳେ କରନ୍ତି ରୋଦନ । ଶ୍ରବଣେ ଡାକନ୍ତି ସଘନ ॥ ୧୨୭
ହେ ତାତ ବୋଲି କେ ଡାକଇ । ତା ଗୁଣ ଭଳି କେ ରୋଦଇ ॥ ୧୨୮
କେହୁ ଡାକନ୍ତି ପୁତ୍ର ଭଇ । ପତ୍ନୀ ଡାକଇ ହେ ଗୋସାଇଁ ॥ ୧୨୯
ନାନା ପ୍ରକାରେ ସେ ରୋଦନ୍ତି । ତା ଦୁଃଖ କେହି ନ ଘେନନ୍ତି ॥ ୧୩୦

ସେ କାଳପାଶେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ । କିଛିତେ ବାକ୍ୟ ନ ଭାଷଇ ॥ ୧୩୧
ପୀଡ଼ିତ ମୃତ୍ୟୁ ଦୁଃଖ-ଘୋରେ । କୁଟୁମ୍ବ-ଭରଣ ବ୍ୟାପାରେ ॥ ୧୩୨
ଶୁଣ ଜନନୀ ଏକ ଚିତ୍ତେ । ସଂସାର ଦୁଃଖସୁଖ ଏତେ ॥ ୧୩୩
ମନ ନିବିଷ୍ଟ ତହିଁ କଲା । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜିଣି ନ ପାରିଲା ॥ ୧୩୪
ତେଣୁ ହୋଇଲା ମୃତ୍ୟୁ ତାର । ଏ ଦଣ୍ଡ ଅତି ଭୟଙ୍କର ॥ ୧୩୫
ବନ୍ଧୁ-ସ୍ୱଜନେ ସର୍ବେ ଥାଇ । ତା ଦୁଃଖଭାଗୀ କେହି ନୋହି ॥ ୧୩୬
ବ୍ୟର୍ଥେ ପୋଷିଲା ତାଙ୍କୁ ଦୁଃଖେ । ଏବେ ସେ ତେଜିଲେ ବିମୁଖେ ॥ ୧୩୭
ପ୍ରାଣ ଯିବାର ବେଳେ ମାଏ । ଅତି ବେଦନା ଜୀବ ପାଏ ॥ ୧୩୮
ଘୋର ବ୍ୟଥାରେ ନଷ୍ଟ ମତି । ଚେତନା ରହିତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୧୩୯
ଏମନ୍ତେ ଜୀବନର ଅନ୍ତେ । ବେଗେ ମିଳନ୍ତି ଯମଦୂତେ ॥ ୧୪୦
ପ୍ରଚଣ୍ଡ-ରୂପ ଭୟଙ୍କର । ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ-ଦଣ୍ଡ ପାଶଧର ॥ ୧୪୧
ତାହାଙ୍କ ରୂପକୁ ଅନାଇଁ । ଅଜ୍ଞାନେ ବିକଳେ କମ୍ପଇ ॥ ୧୪୨
ପାପୀଙ୍କି ଘେନି ଯିବାପାଇଁ । ସଂକ୍ରୋଧ-ନୟନେ ଅନାଇ ॥ ୧୪୩
ତାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ପାପୀଜନ । ହୃଦୟ ଭୟେ କମ୍ପମାନ ॥ ୧୪୪
ଆରତେ ଛାଡ଼େ ମଳମୂତ୍ର । ସର୍ବତ୍ର କମ୍ପମାନ ଗାତ୍ର ॥ ୧୪୫
ଯମ-ଡଗରେ ଆଗସରି । ଯାତନା-ପୁରୁଷକୁ ଧରି ॥ ୧୪୬
ବନ୍ଧନେ ନ କରନ୍ତି ଦୟେ । ତର୍ଜନ୍ତି ଗଜଭଙ୍ଗ ପ୍ରାୟେ ॥ ୧୪୭
ବନ୍ଧନ କରି ଚର୍ମପାଶେ । ଦଣ୍ଡ ପ୍ରହାରି ମହାରୋଷେ ॥ ୧୪୮
ସେ ରୂପ କେହି ନ ଦେଖନ୍ତି । ଅନ୍ଧାରପଥେ ଘେନିଯାନ୍ତି ॥ ୧୪୯
ପଥରେ ଗମନ୍ତେ କୁକୁର । ରୋଷେ କାଟନ୍ତି ତା ଶରୀର ॥ ୧୫୦
ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ଡରି । କାନ୍ଦଇ ଉଚ୍ଚନାଦ କରି ॥ ୧୫୧
ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦଶନେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ । ବେଗେ କରନ୍ତି ତାର ପିଣ୍ଡ ॥ ୧୫୨
ବିକ୍ରମି କରନ୍ତି ଭକ୍ଷଣ । କରଇ କାତରେ ରୋଦନ ॥ ୧୫୩
ସେ ଅତି କଷ୍ଟେ ପୀଡ଼ା ପାଇ । ନିଜ ପାତକ ସୁମରଇ ॥ ୧୫୪
ଉଠି ପଡ଼ଇ ସେ ଭୂତଳେ । ଘୋର ପ୍ରହାର ଭୟାକୁଳେ ॥ ୧୫୫
କ୍ଷୁଧା-ପିପାସା-ଦୁଃଖାକୁଳେ । ପଥରେ ନିଅନ୍ତି ସତ୍ୱରେ ॥ ୧୫୬
ବଇତରଣୀ ନଦୀକୂଳେ । ବାଲୁକା ଜଳନ୍ତି ଅନଳେ ॥ ୧୫୭
ତପ୍ତ ବାଲୁକାମୟ ପଥ । ସେ ଉଷ୍ଣବାୟୁ ସନ୍ତାପିତ ॥ ୧୫୮

ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଦାବାନଳ । ସନ୍ତପ୍ତ କରେ ଅତିବେଳ ॥ ୧୫୯
ଜଳି ତାପଇ ଅତିଘୋରେ । ସେ ତାପ କେ ସହୁ ଶରୀରେ ॥ ୧୬୦
ତହୁଁ ତପତ ବାଲୁକାରେ । ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତ ସଢରେ ॥ ୧୬୧
ଯେବେ ନ ପଶେ ଭୟ କରି । ତକ୍ଷଣେ ଶିରେ ଯଷ୍ଟି ମାରି ॥ ୧୬୨
କ୍ଷଣେ ବିଶ୍ରାମ ନ କରନ୍ତ । ଅନେକ ଘୋର ଶାସ୍ତି ଦ୍ୟନ୍ତ ॥ ୧୬୩
ଯେ ମାର୍ଗେ ଜଳ ବୃକ୍ଷ ନାହିଁ । ପ୍ରାଣ ସମ୍ଭାଳିବ ସେ କାହିଁ ॥ ୧୬୪
ଆଶ୍ରୟ ଉଦକ ନ ମିଳେ । ସମର୍ଥ ହୀନେ ଭୟେ ଚଳେ ॥ ୧୬୫
ଏମନ୍ତ ପଥେ ନ୍ୟନ୍ତି ଧରି । ଏକାନ୍ତେ ନିଜ କର୍ମ ସ୍ମରି ॥ ୧୬୬
ପଡ଼ ଉଠଇ ଦୁଃଖେ ଶ୍ରମେ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଏ ଜ୍ଞାନ ଭ୍ରମେ ॥ ୧୬୭
ମାରନ୍ତେ ସଢରେ ଉଠଇ । ଅଜ୍ଞାନେ ପୁଣି ସେ ପଡଇ ॥ ୧୬୮
ସେ ଦୂତେ ଦୟା ନ କରନ୍ତି । ଦୁଃସହ ମାର୍ଗେ ଘେନିଯାନ୍ତି ॥ ୧୬୯
ଗହନ ଘୋର ଅନ୍ଧକାରେ । ନିଅନ୍ତି ପାପୀକୁ ସଢରେ ॥ ୧୭୦
ପଥ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଡ଼ ପଡେ । ମୁଣ୍ଡେ ପ୍ରହାରନ୍ତ ନିବିଡେ ॥ ୧୭୧
ଏମନ୍ତ ଦୁଃଖେ ପାପୀଜନ । ପ୍ରବେଶ ଯମର ଭୁବନ ॥ ୧୭୨
ନବ ନବତି ପରିମିତ । ସହସ୍ର ଯୋଜନ ସେ ପଥ ॥ ୧୭୩
ବେନି ବା ତିନି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ । ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତ ସେଠାରେ ॥ ୧୭୪
ଯମ ନିକଟେ ତାକୁ ନେଇ । ବୋଲନ୍ତ ଶିରେ କରଦେଇ ॥ ୧୭୫
ହେ ଧର୍ମରାଜ ତୋ ବଚନେ । ଆଣିଲୁ ତୋର ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ୧୭୬
ସେ ଯମ କରଣେ ହକାରି । ତା ପାପ ସୁକୃତ ବିଚାରି ॥ ୧୭୭
ସୁକୃତୀ ରହେ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକେ । ନାରକୀ ପଡ଼ଇ ନରକେ ॥ ୧୭୮
କହନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ନାରାୟଣ । ପାପୀ ଯାତନା ମାତା ଶୁଣ ॥ ୧୭୯
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନରକେ ପଡନ୍ତି । ଦୁର୍ଗମ ତାହାଙ୍କ ଦୁର୍ଗତି ॥ ୧୮୦
ତହିଁ ଦଣ୍ଡନ୍ତ ଅନୁକ୍ଷଣ । ମସ୍ତକ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଚରଣ ॥ ୧୮୧
ତଦନ୍ତେ ଦହନ୍ତ ଅନଳେ । ଛେଦଇ ନିର୍ଘାତ ଚପ୍ରଳେ ॥ ୧୮୨
ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡାରେ ବ୍ୟାକୁଳ । କ୍ଷୁଧାରେ ହୋଏ ଜ୍ଞାନଭେଳ ॥ ୧୮୩
ଆପଣା ହସ୍ତେ ଦେହ ମାଂସ । କାଟିଣ କରୁଥାଇ ଗ୍ରାସ ॥ ୧୮୪
ଅଥବା କାଟି ଦ୍ୟନ୍ତ ପର । ତାହା ଭକ୍ଷଇ ପାପୀ ନର ॥ ୧୮୫
ଗୃଧ୍ର କୁକୁର ଯମପୁରେ । ପାପୀଙ୍କି ବେଢ଼ିଣ ସଢରେ ॥ ୧୮୬

ଓଟାରି ନ୍ୟନ୍ତି ନାଡ଼ଗଣ । ତଥାପି ନ ଛାଡ଼ଇ ପ୍ରାଣ ॥ ୧୮୭
ମିଳନ୍ତି ମହାମହାସର୍ପେ । ଦଂଶନ୍ତି ତାର ଦେହେ କୋପେ॥ ୧୮୮
ମତ୍ସ୍ୟ କଚ୍ଛପ ତା ଶରୀର । ବେଢ଼ି ଭକ୍ଷନ୍ତି ନିରନ୍ତର ॥ ୧୮୯
କ୍ଷୁର ପ୍ରହାରେ ତାର ପିଣ୍ଡ । କାଟି କରନ୍ତି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ॥ ୧୯୦
ଉତ୍ତାନେ ପକାଇ ଧରଣୀ । ଗଜେ ମାରନ୍ତି ଦନ୍ତ ଆଣି ॥ ୧୯୧
ଦଶନେ ଶରୀର ଚିରନ୍ତି । ପର୍ବତ ଶିଖରୁ ପକାନ୍ତି ॥ ୧୯୨
ତଦନ୍ତେ ଖାତଖୋଳି ରୁନ୍ଧ । ଧୂମ ପୂରନ୍ତି ନିରବଧି ॥ ୧୯୩
ବୁଡାଇ ରଖନ୍ତି ଜଳରେ । ପଥର ଲଦି ତା ଉପରେ ॥ ୧୯୪
ଆକୁଳେ ରୋଦଇ ବିକଳେ । ମୁଖେ ପିଟନ୍ତି କୋପାନଳେ ॥ ୧୯୫
ଏମନ୍ତେ କର୍ମର ଆୟତ୍ତେ । ନାନା ଯାତନା ଦଣ୍ଡ ଯେତେ ॥ ୧୯୬
ଚତୁରଅଶୀତି ନରକେ । ନେଇ ଭୁଞ୍ଜାନ୍ତି ଏକେ ଏକେ ॥ ୧୯୭
ଏମନ୍ତେ ସଂସାର ଭ୍ରମଣେ । ବ୍ୟାକୁଳ କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷଣେ ॥ ୧୯୮
ଅନ୍ତେ ଯମର ପୁରେ ଯାନ୍ତେ । କେହି ନଯାନ୍ତି ତାର ସାଥେ ॥ ୧୯୯
ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ପରିଜନେ । ଦହନ କରି ଶମଶାନେ ॥ ୨୦୦
ବିମୁଖେ ନିଜପୁରେ ଯାନ୍ତି । ତା ସଙ୍ଗେ କେହି ନ ରହନ୍ତି ॥ ୨୦୧
ଅର୍ଜିଲ୍ ପାପପୁଣ୍ୟ ବେନି । ପଥେ ଗମନ୍ତି ତାକୁ ଘେନି ॥ ୨୦୨
ଏ ଦୁଇବଳେ ପରଲୋକେ । ଭୋଗ କରଇ ଏକେ ଏକେ ॥ ୨୦୩
ଅଧର୍ମେ ଧନାର୍ଜନ କରି । କୁଟୁମ୍ବ ପ୍ରପୋଷଣ କରି ॥ ୨୦୪
ଧର୍ମ ନ ସଞ୍ଚେ ରେଣୁ ମାତ୍ରେ । ନିତ୍ୟେ ମଜ୍ଜଇ ଦାର-ସୁତେ ॥ ୨୦୫
ତାହାର ନାହିଁ ଇହପର । ଅନ୍ତେ ନରକ ମାତ୍ର ସାର ॥ ୨୦୬
ଏମନ୍ତେ କର୍ମର ଆୟତ୍ତେ । ଚଳନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗ-ନର୍କ ପଥେ ॥ ୨୦୭
ତାମିସ୍ର ଆଦି ଯେ ଯାତନା । କେତେ ତା କରିବି ବର୍ଣ୍ଣନା ॥ ୨୦୮
ପାତକୀ ସକଳ ଭୁଞ୍ଜଇ । ସ୍ୱକର୍ମ-ପାଶେ ବନ୍ଧ ହୋଇ ॥ ୨୦୯
ଯେତେ ଅଛନ୍ତି ନରନାରୀ । ସର୍ବେ ଯାତନା ଅଧିକାରୀ ॥ ୨୧୦
ଉଭୟ ସଙ୍ଗେ ଏ ନରକ । ଭୁଞ୍ଜଇ ସଦା ପାପୀଲୋକ ॥ ୨୧୧
ଭୋ ମାତ ଦେଖ ସୁବିଷ୍ଟରେ । ନରକ ସ୍ୱର୍ଗ ଏହିଠାରେ ॥ ୨୧୨
ନରକ ରାଜଦଣ୍ଡ ଆଦି । ଏହା ବୋଲନ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରବାଦୀ ॥ ୨୧୩
ଯେ ଉପଭୋଗ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ । ଏଠାରେ ଦେଖ ତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୨୧୪

ଏ ବେନି ବୁଝ ପରିମାଣି । ବିବେକ ମୁଖେ ଶାସ୍ତ୍ର ଶୁଣି ॥ ୨୧୫
ଏରୂପେ କୁଟୁମ୍ବ ଯେ ପୋଷେ । ନିଜ ଉଦର ପରିତୋଷେ ॥ ୨୧୬
ଏ ବେନି ସଙ୍ଗତେ ନ ଯାଇ । ଛାଡ଼ଣ ଏକା ସେ ଚଳଇ ॥ ୨୧୭
ଭୁଞ୍ଜଇ ଆପେ କର୍ମଫଳ । ଯାଠାରୁ ନାହିଁ ବଳୀୟାର ॥ ୨୧୮
ତେଜିଣ ନିଜ କଳେବର । ଏକା ସେ ଗମେ ଯମପୁର ॥ ୨୧୯
ଅଧର୍ମେ ପ୍ରାଣୀ ହିଂସା କରି । ଯେ ଦେହ ପୋଷେ ସ୍ନେହଭରି ॥ ୨୨୦
ସେ ଦେହ ତେଜିଣ ସେ ଯାଇ । ପାପକୁ ପୃଷ୍ଠରେ ବସାଇ ॥ ୨୨୧
ଏକା ସେ ନରକ ଭୁଞ୍ଜଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ସଙ୍ଗତେ ନ ଯାଇ ॥ ୨୨୨
କୁଟୁମ୍ବ-ପୋଷଣର ଫଳ । ତାହାର ଯେତେକ ଶମଳ ॥ ୨୨୩
ସେ ଫଳ ଈଶ୍ୱର ଦିଅନ୍ତି । ପାପୀ ହିଁ ଏକାନ୍ତେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ॥ ୨୨୪
ଧନ ହରଇ ଯେହ୍ନେ ନର । ମନରେ ହୁଅଇ ଆତୁର ॥ ୨୨୫
ତେସନ ପାପ କରେ ପ୍ରାଣୀ । ବ୍ୟାକୁଳେ ଭୁଞ୍ଜେ ପୁଣ ପୁଣି ॥ ୨୨୬
ସେ ଦୁଃଖ ନ ଭୁଞ୍ଜଇ ପର । ତେସନେ ନରକ ଆହାର ॥ ୨୨୭
କେବଳ ଅଧର୍ମ ଆଚରି । କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷଣ ଯେ କରି ॥ ୨୨୮
ଗମଇ ଅନ୍ଧ-ତାମିସ୍ରକୁ । ଉଦ୍ଧାର ନାହିଁ କାହିଁ ତାକୁ ॥ ୨୨୯
ଅନ୍ଧ-ତାମିସ୍ର ଯାର ନାମ । ତାହାହିଁ ନରକ ଚରମ ॥ ୨୩୦
ସେ ତହିଁ ଗମନ କରଇ । ବହୁତ କାଳ ତହିଁ ଥାଇ ॥ ୨୩୧
ତାର ନରକ ଭୋଗ ଅନ୍ତେ । ଆପଣା କର୍ମର ଆୟତ୍ତେ ॥ ୨୩୨
ଯେତେକ ଯାତନା ଅଛଇ । କ୍ରମେଣ ସକଳ ଭୁଞ୍ଜଇ ॥ ୨୩୩
ସେ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ଅବଶେଷ । କର୍ମେ ସେ ଉଦରେ ପ୍ରବେଶ ॥ ୨୩୪
ଶ୍ୱାନ ଶୂକର ଆଦି ଯୋନି । ପାପୀ ଲଭଇ କର୍ମ ଘେନି ॥ ୨୩୫
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ଦେହ ଘେନି । କହିବା ଶୁଣ ଗୋ ଜନନି ॥ ୨୩୬
କ୍ରମେ ତା ପାପ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ । ପୁଣି ସେ ନରଜନ୍ମ ପାଇ ॥ ୨୩୭
ଏମନ୍ତେ ମାତାର ସମୀପେ । ଗୋବିନ୍ଦ କପିଳ ସ୍ୱରୂପେ ॥ ୨୩୮
ଯେତେ କହିଲେ ଜ୍ଞାନବାଣୀ । ସୁଜନଜନେ ଏହା ଶୁଣି ॥ ୨୩୯
ତରିବ ଭବବନ୍ଧ-ପାଶ । କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ॥ ୨୪୦

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟ ଉପାଖ୍ୟାନେ କର୍ମବିପାକୋ ନାମ ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

କପିଳ ଉବାଚ

ଶୁଣ ଜନନୀ ତଦନ୍ତରେ । ପୁଣ୍ୟ ପାତକ ସୁବିସ୍ତରେ ॥ ୧
ଏ ପୁଣ୍ୟ ପାପ ଅନୁସାରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ପ୍ରାଣୀ ଧରେ ॥ ୨
ମନୁଷ୍ୟ ଦେହେ ଯେଣୁ ସ୍ଥିତି । ତେଣୁ ସେ ରାଜସିକ ମତି ॥ ୩
ଏହା କହିବା ତୋ ଆଗରେ । ସୁଜନେ ଶୁଣ ହେତୁଦ୍ୱାରେ ॥ ୪
ବୋଲନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଭୋ ମାତ ସାବଧାନେ ଶୁଣ ॥ ୫
ଏ ଜୀବ ଯେ କର୍ମ ଇଚ୍ଛଇ । ଈଶ୍ୱର ତହିଁ ନିଯୋଜଇ ॥ ୬
ଏ ଜୀବ ସ୍ୱକର୍ମ ବଶରେ । ପୁରୁଷ ରେତ ଆଶ୍ରାକରେ ॥ ୭
ପୁଣି ଏ ଦେହ ଧରିବାକୁ । ପ୍ରବେଶ ଜନନୀ ଗର୍ଭକୁ ॥ ୮
ପୁରୁଷ ଦେହର ସ୍ୱରୂପେ । ପଶଇ ଆତ୍ମାର ସଙ୍କଳ୍ପେ ॥ ୯
ଯେ ଜନ୍ମେ ଯେ ଗର୍ଭ ସଂଯୋଗ । ପଶଇ ରଜ-ବୀର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗ ॥ ୧୦
ସେ ରେତ ପ୍ରଥମ ଦିନରେ । ମିଶଇ ଶୋଣିତ ସଙ୍ଗରେ ॥ ୧୧
ତାହାକୁ ବୋଲିଟି କଲ୍ଲୋଳ । ପଞ୍ଚମ ଦିନେ ସେ ବର୍ତ୍ତୁଳ ॥ ୧୨
ସେ ପୁଣି ବଦରୀ ସମାନେ । କଠିନ ହୁଏ ଦଶଦିନେ ॥ ୧୩
ତା ପରେ ହୋଇ ମାଂସ ପିଣ୍ଡ । ତଦନ୍ତେ ପ୍ରକାଶଇ ଅଣ୍ଡ ॥ ୧୪
ମସ୍ତକ ପ୍ରଥମ ମାସରେ । ପ୍ରକାଶ ହୁଅଇ କନ୍ଧରେ ॥ ୧୫
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବେନିମାସ ଯାଏ । କର ଚରଣ ଆଦି ହୋଏ ॥ ୧୬
ଅଙ୍ଗୁଳି ନଖ ତନୁ ରୋମ । ଅସ୍ଥି ହୃଦୟ ନାଡ଼ମାନ ॥ ୧୭

ଲିଙ୍ଗ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଛିଦ୍ର ଆଦି । ତୃତୀୟମାସେ ଏ ପ୍ରଚିଛି ॥ ୧୮
ଚତୁର୍ଥ ମାସେ ଧାତୁ ହୋଏ । ପଞ୍ଚମେ କ୍ଷୁଧା ତୃଷା ବଢ଼େ ॥ ୧୯
ତଦନ୍ତେ ଷଷ୍ଠ ପରିମିତ । କ୍ଷୁଧା ତୃଷାରେ ସେ ପୀଡ଼ିତ ॥ ୨୦
ଗର୍ଭ ବେଷ୍ଟନେ ବନ୍ଧ ହୋଇ । ଦକ୍ଷିଣ କୁକ୍ଷିରେ ଭ୍ରମଇ ॥ ୨୧
ଜନନୀ ଯେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭକ୍ଷଇ । ସେ ରସେ ତା ଧାତୁ ବଢ଼ଇ ॥ ୨୨
ମୂତ୍ର ପୁରୀଷ ରକ୍ତ ଜଳେ । କୃମି ପୀଡ଼ିତ ସମାକୁଳେ ॥ ୨୩
ତହିଁ ଯନ୍ତ୍ରିତେ ଶୋଇ ଥାଇ । କୃମି ସଂକୁଳ ମଧ୍ୟେ ରହି ॥ ୨୪
ଅତି କୋମଳ କଳେବର । କୃମି ଭକ୍ଷଣେ ନୋହେ ସ୍ଥିର ॥ ୨୫
ଅଙ୍ଗ କାଟନ୍ତେ କୃମିମାନେ । ପ୍ରଜ୍ୱଳେ ଦେହ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ॥ ୨୬
ବହୁତ କ୍ଳେଶ ତହିଁ ପାଇ । କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଇ ॥ ୨୭
ଉଷ୍ଣ ଲବଣ କଟୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ । କ୍ଷାର ଆମ୍ଳିକ ଯା ଭକ୍ଷଣ ॥ ୨୮
ଜନନୀ ଆହାର କରଇ । ସେ ରସେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ପୀଡ଼ଇ ॥ ୨୯
କରଇ ବେଦନାକୁ ଜାତ । ତେଣେ ତା ସର୍ବାଙ୍ଗ ପୀଡ଼ିତ ॥ ୩୦
ନିବାସ ଜରାୟୁ ଭିତରେ । ନାଡ଼ରେ ବେଷ୍ଟିତ ନିର୍ଭରେ ॥ ୩୧
କୁଟିଳ ଭାବେ ଶିରୋଧର । ପୃଷ୍ଠ କୁଟିଳ କଳେବର ॥ ୩୨
ମାତୃକୁକ୍ଷିରେ ଦେଇ ଶିର । ପଡ଼ ଯେ ଥାଇ ନୋହେ ସ୍ଥିର ॥ ୩୩
ଶରୀର ଚଳି ନ ପାରଇ । ପିଞ୍ଜର-ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ॥ ୩୪
ସେ ଗର୍ଭେ ପୂର୍ବକର୍ମ ବଶେ । ବହୁତ ଜନ୍ମ ତାକୁ ଦିଶେ ॥ ୩୫
ଶତେଜନ୍ମର କର୍ମ ଯେତେ । ସୁମରୁ ଥାଏ ଗର୍ଭଗତେ ॥ ୩୬
ସେ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ମନେ ଧ୍ୟାଇ । ବହୁତ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ଇ ॥ ୩୭
ତା ଫେଡ଼ ନ ପାରଇ କେହି । କର୍ମଆୟତ୍ତେ ବଶ ହୋଇ ॥ ୩୮
ସୁମରି ପୂର୍ବଜନ୍ମ ଦୁଃଖ । ସୁଖ ନ ଲଭି ସେ ବିମୁଖ ॥ ୩୯
ସପ୍ତମମାସ ଆଦି କରି । ତା ଦେହେ ଜ୍ଞାନ ଥାଇ ପୂରି ॥ ୪୦
ପ୍ରସୂତିବାତ ବଳୀୟାର । ତେଣେ କମ୍ପଇ ତା ଶରୀର ॥ ୪୧
ଦେହକୁ ଅସ୍ଥିର କରଇ । କୃମି ଯେସନେ ଭ୍ରମୁଥାଇ ॥ ୪୨
ସେ ରୂପେ ଗର୍ଭେ ତା ଭ୍ରମଣ । ଦୁଃସହ ସେ ଦୁଃଖ କଷଣ ॥ ୪୩
ତଦନ୍ତେ ଶୁଣ ଗୋ ଜନନି । ଭଜଇ ଦିବସ ରଜନୀ ॥ ୪୪
ଅତି ବିମୁଖେ କଷ୍ଟ ସହି । ସେ ଗର୍ଭେ ଆତ୍ମାକୁ ଦେଖଇ ॥ ୪୫

ତା ରୂପ ଅତି ମନୋହର । ଧ୍ୟାନେ ଜାଣଇ ତା ଶରୀର ॥ ୪୬
ନିରତେ ଭଜେ ଏକଚିତ୍ତେ । ଭକ୍ତିରେ ମନ ପ୍ରମୋଦିତେ ॥ ୪୭
ସପ୍ତଧାତୁରେ ବଦ୍ଧ ହୋଇ । ଅଞ୍ଜଳି କରିଣ ପ୍ରାର୍ଥଇ ॥ ୪୮
ଭୟେ ବିସ୍ମରଇ ମନର । କେମନ୍ତେ ଏଥୁଁ ହେବି ପାର ॥ ୪୯
ଏଥୁଁ ନିସ୍ତାର ମୋ କେମନ୍ତେ । ଆତଙ୍କେ ଚିନ୍ତଇ ନିରତେ ॥ ୫୦
ଯେମନ୍ତେ ଆଉ ପୁନର୍ବାର । ଏ ଗର୍ଭ ଦୁଃଖ ନୋହୁ ମୋର ॥ ୫୧
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣପାଦେ କରି ଧ୍ୟାନ । ଅତି ଆନନ୍ଦ ସୁଖେ ମଗ୍ନ ॥ ୫୨
ଏଥୁଁ ନିର୍ଗତ ମୋ କେମନ୍ତେ । ତାହାକୁ ଭବେ ଅବିରତେ ॥ ୫୩
ସେ ଦୁଃଖ ନ ଘେନଇ ଚିତ୍ତେ । ଅନାଥ ମୁଁ ଯେ ଗର୍ଭଗତେ ॥ ୫୪
ବେଦନା ପାଉଅଛି ଯେତେ । ଏଥୁ ଉଦ୍ଧର ନାଥ ମୋତେ ॥ ୫୫
ଏ ଦୁଃଖ ଯେମନ୍ତେ ନୋହିବ । ଏମନ୍ତ କୃପା ମୋତେ ହେବ ॥ ୫୬
ଏ ରୂପେ ବ୍ୟାକୁଳେ କଷଣେ । ସ୍ତୁତି କରଇ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୫୭

ଜୀବ ଉବାଚ

ତୁ ନାଥ ପୂର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନମୟେ । ଆତ୍ମା ସ୍ୱରୂପେ ବସୁ ଦେହେ ॥ ୫୮
ସକଳ ହୃଦୟେ ପ୍ରକାଶ । ଗଗନେ ଯେହ୍ନେ ରବି ଭାସ ॥ ୫୯
ଏବେ ପ୍ରଣମୁଁ ତୋର ପାୟେ । ଭେନାଥ କର ମୋତେ ଦୟେ ॥ ୬୦
ଏ ଗର୍ଭବାସ ଦୁଃଖ ମୋତେ । ଯେମନ୍ତେ ନଲାଗେ ଜଗତେ ॥ ୬୧
ନିର୍ଲେପ ନିରଞ୍ଜନ ତୁହି । ତୋ ରୂପ ନ ଜାଣନ୍ତି କେହି ॥ ୬୨
ତୋ ପାଦ ନ ଭଜିଲି ମୁହିଁ । ଅଶେଷ ଗର୍ଭେ ଦେହ ବହି ॥ ୬୩
ତେଣୁ ସକଳ ଗର୍ଭବାସ । ଜନ୍ମିଣ ପୁଣି ପାଇ ନାଶ ॥ ୬୪
ତୁ ଏବେ ମୋତେ ଦୟାକର । ଏ ଗର୍ଭସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧର ॥ ୬୫
ଏ ମହାଗର୍ଭର କଷଣ । ଏଥୁ ଉଦ୍ଧର ନାରାୟଣ ॥ ୬୬
ଏ ଗର୍ଭୁଁ ହୋଇଲେ ନିସ୍ତାର । ତୋର ଚରଣେ ଚକ୍ରଧର ॥ ୬୭
ମୁଁ ପାପୀ ଭଜିବି ନିରତେ । ଏ ଦୁଃଖ ନ ଲଭି ଯେମନ୍ତେ ॥ ୬୮
ଭେନାଥ ତୋହର ଚରଣ । ପଶିଲି ଆଜି ମୁଁ ଶରଣ ॥ ୬୯
ଜଗତ ରକ୍ଷାର ନିମିତ୍ତ । ଇଚ୍ଛାଏ ନାନା ତନୁଭୂତ ॥ ୭୦
ମୁହିଁ ତ ଅଟଇ ଅସତ । ଏ ଗର୍ଭକଷ୍ଟ ମୋ ଉଚିତ ॥ ୭୧
ତୋ ରୂପ ଦେଖାଇଲୁ ଦେବ । ଅପୂର୍ବ ଦୟାଳୁ ପ୍ରଭବ ॥ ୭୨

ଗର୍ଭକୁ ଆଣିଲା ଯେ ମୋତେ । ତା ପାଦେ ସ୍ତୁତି ମୋ ନିରତେ ॥ ୭୩
ତା ପାଦେ ପଶିଲି ଶରଣ । ସେ ମୋତେ କରୁ ପରିତ୍ରାଣ ॥ ୭୪
ସେବଇ ତାର ପାଦଗତେ । ଅଶେଷ କର୍ତ୍ତା ଯେ ଜଗତେ ॥ ୭୫
ଯେ ପ୍ରଭୁ ସୃଷ୍ଟି ରକ୍ଷା ପାଇଁ । ଇଚ୍ଛାରେ ଶରୀର ଧରଇ ॥ ୭୬
ଯେ କଲା ଏତାଦୃଶ ଗତି । ମୁଁ ପାପୀ ଅତୀବ ଦୁର୍ମତି ॥ ୭୭
ସେ ପ୍ରଭୁ ଏକଷ୍ଟୁ ରଖିବେ । ତା ବିନୁ ଆଶା ନାହିଁ ଜୀବେ ॥ ୭୮
ତାହାଙ୍କ ଅଭୟ ଚରଣେ । ଶରଣ ଗଲି ଏ କଷଣେ ॥ ୭୯
ଯେ ପାଦେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରପନ୍ନ । ନ ଲାଗେ ଏ ଦୁଃଖ ବୃଜିନ ॥ ୮୦
ମୁଁ କଷ୍ଟେ ଜନନୀ ଗର୍ଭରେ । ଅଛଇ ମାୟା କଳେବରେ ॥ ୮୧
ଜୀବ ସ୍ୱରୂପେ ଅଛି ମୁହିଁ । ମୋ ନିଜକର୍ମେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ॥ ୮୨
ଅଛଇ ବନ୍ଧନ ପରାୟେ । ଏ ଗର୍ଭପୀଡ଼ା ଅତି ଭୟେ ॥ ୮୩
ନମଇଁ ତାହାଙ୍କ ପୟରେ । ଯେ ଦେବ ଛନ୍ତି ମୋ ହୃଦରେ ॥ ୮୪
ବିଶୁଦ୍ଧ ବିକାର-ବିହୀନ । ଅଖଣ୍ଡବୋଧ ଅନୁଦିନ ॥ ୮୫
ତ୍ରିବିଧ-ସନ୍ତାପେ ତାପିତ । ହୃଦୟେ ହୁଅଇ ପ୍ରତୀତ ॥ ୮୬
ନମଇଁ ତାହାଙ୍କ ଚରଣେ । ସେ ନାଥ ରଖୁ ଏ କଷଣେ ॥ ୮୭
ଏ ପଞ୍ଚଭୂତେ ବିରଚିତ । ଏମନ୍ତ ଦେହେ ମୁହିଁ ସ୍ଥିତ ॥ ୮୮
ମିଥ୍ୟାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଛି । ବୁଝିଲେ ସତ୍ୟ ନୋହେ କିଛି ॥ ୮୯
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅର୍ଥେ ଗୁଣେ ଚିତ୍ତ । ଏଥେଁ ମୁଁ ବନ୍ଧ ଅବିରତ ॥ ୯୦
ବନ୍ଦଇ ସେ ପ୍ରଭୁ ଚରଣ । ଏ କଷ୍ଟୁ କରିବେ ତାରଣ ॥ ୯୧
ଅକୁଣ୍ଠ ମହିମା ତାହାର । କେବେ ହେଁ ନ ଥାଇ ବିକାର ॥ ୯୨
ଯେଣୁ ସେ ଆଦି ନିରଞ୍ଜନ । ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷହୁଁ ଭିନ୍ନ ॥ ୯୩
ସେ ପ୍ରଭୁ ପରମ- ପ୍ରମାନ । ଦିଅନ୍ତୁ ମୋତେ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ୯୪
ଯା ମାୟା ଆବୋରି ରହିଛି । ଏଣୁ ମୁଁ ସବୁ ବିସ୍ମରୁଛି ॥ ୯୫
ତେଣୁ ଭ୍ରମଇ ଏ ସଂସାରେ । ଶ୍ରମେ କାତର ନିରନ୍ତରେ ॥ ୯୬
ତାହାଙ୍କୁ ଭଜିବଇଁ ଯେବେ । ଏ ଦୁଃଖୁ ନିସ୍ତାରିବେ ତେବେ ॥ ୯୭
ଭଜିଲେ ନିଜରୂପ ପାଇ । ନ ଭଜି ପାରହେବି କାହିଁ ॥ ୯୮
ସେ ପ୍ରଭୁ ବିନୁ ଏହୁ ଜ୍ଞାନ । କେ ଦେଇ ପାରି ମୋତେ ଆନ ॥ ୯୯
ତା ଠାରୁଁ ଜ୍ଞାନ ମୁଁ ପାଇଛି । ଯେଣୁ ମୁଁ ତ୍ରିକାଳ ଦେଖୁଛି ॥ ୧୦୦

ଏଣୁ ଏ ଗର୍ଭଦୁଃଖ ଘୋର । ନ ଜାଣେ ଶରୀର ମୋହର ॥ ୧୦୧
ଏଣୁ ଯେ ତାହାଙ୍କୁ ଭଜିବି । ତେବେ ସେ କର୍ମକୁ ଜିଣିବି ॥ ୧୦୨
ଯାହାର ଅଂଶ ସ୍ଥିରଚରେ । ବ୍ୟାପିଛି ଭୁବନ ଭିତରେ ॥ ୧୦୩
ବନ୍ଦଇ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ । ହେ ନାଥ ଦେବା ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ୧୦୪
ବାଳ ଚଞ୍ଚଳ ଭବେ ମୁହିଁ । ତୋ ପାଦ-କମଳେ ପୂଜଇ ॥ ୧୦୫
ଜନନୀ-ଉଦର-ଗୁହାରେ । ପୁରୀଷ ମୂତ୍ରାଦି କୂପରେ ॥ ୧୦୬
ଅବଶେ ତହିଁ ମୁଁ ପଡ଼ିଛି । ଜଠରଅଗ୍ନି ଦହୁଅଛି ॥ ୧୦୭
ତହୁଁ ବାହାର ହେବାପାଇଁ । ସଭୟେ ମାସ ଗଣୁଛଇ ॥ ୧୦୮
କେବେ ସେ କରିବେ ବାହାର । ସେ ପ୍ରଭୁ କୃପା-ପାରାବାର ॥ ୧୦୯
ଯେ କଲା ଏତାଦୃଶୀ ଗତି । ଲଭିଲି ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ମତି ॥ ୧୧୦
ସେ ବଡ଼ କରୁଣାସାଗର । ଯେ ମୋତେ ଦେଲେ ଜ୍ଞାନପର ॥ ୧୧୧
ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କିସେବା କରିବି । କି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଇଣ ତୋଷିବି ॥ ୧୧୨
ସେ ନାଥ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଯେବେ । ସ୍ୱଗୁଣେ ତୁଷ୍ଟ ହେବେ ତେବେ ॥ ୧୧୩
ଅଞ୍ଜଳି ବିନୁ ନାରାୟଣ । ମୋହର ଦ୍ରବ୍ୟ ନାହିଁ ଆନ ॥ ୧୧୪
ଏ ଯେତେ ଜୀବପଶୁ ଆଦି । ଅଜ୍ଞାନ ଦେହେ ନିରବଧି ॥ ୧୧୫
ଦେଖନ୍ତି ସୁଖ ଦୁଃଖ ମାତ୍ର । ଏଣୁ ହୁଅନ୍ତି କ୍ଳେଶପାତ୍ର ॥ ୧୧୬
ଯେ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ଦେଲେ ମୋତେ । ଯେ ବୁଦ୍ଧି ଘେନି ଅବିରତେ ॥ ୧୧୭
ଏ ଦେହ ଭିତର ବାହାରେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଦେଖୁଛି ତାହାରେ ॥ ୧୧୮
ଏ ଘେନି ସୁଖେ ଆଶା ନାହିଁ । ଦୁଃଖକୁ ଭୟ ଅବା କାହିଁ ॥ ୧୧୯
ଯେ ମୋତେ ଦେଲେ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ । ସେ ପାଦେ ମୋହର ବନ୍ଦନ ॥ ୧୨୦
ସେ ପ୍ରଭୁ ରୂପ ମନୋହର । ଦର୍ଶନେ ଲୋଭ ଚିତ୍ତ ମୋର ॥ ୧୨୧
ସେ ରୂପ-ସୁଧା ଆପ୍ୟାୟନେ । ତୃଷିତ ଲୋଚନ ସଘନେ ॥ ୧୨୨
କେବେ ହେଁ ନ ପାରଇ ଛାଡ଼ । ଆନନ୍ଦେ ସୁଧାର୍ଣ୍ଣବେ ବୁଡ଼ ॥ ୧୨୩
ବହୁତ ଦୁଃଖର ଆବାସ । ଏହି ମୋହର ଗର୍ଭବାସ ॥ ୧୨୪
ମୁଁ ଦୁଃଖେ ବଞ୍ଚିବି ଗର୍ଭରେ । କେବେହେଁ ନ ଯିବି ବାହାରେ ॥ ୧୨୫
ସଂସାର-ଅନ୍ଧକୂପ ଅଟି । ତହିଁକି ଯେ ଜୀବେ ଗମନ୍ତି ॥ ୧୨୬
ତୋ ମାୟା ଘୋଟଇ ତାହାକୁ । ସେ ସତ୍ୟ ମଣଇ ମିଥ୍ୟାକୁ ॥ ୧୨୭
ପଡ଼ଇ ସଂସାର-ଚକ୍ରରେ । ପୁତ୍ର କଳତ୍ର ମାୟା-ଘୋରେ ॥ ୧୨୮

ଏଣୁ ବାହାରେ ନ ଯିବଇଁ । ମୁଁ ଗର୍ଭେ ମୋକ୍ଷ ସାଧିବଇଁ ॥ ୧୨୯
ବ୍ୟାକୁଳ ନୋହି ଏ ଗର୍ଭର । ସହିବି ଦୁଃଖ ମହାଘୋର ॥ ୧୩୦
ଆତ୍ମାକୁ ତାରିବି ଏଠାରେ । ମନ ନିବେଶି ଆତ୍ମା ଠାରେ ॥ ୧୩୧
ସାରଥି ବୁଦ୍ଧି ବିବେକକୁ । କରିଣ ତାରିବି ଆତ୍ମାକୁ ॥ ୧୩୨
ଗର୍ଭ ନିବାସ ଦୁଃଖ ଆର । ଯେମନ୍ତ ନୋହିବ ମୋହର ॥ ୧୩୩
ବିଷ୍ଣୁର ଚରଣେ ପଶିବି । ଅଶେଷ ଗର୍ଭେ ମୁଁ ନ ଯିବି ॥ ୧୩୪

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତେ ନାନା ସ୍ତୁତି କରି । ଗର୍ଭ-ଯାତନା ଦୁଃଖେ ଡରି ॥ ୧୩୫
ସେ ଜୀବ ଅତି ଦୁଃଖେ ଛନ୍ନ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଆଘ୍ରାଣେ ଅଜ୍ଞାନ ॥ ୧୩୬
କହନ୍ତ କପିଳ ଗୋସାଇଁ । ସେ ଦେବହୂତି ମୁଖ ଚାହିଁ ॥ ୧୩୭

କପିଳ ଉବାଚ

ବିନୟ ଭବେ ସ୍ତୁତି କରେ । ଏ ଜୀବ ଜନନୀ ଉଦରେ ॥ ୧୩୮
କେବେ ହେଁ ନୋହେ ତା ଉଶ୍ୱାସ । ଦୁଃଖେ ପୀଡ଼ିତ ଦଶମାସ ॥ ୧୩୯
ଏମନ୍ତ ଦୁଃଖ ଅବଶେଷେ । ଶରୀରୁ ପବନ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୪୦
ତାହାକୁ ପ୍ରସବ ମାରୁତ । ପ୍ରେରଣ କରଇ ବହୁତ ॥ ୧୪୧
ତକ୍ଷଣେ ଅଧୋମୁଖ କରି । ପକାଇ ଯୋନିଦ୍ୱାରେ ଭରି ॥ ୧୪୨
ଗର୍ଭ ଭିତରୁ ତାକୁ ହେଳେ । ପବନ ଝାଙ୍କି ମହାବଳେ ॥ ୧୪୩
ସେ ଯୋନିଦ୍ୱାର ମାର୍ଗଗତେ । ବାହାର କରଇ ଦୁରିତେ ॥ ୧୪୪
ଅତି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଜନ୍ମଦ୍ୱାର । କଷ୍ଟରେ ହୁଅଇ ବାହାର ॥ ୧୪୫
ତ୍ରମ୍ଭିତେ ଶ୍ୱାସ ନିରୋଧଇ । ସେ ଗର୍ଭଜ୍ଞାନ ପାଶୋରଇ ॥ ୧୪୬
ଅଜ୍ଞାନେ ପଡ଼ଇ ଭୂମିରେ । ରକ୍ତ-ଜର୍ଜର କଳେବରେ ॥ ୧୪୭
କୃମିର ପ୍ରାୟେ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ରୋଦନ କରଇ କାତରେ ॥ ୧୪୮
ଲଭଇ ବିପରୀତ ଗତି । ସେ ଜ୍ଞାନ ଆଉ ନ ସୁରତି ॥ ୧୪୯
ପାଳନ୍ତ ଜ୍ଞାତି ବନ୍ଧୁ ଜନେ । ତା ଅଭିମତ କେହୁ ଜାଣେ ॥ ୧୫୦
କ୍ଷୁଧାରେ ତକ୍ଷଣେ ରୋଦଇ । ତା କେହି ବୁଝି ନ ପାରଇ ॥ ୧୫୧
ବୋଲନ୍ତ ପେଟ ବଥାଇଲା । ଏଣୁ ଏ ବ୍ୟାକୁଳେ ରୋଦିଲା ॥ ୧୫୨
ମୁଖେ ଦିଅନ୍ତ ନିମ୍ବରସ । ଜୀବ ତା ପିଅଇ ଅବଶ ॥ ୧୫୩

ନିଷେଧି ତାହା ନ ପାରଇ । ଯାହା ଦିଅନ୍ତି ତାହା ଖାଇ ॥ ୧୫୪
ଅଶୁଚି ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ । କରନ୍ତି ତାକୁ ପରିଜନ ॥ ୧୫୫
ତହିଁ ଅବଶେ ପଡ଼ିଥାଇ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ମାଛି କୀଟ ଖାଇ ॥ ୧୫୬
ନିବାରେ ନୋହଇ ସମର୍ଥ । ଯେଣୁ ନ ଚଳେ ପାଦ ହସ୍ତ ॥ ୧୫୭
ଉଠି ବସିତେ ଶକ୍ୟ ନାହିଁ । ବନ୍ଧନ ଜୀବ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ॥ ୧୫୮
କୋମଳ ଚର୍ମ ତା ଶରୀରେ । କାଟନ୍ତି ମଶକ ନିର୍ଭରେ ॥ ୧୫୯
ଦଶନ ବିକାଶି କାଟନ୍ତି । ଶୋଷିଣ ଶୋଣିତ ପିବନ୍ତି ॥ ୧୬୦
ତହୁଁ ସେ ଜ୍ଞାନହୀନ ହୋଇ । ସର୍ବଦା ରୋଦନ କରଇ ॥ ୧୬୧
ଏ ରୂପେ ପଞ୍ଚବର୍ଷ ଯାଏ । ଶୈଶବେ ଦୁଃଖ ଭୋଗ ହୁଏ ॥ ୧୬୨
ପୌଗଣ୍ଡ କାଳେ ମହା ଦୁଃଖ । ତହିଁ ନ ପାଇ କିଛି ସୁଖ ॥ ୧୬୩
ତଦନ୍ତେ ବିଦ୍ୟା ସ୍ତପଠନେ । ଭୟେ ତରନ୍ତି ପ୍ରତିଦିନେ ॥ ୧୬୪
ମରଣୁ ସେ ଦୁଃଖ ବଳଇ । ନିର୍ଭୟସ୍ଥାନେ ପଶେ ଯାଇ ॥ ୧୬୫
ଏମନ୍ତେ ଜୀବ ଲଭେ କ୍ଳେଶ । ନ ପାଇ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ॥ ୧୬୬
ଯୌବାନାବସ୍ଥା ପ୍ରବେଶେଣ । ତହିଁ ପୀଡ଼ିତ କାମବାଣ ॥ ୧୬୭
ମନେ କଳ୍ପିତ ଯା କରଇ । ସେ ଯେବେ ଆସି ନ ଘଟଇ ॥ ୧୬୮
ଶୋକରେ ହୁଅଇ ବାଧିତ । କ୍ରୋଧିତ ହୋଏ ଅବିରତ ॥ ୧୬୯
ଏମନ୍ତ ପ୍ରତି ସମ୍ବତ୍ସରେ । କାମ ବଢ଼ଇ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୧୭୦
ଯେ ରୂପେ ଶରୀର ବଢ଼ଇ । ତା ସଙ୍ଗେ କାମାଦି ବଢ଼ଇ ॥ ୧୭୧
ପ୍ରକୋପ ବଢ଼େ କଳେବରେ । କାମିନୀ ସଙ୍ଗେ କେଳି କରେ ॥ ୧୭୨
ଅତ୍ୟନ୍ତ କାମେ ହୋଇ ରାଇ । ଆପଣା ନାଶ ନ ଜାଣଇ ॥ ୧୭୩
ନାନା ଯୋନିରେ ଆଶା କରେ । ଏ ଯୁବା ବୟସ ବେଭରେ ॥ ୧୭୪
ଏମନ୍ତେ ବଢ଼େ ଦିନେ ଦିନେ । ଯେ ରୂପେ ପ୍ରୌଢ଼ ସେ ଯୌବନେ ॥ ୧୭୫
ବ୍ୟାକୁଳ ଧନ ଅରଜନେ । ଚିତ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ଦୁଃଖ ମନେ ॥ ୧୭୬
ଦିନକୁ ଦିନ କାମ ଗାଢ଼େ । ନିରତେ ଅହଙ୍କାର ବଢ଼େ ॥ ୧୭୭
ସନ୍ତତି ଜନମ ବ୍ୟାକୁଳେ । କାମିନୀ ସଙ୍ଗେ ରତି ମେଳେ ॥ ୧୭୮
ବଞ୍ଚଇ ସୁଖ ପ୍ରାୟ ମଣି । ଆତ୍ମାର ଦୁଃଖ ନ ପ୍ରମାଣି ॥ ୧୭୯
ଏ ପଞ୍ଚଭୂତ କଳେବରେ । ଆପଣା ବୋଲି ଯା ଆଦରେ ॥ ୧୮୦
ମୁଁ ହର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତା ସର୍ବଠାରେ । ଏ ମୋର ଛନ୍ତି ଯେତେ ଘରେ ॥ ୧୮୧

ଏହି କୁମତି ଭବୁଥାଇ । ଆପଣା ହିତ ନ ଜାଣଇ ॥ ୧୮୨
ଚର୍ମ ଶୋଣିତ ଗାଢ ଭିତ୍ତି । ଅଶେଷ ରୋଗ ଯହିଁ ସ୍ଥିତି ॥ ୧୮୩
ଏ ମୋ ଶରୀର ବୋଲି ଜାଣେ । କ୍ଷଣ-ବିଧ୍ୱଂସ ନ ପ୍ରମାଣେ ॥ ୧୮୪
ଏ ଦେହ ଅସତ୍ୟ ସ୍ୱଭବେ । ଯେ ଆତ୍ମବୁଦ୍ଧି ଅନୁଭବେ ॥ ୧୮୫
ପରହିଂସନେ କରେ ମତି । ନିଜ ଶରୀର ସୁଖ ଚିନ୍ତି ॥ ୧୮୬
ଅସାଧୁ ସଙ୍ଗେ ନିତ୍ୟେ ଥାଇ । ସୁସାଧୁ ସଙ୍ଗ ନ ଇଚ୍ଛଇ ॥ ୧୮୭
ନିତ୍ୟେ ବିଷୟୀ ସଙ୍ଗ ଚିନ୍ତି । ଏ ଯେ ନ ଲଭେ ଆତ୍ମାଗତି ॥ ୧୮୮
ଆହାର ଶୃଙ୍ଗାର ଇଚ୍ଛଇ । ନିବେଦେ ନିତ୍ୟେ ମନଦେଇ ॥ ୧୮୯
ତାର ବିଶ୍ୱାସେ ନିତ୍ୟେ ମଜ୍ଜେ । ଜିହ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ରସେ ମଜ୍ଜେ ॥ ୧୯୦
ଭଜଇ ବିଷୟ ତରଙ୍ଗ । କେବେହେଁ ନୋହେ ସାଧୁସଙ୍ଗ ॥ ୧୯୧
ଆତ୍ମାକୁ ନ କରେ ବିଚାର । ଏଣୁ ଏ ଦୁଃଖ ମହାଘୋର ॥ ୧୯୨
ଯେ ଦେହେ ନାନା କ୍ଲେଶ ଦେଇ । କର୍ମ କରଇ ତାର ପାଇଁ ॥ ୧୯୩
ଯେ କର୍ମେ ବନ୍ଧ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ଅଜ୍ଞାନେ ପୁଣ ଜନ୍ମ ହୋଇ ॥ ୧୯୪
ଶିଶ୍ନ ଉଦର ସୁଖାତୁରେ । ଉଦ୍ୟମ କରେ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୧୯୫
ଏମନ୍ତ ଅସତ ଯେ ଜନ । ତାର ସଙ୍ଗତେ କରେ ମନ ॥ ୧୯୬
ତାଙ୍କ ସ୍ୱକର୍ମ ଆଚରଇ । ଯେ ମାର୍ଗେ ନରକେ ପଡ଼ଇ ॥ ୧୯୭
ଭେମାତ ଶୁଣ ତଦନ୍ତରେ । ପୂର୍ବେ କହିଛୁ ଯେ ପ୍ରକାରେ ॥ ୧୯୮
ସେ ଭବେ ପୁଣି ନର୍କେ ଯାଇ । ଯାତନା ଅନେକ ଭୁଞ୍ଜଇ ॥ ୧୯୯
ଏଣୁ ଅସତ ସଙ୍ଗ କଲେ । ବିନାଶ ହୋଇ ଅବହେଳେ ॥ ୨୦୦
ଅସତ ସଙ୍ଗ ସତ୍ୟ ନାଶେ । ଶଉଚ ତପ ନ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୨୦୧
ମଉନ ବ୍ରତାଦି ନ ରହେ । ବୁଦ୍ଧି-ବିବେକ ହୋନ୍ତି କ୍ଷୟେ ॥ ୨୦୨
ଲଜ୍ଜା ଛାଡଇ କାନ୍ତି ଯଶ । କ୍ଷମାଦି ଅଯଶେ ବିନାଶ ॥ ୨୦୩
ବିନାଶ ହୋନ୍ତି ସମ ଦମ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ହୋଏ ଉପଶମ ॥ ୨୦୪
ଅଶାନ୍ତ ଜନେ ସଙ୍ଗ ହୋଇ । ଯେ ମୂଢ଼ ଭବେ ନିତ୍ୟେ ରହି ॥ ୨୦୫
ଜ୍ଞାନ ନ ବୁଝେ ଦମ୍ଭ ପଣେ । ମିଥ୍ୟା ଭାଷଇ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୨୦୬
ଯେ ଦେହେ ଆତ୍ମବୁଦ୍ଧି କରେ । ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ନ ଆଦରେ ॥ ୨୦୭
ବୋଲଇ ମୋ ତହୁଁ ଅପରେ । କେ ଭଗ୍ୟବନ୍ତ ଏ ସଂସାରେ ॥ ୨୦୮
ମୁଁ ଧର୍ମ ଜାଣଇ ସକଳ । ଏଣୁ ପୂଜିତ ଏ ଶୟଳ ॥ ୨୦୯

ମୋ ତହୁଁ ଧନବନ୍ତ କେହି । ପ୍ରତୁଲ୍ୟ ନୋହିବ ଏ ମହୀ ॥ ୨୧୦
ମୋ ଧନ ଉପାୟେ ମିଳଇ । ଏଣୁ ମୋହର ଭୟନାହିଁ ॥ ୨୧୧
ଏମନ୍ତେ ଯେବା ଗର୍ବ କରେ । ଦେହାନ୍ତେ ନରକେ ସଞ୍ଚରେ ॥ ୨୧୨
ହୁଅନ୍ତ ନାରୀଙ୍କ ଅଧୀନ । ଖେଳିବା ହରିଣ ଯେସନ ॥ ୨୧୩
ଏମନ୍ତ ସଙ୍ଗ ନ କରିବ । ଯେବେ ସୁଭଗ୍ୟେ ଇଛା ଥିବ ॥ ୨୧୪
ଆବର ଶୁଣସି ଗୋ ମାଏ । ଯେମନ୍ତେ ପ୍ରାଣୀ ନାଶ ଯାଏ ॥ ୨୧୫
ଯେଣୁ ଯୁବତୀ ସଙ୍ଗେ ମନ । ପ୍ରାଣୀର ହୋଏ ନିବନ୍ଧନ ॥ ୨୧୬
ଏମନ୍ତ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯୁବତୀ ସଙ୍ଗୀ ନୋହି ॥ ୨୧୭
ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ଯେତେ ଜନ । ସେ ସଙ୍ଗ ନ କରିବ ମନ ॥ ୨୧୮
ସେ ସର୍ବେ ମୋହିତ କରନ୍ତ । ସେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣୀ ନାଶ ଯାନ୍ତ ॥ ୨୧୯
ପୂର୍ବେ ବିଧାତା କନ୍ୟା ସୃଜି । ତା ରୂପ ଦେଖି ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ॥ ୨୨୦
ସେ କନ୍ୟା ପିତାର ଅଜ୍ଞାନେ । ପଳାଇ ଗଲା ଘୋରବନେ ॥ ୨୨୧
ହରିଣୀ ରୂପ ସେ ଧଇଲା । ଛଦ୍ମେ ବନସ୍ତେ ପଶିଲା ॥ ୨୨୨
ବିଧାତା ତା ଗତି ବିଷ୍ଟରି । ସେହି ହରିଣ ରୂପ ଧରି ॥ ୨୨୩
ଲଜ୍ଜା ଛାଡ଼ିଲେ ବେଦବ୍ରହ୍ମା । ନାରୀଙ୍କ ଏମନ୍ତ ମହିମା ॥ ୨୨୪
ଏଣୁ କେ ତା ମୁଖୁଁ ତରିବ । ଯହିଁ ମୋହିତ ବ୍ରହ୍ମାଶିବ ॥ ୨୨୫
ସେ ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିବ ଯତନେ । ଶ୍ରେୟକୁ ବାଞ୍ଛା ଥିଲେ ମନେ ॥ ୨୨୬
ସେ ବ୍ରହ୍ମା ଯାହାକୁ ସର୍ଜିଲା । ତା ହେତୁ ଆପେ ମୋହଗଲା ॥ ୨୨୭
ସେ ସଙ୍ଗ ଯେତେ ପ୍ରାଣୀ କଲେ । ଦେବ ମାୟାରେ ମୋହ ଗଲେ ॥ ୨୨୮
ଏମନ୍ତ କେହୁ ପ୍ରାଣୀ ଅଛି । ନାରୀମାୟାରେ ନ ପଡ଼ଛି ॥ ୨୨୯
ବିନାଶେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ନାରୀଙ୍କି ନ ଜିଣିଲେ ଆନ ॥ ୨୩୦
ଦେଖ ମୋ ଯୋଗମାୟା ବଳ । ଯୁବତୀ ସ୍ୱରୂପେ ପ୍ରବଳ ॥ ୨୩୧
ସେ ଯାକୁ ଅପାଙ୍ଗେ ଇଛଇ । ସେ ପ୍ରାଣୀ ପଡ଼ ମୋହଯାଇ ॥ ୨୩୨
ଦିଗ ବିଜୟୀ ଯେବେ ହୋନ୍ତି । ତଥାପି ନାରୀବଶେ ଥାନ୍ତି ॥ ୨୩୩
ସେବନ୍ତ ନାରୀଙ୍କ ପୟର । ଏମନ୍ତ ମାୟାବଳ ମୋର ॥ ୨୩୪
ଯେ ମୋକ୍ଷସାଧନ ଇଛିବ । ସେ ନାରୀସଙ୍ଗ ନ କରିବ ॥ ୨୩୫
ସେବିଣ ସାଧୁ ସୁଜ୍ଞଜନ । ଲଭି ଯେ ଥାଇ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ॥ ୨୩୬
ଏମନ୍ତ ଯୋଗୀ ଯେବା ହୋନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ଯୁବତୀ ନାଶନ୍ତି ॥ ୨୩୭

ନାରୀ ଅଜ୍ଞାନ ତମଦ୍ୱାର । ଯୋଗୀ ଛାଡ଼ନ୍ତେ ସଙ୍ଗ ତାର ॥ ୨୩୮
କେବଳ ମାୟାରେ ଯୁବତୀ । ନିର୍ମାଣ କଲା ପ୍ରଜାପତି ॥ ୨୩୯
ସେ ସେବା କରିବାର ଛଳେ । ପାଶକୁ ଆସୁଥାଇ ବଳେ ॥ ୨୪୦
କପଟେ ବିନୟ ବଚନ । କହି ବୋଧଇ ପ୍ରାଣୀମନ ॥ ୨୪୧
ବ୍ୟାଧ ଯେସନେ ଛନ୍ଦ କରି । ଜୀବ ବିନାଶେ ପାଶେ ଭରି ॥ ୨୪୨
ତେସନ ନାରୀଙ୍କ ବଚନ । ବିଶ୍ୱାସୀ ହରେ ପ୍ରାଣୀ ମନ ॥ ୨୪୩
ତୃଣଆଚ୍ଛନ୍ନ କୂପେ ଥାଇ । ପ୍ରାଣୀ ବିନାଶ ଚିତ୍ତେ ଧ୍ୟାଇ ॥ ୨୪୪
ନିଶି ଦିବସେ କୂପଦ୍ୱାରେ । ଜାଗ୍ରତେ ରହେ ନିରନ୍ତରେ ॥ ୨୪୫
ସେ ପଥେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଗମନ୍ତି । ସେ କୂପେ ପଡ଼ ନାଶ ଯାନ୍ତି ॥ ୨୪୬
ସେ କୂପ ଅତି ତମ ଘୋର । ଦେଖି ଭ୍ରମନ୍ତି ସୁରନର ॥ ୨୪୭
ତାହାର ଅନ୍ତଃ ପାର ନାହିଁ । ଗଭୀର କେ ପାରିବ କହି ॥ ୨୪୮
ଯହିଁ ଅଶେଷ ଉଦେ ଅସ୍ତ । ପ୍ରାଣୀ ନ ଜାଣେ ତାର ତତ୍ତ୍ୱ ॥ ୨୪୯
ସେ କୂପେ ପ୍ରାଣୀ ସୁଖଭରେ । ପଡ଼ ବୃକ୍ଷାଦି ଯେବେ ଧରେ ॥ ୨୫୦
ସେ ସର୍ବେ ଉପୁଡ଼ ପଡ଼ନ୍ତି । ସେ କୂପେ ପଡ଼ ନ ବର୍ତ୍ତନ୍ତି ॥ ୨୫୧
ବୃକ୍ଷାଦି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେତେ । ଧର୍ମାଦି ପୁଣ୍ୟ ଏ ସମସ୍ତେ ॥ ୨୫୨
ସେ କୂପ ପୁଣ୍ୟ-ବିନାଶିନୀ । ନିର୍ମିତ କଲେ ପଦ୍ମଯୋନି ॥ ୨୫୩
ସେ ଜ୍ଞାନମାର୍ଗ ଆଚ୍ଛାଦଇ । ଅଜ୍ଞାନୀଜନେ ସୁଖମୟୀ ॥ ୨୫୪
ସେ ସଙ୍ଗେ ପୁଣ୍ୟକର୍ମ କଲେ । ସକଳ ନାଶ ଯାଇ ଭଲେ ॥ ୨୫୫
ଏ ଘେନି କୂପ ମାର୍ଗ ଗତେ । ଜ୍ଞାନୀ ନ ଗମେ ଭୟ ଚିତ୍ତେ ॥ ୨୫୬
ଦୁର୍ଗମ-ଦ୍ୱାର କୂପ କହି । ତୃଣ ଆଚ୍ଛାଦି ରୂପ ଯହିଁ ॥ ୨୫୭
ଯେବେ ଅଜ୍ଞାନେ ଭ୍ରମେ ଜୀବ । ତା ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରାୟେକ ଭବିବ ॥ ୨୫୮
ମୋ ମାୟା ନାରୀରୂପ ହୋଇ । ପୁରୁଷ ପ୍ରାଣ ବିନାଶଇ ॥ ୨୫୯
ତାହାକୁ ବୋଲେ ମୋ ଯୁବତୀ । ତା ଶିରେ ଗୃହଧର୍ମ ଦ୍ୟନ୍ତି ॥ ୨୬୦
ଧନ ଜୀବନ ଆଦି ଯେତେ । ସମର୍ପି ଥାଇ ସ୍ନେହ ଚିତ୍ତେ ॥ ୨୬୧
ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ମାୟା କରେ । ତାର ବିଶ୍ୱାସେ ଦିନ ହରେ ॥ ୨୬୨
ସେବକଜନ ପ୍ରାୟ ହୋଇ । ନିରତେ ସେବେ ସୁଖ ପାଇ ॥ ୨୬୩
ଏ ଜୀବ ପ୍ରାଣ ଅନ୍ତଃକାଳେ । ତା ରୂପ ଧ୍ୟାନେ ସୁନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୨୬୪
ସେ ନାରୀ ସ୍ୱରୂପ ଧରଇ । ପୁରୁଷଅଙ୍ଗ ପ୍ରତେଜଇ ॥ ୨୬୫

ସେ ମାୟାରୂପ ହୋଏ ପତି । ଗୃହ ତନୟ ସୁତା ନାତି ॥ ୨୬୬
ତାହାଙ୍କ ସ୍ନେହେ ବଶ ହୋଇ । ସେ ମୃତ୍ୟୁ ବୋଲି ନ ଜାଣଇ ॥ ୨୬୭
ଯେସନେ ବ୍ୟାଧ ଗୀତ ଗାଇ । ମୃଗ ତା ଶୁଣି ତୋଷ ହୋଇ ॥ ୨୬୮
ଗୀତରେ ଦେଇଥାଇ ମନ । ନ ଜାଣେ ଆତ୍ମା ବିନାଶନ ॥ ୨୬୯
ଏ ଜୀବ୍-ରୂପ କଳେବର । କର୍ମ କରଇ ନିରନ୍ତର ॥ ୨୭୦
ଲୋକରୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଯାଇ । ସଞ୍ଚିତ କର୍ମ ସେ ଭୁଞ୍ଜଇ ॥ ୨୭୧
ସେ କର୍ମବଶେ ଗତାଗତ । କର୍ମ କରଇ ଅବିରତ ॥ ୨୭୨
କର୍ମର ସମାପତ ନାହିଁ । ଯେଣୁ ସନ୍ତତ କରଇ ॥ ୨୭୩
ଯେ ସୂକ୍ଷ୍ମଲିଙ୍ଗ କଳେବର । ସେହିଟି ଉପାଧି ଜୀବର ॥ ୨୭୪
ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର ଭୋଗସ୍ଥାନଂ । ସେ ପଞ୍ଚଭୂତେ ସୁଘଟନ ॥ ୨୭୫
ଏ ବେନି କଳେବର ଯେବେ । କାର୍ଯ୍ୟକୁ କ୍ଷମ ଏ ନୋହିବେ ॥ ୨୭୬
ଜୀବର ଏହିଟି ମରଣ । ଜନ୍ମଟି ଦେହ ଦରଶନ ॥ ୨୭୭
ଏହାକୁ ବୋଲି ମୃତ୍ୟୁ ଜନ୍ମ । ମାୟା କରିଛି ଏତେ ଭ୍ରମ ॥ ୨୭୮
ଏଥକୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କହିବା । ଜନ୍ମ ମରଣ ବୁଝାଇବା ॥ ୨୭୯
ନେତ୍ର ଗୋଲକ ଯେତେବେଳେ । ବ୍ୟାଧିରେ ପୀଡ଼ିତ ଆକୁଳେ ॥ ୨୮୦
ଦେଖିତେ ସମର୍ଥ ନୁହଇ । ଚକ୍ଷୁହିଁ ଅଯୋଗ୍ୟ ହୁଅଇ ॥ ୨୮୧
ସ୍ଥାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯେବେ ଦୁଇ । ଦେଖିତେ ସମର୍ଥ ନୁହଇ ॥ ୨୮୨
ଏଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟାରୂପ ଜୀବ । କେମନ୍ତେ ରୂପ ସେ ଦେଖିବ ॥ ୨୮୩
ଏହି ପ୍ରକାରେ ସ୍ଥୂଳଦେହେ । କର୍ମ ଯୋଗ୍ୟତା ଯେବେ ନୋହେ ୨୮୪
ତେବେ ସେ ଲିଙ୍ଗ କଳେବର । କରି ନ ପାରଇ ବ୍ୟାପାର ॥ ୨୮୫
ଏହିଟି ଜୀବର ମରଣ । ସେ ଜୀବ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ହୀନ ॥ ୨୮୬
ଯେବେ ତା ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ । ଏବେନି ଭୟ ଆଉ କାହିଁ ॥ ୨୮୭
ମୃତ୍ୟୁକୁ ଭୟ ନ କରିବ । ଜୀଇବା ବ୍ୟାପାର ଛାଡ଼ିବ ॥ ୨୮୮
ସାଧୁ ସଙ୍ଗତେ ଯାର ଚିତ୍ତ । କେବେହେଁ ନୋହେ ବିମୋହିତ ॥ ୨୮୯
ଏ କଥା ପୂର୍ବପୁଣ୍ୟ ଗାଢ଼େ । ଆନନ୍ଦେ ବଢ଼ଇ ନିବିଡ଼େ ॥ ୨୯୦
ଯାହାର ପୂର୍ବେ ତପ ନାହିଁ । ସୁସଙ୍ଗ ସେ ପାଇବ କାହିଁ ॥ ୨୯୧
ଅଚେତେ ଅସାଧୁ ସଙ୍ଗମ । ମେଳେ ଅନୀତି ଭବପ୍ରେମ ॥ ୨୯୨
ଯେ ସଙ୍ଗେ ଭକ୍ତିଯୋଗ ମିଳେ । ଯତ୍ନ କରିବ ସଙ୍ଗ ମେଳେ ॥ ୨୯୩

ଭକ୍ତି ମିଳନ୍ତେ ମୁକ୍ତି ଭବ । ଭବଜଳଧିତଟେ ନାବ ॥ ୨୯୪
ସେ ନାବେ ବସ ଦୃଢ଼ କରି । ମାୟା-ଜଳଧି ଯେଣେ ତରି ॥ ୨୯୫
ଏମନ୍ତ ଜୀବଗତି ଜାଣି । ଛାଡ଼ିବ ସବୁ ସଙ୍ଗ ପୁଣି ॥ ୨୯୬
ଗୋବିନ୍ଦପାଦେ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଥିବ ଅବିରତ ॥ ୨୯୭
ମାୟାବନ୍ଧନେ ନ ପଡ଼ିବ । ତେବେସେ ମୁକତି ଲଭିବ ॥ ୨୯୮
ବୈରାଗ୍ୟ ଯୋଗାଭ୍ୟାସ କରି । ବୁଦ୍ଧି-ବିବେକ ସୁଚିନ୍ତରି ॥ ୨୯୯
ମାୟା ରଚିତ ଏ ସଂସାରେ । ସ୍ନେହ ଛାଡ଼ିବ କଳେବରେ ॥ ୩୦୦
କେବଳ ଶରୀର ରଖିବ । ଅଧିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତେଜିବ ॥ ୩୦୧
ହରିଚରଣେ କରି ଧ୍ୟାନ । ଲଭିବ ଏହୁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ॥ ୩୦୨
ଏମନ୍ତ କହି ନାରାୟଣ । ବନ୍ଦିଲେ ଜନନୀ ଚରଣ ॥ ୩୦୩
ସେ ହରି ଚରଣ-ପଙ୍କଜ । ସୁଜନ-ଜନ ନିତ୍ୟେ ଭଜ ॥ ୩୦୪
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭଗବତ । କପିଳଯୋଗବିଧି ଖ୍ୟାତ ॥ ୩୦୫
ହରି କହିଲେ ଜୀବଗତି । ଶୁଣି ତରିବେ ମୂଢ଼ମତି ॥ ୩୦୬
ଭଣଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ । ସାଧୁଙ୍କ ହିତେ ଏ ପ୍ରକାଶ ॥ ୩୦୭

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ
ସଂହିତାୟାଂ ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟ ଉପାଖ୍ୟାନେ ଜୀବଗତି
ର୍ନାମ ଏକତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଶୁଣ ବିଦୁର ତୋଷମନ । କପିଳରୂପେ ଭଗବାନ ॥ ୧
କହନ୍ତ ମାତାମୁଖ ଚାହିଁ । ଶୁଣ ଜନନୀ ମନ ଦେଇ ॥ ୨

କପିଳଉବାଚ

ହେ ମାତ ଶୁଣ ସାବଧାନେ । ସଂଶୟ ତେଜି ଶୁଦ୍ଧମନେ ॥ ୩
ପ୍ରାଣୀ ଯାତନା ଗତି ଯେତେ । କହିଲି ତୁମ୍ଭର ଅଗ୍ରତେ ॥ ୪
କାମୀର କର୍ମ ଗତି ଯେତେ । ବିଧି ନିଷେଧ ବେନିମତେ ॥ ୫
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଗୃହଧର୍ମେ ଥାଇ । ସ୍ୱଧର୍ମ ନିତ୍ୟେ ଆଚରଇ ॥ ୬
ତହିଁ ସୁସିଦ୍ଧ କାମ ଅର୍ଥ । ଏ ଆଶେ ଭ୍ରମୁଥାଇ ବ୍ୟର୍ଥ ॥ ୭
ପୁଣି ସେ ଧର୍ମ ଆଚରଇ । ସେ ଧର୍ମେ କାମ ଅର୍ଥ ପାଇ ॥ ୮
କାମରେ ମୂଢ଼ମତି ନର । କୃଷ୍ଣଭକତି କରେ ଦୂର ॥ ୯
ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚଇ ଅବିରତ । ଯଜ୍ଞରେ ଦେଇଥାଇ ଚିତ୍ତ ॥ ୧୦
କରଇ ଯଜ୍ଞ-ଅନୁଷ୍ଠାନ । ତହିଁ ପୂଜଇ ଦେବମାନ ॥ ୧୧
ତଦନ୍ତେ ପିତୃ ତୋଷ ଅର୍ଥେ । ପୂଜଇ ଶ୍ରାଦ୍ଧେ ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେ ॥ ୧୨
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ସେ ଧର୍ମ ଆଚରେ । ପିତୃ-ଦେବତା ପୂଜା କରେ ॥ ୧୩
ସେ ପ୍ରାଣୀ ଗମେ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ । ସେଠାରେ କରେ ସୋମପାନ ॥ ୧୪
ଭୋଗର ଅନ୍ତ ଯେବେ ହୋଇ । ଲେଉଟି ସେ ସ୍ଥାନୁ ଆସିଇ ॥ ୧୫
ଯେ କାଳେ ଅନନ୍ତ ଶଯ୍ୟାରେ । ବିଜୟେ ହରି ସମୁଦ୍ରରେ ॥ ୧୬
ସେ ଯୋଗନିଦ୍ରାରେ ଶୟନ । ସକଳ ଚେଷ୍ଟା କରି ଲୀନ ॥ ୧୭
ଲୟ ହୁଅନ୍ତ ଲୋକ ତିନି । ଏ ମଧ୍ୟେ ଜନ୍ତୁ ଯେତେ ପ୍ରାଣୀ ॥ ୧୮
ସେ ସର୍ବେ ତାଙ୍କ ଦେହେ ଥାନ୍ତି । ସେହରି ଉଠିଲେ ଆସନ୍ତି ॥ ୧୯
କାମ୍ୟ-କର୍ମରୁ ଏହି ଗତି । କେବେ ନଯାଇ ଗତାଗତି ॥ ୨୦
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ପଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ କେବେ ଧର୍ମ ନ ଛାଡ଼ନ୍ତି ॥ ୨୧
କରନ୍ତି ସ୍ୱଧର୍ମ ଆସ୍ଥର । ସଂସର୍ଗ ତେଜି ସର୍ବଠାର ॥ ୨୨
ସାଧନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥ କାମ । ଦେଖନ୍ତି ସର୍ବ ମାୟାଭ୍ରମ ॥ ୨୩
କର୍ମାଦି କୃଷ୍ଣେ ସମର୍ପନ୍ତି । ସେ ବେଦ-ବିଧି ନଛାଡ଼ନ୍ତି ॥ ୨୪
ହୁଅନ୍ତି ଶାନ୍ତଧର୍ମେ ରତ । ନିଜ ଧର୍ମରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଚିତ୍ତ ॥ ୨୫
ନିବୃତ୍ତି ଧର୍ମପରାୟଣ । ହୁଅନ୍ତି ଅହଙ୍କାର ହୀନ ॥ ୨୬
ମାୟାରୁ ସ୍ନେହ ଦୂର କରି । କୃଷ୍ଣ-ଭଜନେ ପ୍ରିୟକରି ॥ ୨୭
ଏ ଧର୍ମ ସତ୍ତ୍ୱ-ଗୁଣମୟେ । ବିଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତ ତହୁଁ ହୋଏ ॥ ୨୮
ଏମନ୍ତ ଯେବା ପ୍ରାଣୀ ମନ । ତାଙ୍କ ପ୍ରୟାଣ ମାତ ଶୁଣ ॥ ୨୯

ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ଦ୍ୱାରେ ଯାନ୍ତି । ପରମ-ପୁରୁଷ ଲଭନ୍ତି ॥ ୩୦
ପର ଅପର ଈଶ ଯେହି । ଏ ବିଶ୍ୱ-ପ୍ରକୃତିଟି ସେହି ॥ ୩୧
ସେ ବିଶ୍ୱମୁଖ ନାରାୟଣ । ଯେ କରେ ସର୍ଜନ ପାଳନ ॥ ୩୨
ଏମନ୍ତ ଯେହୁ ଭଗବାନ । ତାଙ୍କୁ ଲଭନ୍ତି ଭକ୍ତଜନ ॥ ୩୩
ଯେ ଇଚ୍ଛେ ମୁକ୍ତି ଲଭିବାକୁ । ଭଜଇ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭକୁ ॥ ୩୪
ସେ ମୋକ୍ଷ ଗୁଣ ଶୁଣ ମାୟେ । କହିବା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଥୋକାୟେ ॥ ୩୫
ଦ୍ୱେନିପରାର୍ଦ୍ଧ କାଳ ଅନ୍ତେ । ବ୍ରହ୍ମପ୍ରଳୟ ଏ ଜଗତେ ॥ ୩୬
ତାବତ କାଳ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ । ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭର ସାଧକେ ॥ ୩୭
ସୁଖେଣ ବିହାର କରନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାର ସଙ୍ଗେ ଲୟ ଯାନ୍ତି ॥ ୩୮
ଭୂଆଦି ପଞ୍ଚ-ମହାଭୂତ । ଏ ଦଶଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସହିତ ॥ ୩୯
ପଞ୍ଚବିଷୟ ଅହଙ୍କାରେ । ଏ ସର୍ବ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆକାରେ ॥ ୪୦
ଏମାନେ ରହନ୍ତି ପ୍ରଧାନେ । ପରାର୍ଦ୍ଧକାଳ ଅବସାନେ ॥ ୪୧
ସେସ୍ଥାନେ ଯେତେ ଯୋଗୀ ଥାନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଶରୀରେ ପଶନ୍ତି ॥ ୪୨
ଆୟୁଷଶେଷେ ପ୍ରଜାପତି । ପରମଆତ୍ମାରେ ମିଳନ୍ତି ॥ ୪୩
ଯେଣୁ ତାହାଙ୍କ ଅଭିମାନ । ଦେହରେ ନୋହେ ଅବସାନ ॥ ୪୪
ଏଣୁ ସାକ୍ଷାତେ ମୁକ୍ତି ନୋହେ । ବ୍ରହ୍ମାସଙ୍ଗତେ ହୋନ୍ତି ଲୟେ ॥ ୪୫
ଯେମାନେ ହରିର ଭକତ । ହରି ଭଜନ୍ତି ଅବିରତ ॥ ୪୬
ସେସର୍ବ ହରିଙ୍କୁ ଲଭନ୍ତି । ଦେହାଦିଭବ ନ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୪୭
ସମ ଦେଖନ୍ତି ସର୍ବଜୀବ । ମିତ୍ର ଅମିତ୍ର ଏକଭାବ ॥ ୪୮
ଏଣୁ ଭେ ମାତ ହରି ଭଜ । ଭୋଗ-ବାସନା ସର୍ବ ତେଜ ॥ ୪୯
ଏ ସର୍ବଭୂତଙ୍କ ହୃଦରେ । ହରି ଅଛନ୍ତି ସର୍ବଠାରେ ॥ ୫୦
ତାହାଙ୍କ ମହିମା ସୁମରି । ମନକୁ ଯୋଗେ ଦୃଢକରି ॥ ୫୧
ତାହାଙ୍କୁ ଭଜିଲେ ତରିବ । ଏ ଦେହ ପୁଣି ନ ହୋଇବ ॥ ୫୨
ଯେ ଆଦ୍ୟ ଚରାଚରଙ୍କର । ଯାହାଙ୍କୁ ବୋଲି ସୁରେଶ୍ୱର ॥ ୫୩
କୁମାରଆଦି ସିଦ୍ଧ ଯେତେ । ଯୋଗ କରନ୍ତି ଅବିରତେ ॥ ୫୪
ନିଃସଙ୍ଗ କର୍ମ ହିଁ କରନ୍ତି । ତଥାପି ଭେଦ ନ ଛାଡନ୍ତି ॥ ୫୫
ଯେଣୁ କରନ୍ତି ଅଭିମାନ । ଏଣୁ ନ ପାନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧଜ୍ଞାନ ॥ ୫୬
ସେମାନେ ପ୍ରଳୟ କାଳରେ । ପଶନ୍ତି ଈଶ୍ୱର ଦେହରେ ॥ ୫୭

ହୋଇଲେ ସୃଷ୍ଟିର ଜାଗର । ପୁଣି ଧେନନ୍ତି ଅବତାର ॥ ୫୮
ଲଭନ୍ତି ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନ । ଭୋଗ କରନ୍ତି କର୍ମମାନ ॥ ୫୯
ଯେମାନେ କାମ୍ୟକର୍ମେ ରତ । କର୍ମ କରନ୍ତି ଅବିରତ ॥ ୬୦
ନିନ୍ଦିତକର୍ମ ନ କରନ୍ତି । ବେଦବିଧିରେ ଆଚରନ୍ତି ॥ ୬୧
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନ ଜିଣିଲେ ଯେଣୁ । ସକାମକର୍ମ କଲେ ତେଣୁ ॥ ୬୨
ରଜଗୁଣରେ ତାଙ୍କ ମନ । ଆସକ୍ତ ଥାଇ ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୬୩
ଗୃହକର୍ମରେ ହୋଇ ରତ । ପିତୃଙ୍କୁ ପୂଜେ ଅବିରତ ॥ ୬୪
ବିମୁଖ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-କଥାରେ । ରହନ୍ତି ଗୃହାଦି ବ୍ୟାପାରେ ॥ ୬୫
ଛାଡ଼ି ଅମୃତ-କୃଷ୍ଣ-କଥା । ନିତ୍ୟେ ଶୁଣନ୍ତି ଗ୍ରାମ୍ୟଗାଥା ॥ ୬୬
ତାଙ୍କୁ ବିଧାତା ବାମ ହେଲା । ବିଅର୍ଥେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଗଲା ॥ ୬୭
ସକଳ ଅନର୍ଥ ଯେତେକ । ଏକଦେ କଲା ଅବିବେକ ॥ ୬୮
ଯେସନେ ବିଷ୍ଠା-ଭୋଜୀମାନେ । ବିଷ୍ଠା ଭକ୍ଷନ୍ତି ହତଜ୍ଞାନେ ॥ ୬୯
ଏ ମୂଢ଼ଲୋକେ ସେହିରୂପେ । ପଡ଼ି ଯନ୍ତ୍ରିତ ଭବକୂପେ ॥ ୭୦
ସେ ପୁଣ କର୍ମଭୋଗ ଅନ୍ତେ । ଚଳନ୍ତି ଶୁଣ ଯେଉଁ ପଥେ ॥ ୭୧
ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ-ମାର୍ଗରେ । ବସନ୍ତି ସେ ପିତୃଲୋକରେ ॥ ୭୨
ସେ ଭୋଗଅନ୍ତେ ଗୋ ଜନନି । ସଂସାରେ ପଡେ ଦେହ ଘେନି ॥ ୭୩
ପୁତ୍ରାଦି ଗୃହେ ଜାତ ହୋଇ । ପୂର୍ବବାସନା ନ ଛାଡ଼ଇ ॥ ୭୪
ଗର୍ଭ-ଆଧାନ ଆଦି କର୍ମ । ଦେହାନ୍ତେ ଶମଶାନଧର୍ମ ॥ ୭୫
ଏ କର୍ମମାନ କରୁଥାନ୍ତି । ସଂସାର ଛାଡ଼ି ନ ପାରନ୍ତି ॥ ୭୬
ଗମନ୍ତି ଦେବ-ପିତୃସ୍ଥାନ । ତହିଁ କରନ୍ତି ଭୋଗମାନ ॥ ୭୭
ପୁଣି ଲଭନ୍ତି ନରଦେହ । ଏମନ୍ତେ କାମ୍ୟକର୍ମ ସ୍ନେହ ॥ ୭୮
ଏଣୁ ସୁଦ୍ଧିରେ ତୁମ୍ଭେ ମାଏ । ମନ ନିବେଶ କୃଷ୍ଣପାୟେ ॥ ୭୯
ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣ ତାଙ୍କ ଗୁଣ । କୀର୍ତ୍ତନ କର ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ ୮୦
ସ୍ମରଣ ଅର୍ଚ୍ଚନ ବନ୍ଦନ । ଯେ ନବଭକ୍ତିର ବିଧାନ ॥ ୮୧
ପାଦସେବନ ଦାସ୍ୟଭାବ । ସଖ୍ୟାଦି ଆତ୍ମା ନିବେଦିବ ॥ ୮୨
ଏତେ ପ୍ରକାରେ କୃଷ୍ଣପାଦେ । ଭକତି କର ଅପ୍ରମାଦେ ॥ ୮୩
କୃଷ୍ଣରେ କଲେ ଭକ୍ତିଯୋଗ । ତହୁଁ ଲଭଇ ବଇରାଗ୍ୟ ॥ ୮୪
ତେବେ ଲଭିବ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ । ପାଇବ ପରଂବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାନ ॥ ୮୫

ଭକ୍ତିରେ ଚିତ୍ତ ଯେତେବେଳେ । ରହଇ କୃଷ୍ଣେ ସୁନିଶ୍ଚଳେ ॥ ୮୬
ତେବେ ସେ ବିଷୟ ଛାଡ଼ଇ । ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ନ ଜାଣଇ ॥ ୮୭
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବୃତ୍ତିଭେଦ ନାହିଁ । ସମ ବିଷମ ଆଉ କାହିଁ ॥ ୮୮
ଏମନ୍ତ ଭାବ ଜନ୍ମେ ଯେବେ । ଦେହେ ଆତ୍ମାକୁ ଦେଖେ ତେବେ ॥ ୮୯
ପରମାନନ୍ଦସୁଖ ପାଇ । ଆନନ୍ଦେ ସଂସାରେ ଭ୍ରମଇ ॥ ୯୦
ଛାଡ଼ଇ ସର୍ବ ସଙ୍ଗମାନ । ପରମାନନ୍ଦେ ରହେ ମନ ॥ ୯୧
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପରମପ୍ରମାନ । ରୂପ ବିହୀନ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ୯୨
ସେ ପରମାତ୍ମା ପରମେଶ । ତା ନାମ ପରମ-ପୁରୁଷ ॥ ୯୩
ସେ ଏକ ନାନାରୂପ ଧରେ । ଭ୍ରମ ଜନ୍ମାଇଛି ସଂସାରେ ॥ ୯୪
ଯୋଗୀଙ୍କ ଯୋଗସାଧ୍ୟ ଏହି । ଏକାନ୍ତେ ସଙ୍ଗ ଯେ ଛାଡ଼ଇ ॥ ୯୫
ପରମପଦ ଲଭେ ତେବେ । ତାବିନୁ ଭ୍ରମୁଥାଇ ଭବେ ॥ ୯୬
ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ନିରାକାର । କେବଳ ଜ୍ଞାନରୂପ ତାର ॥ ୯୭
ଶବ୍ଦାଦି ଧର୍ମ ଯାର ମାଏ । ସେଧର୍ମେ ପ୍ରକାଶ ସେ ହୋଏ ॥ ୯୮
ଆଭାସ ଦିଶଇ ଭ୍ରାନ୍ତରେ । ଏବାହ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରେ ॥ ୯୯
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଦେଖୁ ଯେତେ କିଛି । ଏକା ସେ ସବୁ ହୋଇଅଛି ॥ ୧୦୦
କହିବା ସେ ହେତୁ ପ୍ରକାର । ଯେ ରୂପେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସଞ୍ଚାର ॥ ୧୦୧
ପ୍ରଥମେ ମହତ ହୋଇଲା । ତହୁଁ ସେ ଅହଙ୍କାର ହେଲା ॥ ୧୦୨
ତ୍ରିବିଧ ହୋଏ ଅହଙ୍କାର । ଏ ପଞ୍ଚଭୂତ ରୂପ ତାର ॥ ୧୦୩
ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏକାଦଶ । ଏଥୁଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପରକାଶ ॥ ୧୦୪
ଜୀବରୂପରେ ସେହି ତହିଁ । ସ୍ୱରୂପ ତାହାରତି ଏହି ॥ ୧୦୫
ଯେବେ କରଇ ଯୋଗାଭ୍ୟାସ । ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଭଜଇ ବିଶେଷ ॥ ୧୦୬
ବୈରାଗ୍ୟେ ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରେ । ମନ ନିବେଶି କୃଷ୍ଣଠାରେ ॥ ୧୦୭
ତେବେ ସେ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଲେଢ଼ଇ । ପରମଆତ୍ମାକୁ ଚିହ୍ନଇ ॥ ୧୦୮
ହେ ମାତ ସାବଧାନେ ଘେନ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହିଦେଲୁ ଜ୍ଞାନ ॥ ୧୦୯
ଏ ଜ୍ଞାନେ ବ୍ରହ୍ମ ଦରଶନ । ଏହା ବୁଝଇ ଯେଉଁଜନ ॥ ୧୧୦
ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ । ସେ ପ୍ରାଣୀ ଦେଖଇ ବ୍ୟକତ ॥ ୧୧୧
ଜ୍ଞାନଯୋଗରେ ତାଙ୍କୁ ପାଇ । ଭକ୍ତିଯୋଗରେ ଲଭ୍ୟ ସେହି ॥ ୧୧୨
କେବଳ ମାର୍ଗ ମାତ୍ର ଭେଦ । ନବୁଝି ପାଏ ବହୁ ଖେଦ ॥ ୧୧୩

ଜ୍ଞାନରେ ନିର୍ଗୁଣ ଭଜଇ । ଭକ୍ତିରେ ସଗୁଣ ଲଭଇ ॥ ୧୧୪
ଯେ ଆତ୍ମା ଏକ ନାନା ହୋଏ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କହେ ଶୁଣ ମାଏ ॥ ୧୧୫
ଦେଖ ଶାକର କ୍ଷୀର ଆଦି । ଧରନ୍ତ ନାନା ଗୁଣ ବିଧି ॥ ୧୧୬
କିନ୍ତୁ ପଦାର୍ଥ ଏକ ମାଏ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭେଦେ ଭିନ୍ନ ହୋଏ ॥ ୧୧୭
ଚକ୍ଷୁରେ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶେ । ରସନେ ମଧୁର ବିଶେଷେ ॥ ୧୧୮
ତ୍ୱଚରେ ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ଭେଦ । ନାସାରେ ସୁବାସ ଆମୋଦ ॥ ୧୧୯
ଭେ ମାତ ଆତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମ ଏକ । ଗୁଣରେ ଦିଶଇ ଅନେକ ॥ ୧୨୦
ଯେ ତାକୁ ଯେ ରୂପେ ଭଜଇ । ସେ ତାକୁ ସେ ରୂପେ ଦିଶଇ ॥ ୧୨୧
ତାକୁ ଜାଣିବ ଏକ ବୋଲି । ନବୁଝି କରୁଥାନ୍ତି କଳି ॥ ୧୨୨
ଶାସ୍ତ୍ରମାର୍ଗରେ ନାନା କହେ । ସେ ପୁଣି ଏକ ନାନା ନୋହେ ॥ ୧୨୩
ଶୁଣ ଜନନୀ ଶାସ୍ତ୍ରଭେଦ । ଯେଣେ ଛାଡିବ ସର୍ବଖେଦ ॥ ୧୨୪
ଯେ କ୍ରିୟାପୂର୍ତ୍ତି ଆଦି କରି । ଯେ ଯାହା କରନ୍ତ ଆଦରି ॥ ୧୨୫
ତହୁଁ ଯେ ହୋଏ ଭୋଗମାନ । ସେ ସବୁ ରୂପ ଭଗବାନ ॥ ୧୨୬
ଯାଗକର୍ମରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ସେହି । ଦାନରେ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ କେହି ॥ ୧୨୭
କେହୁ କରନ୍ତ ତପମାନ । ସେ ସବୁ ତହୁଁ ନୋହେ ଆନ ॥ ୧୨୮
ସେହିଟି ବେଦ-ଅଧ୍ୟୟନେ । ମୀମାଂସାଶାସ୍ତ୍ର ତାହା ଭଣେ ॥ ୧୨୯
ନିଷିଦ୍ଧ କର୍ମ ତ୍ୟାଗ ଯେହି । ସେ ଧର୍ମ ଜାଣିଥିବ ସେହି ॥ ୧୩୦
ସନ୍ନ୍ୟାସ କାହାର ବା ଧର୍ମ । ଯହିଁ ଛାଡ଼ନ୍ତ କାମ୍ୟକର୍ମ ॥ ୧୩୧
ବିବିଧ ଅଙ୍ଗ ଯୋଗ ସେହି । ଭକ୍ତିଯୋଗରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ଏହି ॥ ୧୩୨
ଜ୍ଞାନଯୋଗହିଁ ତାକୁ କହି । ସେ ଏକବସ୍ତୁ ସର୍ବମୟୀ ॥ ୧୩୩
ସକାମ ନିଷ୍କାମ ଯେ ଧର୍ମ । ସଗୁଣରୂପ ସବୁ ବ୍ରହ୍ମ ॥ ୧୩୪
ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱରେ ଗମ୍ୟ ଏହି । ବୈରାଗ୍ୟଧର୍ମେ ତାକୁ ପାଇ ॥ ୧୩୫
ଏମନ୍ତେ ନାନାଶାସ୍ତ୍ରମତେ । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଭଜଇ ଯେମନ୍ତେ ॥ ୧୩୬
ସଗୁଣ ନିର୍ଗୁଣଟି ସେହି । ତା ବିନୁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁକେହି ॥ ୧୩୭
ଏ ଭକ୍ତିଯୋଗ ଚାରିମତ । ସ୍ୱରୂପ କରିଲୁଁ ବ୍ୟକତ ॥ ୧୩୮
ଯେ କାଳ ଅନ୍ତରେ ଧାବଇ । ସୃଜନ ଆଦି ଯେ କରଇ ॥ ୧୩୯
କହିଲୁଁ ସ୍ୱରୂପ ତାହାର । ଭେ ମାତ କରହୁ ବିଚାର ॥ ୧୪୦
ଗତି ଏ ଜୀବମାନଙ୍କର । ଅବିଦ୍ୟାକର୍ମରେ ପ୍ରଚୁର ॥ ୧୪୧

ଏ ଆତ୍ମା ତହିଁ ପଶିଥାଇ । ଆପଣା ଗତି ନ ବୁଝଇ ॥ ୧୪୨
ଏମନ୍ତେ ଜୀବ ଗତାଗତି । କହିଲୁ ଛାଡ଼ ମନୁ ଭ୍ରାନ୍ତି ॥ ୧୪୩
ଏ ଯୋଗ ନ କରି ପ୍ରକାଶ । କହିଲେ ଧର୍ମ ହୋଏ ନାଶ ॥ ୧୪୪
କେବେହେଁ ଖଳେ ନ କହିବ । ବିନୟ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନୋହିବ ॥ ୧୪୫
ନ କହି ଦୁର୍ଜନ ଅଗ୍ରତେ । ଅପରେ ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀ ଯେତେ ॥ ୧୪୬
ଦାମ୍ଭିକ ଅଗ୍ରତେ ନ କହି । ପ୍ରଲୋଭୀ ପ୍ରାଣୀ ଅଟେ ଯେହି ॥ ୧୪୭
ଯେ ଗୃହଧର୍ମେ ହୋଇ ରତ । ତାରେ ନ କହି କଦାଚିତ ॥ ୧୪୮
ନ ସହେ ଯେ ଭକତଜନେ । ନ କହ ଭକ୍ତିହୀନ ଜନେ ॥ ୧୪୯
ଏମନ୍ତ ଲୋକେ ନ କହିବ । ଗର୍ବିତଭାବ ଯାର ଥିବ ॥ ୧୫୦
ମୋ ଭକ୍ତିହୀନେ ନ କହିବ । ମୋ ଭକ୍ତେ ଦ୍ୱେଷ ଯାର ଥିବ ॥ ୧୫୧
ଯାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏଥି ଥିବ । ତାହାକୁ ଏ ମାର୍ଗ କହିବ ॥ ୧୫୨
ଭକତଜନେ ଏହା କହି । ଯେ ଭକ୍ତଜନରେ ସେବଇ ॥ ୧୫୩
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଏଥେ ସ୍ପୃହା କରେ । ଏ ଧର୍ମ କହିବ ତାହାରେ ॥ ୧୫୪
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ସର୍ବଭୂତେ ମିତ୍ର । ତାହାକୁ କହି ଏ ଚରିତ ॥ ୧୫୫
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଗୁରୁଙ୍କୁ ସେବଇ । ଏ ଦୀକ୍ଷା ତାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ॥ ୧୫୬
ବିଷୟେ ବୈରାଗ୍ୟ ଯାହାର । ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଶାନ୍ତଚିତ୍ତ ଧୀର ॥ ୧୫୭
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ହୋଏ ନିର୍ମତ୍ସର । ବିନୀତ ଶୁଚି ନିରନ୍ତର ॥ ୧୫୮
ପ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଅତିପ୍ରିୟ । କରଇ ମୋର ଠାରେ ସ୍ନେହ ॥ ୧୫୯
ଏମନ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କି କହିବ । ଅଧର୍ମଠାରେ ଲୁଚ୍ଛଇବ ॥ ୧୬୦
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଯେ ଏହା ଶୁଣନ୍ତି । ଅଥବା ଆଦରେ ଭଣନ୍ତି ॥ ୧୬୧
ମୋହର ପଦବୀ ସେ ପାଏ । ସତ୍ୟ କହିଲୁ ଏହା ମାଏ ॥ ୧୬୨
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ । କପିଳମୁନି ଯୋଗ ଖ୍ୟାତ ॥ ୧୬୩
ମାତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ଜ୍ଞାନବାଣୀ । ସୁଜନେ ତର ଏହା ଶୁଣି ॥ ୧୬୪
କର୍ମବିପାକ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର । ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ ସଞ୍ଚାର ॥ ୧୬୫
ଶ୍ରବଣ କର ସାଧୁଜନେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗନ୍ନାଥ ଭଣେ ॥ ୧୬୬

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟେ ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବୋଲନ୍ତ ମୈତ୍ରେୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବିଦୁର ସାବଧାନେ ଶୁଣ ॥ ୧
କର୍ଦ୍ଦମ-ପତ୍ନୀ ଦେବହୂତି । ସ୍ୱଭବେ ମନୁର ଦୁହିତୀ ॥ ୨
କପିଳ ବଚନ ଶୁଣିଲେ । ମୋହପଟଳ ପ୍ରତେଜିଲେ ॥ ୩
ତତ୍ତ୍ୱବିଷୟ ସଂଖ୍ୟାଜ୍ଞାନ । କହିଲେ ଯେଣୁ ଭଗବାନ ॥ ୪
ତାହାଙ୍କୁ କଲେ ପ୍ରଣିପାତ । ବିନୟେ ଯୋଡ ବେନିହସ୍ତ ॥ ୫
ଉହିଁଣ କପିଳ-ବଦନ । ଆନନ୍ଦେ କରନ୍ତ ସ୍ତବନ ॥ ୬

ଦେବହୂତି ଉବାଚ

ତୁ ନାଥ ଲୀଳା-ଅବସାନେ । କାଳକୁ ନିବେଶି ନୟନେ ॥ ୭
ଶୟନ ସଲିଳ ଭିତରେ । ସର୍ପଙ୍କ ବିରାଟ-ଶରୀରେ ॥ ୮
ଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମନୋମୟ । ଯହିଁରେ ଗୁଣଙ୍କ ପ୍ରବାହ ॥ ୯
ଅଶେଷ କାରଣ-କାରଣ । ତୋ କଳେବର ନାରାୟଣ ॥ ୧୦
ଜଠର-ପଦ୍ମରୁ ଯାହାର । ଜାତ ହୋଇଲା ବେଦବର ॥ ୧୧
ତୋ ରୂପ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ । ସେ ଅଜ ବିଚାରିଲା ଚିତ୍ତେ ॥ ୧୨
ଅନେକ ବ୍ୟାପାର ସେ କଲା । କେବେହେଁ ଦେଖି ନ ପାରିଲା ॥ ୧୩
କେବଳ ଧ୍ୟାନେ ସେ ଦେଖିଲା । ଏ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି ତହୁଁ କଲା ॥ ୧୪
ତୁ ପ୍ରଭୁ ବହୁରୂପ ଧରି । ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ମାୟା କରି ॥ ୧୫
କଲୁ ଏ ବିଶ୍ୱ ସରଜନ । ସ୍ୱଭବେ ତୁ ଯେ କର୍ମ ଭିନ୍ନ ॥ ୧୬
ସତ୍ୟ-ସଙ୍କଳ୍ପ ତୁମ୍ଭେ ହରି । ଜୀବଙ୍କ ଭୋଗ ଅନୁସରି ॥ ୧୭
ସୃଷ୍ଟ୍ୟାଦି କରିଛ ବିଧାନ । ଏ ତୁମ୍ଭ ମାୟାର ଭିଆଣ ॥ ୧୮
ଅନନ୍ତଶକ୍ତି ଏ ତୁମ୍ଭର । ତୋ ମାୟା କେ କରୁ ଗୋଚର ॥ ୧୯
ପ୍ରଳୟକାଳେ ତୁମ୍ଭେ ହରି । ଏ ବିଶ୍ୱ ଉଦରେ ସଂହରି ॥ ୨୦

ଶୟନ ବଟପତ୍ରେ ତୋର । ବାଳମୁକୁନ୍ଦ ରୂପଧର ॥ ୨୧
ଚରଣ ଅଙ୍ଗୁଳି ବଦନେ । ଭରି ଶୟନ ଶିଶୁ ଯେହ୍ନେ ॥ ୨୨
ଏ ବିଶ୍ୱ ଯାହାର ଉଦରେ । ମୁଁ ତାକୁ କେମନ୍ତେ ଜଠରେ ॥ ୨୩
ଧଇଲି ବୁଝି ନ ପାରଇ । କେବଳ ତୋ ମାୟା ଗୋସାଇଁ ॥ ୨୪
ତୁ ଦୁଷ୍ଟ ନିବାରିବା ପାଇଁ । ସାଧୁ ରକ୍ଷଣେ ତୋର ଦେହୀ ॥ ୨୫
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭର କଳେବର । ଅନ୍ୟଥା କିକାର୍ଯ ତୋହର ॥ ୨୬
ତୁମ୍ଭେ କୋଳାଦି ରୂପଧରି । ଧର୍ମ ସ୍ଥାପିଲ ଦୁଷ୍ଟ ମାରି ॥ ୨୭
ଏ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଦେବାପାଇଁ । ଏ ରୂପ ଧଇଲ ଗୋସାଇଁ ॥ ୨୮
ଏଣୁ କୃତାର୍ଥ ମୋତେ କଲ । ପୁତ୍ର ସ୍ୱରୂପେ ପ୍ରକାଶିଲ ॥ ୨୯
ଯା ନାମ କରିଣ ଶ୍ରବଣ । ଅଥବା କରି ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ॥ ୩୦
ଯା ପାଦେ କରି ନମସ୍କାର । ସ୍ମରଣ କରି ନାମ ଯାର ॥ ୩୧
ଚଣ୍ଡାଳ ସୋମଯୋଗ୍ୟ ହୋଏ । ଜାତି ବିପ୍ରର ଭ୍ରାନ୍ତ ନୋହେ ॥ ୩୨
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନୟନେ ଦେଖିଲ । ସେ କିବା କୃତାର୍ଥ ନୋହିଲ ॥ ୩୩
ଏଣୁ ମୁଁ ସୁଗତି ଲଭିଲି । ନୟନେ ତୋ ରୂପ ଦେଖିଲି ॥ ୩୪
ମୋ ଭାଗ୍ୟ କେ କରୁ ପ୍ରମାଣ । ମୋତେ ଗୋଚର କାହିଁ ପୁଣ ॥ ୩୫
ଚଣ୍ଡାଳ ଏଣୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲ । ଜିହ୍ୱାରେ ତୋନାମ ଧଇଲ ॥ ୩୬
ଯେଣୁ ତୋ ନାମ ଉଚ୍ଚାରିଲ । ସକଳ ତପ ସେହୁ କଲ ॥ ୩୭
ହୋମାଦି କଲ ବେଦମନ୍ତ୍ରେ । ସ୍ନାନ ସେ କଲ ନାନାତୀର୍ଥେ ॥ ୩୮
ଅପରେ ନାହିଁ ସଦାଚାର । ତୋନାମ ଜିହ୍ୱାରେ ଯାହାର ॥ ୩୯
ସମସ୍ତ ବେଦ ସେ ପଢ଼ିଲ । ଯେ ତୁମ୍ଭ ନାମ ଉଚ୍ଚାରିଲ ॥ ୪୦
ତୁମ୍ଭେ ଯେ ପୁରୁଷ ପୁରାଣ । ସକଳ-ଜଗତ-ନିଦାନ ॥ ୪୧
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚଳ ମନରେ । ଯୋଗୀ ଭଜନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ ॥ ୪୨
ଗୁଣମାନଙ୍କୁ ନିଜ ତେଜେ । ବିନାଶ କରିଛ ସହଜେ ॥ ୪୩
ତୁ ବ୍ରହ୍ମ ପରମ-ପୁରୁଷ । ଯୋଗୀଙ୍କ ମନେ ତୁ ପ୍ରକାଶ ॥ ୪୪
ତୁମ୍ଭେ କପିଳ ବେଦଗର୍ଭ । ତୁ ବିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟାପିଅଛୁ ସର୍ବ ॥ ୪୫
ବନ୍ଦଇ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ତୋ ବିନୁ ନ ଜାଣଇ ଆନ ॥ ୪୬

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ବୋଲନ୍ତି ମୈତ୍ରେୟ ଗୋସାଇଁ । ଶୁଣ ବିଦୁର ମନଦେଇ ॥ ୪୭

ଏମନ୍ତେ ଦିବ୍ୟସ୍ତୁତି କରି । ଆନନ୍ଦ ମନେ ମୋଦଭରି ॥ ୪୮
ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ତଦନ୍ତେ । ଜନନୀ ସ୍ତବନ କରନ୍ତେ ॥ ୪୯
ସେ ଯେ କପିଳ ଭଗବାନ । ସାକ୍ଷାତେ ପରମ ପ୍ରମାନ ॥ ୫୦
ଗଭୀର ବଚନେ ସଧୀରେ । କହିଲେ ଜନନୀ ଛାମୁରେ ॥ ୫୧

କପିଳ ଉବାଚ

ଘେ ମାତ ଘେନ ମୋ ବଚନ । ମୋହର ବାକ୍ୟେ ଦିଅ ମନ ॥ ୫୨
ଯେ ମାର୍ଗ ଭଜନ ପ୍ରକାର । କହିଲୁ ଅଗ୍ରତେ ତୁମ୍ଭର ॥ ୫୩
ଯେବେ ଏ ମାର୍ଗେ ତୁମ୍ଭେ ଯିବ । ଏକାନ୍ତେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଲଭିବ ॥ ୫୪
ଅଚିରେ ଲଭିବ ମୁକତି । ପାଇଣ ନିଷ୍କଳ ଭକତି ॥ ୫୫
ଏ ମାର୍ଗେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତୁମ୍ଭେ କର । ଲଭିବ ଗୋବିନ୍ଦ-ପୟର ॥ ୫୬
ଏମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମବାଦୀମାନେ । ମୋତେ ଲଭନ୍ତି ସାବଧାନେ ॥ ୫୭
ଯହିଁରେ ମୃତ୍ୟୁଭୟ ନାହିଁ । ଶୁଣ ଜନନୀ ମନ ଦେଇ ॥ ୫୮
ତୁମ୍ଭେ ପାଇବ ସେହିମତେ । ଏଣୁ କହିଲି ତୁମ୍ଭ ହିତେ ॥ ୫୯
ଏମନ୍ତ ଯେହୁ ନ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାଣୀ ମୋତେ ନ ଭଜନ୍ତି ॥ ୬୦

ମୈତ୍ରେୟ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ଭବେ ଆତ୍ମାଗତି । ଦେଖାଇ ଦେଲେ ରମାପତି ॥ ୬୧
ମାତାଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଲେ । ତପ ସାଧନେ ବନେ ଗଲେ ॥ ୬୨
ବ୍ରହ୍ମବାଦିନୀ ଦେବହୂତି । ଯୋଗମାର୍ଗରେ ଦେଲେ ମତି ॥ ୬୩
ଆଶ୍ରମ ସରସ୍ୱତୀତୀରେ । ଯୋଗ ସାଧିଲେ ସେ ନିଷ୍କଳେ ॥ ୬୪
ରହିଲେ ପୁତ୍ରବାକ୍ୟ ଘେନି । ସେ ସ୍ଥାନେ କର୍ଦ୍ଦମ-ଘରଣୀ ॥ ୬୫
ସେ କାଳତ୍ରୟେ ସ୍ନାନ କରି । ବିହିତ ସକଳ ଆଚରି ॥ ୬୬
କୁଟିଳ-ଅଳକ ସକଳ । ସେ ହେଲା କପିଳ ଜଟିଳ ॥ ୬୭
କୃଶିତ ଲାବଣ୍ୟ ଶରୀର । ପିନ୍ଧନ୍ତି ବକଳ ଅମ୍ବର ॥ ୬୮
ଏମନ୍ତେ ତପସ୍ୱିନୀ ବେଶେ । ସେ ଦେବହୂତି ରହେ ତୋଷେ ॥ ୬୯
ରେଚକ କୁମ୍ଭକ ପୂରକେ । ଉଗ୍ର ତପସ୍ୟା ଅତିରେକେ ॥ ୭୦
ଗୃହ ସମ୍ପଦ ଦୂର କରି । ତପସ୍ୱୀ ବେଶେ ବନଚାରୀ ॥ ୭୧

କର୍ଦ୍ଦମ ଅଚଳ ବିଭୂତି । ଚିତ୍ତୁ ତ୍ୟାଗିଲ ଦେବହୂତି ॥ ୭୨
ତା ଛାଡ଼ ଚିତ୍ତ ବଇରାଗେ । ଭଜନମାର୍ଗ ଅନୁରାଗେ ॥ ୭୩
ପୂର୍ବେ କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଜାପତି । ସମ୍ପାଦି ଥିଲେ ଯେ ସମ୍ପତ୍ତି ॥ ୭୪
ଗୃହସ୍ଥଧର୍ମ କରିଥିଲେ । ଉପମା ନାହିଁ ଭୂମଣ୍ଡଳେ ॥ ୭୫
ସୁଦିବ୍ୟ-ବିମାନେ ବିହରି । ଉପମା ନାହିଁ ତିନିପୁରି ॥ ୭୬
ଯହିଁ କଳ୍ପିତ ବସ୍ତୁ ଯେତେ । ଅଶେଷ ରତ୍ନେ ସୁନିର୍ମିତେ ॥ ୭୭
ମନ୍ଦରେ ସ୍ଫଟିକର କାନ୍ଥ । ଭୂମି ରଚିତ ମରକତ ॥ ୭୮
ରତ୍ନେ ଜଳନ୍ତ ଦୀପ ପ୍ରାୟେ । ଶୋଭନେ ଯୋଗୀମନ ମୋହେ ॥ ୭୯
ଲଳନା-କୁଳ-ଶିରୋମଣି । ସେ ଦିବ୍ୟପୁରେ ନିବାସିନୀ ॥ ୮୦
ଭୁବନ ବେଢ଼ି ଉପବନ । ତହିଁ କୁସୁମ ଦ୍ରୁମମାନ ॥ ୮୧
ସକଳଋତୁ ପୁଷ୍ପଫଳ । ମଣିନିର୍ମିତ ସ୍ତମ୍ଭକୁଳ ॥ ୮୨
ଦେବଙ୍କ ଦିବ୍ୟଭୋଗ ଯହିଁ । ସର୍ବଦା କାଳ ସୁଖମୟୀ ॥ ୮୩
ବିଚିତ୍ର ଚିତ୍ର ହେମମୟେ । ଚିତ୍ର-ପତାକା-ଧ୍ୱଜ ଶୋହେ ॥ ୮୪
ସୁଗନ୍ଧପୁଷ୍ପ ମାଳେମାଳେ । ଯେ ରଥେ ଲମ୍ବେ ସୁଗନ୍ଧଳେ ॥ ୮୫
ଗଭୀର ଭୃଙ୍ଗନାଦ ଶୋହେ । ପାଟବସନ ମନ ମୋହେ ॥ ୮୬
ଉପରେ ନୀଳ ରତ୍ନମଣି । ବିରାଜେ ରବିତେଜ ଜିଣି ॥ ୮୭
ସେ ରଥେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଲଙ୍କ । ବିଚିତ୍ର ରଜ ପୁଣ୍ଡରୀକ ॥ ୮୮
ତା ଶଯ୍ୟା ଦୁଗ୍ଧ-ଫେନ-ନିଭ । ଦେଖି ଦେବଙ୍କ ହୋଏ ଲୋଭ ॥ ୮୯
ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ଶିଳ୍ପୀପଣ । ଯେ ରଥେ ହୋଇଛି ଘଟଣ ॥ ୯୦
ମହାମର୍କତସ୍ଥଳୀ ଯହିଁ । ବିଦ୍ରୁମବେଦୀ ବିରାଜଇ ॥ ୯୧
ଯେ ଦ୍ୱାରେ ବିଦ୍ରୁମ-ଦେହଳୀ । ହୀରା କବାଟ ଯହିଁ କିଳି ॥ ୯୨
ବାମ ଦକ୍ଷିଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ । ବିରାଜେ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳସ୍ତମ୍ଭ ॥ ୯୩
ଜଳନ୍ତି ପଦ୍ମରାଗ ଦୀପେ । ବିଚିତ୍ର ଶିଖେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପେ ॥ ୯୪
ମୌକ୍ତିକ ହେମମାଳା ଲମ୍ବେ । ପାଟଦୋଳିକା ରତ୍ନସ୍ତମ୍ଭେ ॥ ୯୫
ଶ୍ୱେତହଂସକ ପାରାବତ । ନାଦ କରନ୍ତି ଉନମତ୍ତ ॥ ୯୬
ବିମାନଶିଖେ ଜଳାରନ୍ଧ୍ରେ । ଧୂମ ନିର୍ଗତ ଧୂପ ଗନ୍ଧେ ॥ ୯୭
ବିହାର ସ୍ଥାନ ସୁମଣ୍ଡନ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ॥ ୯୮
ନାନା ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ ଶୋହେ । ଦେଖି ଯୋଗୀଙ୍କ ମନ ମୋହେ ॥ ୯୯

ବିମାନେ ଯେବେ ବିହରନ୍ତି । ସେ ସୁଖ ସେମାନେ ବାଞ୍ଛନ୍ତି ॥ ୧୦୦
ନାନା ବିଚିତ୍ର କମମୟେ । ଦିବ୍ୟପୁରରେ ଶୋଭା ପାଏ ॥ ୧୦୧
ଶୋଭେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପୀଢ଼ମାନ । ସରସ ସୁଖ ଉପାଧାନ ॥ ୧୦୨
ଭୁବନ ବେଢ଼ିଣ ଉଦ୍ୟାନ । ଯହିଁ ଅମର ଦ୍ରୁମମାନ ॥ ୧୦୩
ଫଳପୁଷ୍ପରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ତହିଁ ଲମ୍ବିତ ଲତାମାନ ॥ ୧୦୪
ବିହଙ୍ଗ-ମିଥୁନେ କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି । ମତ୍ତ-ମଧୁପେ ଗୁଞ୍ଜରନ୍ତି ॥ ୧୦୫
ବିବୁଧ-ଅନୁଚର ମାନେ । ବିହରୁଥାନ୍ତି ଉପବନେ ॥ ୧୦୬
ସେ ଦେବହୂତି ଯଶ-କୀର୍ତ୍ତି । ସୁସ୍ୱରେ ଗୀତ ସେ ଗାବନ୍ତି ॥ ୧୦୭
ଦିବ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ବାପୀମାନ । କମଳ ଗନ୍ଧେ ସୁବାସନ ॥ ୧୦୮
କର୍ଦ୍ଦମ ତହିଁ ବିହରନ୍ତି । ସଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦରୀ ଦେବହୂତି ॥ ୧୦୯
ଏମନ୍ତ ରମ୍ୟ ସୁଖ ସ୍ଥାନ । ବାଞ୍ଛନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ର ପତ୍ନୀମାନ ॥ ୧୧୦
ସେ ପୁର ତେଜି ଦେବହୂତି । ଯୋଗସାଧନେ କଲେ ମତି ॥ ୧୧୧
ପ୍ରତେଜି ସ୍ୱାମୀ ପୁତ୍ର ଗଲେ । ତେଣୁ ବିରହେ ନିମଜ୍ଜିଲେ ॥ ୧୧୨
ଶୋକରେ ବିଷଣ୍ଣ-ବଦନ । ତଥାପି ଯୋଗେ ଦୃଢ଼ ମନ ॥ ୧୧୩
ପତି-ବିଚ୍ଛେଦ ଦୁଃଖାକୁଳେ । ପୁତ୍ର ସୁସଙ୍ଗେ ସୁଖେ ଥିଲେ ॥ ୧୧୪
ସେ ପୁତ୍ର ତେଜି ଗଲେ ବନ । ଏଣୁ ବିଚ୍ଛେଦେ ଦୁଃଖ ମନ ॥ ୧୧୫
ବତ୍ସା ବିୟୋଗେ ଯେହ୍ନେ ଗାଈ । ଯେମନ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳେ ରୋଦଇ ॥ ୧୧୬
ସେ ରୂପେ ଆକୁଳ ହୋଇଲେ । ହା ପୁତ୍ର ବୋଲି ମୋହଗଲେ ॥ ୧୧୭
ଜନ୍ମିଲା ହୃଦେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । ତଥାପି ଶୋକ ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୧୧୮
ପୁତ୍ରର ଗୁଣ ଅନୁକ୍ଷଣେ । ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି ରୋଦନେ ॥ ୧୧୯
ଦୁଃଖେ ତୃଷିତ ତୃଷାନନ । ସେ ଦେବହୂତି ପ୍ରତିଦିନ ॥ ୧୨୦
ଧ୍ୟାନେ ନିରେଖି କପିଳଙ୍କୁ । ସନ୍ତତ ଡାକନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ॥ ୧୨୧
ସ୍ନେହ ଛାଡ଼ଲା ଧନାଗାରେ । ଚିତ୍ତ ରହିଲା ପୁତ୍ରଠାରେ ॥ ୧୨୨
ମନକୁ କ୍ରମେ ସ୍ଥିର କଲେ । ନିଷ୍କଳେ ସୁଦୃଢ଼େ ବସିଲେ ॥ ୧୨୩
ଯେ ଜ୍ଞାନ ପୁତ୍ର କହିଥିଲେ । ସେ ରୂପେ ନିତ୍ୟେ ଧ୍ୟାନ କଲେ ॥ ୧୨୪
ବିଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ମନ । ତେଣୁ ନିଷ୍କଳରୂପେ ଧ୍ୟାନ ॥ ୧୨୫
ଭକ୍ତିଯୋଗରେ ଦୃଢ଼ ହେଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରବିଧିରେ ଆରାଧିଲେ ॥ ୧୨୬
ବୈରାଗ୍ୟଭବେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । ତେଣୁ ଭବନ୍ତି ଭଗବାନ ॥ ୧୨୭

ଆତ୍ମାକୁ ମାନସେ ଦେଖିଲେ । ତା ବିନୁ ଆନ ନ ଭାବିଲେ ॥ ୧୨୮
ଯେ ଆତ୍ମା ହୋଏ ବିଶ୍ୱମୁଖ । ବିନାଶି ମାୟାଗୁଣ ଦୁଃଖ ॥ ୧୨୯
ଏ ଜୀବ ଆଶ୍ରୟଯେ ବ୍ରହ୍ମ । ତହିଁ ରଖିଲେ ମତି-ଧ୍ୟାନ ॥ ୧୩୦
ତାହାଙ୍କ ଗଲା ଜୀବଭାବ । ହୋଇଲା ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଲାଭ ॥ ୧୩୧
ସଂସାର-କ୍ଳେଶ ନିବର୍ତ୍ତିଲା । ତା ଗୁଣଭ୍ରମ ଦୂରେ ଗଲା ॥ ୧୩୨
ଆପଣା ଦେହ ପାଶୋରିଲେ । ସେ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପେ ରହିଲେ ॥ ୧୩୩
ଯେସନେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାଇ । ନିଦ୍ରା-ପ୍ରବୋଧେ ନ ଦିଶଇ ॥ ୧୩୪
ସେ ରୂପେ ଦେହ ପାଶୋରିଲେ । କେବଳ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଲଭିଲେ ॥ ୧୩୫
ସେ ଦେବହୂତି ତପ-କ୍ଳେଶେ । ଶରୀର ମଳିନ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୧୩୬
ଅମର-ଯୁବତୀ-ସକଳେ । ଯେ ଅଙ୍ଗ ସମ୍ମାର୍ଜ୍ଜଣ ଥିଲେ ॥ ୧୩୭
ସେ ଦେହ ମଳିନ ଦିଶିଲା । ତହିଁ ତା ଆଦର ନୋହିଲା ॥ ୧୩୮
ଯେଣୁ ତା ମନୁ ତାପ ଗଲା । ଏଣୁ ସେ ଅକୃଶ ହୋଇଲା ॥ ୧୩୯
ସଧୂମ-ପାବକର ପ୍ରାୟେ । ତେବେ ହେଁ ଅଙ୍ଗ ଶୋଭପାଏ॥ ୧୪୦
ମନ ନିବେଶି କୃଷ୍ଣଭାବେ । ବସି ରହିଲେ ଶାନ୍ତଭାବେ ॥ ୧୪୧
ଦେହ ହୋଇଲା ଯୋଗେ ଲୟ । ଆବର କାହିଁ ଲଜ୍ଜା ଭୟ ॥ ୧୪୨
ସୁକେଶ ବନ୍ଧନ ଫିଟିଲା । ଅଙ୍ଗେ ବସନ ନ ରହିଲା ॥ ୧୪୩
ପ୍ରାରବ୍ଧ-କର୍ମ ଭୋଗ ଯାଏ । ଏ ଦେହବନ୍ଧ ମାତ୍ର ଥାଏ ॥ ୧୪୪
ଏଣୁ ସେ ଦେହ ମାତ୍ର ଅଛି । ତା ପାଇଁ ନ ସ୍ମରଇ କିଛି ॥ ୧୪୫
ଶୁଣ ହେ ବିଦୁର ଉଦନ୍ତେ । ସେ ଦେବୀ ଯୋଗରେ ରହନ୍ତେ॥ ୧୪୬
ଲଭିଲେ ସେହିଁ ବ୍ରହ୍ମ-ନିର୍ବାଣ । ଯେସନେ ଜଳେ ଜଳ ଲୀନ ॥ ୧୪୭
ଶୁଣ ବିଦୁର ଯେଉଁସ୍ଥଳେ । ସେ ଦେବୀ ସୁସିଦ୍ଧି ଲଭିଲେ ॥ ୧୪୮
ସେ ସ୍ଥଳ ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ହେଲା । ଭୁବନେ ବିଦିତ ହୋଇଲା ॥ ୧୪୯
ତା ନାମ ସିଦ୍ଧପଦ କହି । ସିଦ୍ଧେ ସୁସିଦ୍ଧ ଯହିଁ ହୋଇ ॥ ୧୫୦
ସେ ଦେବହୂତି କଳେବର । ଯୋଗେ ସୁସିଦ୍ଧ ପୁଣ୍ୟତର ॥ ୧୫୧
କୃଷ୍ଣ-ଭାବନା ଧ୍ୟାନ ନିତେ । ଆନନ୍ଦ-ଭକ୍ତି-ଯୋଗ-ଯୁତେ ॥ ୧୫୨
ସେ ଧ୍ୟାନେ ଶରୀର ମିଳାଇ । ନଦୀ ସ୍ୱରୂପେ ଗଲେ ବହି ॥ ୧୫୩
ନଦୀଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ ହୋଇଲା । ସୁପୁଣ୍ୟ-ତୀର୍ଥ ବୋଲାଇଲା ॥ ୧୫୪
ଯାହାକୁ ସେବି ସିଦ୍ଧମାନେ । ସିଦ୍ଧି ଲଭନ୍ତି ସେହୁ ସ୍ଥାନେ ॥ ୧୫୫

ନାମ ତା ସିଦ୍ଧିଦା ହୋଇଲା । ସ୍ମରଣେ ପାପ ବିନାଶିଲା ॥ ୧୫୬
ସେ ଯେ କପିଳ ମହାଯୋଗୀ । ବିଷୟେ ହୋଇ ବଇରାଗୀ ॥ ୧୫୭
ମାତାଙ୍କ ସ୍ନେହ ତ୍ୟାଗି ଗଲେ । ଐଶାନ୍ୟ-ଦିଗେ ପ୍ରବେଶିଲେ ॥ ୧୫୮
ସମୁଦ୍ର-ତୀରେ ଘୋରବନେ । ବସେ ନିର୍ମଳ ଯୋଗ ଧ୍ୟାନେ ॥ ୧୫୯
ସମୁଦ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ଆନନ୍ଦମନେ ପୂଜା କଲେ ॥ ୧୬୦
ସେ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ଦିବ୍ୟସ୍ଥାନ । ତହିଁ ରହିଲେ ଭଗବାନ ॥ ୧୬୧
ଯହିଁ ସକଳ ସୁରଗଣ । ସେବନ୍ତ ଯେଝା ନିଯୋଗେଣ ॥ ୧୬୨
ସିଦ୍ଧ ଚାରଣ ମୁନିଜନେ । ଗନ୍ଧର୍ବ ଅପସର ଗଣେ ॥ ୧୬୩
ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି କପିଳଙ୍କୁ । ସଭୟେ ନିତ୍ୟେ ସେବି ତାଙ୍କୁ ॥ ୧୬୪
ଯୋଗେ ରହିଲେ ମହାମୁନି । ସାଂଖ୍ୟ ଆଚାର୍ଯ୍ୟମାନ ଘେନି ॥ ୧୬୫
ତ୍ରିଲୋକଜନ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ । ଯୋଗେ ରହିଲେ ଯୋଗସାଇଁ ॥ ୧୬୬
ରହିଲେ ବ୍ରହ୍ମକଳ୍ପ ଯାଏ । ଲୋକଶିକ୍ଷାରେ ଦେବରାଏ ॥ ୧୬୭
ବିଦୁର ପଚାରିଲୁ ଯାହା । ସମ୍ବାଦି କହିଲି ମୁଁ ତାହା ॥ ୧୬୮
କପିଳ-ଦେବହୂତିଙ୍କର । ପବିତ୍ର ସୁଜ୍ଞାନ ବିସ୍ତର ॥ ୧୬୯
ଏହା ଯେ ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତି । କି ଅବା ବଦନେ ଗୁଣନ୍ତି ॥ ୧୭୦
ଆନନ୍ଦେ ସଭମଧ୍ୟେ କହେ । ଅଶେଷଜନ୍ମ ପାପ ଦହେ ॥ ୧୭୧
ସେ ସର୍ବେ ଗୋବିନ୍ଦ-ଚରଣେ । ଭକ୍ତି ଲଭନ୍ତ ଅନୁକ୍ଷଣେ ॥ ୧୭୨
ଅନ୍ତେ ଲଭନ୍ତ ହରି-ସ୍ଥାନ । କେ କରିପାରେ ତାହା ଆନ ॥ ୧୭୩
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ ଭାଗବତ । କପିଳ-ଜ୍ଞାନ ଉପଗତ ॥ ୧୭୪
ତେତିଶଅଧ୍ୟା ସମାପତ । ମୈତ୍ରେୟ-ବିଦୁର ଚରିତ ॥ ୧୭୫
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୁଖରୁ ସମ୍ଭୂତ । ଭବେ ହୋଇଲା ଭାଗବତ ॥ ୧୭୬
ଏ ଭବେ ରସ ସାଧୁଜନ । ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ମୋର ଧ୍ୟାନ ॥ ୧୭୭
କହଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ । ତ୍ରାହି କରିବେ ପୀତବାସ ॥ ୧୭୮

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ତୃତୀୟସ୍କନ୍ଧେ କାପିଳେୟ ଉପାଖ୍ୟାନେ
ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ ଅର୍ଥ ଦୀପିକା

ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ

ଅର୍ଥ ଦୀପିକା

ଅ

ଅକୁଣ୍ଠିତ ବୁଦ୍ଧି—
ଯାହାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି କୌଣସି ବିଷୟ ଗ୍ରହଣରେ କୁଣ୍ଠିତ ନୁହେଁ ।

ଅକ୍ରୂର—
ଯାଦବବଂଶର ଅନ୍ୟତମ ବୀର । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ସଫଲ୍କ । ମାତାଙ୍କ ନାମ ଗର୍ଦ୍ଧିନୀ । କଂସର ଆଦେଶରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବଳରାମଙ୍କୁ ନେବାପାଇଁ ସେ ଗୋପପୁରକୁ ଆସିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବିରୋଧୀ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେ ଶତଧନୁ ନାମକ ଯାଦବଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ସତ୍ୟଭାମାଙ୍କ ପିତା ଶତ୍ରାଜିତଙ୍କୁ ବଧ କରି ସ୍ୟମନ୍ତକମଣି ଅପହରଣ କରିଥିଲେ । ଅକ୍ରୂର ସେହି ମଣିକୁ ନେଇ ଦ୍ୱାରକା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହା ଜାଣିପାରି ତାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରକାରେ ରଖାଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ବପରି ମିତ୍ରତା କରିଥିଲେ ।

ଅଗାଧ ବୋଧ—
ପ୍ରଚୁର ଜ୍ଞାନ ।

ଅଘତିମିର—
ପାପ ରୂପକ ଅନ୍ଧକାର ।

ଅଘମର୍ଷଣ—
ପାପ ବିନାଶକର ।

ଅଜ—
ଯାହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ନାହିଁ, ଦଶରଥଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ।

ଅଜୀନ—
କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମୃଗର ଚମଡ଼ା ।

ଅତିବେଳ—
ସର୍ବଦା, ସବୁବେଳେ ।

ଅଧିଦେବ—
ଅଧିଷ୍ଠିତ ଦେବତା ।

ଅଧିପୁରୁଷ—
ବିରାଟ ପୁରୁଷ, ସ୍ୱୟଂ ବିଷ୍ଣୁ ।

ଅନଙ୍ଗ—
କନ୍ଦର୍ପ

ଅନନ୍ତପଦ୍ମ—
ଅସଂଖ୍ୟ କ୍ଷଣ, ଅନେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ଅନ୍ଧତାମିସ୍ର—
ଦେହନଷ୍ଟ ହେଲେ ଆତ୍ମାନାଶ ବୁଦ୍ଧି, ପାପୀମାନଙ୍କ ଯାତନା ଭୋଗ ନିମିତ୍ତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ନରକ ।

ଅନ୍ତଃପୁର—

ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ, ରାଣୀମାନଙ୍କ ରହିବା ଘର, ଭିତରପୁର ।

ଅନଳ—

ଅଗ୍ନି

ଅନୁକ୍ଷଣ—

ସର୍ବଦା ।

ଅନୁଜନ୍ମ—

ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମ, ବାରମ୍ବାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।

ଅନୁବାଦ—

କୀର୍ତ୍ତନ, ଭାଷାନ୍ତର ।

ଅନୁଯାନ—

ଅନୁଗମନ, ବିଦାୟ ଦେବା ।

ଅନୁସର—

ଅନୁସରଣ, ପଛେ ପଛେ ଯିବା ।

ଅନ୍ୟଜନ—

ଅପରଲୋକ—ଶିଶୁପାଳ, ଦନ୍ତ, ପୌଣ୍ଡ୍ରକ, କାଶୀରାଜ ଓ ଜରାସନ୍ଧ ଆଦି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶତ୍ରୁଗଣ ।

ଅପ୍ରମିତ—

ଅସଂଖ୍ୟ ।

ଅବଗାହ—

ସ୍ନାନ

ଅବିରତ—

ସର୍ବଦା

ଅବିଦ୍ୟା ପଞ୍ଚପଟ—

ତମ, ମୋହ, ମହାମୋହ, ତାମିସ୍ର, ଅନ୍ଧତାମିସ୍ର ।

ଅବିନ୍ଧ ତେଜ—

ଯେଉଁ ତେଜକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଅଲୌକିକ ତେଜ ।

ଅମ୍ବିକା—

ପାର୍ବତୀ, କାଶୀରାଜଙ୍କ ମଧ୍ୟମା କନ୍ୟା, କୁରୁବଂଶର ରାଜା ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଜନନୀ ।

ଅୟନ—

ଛ' ମାସ ବା ତିନିଋତୁ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଅୟନ ହୁଏ । ମକର ମାସ ଠାରୁ ମିଥୁନ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛଅମାସକୁ ଉତ୍ତରାୟଣ (ଉତ୍ତର ଅୟନ) ଓ କର୍କଟ ମାସ ଠାରୁ ଧନୁମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛଅମାସକୁ ଦକ୍ଷିଣାୟନ (ଦକ୍ଷିଣ ଅୟନ) କୁହାଯାଏ ।

ଅରଣି—

ହୋମ ନିମିତ୍ତ ମନ୍ଥିତ କାଠ, ଅରଣ୍ୟ ।

ଅରୁଣ—

ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଊଷାକାଳର ପୂର୍ବଦିଗର ଲାଳିମା, ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସାରଥି ।

ଅଳକ—

କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ ବାଳ

ଅଶ୍ରୁକଣ୍ଠ—

ଚକ୍ଷୁରେ ଲୁହ ଛଳ ଛଳ ଓ କଣ୍ଠରେ ଗଦ୍ ଗଦ୍ ବାଣୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା ।

ଅଷ୍ଟଦିଶ—

ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ଈଶାନ୍ୟ, ଅଗ୍ନି, ନୈଋତ, ବାୟୁ —ଏହି ଚାରିଦିଗ ଓ ଚାରିକୋଣକୁ ଅଷ୍ଟଦିଶ ବା ଅଷ୍ଟଦିଗ କୁହାଯାଏ ।

ଅସି—

ଖଡ଼୍‌ଗ, ତରବାରୀ

ଅସ୍ତାଚଳ—

ଅସ୍ତପର୍ବତ, ପଶ୍ଚିମ ଦିଗସ୍ଥିତ ପର୍ବତ ।

ଆ

ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ନିଧି—

ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ସମ୍ପନ୍ନ, ସ୍ୱୟଂବିଷ୍ଣୁ ।

ଆତ୍ୟନ୍ତିକୀ ଗତି—

ପରମଗତି ।

ଆଦିଭବ—

ସୃଷ୍ଟିର ଆଦିପୁରୁଷ, ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ।

ଆନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀ—

ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, ମୋକ୍ଷ ବିଦ୍ୟା ।

ଆୟାସ—

ପ୍ରଯତ୍ନ ବା ଉଦ୍ୟମ ।

ଆର୍ଜବ—

ସରଳତା ।

ଆର୍ତ୍ତିହୃତ—

କରୁଣା ଯୁକ୍ତ, ଦୀନ ଭାବନା ଗ୍ରସ୍ତ ।

ଆସ୍ୟ—

ମୁଖ

ଇ

ଇନ୍ଧନ—

କାଠ

ଇଷ୍ଟାପୂର୍ତ୍ତି—

ଇଚ୍ଛାର ପରିପୂରଣ, ଈଶ୍ୱର ସେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ ।

ଇଡ଼ା—

ଯଜ୍ଞରେ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ଦେବତାଙ୍କ ଭକ୍ଷଣପାତ୍ର ।

ଉ

ଉଗ୍ରସେନ—

ଯଦୁବଂଶୀୟ ରାଜା ଆହୁକଙ୍କ ପୁତ୍ର । ତାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ କାଶ୍ୟା । ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର ପୁତ୍ର ଥିଲେ କଂସ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ ମଥୁରା ଓ ଦ୍ୱାରକା ଉଭୟ ଦେଶର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ ।

ଉଡୁମ୍ବର—

ସକାଳୁ ଉଠି ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିବ, ସେହି ଦିଗରୁ କିଛି ଫଳମୂଳ ଆଣି ଖାଇ ବଞ୍ଚିବା ।

ଉଦ୍ଧବ—

ଯାଦବବୀର ସତ୍ୟକଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପରମ ସଖା ଓ ଭକ୍ତ ରୂପେ ଖ୍ୟାତ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସଖା ଭାବରେ ସେ ମଥୁରାରୁ ଦୂତ ରୂପେ ଗୋପପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣ ସମ୍ବାଦ ଜାଣି ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଦୁକା ଦୁଇଟିକୁ ନେଇ ବଦରିକା ଗମନ କରିଥିଲେ

ଏବଂ ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କର ମହା- ପ୍ରୟାଣ ଘଟିଥିଲା ।

ଉପଷଦ—

ତିନିପ୍ରକାର ଯଜ୍ଞ । ଯଥା—

(୧) ପ୍ରାୟଣୀ, ଦୀକ୍ଷା ପରେ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ କରାଯାଏ ।

(୨) ଉଦୟନ—ଦୀକ୍ଷା ସମାପ୍ତ କାଳରେ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ କରାଯାଏ ।

୩—ପ୍ରବମଧ—ମହାବୀର ନାମକ ଯଜ୍ଞର କର୍ମ-ବିଶେଷ ।

ଉପାଧାନ—

ତକିଆ (ମାଣ୍ଡି)

ଉପାସନା ଅଗ୍ନି—

ଏହାର ଅପର ନାମ ଅବସଥ୍ୟ ।

ଉବୁରିଲା—

ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲା ।

ଉଭୟ ସୃଷ୍ଟି—

ପଶୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି, ଅର୍ଥାତ, ଅଶ୍ୱିନୀ କୁମାରଙ୍କ ଶରୀରର ଅର୍ଦ୍ଧ-ଭାଗ ପଶୁ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗ ମନୁଷ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ।

ଉଭରି—

ସମର୍ଥ

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ରୋତ—

ଉପରକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା।

ଊର୍ମିସଙ୍କୁଳ—

ଲହରୀ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ

ଉଷତ—

ଆନନ୍ଦ

ଋ

ଋଣତ୍ରୟ—

ତିନି ପ୍ରକାର ଋଣ । ଯଥା—

ଦେବଋଣ, ଋଷିଋଣ, ପିତୃଋଣ ।

ଏ

ଏକାଙ୍ଗଚକ୍ର—

ଏକଛତ୍ର ସମ୍ରାଟ୍

ଓ

ଓଦନ—

ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ

କ

କଦଳ—

କଳି କଳିଆ

କପିଳ—

ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ (କପିଳମୁନି, ଦେବହୂତି ଓ କର୍ଦ୍ଦମଙ୍କ ପୁତ୍ର)

କମମୟ—

ସବୁ କାମରେ ନିର୍ମିତ ।

କମଳଲୋଚନ—

ପଦ୍ମଆଖି, ବିଷ୍ଣୁ ।

କମ୍ବୁ—

ଶଙ୍ଖ

କର୍ମ ଅଭଗ୍ୟ—

ଭାଗ୍ୟହୀନ

କଳତ୍ର—

ଭାର୍ଯ୍ୟା,

କାମଗ—

ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଗମନକାରୀ

କାଳଅଂଶ—
ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ ।

କିଞ୍ଜଲ୍କ—
କେଶର ।

କୁଞ୍ଜର—
ହାତୀ

କୁଟୀଚକ୍ର—
ଆଶ୍ରମ ଧର୍ମକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବା ।

କୁନ୍ଦକୋରକ—
କୁନ୍ଦ ଫୁଲର କଢି ।

କୁମାରସର୍ଗ—
ସନତକୁମାରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି

କୁଶପାଣି—
ବ୍ରହ୍ମା, ପ୍ରଜାପତି ।

କୋଳ—
ଶୂକର, ବରାହ

କ୍ରିୟାପୂର୍ତ୍ତି—
କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ

କ୍ଷମେ—
ମଙ୍ଗଳରେ

କ୍ଷୀଣ—
କ୍ଷୟ

କ୍ଷେମ—
କୁଶଳ, ମଙ୍ଗଳ, ସୁରକ୍ଷିତ

ଖ

ଖଣ୍ଡାଇ—
ଖଣ୍ଡନ କରି ।

ଗ

ଗଜ—
କୁବଳୟା ନାମକ ଗଜ, କଂସର ପାଟହାତୀ ।

ଗନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ—
କନ୍ୟା ଓ ବରଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ବିବାହ । ଶାସ୍ତ୍ରମତର ଆଠ ପ୍ରକାର ବିବାହ ମତରେ ଗନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ ଅନ୍ୟତମ ।

ଗବୟ—
ଗୟଳ ବା ନୀଳଗାଈ

ଗୁଣଗ୍ରାମ—
ଗୁଣସମୂହ

ଗୃହମେଧ—
ଗୃହସ୍ଥ ଆଶ୍ରର ବିଶ୍ବର ଓ କର୍ମ ।

ଗ୍ରନ୍ଥି—
ବନ୍ଧା ହୋଇ

ଗ୍ରହା—
ସୋମରସ ପାତ୍ର

ଗ୍ରାମ୍ୟଧର୍ମ—
ନିମ୍ନ ପ୍ରବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚ୍ଛାଳିତ ଧର୍ମ କର୍ମ ।

ଚ

ଚତୁର ଅଶୀତି—
ଚଉରାଅଶୀ, ନର୍କ ଚଉରାଶୀ ପ୍ରକାର ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ।

ଚକ୍ଷୁର ଅର୍କ—
ପୁଅ ଡୋଳା

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୋକ—
ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗ ଓ ସପ୍ତପାତାଳ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ମୀନ ଯେହ୍ନେ ଜଳେ—
ଉତ୍ତପ୍ତ ଜଳରୁ ଉହନ୍ନ ହୋଇ ଥିଲେହେଁ ଚନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରତିବିମ୍ବକୁ ଦେଖି

ମାନ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାର ବୋଲି ମନେ କରେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରାତପ—
ଚାନ୍ଦୁଆ

ଚମସ—
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଘୃତ ପାତ୍ର

ଚାତୁର୍ହୋତ୍ର—
ହୋତା, ଉଦ୍‌ଗାତା, ଅଧ୍ୱର୍ଯ୍ୟୁ, ବ୍ରହ୍ମା, (ଅଧ୍ୱର୍ଯ୍ୟୁଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ପୁରୋହିତ)

ଚାପ—
ଧନୁ ।

ଚିତି—
ଇଷ୍ଟକାରକ, ଇଷ୍ଟ ପ୍ରାପ୍ତି

ଚୀରଣି—
ଚୀର, ଲେଙ୍ଗୁଟା

ଜ

ଜାମ୍ବବତୀ—
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟା ପତ୍ନୀ, ଜାମ୍ବବାନର କନ୍ୟା ।

ଜାମ୍ବବତୀ ସୁତ—
ଶାମ୍ବ ।

ଜୀମୂତ—
ମେଘ ।

ଜ୍ଵର—
ନିଷ୍ଟଭୁଷ୍ଟ

ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତ ସୁତ—
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରର ପୁତ୍ର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁଃଶାସନ ଆଦି

ତ

ତପନ—
ସୂର୍ଯ୍ୟ

ତମ—
ଅନ୍ଧକାର

ତାମିସ୍ର—
ବିଷୟ କ୍ଳେଶ ବିଘ୍ନ ଜନିତ କ୍ରୋଧ ।

ତୀର୍ଥ ଉଦକ—
ତୀର୍ଥର ଜଳ ।

ତୀର୍ଥପାଦ—
ଯାହାଙ୍କର ପାଦ ତୀର୍ଥସ୍ୱରୂପ ।

ତୁଙ୍ଗ—
ଉନ୍ନତ

ତୁରୀୟ—
ଚତୁର୍ଥ

ତୃତୀୟ ତାପ—
ତ୍ରିତାପ, ତ୍ରିବିଧ ଦୁଃଖ

ତୃତୀୟ ଦଶରଥ—
ମଳମାସ ସହିତ ତେର ମାସ ।

ତୃତୀୟ ଶକ୍ତି—
ଜ୍ଞାନ, କ୍ରିୟା, ଆତ୍ମଶକ୍ତି ।

ତ୍ରାସ—
ତରସ, ପ୍ରକାଶ, ତେଜ

ତ୍ରିନାଭି—
ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ବରଷା ଓ ଶୀତ ଏହି ତିନି ଋତୁ ।

ତ୍ରିଷଷ୍ଟି ପର୍ବ—
ତିନିଶହ ଷାଠିଏ ଅହୋରାତ୍ର ।

ଦ

ଦାବାନଳ—
ବନାଗ୍ନି, ଜଙ୍ଗଲର ନିଆଁ ।

ଦୁକୂଳ—
ବସ୍ତ୍ର ।

ଦୁଗ୍ଧଫେନନିଭ—
ଦୁଗ୍ଧର ଫେଣ ପରି ଧଳା ।

ଦୁର୍ଜୟ—
ଯାହାଙ୍କୁ ଜୟ କରିବା କଷ୍ଟକର ।

ଦେବଉଦ୍ୟାନ—
ଚୈତ୍ରରଥ, ସୁରଦେନ, ନନ୍ଦନ, ପୁଷ୍ପଭଦ୍ର, ଚୈତ୍ରରଥ ଆଦି ଦେବତା ମାନଙ୍କ ବାଟିକା ।

ଦେହଳି—
ଏରୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧ, କବାଟ ଆଗରେ ଥିବା ବରାଣ୍ଡା ।

ଦ୍ରୁମ—
ବୃକ୍ଷ ।

ଧ

ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀ—
ଧର୍ମ ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଚାରକାରୀ, ଅଧାର୍ମିକ ।

ଧାଟିକାରେ—
ଅତି ଶୀଘ୍ର

ନ

ନବନବତି—
ଅନେକୋଟି

ନାରକା ପୁତ୍ର—
ଭଗଦତ୍ତ

ନାରକାସୁର—
ଶୂକର ରୂପୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଔରସରୁ ପୃଥିବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜାତ ପୁତ୍ର ।

ନିଦାଘ—
ଗ୍ରୀଷ୍ମ

ନିବେଦ—
ସମର୍ପଣ ।

ନିମିତ୍ତ ଅର୍ଥେ—
ପ୍ରୟୋଜନ, ଶୁଭ ସୂଚନା ।

ନିରଙ୍କୁଶ—
ବିନା ବାଧା

ନିରତେ—
ସର୍ବଦା

ନିର୍ମତ୍ସର—
ଈର୍ଷା ବା ଦ୍ୱେଷହୀନ ।

ନୀଳଲୋହିତ—
ରୁଦ୍ର, ଶିବ ।

ପ

ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ—
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଥିବା ଶଙ୍ଖ, ପଞ୍ଚଜନ ନାମକ ସମୁଦ୍ରସ୍ଥିତ ଅସୁରର ଅସ୍ଥିବିଶେଷ ।

ପଞ୍ଚନଖୀ—
ପଞ୍ଚଗୋଟି ନଖଥିବା ପଶୁ, କୁକୁର, ବିଲୁଆ, ବାଘ, ଭାଲୁ ।

ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ—
ପୃଥକ୍ କୃତ ।

ପରିମାଣି—
ଜାଣି

ପାବକ—
ଅଗ୍ନି ।
ପାୟୁ—
ମଳଦ୍ୱାର ।
ପାରାବାର—
ସମୁଦ୍ର ।
ପୁଲୀନ—
ବାଲିପୂର୍ଣ୍ଣ ନଦୀ ତଟ, ସମୁଦ୍ର ତଟ ।
ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ—
ପୁଣ୍ୟବାନ୍
ପୁଷ୍କଳ—
ନିର୍ମଳ, ବିସ୍ତୃତ, ପ୍ରଶସ୍ତ
ପୁରୀଷ—
ଅଗ୍ନିଚୟନ, ମଳ
ପ୍ରଣବ—
ଓଁ କାର ।
ପ୍ରଣମିତେ—
ପ୍ରଣାମ କରି
ପ୍ରତିଗ୍ରହ—
ଗ୍ରହଣ, (ଦାନଗ୍ରହଣ)
ପ୍ରତିଲୋମ—
ପ୍ରତିକୂଳ, ଉତ୍ତମବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ନୀଚ ବର୍ଣ୍ଣର ପୁରୁଷର ସଂଯୋଗ ।
ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ—
ଆୟୁଧ (ଗଦା, ପଦ୍ମ, ଶଙ୍ଖ)
ପ୍ରତ୍ୟାହାର—
ପବନ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ନେବା (ଫେରାଇ ନେବା)

ପ୍ରଥମ ଆଶ୍ରମ—
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରମ
ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ—
ଚାରିପଟେ ବୁଲି ।
ପ୍ରପଞ୍ଚ—
କଦର୍ଯ୍ୟ, ଅସତ୍ୟ ।
ପ୍ରପନ୍ନ—
ଦୀନ
ପ୍ରମାଣୁ—
ପରମାଣୁ
ପ୍ରମାଦ—
ବିପଦ ଆପଦ
ପ୍ରସରିବ—
ବିସ୍ତୃତ ହେବ
ପ୍ରାଜାପତ୍ର—
ଉପନୟନର ଏକବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିତ ଧର୍ମ ।
ପ୍ରାଶିତ୍ର—
ବ୍ରହ୍ମଭାଗ ପାତ୍ର
ପ୍ଲୁତ—
ଗୋଳା ହୋଇଥିବା ବା ବିଲୋଳିତ ।

ଫ

ଫୁଟିଣ—
ଦୁଃଖ ପାଇ ।
ଫେନପା—
ଗଛରୁ ଆପଣା ଛାଏଁ ପଡ଼ିଥିବା ଫଳ ଗୋଟାଇ ଆଣି ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବା ।

ବ

ବନ—

ଜଳ, ବଣ

ବରହିଣ—

ମୟୂର

ବଳି—

ପିଣ୍ଡାଦି ତର୍ପଣ

ବହୁମାନନା—

ବହୁସମ୍ମାନ ପୂର୍ବକ

ବାତ—

ପବନ

ବାରଣ—

ହସ୍ତୀ

ବାରୁଣୀ—

ସମୁଦ୍ରଜାତ ମଦ୍ୟ, ବରୁଣର କନ୍ୟା ।

ବାର୍ତ୍ତା—

କୃଷି ବ୍ୟାପାର ଆଦି ।

ବାଳଖିଲ୍ୟା—

ନୂଆ ଅନ୍ନ ମିଳିବାପରେ ପୂର୍ବ-ସଞ୍ଚିତ ଅନ୍ନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଏବଂ ବାଲଖିଲ୍ୟା ନାମକ ଋଷିଗଣ ।

ବିଡମ୍ବନ—

ଉପହାସ, ପ୍ରତାରଣା,

ବିଡାଳ—

ବିରାଡ଼ି ।

ବିଦ୍ରୁମ—

ପୋହଳା

ବିପର୍ଯ୍ୟାସ—

ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନ

ବିବୁଧ—

ପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ଞାନୀ, ଦେବତା

ବିଭାବରୀ—

ରାତ୍ରି

ବିମୁକ୍ତଭାବ—

ପୃଥକ ପୃଥକ ଭାବନା ।

ବିରକ୍ତି—

ଅନୁରାଗ ହୀନତା

ବିଶଦ—

ଶୁଭ୍ର, ଧବଳ

ବିଶ୍ୱକର୍ମା ପୁତ୍ର—

ବୃତ୍ରାସୁର ।

ବିଷୟ—

ସଂସାରିକ ବାସନା, ସଂସାର ସୁଖ,

ବିଷ୍ଣୁପଦ—

ସ୍ୱର୍ଗ

ବିସୃଷ୍ଟି—

ବିଶେଷ ସୃଷ୍ଟି

ବୀରୁଧ—

ଲତା

ବୃକ—

ହେଟାବାଘ ବା ହୁଣ୍ଡାବାଘ ।

ବୃଜିନ—

ପାପ

ବୃଷଣ—

ଲିଙ୍ଗ

ବୃହତ୍—

ନୈଷ୍ଠିକ କର୍ମ

ବେଣୁ—
ବାଉଁଶ, ବଂଶୀ

ବୈଖାନ—
ବାନପ୍ରସ୍ଥ (ଯେ କୌଣସି ମତେ ଅନ୍ନ ସଞ୍ଚି ଖାଇବା)

ବ୍ୟାସ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତ କ୍ଷେତ୍ରେ—
ବ୍ୟାସଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରେ ।

ବ୍ୟାହୃତି—
ଭୂଃ, ଭୁବଃ, ସ୍ୱଃ ଆଦି ଗାୟତ୍ରୀ ।

ବ୍ୟୋମ—
ଆକାଶ

ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ—
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ନିକଟସ୍ଥ ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଦୃଷଦ୍‌ବତୀ ନଦୀଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶକୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ କୁହାଯାଉଥିଲା ।

ବ୍ରାହ୍ମ—
ବେଦ ଗ୍ରହଣର ପରବର୍ତ୍ତୀ କର୍ମ ।

ଭ

ଭକ୍ତି ସ୍ତ୍ରିବିମତ—
ସଗୁଣ ଭକ୍ତି ତିନି, ନିର୍ଗୁଣ ଭକ୍ତି ଏକ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ, ତମ ଭେଦରେ ତିନି ।

ଭବ—
ଶିବ, ସଂସାର

ଭବାନୀ—
ପାର୍ବତୀ

ଭଜନ—
ଯୋଗ୍ୟ

ଭଗ—
ପୂଜ୍ୟ ଶାଗୁଣା

ଭୀମ—
ଭୟଙ୍କର

ଭୃଙ୍ଗ—
ଭ୍ରମର

ଭୋଗବତୀ—
ପାତାଳଗଙ୍ଗା

ମ

ମକରଧ୍ୱଜ—
କନ୍ଦର୍ପ

ମଧୁକର—
ଭ୍ରମର

ମନ୍ୟୁ—
କ୍ରୋଧ

ମହାଭାଗବତ—
ପରମ ବୈଷ୍ଣବ

ମହାରଥ—
ମହାଯୋଦ୍ଧା, ମହାବୀର ।

ମହୀ—
ପୃଥିବୀ ।

ମହାମୋହ—
ବିଷୟ ଭୋଗର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଇଚ୍ଛା ।

ମହୀପାଳ—
ରାଜା

ମିହିର—
ସୂର୍ଯ୍ୟ

ମୁକୁର—
ଦର୍ପଣ

ମୁଖ୍ୟ—
ବଡ଼, ପ୍ରଧାନ

ମୁଞ୍ଚଇ—
ତ୍ୟାଗ କରଇ ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତ—
ଲଗ୍ନ, ବିବାହ ଆଦି ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ମୃଣାଳ—
କଣ୍ଡି ।

ଯ

ଯଶସ୍କର—
ଯଶସ୍ୱୀ ।

ଯାତନ—
ଯନ୍ତ୍ରଣା

ଯୁଗତେ—
ନିଶ୍ଚୟରେ

ଯୁୟୁଧାନ—
ଯୋଦ୍ଧା, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାରଥି ସାତ୍ୟକିଙ୍କ ଅପର ନାମ ।

ଯୋଜନଗନ୍ଧା—
ସତ୍ୟବତୀ, ପରାଶର ମହର୍ଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ, କୈବର୍ତ୍ତ କନ୍ୟା, ତାଙ୍କର ଅପର ନାମ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା ।

ର

ରସାତଳେ—
ପୃଥିବୀର ତଳ ଭାଗରେ, ପାତାଳରେ ।

ରହସ୍ୟ—
ଗୋପନ କଥା

ରକ୍ଷେ—
ରକ୍ଷାସୂତ୍ରରେ, ମଙ୍ଗଳ ସୂତ୍ରରେ, ରକ୍ଷସମାନେ

ରତ୍ନିମୁଖ—
ସନ୍ଧ୍ୟା

ରସଭ—
ଗଧ

ଲ

ଲୀଳା—
ଅବଲୀଳା, ଅନାୟାସ ।

ଲେଢ଼ଇ—
ଦୂର କରିବା ।

ଲୋକତନ୍ତ୍ର—
ଲୋକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଶାସନ

ଶ

ଶଟା—
ଜଟା, ବେକ ପାଖରେ ଥିବା କେଶରାଜି ।

ଶବ୍ଦଯୋନି—
ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମ

ଶବ୍ଦାଦି ଧର୍ମ—
ଜ୍ଞାନରୂପ, ନିର୍ଗୁଣ ରୂପ

ଶମଳ—
ପାପ

ଶୟନ—
ଶଯ୍ୟା, ବିଛଣା

ଶଶକ—
ଶଶ

ଶଶୀ—
ଚନ୍ଦ୍ର

ଶାଳୀନ—
ଅଯାଚିତ ବୃତ୍ତି, ଅପେକ୍ଷା ଛାଏଁ ମିଳୁଥିବା ଜୀବିକା.

ଶିରୋଧର—
ବେକ

ଶିଶ୍ନ—
ଲିଙ୍ଗ

ଶିଳୋଞ୍ଛ—
ଶୃଦ୍ଧ ବୃତ୍ତି, ଖୁଣ୍ଟି କରି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ।

ଶୁକ୍ଳ—
ଧଳା, ବିଷ୍ଣୁ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ଶୂଳଧାରୀ—
ଶିବ

ଶୋଣ—
ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ

ଶ୍ରୁଚ—
ହାତ ପାପୁଲି ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ରୁବ ।

ଶ୍ରୁବ—
ଯେଉଁଥିରେ ଘୃତ ହୋମ କରଯାଏ ।

ଶ୍ୱା—
ଶ୍ୱାନ, କୁକୁର

ଷ

ଷଟନେମୀ—
ଛଅଋତୁ, ଚକର ଛଅଟି ଅର ।

ଷୋଡ଼ଶ ବିକାର—
ସଂସାର ଚକ୍ରର ଷୋହଳ ଗୋଟି ବିକାର । ପଞ୍ଚ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚତନ୍ମାତ୍ର ଓ ମନ ।

ଷୋଡଶୀ—
ଷୋହଳ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ର ।

ସ

ସଙ୍କର୍ଷଣ—
ଅନନ୍ତରୂପୀ, ଶେଷାବତାରୀ ।

ସଞ୍ଚ—
ରଖ, ଯତ୍ନରେ ରଖିବା

ସଦନୁଗ୍ରହ—
ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କ ଦୟା ବା ଅନୁଗ୍ରହ

ସଧ—
ଇଚ୍ଛା

ସନ୍ନିଧାନ—
ନିକଟ, ସମ୍ମୁଖ

ସର—
ପୋଖରୀ

ସରିତ—
ନଦୀ

ସର୍ଗ—
ସୃଷ୍ଟି

ସାନ୍ଦୀପନି—
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁରୁ, ଜନୈକ ମୁନି ।

ସାବିତ୍ରୀ—
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ସୁକୃତୀ—
ସୁକୃତଶାଳୀ, ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା

ସୁଧା—
ଅମୃତ
ସୁପର୍ଣ୍ଣ—
ଗରୁଡ଼
ସୋମଯୋଗ୍ୟ—
ଦେବତା, ସୋମରସକୁ ଯଜ୍ଞରେ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପଣ କରିବା ।
ସ୍ପର୍ଶବର୍ଣ୍ଣ—
କ ଠାରୁ ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ
ସ୍ମିତ—
ଦରହାସ

ହ

ହୁତ—
ଘିଅ, ଘିଅ ଢଳା ହେଉଥିବା
ହୁତାଶନ—
ଅଗ୍ନି
ହୃଷିତ—
ଆନନ୍ଦମନ
ହୃଷୀକ—
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ
ହୋମରହିତ ଅଗ୍ନି—
ଏହାର ଅପର ନାମ ସଭ୍ୟ ।।

———